

శ్రీః
అచ్చ తెలుఁగుకోశము
తృ తీ య స ం పు ట ము

వ్యాకర్ణవిద్యాప్రవీణ ఉభయభాషాప్రవీణ
సాహిత్యాలంకారి సహస్రావధాని
పోతుకుచ్చి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
తె నా లి

494.82703

சுவை-- சுவை

40456

సర్వస్వామ్యసంకలితము

ప్రథమముద్రణము

అడ్డారి 979

వెల రూ 50-00

C. 2197
తెలుగు
సంస్కృతి 494 827-02

Pape used fo he printing of his vo ume was
made avarab e by he Gove nmen of Ind a
a conce ona ra e

జులై 1956
40556

ప్రచురణము

పోతుకుచ్చి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

శ్రీ శ్రీనివాసభవనశ్రీ No 2277

మోటుపల్లివారిపేడి

కొత్తపేట-తెనాలి-(A P)

వర్గసూచిక (తృతీయసంపుటమునకు)
తృ తీ య కా ం డ ము

	పుటసంఖ్య
22 విశేష్యనిఘ్నవర్గము	775 - 8
23 సంకీర్ణ వర్గము	8 2 - 823
24 నానార్థవర్గము	824 - 872
25 అవ్యయవర్గము	873 - 896
26 క్రియావర్గము	897 - 968

అచ్చ తెలుగు కోశము

తృతీయ కాండము

విశేష్యనిష్పవర్గము

క శ్రీ తరుణీశతజనకి

భూతాక్ష తురంగితోక్ష మురభిత్ప్రముఖో

ద్గీతరణా ఛాతగుణా

భూతగణాధీశ మాతృభూతమహేశా

1

మూ డవకాండ మారంభించుచుఁ దదారంభమును గృతిస్వామికి వినుచు
చున్నాడు గ్రంథకర్త

అర్థ — శ్రీతరుణీశతజనకిభూతాక్ష-లక్ష్మీకాంతలను జాలమందినిఁ గలిగించెడి (అణి
మాదిమ హైశ్వర్యములఁ జేకూర్చెడి యనుట) కన్నులు గలవా డా (చూచిన
మాత్రనే ఐశ్వర్యవంతుల గా జేయుపరమేశ్వరు డా-యనుట) తురగ్గీత +
ఉక్ష-గుఱ్ఱము గా (వాహనము గా) ఒనర్ప బడినవృషభము (ఎద్దు) గలవా డాః
(నందివాహనా యనుట) మురభిత్ + ప్రముఖ + ఉద్గీతరణా-విష్టువు మొద
లగువారిచే (దేవతాప్రముఖులచే అనుట) బిగ్గర గా బాడ బడినయుద్ధములు
(త్రిపురసంహారాదులు) గలవా డా (ఇందువలన వందిమాగధులట్లు విష్ట్యాదులు
కైవారము చేయు వచింపఁబడి యీస్వామి సర్వాధికు డగుపరమేశ్వరుఁ
డగుట వచింప బడిన దనవచ్చును) ఛాతగుణా -ప్రసిద్ధి గాంచినసుగుణములు
(గరళభక్షణాదులవలనియార్తరక్షణపరాయణతాదులు) గలవా డా భూతగణ +
అధీశ-పితౄచసంఘమునకు నాయకు డా (లేదా) భూతములకు-ప్రమథగణములకు

నాయకు డా అని యర్థము మాతృభూతమహేశా(మాతృభూతేశ్వరా వినుము అనుట)

శ్రీతరుణీ క్ష — సంపల్లక్ష్యే రైక్యమ్ అని దేవెళు డు బ్రహ్మ యొకమహాలక్ష్మిని సృష్టంప నట్టి తరుణులను వేనవేల గా సృజించి బ్రహ్మను మించు చున్నవి యీస్వామివీక్షణము లనుట తెలుప బడు చున్నది కేతన శివుని వర్ణించుచు నీహారకరావతంసు డణిమాదిగుణ ప్రదవీక్షణుండు (దశ పీ 2వ) అనినా డు

తురగ్గోక్ష — తురగ్గోతము త త్కరోతి త దాచష్టే జీజన్త మగు యంగ శబ్దమునకంటె గర్భార్థక క్త ప్రత్యయము ఇట వాహనవిశేషవాచక మగు తురంగశబ్దము లక్షణచే వాహన మాత్రవాచకము

మురభిత్ రణా — ముఞ్జకేశీ మురరిపు అని విష్ణునామములయం దమరము మురు డనువా దొకరాక్షసు డు నరకునియనుయాయ నరకాసురసంహారస్థయమున విష్ణువుచే నాత డు సంహరింప బడినా డు (చూ భాగ) కాశిదాసు పార్వతిని వివాహమాడ బోవుపరమేశ్వరుని నిట్లు వర్ణించినా డు— విశ్వావసుప్రాగ్రహరై ప్రవీణై సంగీయమానత్రిపురావదాన అధ్వాన మధ్వాన్త వికారలఙ్ఘ్య స్తతార తారాధిపఖణ్డధారీ (కు సం 7వ 48వ)

భూత ధీశా — భూతా శివస్య పార్షద్యా పార్షదా అని (సంసారావర్తము) (చూ సుధ) బూచులదొర అని శివనామప్రస్తావమున (ఆం భా సాంబ మొ) భూతం జ్యేదో ఎశాచాదౌ దేవయోన్యన్తరే తు నా అని (మేదిని) గణశబ్దము ప్రమథగణవాచకము సమూహార్థకమును గూడ సంఘాతే ప్రమథే గణ అని (అమ)

ఆ చను విశేష్యనిఘ్నసంకీర్ణ నానార్థ
కావ్యయక్రియాఖ్య లమరువర్గ
ములు తృతీయకాండమునను గ్రమంబు గా
మహితగుణసమేత మాతృభూత

2

అర్థ — విశేష్యనిఘ్నవర్గము సంకీర్ణవర్గము నానార్థవర్గము అవ్యయవర్గము క్రియా వర్గము—అనునవి క్రమము గా ఈతృతీయకాండమునందు చెప్పబడును

విశేష్యనిఘ్నవర్గము — విశేష్యమునుబట్టి వచనాదులు విశేషణముల కేర్పడును అట్టి విశేషణములగు
టించి వచించునది

సంకీర్ణవర్గము — పర్యాయములనుగూర్చియేకాక వేఱువే అర్థములు గల నానాజాతీయము లగు
వేఱువేఱుపదములనుగూర్చి తెలుపునది

నానార్థవర్గము — అనేకార్థములు గలపదములను ఆయాఅర్థములతో వివరించునది

అవ్యయవర్గము — విభక్తివచనాదులు లేనిపదములయొక్క అర్థములను అట్టిపదముల పర్యాయ
ములను ఎఱి గించునది

క్రియావర్గము — క్రియలయొక్క అర్థములను వానిప్రయోగమును (సంగ్రహముగ) తెలుపునది.

వృత్తములు — విశేష్యనిఘ్నము మొదలు గా నాలుగువర్గములు అమరమున తృతీయకాండమునం
దు ఇట్లై వరుసగా కలవు ఇ కి ఐదవది గా లిజ్జాదిసంగ్రహావర్గము అమరమున
ఉన్నది ఇందు క్రియావర్గము ఐదవది గా ఐనది ఇది విశేషము

సీ మను మెలువా డన గను శుభకరసంజ్ఞ
మంచివా డన గ శోభించు సుకృతి
వటర యం చన గ నేర్పరి యన రవ రన
దంట నా జాణ నాఁ దగు సమర్థు
డలరు జూటన గ చిత్తులపాఁ డనంగ వం
చకు దీవికా డు నా జనును దాత
తెలివికా డన గను వెలయు చుండు నభిజ్ఞఁ
డాఢ్యు డు విలసిల్లు నాస్తికా డు

గీ నా గ గలవాఁడు నా గను నచ్చుకుప్ప
యన గ విడిముడి గలవాఁ డటన్న దిండి
పో తన గ భక్షకాఖ్య యై పొలుపు గాంచు
బుంగవతురంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

మేలువా డు—ఇది శుభకరునకు (శుభము కలిగించువానికి క్షేమము చేకూర్చువానికి శివంకరునకు) పేరు

మంచివా డు—ఇది సుకృతికి (పుణ్యవంతునకు అదృష్టశాలికి ధన్యునకు) పేరు

వటర నేర్పరి రవర దంట జాణ—ఇవి సమర్థునకు (చతురునకు కార్యము నెఱవేర్చుటయందు నేర్పు గలవానికి ప్రోడకు) పేర్లు

జూటు జిత్తులవా డు—ఇవి వంచకునకు (ధూర్తునకు మోసగానికి ఇతరులను వంచించు (మోసగించు) స్వభావము గలవానికి) పేరు

ఈవికా డు—ఇది దాతకు (త్యాగికి ఈగికానికి దానము చేయువానికి) పేరు

తెలివికాడు—ఇది అభిజ్ఞునకు (వివేకికి తెలిసినవానికి) పేరు

అస్తికా డు కలవా డు అచ్చుకుప్ప విడిముడి గలవాడు—ఇవి అధ్యునకు (ధనవంతునకు ధనికి బహుధనము గలవానికి సంపన్నునకు) పేర్లు

తిండిపోతు—ఇది భక్షకునకు (ఊరక తినునట్టిస్వభావము గలవానికి తిండికానికి అమితభక్షకునకు) పేరు

వటర — వరర అని (శ ర) రవర కు (రూపాం) అనుచు ప్రయోగ మిట్టిచ్చినది వరర వై కొంచెపువారిపై జూపు నటన మాముందఱ నడవ దెల్లపుడు (భాగ ర్కం) వటగ గ్రహించి సమర్థు డు అని అర్థమిచ్చినది (అం భా ప్రా త పా) గూడ వటగ (చూ సూ ని వటర) బ్రౌ పా గూడ వటగ అనియే (చూ అను)

నేర్పరి — జతురుపే శ్ల గు దిట్ట జాణ దంట వలంతి వెరవరి ప్రోడ నేర్పరి యనంగ (సాంబ మాన ర)

వంచకు డు — ధూర్త స్తు వచ్చు క అని (అమ) ఇట పరప్రతారకస్వభావస్య అని (సుధ)

అధ్యు డు — ఇభ్య అధ్యో ధనీ అని (అమ)

తెలివికా డు — వివేకము గలవా డు ప్రాజ్ఞు డు అని (శ ర) మొ చెలువము విద్వేయుం

గొనము జేవయు బ్రోడతనంబు దెల్వియున్ నీలా ౪౨) (చూ సూ ని)

అభిజ్ఞాను — ప్రవీణుని పుత్రాభిజ్ఞానిని నిష్ఠాతః క్షితా వైజ్ఞానిక కృతముఖ కృతీకుళం ఇ
త్యం అని (అమ) అభిజ్ఞానిపుత్రాదిశబ్దములను ఏకార్థకముల గానే వచించినది
విమముడి — విడిముడి యన రొక్క మన గ విత్తంబునకుం బుడమిని నామము లగు (ఆం
సం స్థా 30)

శ్రీ పరగు దాళికు డన గ దీర్పరి యచంగః

గార్యకర్తకు బేరు గా ఖ్యాతనంజ్ఞ

యగును బే రై నవా డు వా నై నవా డు

మంతు కెక్కినవా డు నా మాతృభూత

దాళికు డు తీర్పరి—ఇవి కార్యకర్తకు (కార్యములు చక్క బెట్టువానికి పనులు నెఱ
పేర్చువానికి) పేర్లు

పే రై నవా డు వా నై నవా డు మంతు కెక్కినవా డు—ఇవి ఖ్యాతునకు (విఖ్యాతు
నకు ప్రసిద్ధి కెక్కినవానికి ప్రఖ్యాతునకు) పేర్లు

ఖ్యాతు డు — ప్రతీతే ప్రథిత ఖ్యాత విత్త విజ్ఞాత విశ్రుతా (అమ)

తీర్పరి — రాజుగ్రసేను దై రాజిల్ల దాను దీర్పరితనం బెంతయు బ్రభుతతోడ నడవవాఁ
డయ్యె (హరి ఉ 2 78) (చూ సూ ని) [పరగు దాళికు డన గ దీర్పరి (వావి
అపముద్రి)]

శ్రీ తనరు నడ్డము లేనివా డనగ నిచ్చ

నుండువా డన నిరవగ్రహుండు చాలు

మాసి పుపరి యన గను బాసిలు బర

తంత్రనామంబు మాతృభూతాభిధాన

5

అడ్డము లేనివా డు ఇచ్చ నుండువా డు—ఇవి నిరవగ్రహులకు (స్వచ్ఛందవర్తనులకు
స్వతంత్రులకు) పేర్లు

చాలుమాసి పనుపరి—ఇవి పరతంత్రులకు (పరాధీనులకు ఒకరికి లో బడి వర్తింబు
వానికి పరతంత్రులకు) పేర్లు

నిరవగ్రహండు — స్వతంత్రోఽపావృత స్వైచ్ఛికీ స్వచ్ఛందో నిరవగ్రహం అని (అమ)

జాలుమా — ఇతరుల కనుకూలుండు గవర్తిండు మనుష్యుండు (మాసి) మానియొక్క—
(రూపం) (చూశర) (చాలు-అనుకూలపడు) (వానికి శని చాలదు మొవ్వవ) చాలు
మాని దీనికి పర్యాయమని (బ్రౌ) దశావతారచరిత్రప్రయోగము నొకదానిని ఇట్లుదాహ-
రించినది. తనయులును దాము రావలె ననుచు జాలు మాన (ను) నులు దశరథరాజమౌళి-
తోడ దెలుపవలె ననువక్కణ గలిగినట్టి (అని)

శరతంతుండు — పరతన్త్ర పరాధీన పరవాన్నాధవానం (అమ)

సీ మదట తొందొరు తొండు మదల మాలుగు బోతు

చండి సోమరి నలితిండికాడు

దుండుబలి యనంగ దోచు బ్రాహ్మణుని

వానిపేరై పనివాడనంగ

గర్మకారుం దొప్పు గర్మదక్షిండు విత

మరి హర్వుకాడన బరగుచుండు

వఱలు జాల్ముండు చెఱపనచేట యనగను

బలలాశి కొంచుమేపరి యనదగు

గీ ననదయనగ ననాధుండు దనరు బొట్ట

పోకొనువాడనంగను బొట్టనాఁకు

వాడనగ వెలయు సుదరంభరినమాఖ్య

భూతభుజంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

మదట తొందొరు తొండు మదల మాలుగుబోతు చండి సోమరి నలితిండికాడు,

దుండుబలి—ఇవి బ్రాహ్మణునివానికి (అలసునక పాలుమాలినవానికి బద్ధకించువానికి)

పేర్లు

పనివాడు—ఇది కర్మకారునకు (వేతనము(కూలి) తీసుకొనక పని చేయువానిఁ దాను-
నకు) పేరు

వికమరి హర్వుకా డు—ఇవి కర్మదత్తునకు (కార్యశూరునకు కర్మరునకు ఆరంభించిన పని వదలక నెఱవేర్చువానికి) పేర్లు

చెప్పనచ్చెట—ఇది జ్ఞాత్తునకు (అసమీక్ష్యకారికి ఆలోచింపక పని చేయువానికి అవిమృశ్యకారికి) పేరు

కొచుమేపరి—ఇది పలలాశికి (కవుచుమేపరికి అమిషభోజికి మాంసము తినువానికి) పేరు

అనద—ఇది అనాదునకు (దిక్కులేనివానికి దిక్కుమాలినవానికి గతి లేనివానికి) పేరు
 ప్లాప్టోసకొనువా డు ప్లాటసా కువా డు— ఇవి ఉదరంభరికి (కుక్షింభరికి ఆత్మంభరికి, స్తోదరమాత్రపూరకునకు దేవతలు అతిథులు మొదలగువారికి పెట్టక తానుమాత్రము భుజించువానికి) పేర్లు

మదట — మదట గాలిపయాశి మాంతమా యని కుమా రికలు పుష్పొదు లావరించుకొనిరి

(వెం పం 4 29) ఈ ఆంభాకు ఉదాహరణము గా ఈప్రయోగ మిచ్చినది (బ్రౌ) (చూ అను) (సూ ని) దీనికి ముదించినది మత్తు డు అర్థ మిచ్చి ప్రైప్రయోగమును నుదాహరించినది (బ్రౌ) చెప్పనయర్థమే పరిశీలింప గా ఇట సముచిత మనించుచు చున్నది మదట ప్రాల్మాలిక గలవా డు సోమరి మాంద్యము కలవా డు మెల్లమెల్లగా వీచువా డు (౨౧) మందమారుతము అని (అర్థాం) స్ఫూర్తి (ఆంభా)కు లక్ష్యమన దగినదే యిది

మూలుగు బోతు — [మూలుగు బోతు (వావి పా అపపా)] కూలికి వచ్చి యీడ వరి గోయుచు గూరుకు చెంద వచ్చెనే మూలుగు బోతు వీని కనుమానము లే ది క జేనిపెద్దచే దోలు డి యాదినంబు మనతో సరి గా డి ముట్ట బోదు (చెన్న 3 4 7)

పనివా డు — పృథ్వీ డు కింకరు డు అని (శ ర) పృథ్వీ డు సేవకు డు అని (సూ ని) మంచి పనివా డు అని (బ్రౌ)

కర్మకారు డు — కర్మకల కర్మకార శబ్దములకు (అమ) భేదమును ఇట్లు వచించినది భరణ్యు కర్మకారి కర్మకారి స్తు తత్త్రియ (అని) (సుధ) ఈ భేదమును ఇట్లు వివరించి నది (కర్మకరి) మూల్యేన కర్మ కుర్వత (కర్మకారి) యో వేతనేనవివా కర్మ కరాతి

తస్య (అని) కూలి తీవ్రకాని పనిచేయువాడు కర్మకరు డని కూలి అడుగక పని చేయు
వాడు కర్మకారుడు అనునది పైదానికి తెలుగువివరణము (చూ గురు) పాణినీయము
గూడ ఈ శబ్దములను ఇట్లే నిర్వచించినది (చూ) కర్మణీభృతౌ (3 2 22సూ) తెలుగు
వారి ప్రయోగముల బట్టి ఏతద్దేదము వివక్షింపక పై తెలుగునిఘంటువులు పైరీతిని అర్థమిచ్చిన
వనవలయును అంభా ఆశయముమాత్ర మట్టిది కా దని ఎతచ్చబ్దిగ్రహణమె వదించును

వీలరాశి — అమిషాశీ తు శౌష్కల అని (అమ)

ఉదరంభరి — ఫలేగ్రవా రాత్రంభరి శ్చ (3 2 26) అని పాణినీయము అను క్తసముచ్చయార్థ
శ్చకార కుక్షింభరి ఉదరంభరి అని కాశిక జ్యోత్స్నాకరమ్మ ముద్రుంఘయ శ్చకారా
అని మురారి చాన్ద్రవ్యాకరణమునుబట్టి సాధు వని కొముది (చూ ఎద్దానా ఫలేగ్రవా
రాత్రంభరి శ్చ (3 2 26 కృత్ప్రకరణము)

శీ ఆ కొన్నవాడ నద నై నవా డన

శోభిలు చుండును ఊధితసంజ్ఞ

వెట్టి వెంబరవిత్తు వెంగలి వీటి డి

వెడ గు వే దులు తిక్క వెకలి యన గ

నున్నాదిసంజ్ఞ యై యొప్పు చుండును మస్తు

వా డన మత్తు డు పర గు చుండఁ

జెడుగు గావరి నీచు చెరికి కేడ ములుచ

బేరజ మన ధూర్తుపేరు వెలయు

గీ గఱటి యడిగొట్టు పలువ యేతరి గరాసు

చెన టి చెన్న టి కూశ కుచ్చితు డు మొండి

కట్టె నా గను గుజనాఖ్య గా జెలంగు

భూరిభవభంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

7

ఆ కొన్నవాడు అద నై నవాడు — ఇవి ఊధితము (ముఖక్షితునకు అశనాయితనకుఁ
ఆ కలి గలవానికి) పేర్లు

వెట్టి వెంబరవిత్తు వెంగలి వీటి డి వెడఁగు వే దులు తిక్క వెకలి—ఇవి ఉన్నాదికి
(ఉన్నత్తునకు మతిహీనునకు వెట్టివానికి పిచ్చివానికి) పేర్లు

మస్తువా డు—ఇది మత్తునకు (మదించినవానికి మద్యపానాదులచే ఒడ లెలు గని
వానికి) పేరు

చెడుగు కావరి నీచ చెరికి కేడ ములుచ బేరజము—ఇవి ధూర్తునకు (చెతురడనడిక
కలవానికి దుశ్శీలునకు) పేర్లు

కఱటి అడిగొట్టు పయవ. ఎతరి గరాసు చెన టి చెన్న టి కూళ కుచ్చితు డు మొండి
కట్టె—ఇవి కుజనునకు (జాత్యాచారాదులచే నిందితు డైనవానికి దుర్జనునకు) పేర్లు

జుదియ — బుఘుర స్ఫూత్ ఖధితో జిఘత్సు రశనాయిత (అమ

మస్తువా — మత్తు అంభా గర్వి మయికము గలవాడున్ను అని బ్రౌ. చూ అను

మత్తై శౌణ్ణోర్కట క్షీణా అని (అమ) (చూ గురు)

నీమి — దీనిని తత్సమ మను చున్నది (బాలవ్యా మొ) వృద్ధాదులడుజ్జనకు లోపంబు విభాష
నగు (నీచ నీచు డు) (చూ బాలవ్యా తత్స రీ) ధూర్తముఖౌ నీచవ ద్ధా వుదంతా పం
సమృతౌ అని (అథ కా) తద్భవలక్షణము చెప్పుచు కవినంశయవిచ్ఛేదము ధర యదా
హ్వాంపర్జ్యబ్రహ్మతతికి నోలి కొన్నిటి కాదేశ ముత్త్వ మగును (తృతీ 4) అనుచు (వృద్ధు
మొ) ఉదాహరించినది ఇట్టివి కొన్ని హ్వాం ముదాహృతము లై వ్యాఖ్యాతము లైనవి

ధూర్తు డు — ధూర్తునిపేర్లు కొన్నిటిని (సాంబ) ఇట్లు ఉదాహరించు చున్నది కుచ్చితు డడి
గొట్టు కూళ పెంకె బికారి ముడికా డు చిలుమువాల్ మోటు లుచ్చ చెండిపోతు గరాసు మొండి
కట్టె తులువ కైలాటకా డు ఎక్కరి ఎసాళి టకటొంటు టాటోటు రవళి దబ్బిలి దూ
గడుసు కల్లరి దొనకారి చెన టి పాలసు డు లండి ఎక్కరి పలువ చెడుగు బేరజ మనంగ
ధూర్తుని పేరు లమరు (సాంబ మాన 9) అంభా ఇందు కొన్నిటిని ధూర్తునకు పర్యాయ
ముల గా తెల్పింది విశేషవివక్షతో సా హస్యవివక్షతో అన్నిటిని ధూర్తపర్యాయముల గానే
పేర్కొనినది (సాంబ) ధూర్తశ్చమనక ఖలు డనునర్థముగూడ ఉన్నది ధూర్తి స్సౌక్తి

తజ్జలవణే ఖల ధత్తారయో రఽ (విశ్వ) ఆంభా) లోనియిచ్చటి ధూర్త శబ్దము ఖల' పర్యాయ మనించు చున్నది శర-వంశక శబ్దములకు వేఱు గా అర్థము వచించు చున్నది (అమ) నికృత స్త్యవృజ్ఞ శృర ధూర్త స్తు వజ్ఞక (అని) ఆంభా) వంశకుని గూర్చి శరుని గూర్చి ఖలుని గూర్చి వేఱుగా వచించినది చూ 3 3 3) ఖలవిశేష మిచ్చటి ధూర్త శబ్దమునకు అర్థ మని తో చినది

అడిగొట్టు —ఇది అడిగంటు అని (బ్రౌ ఆంభా పా) (చూ అను)

కుచ్చితు డు —(నం కుత్సితు డు కుపూయ కుత్సి తావద్య ఖేట గ ర్హ్యాణకా స్సమా అని అమ ఇది గురు) - జాత్యాచారాదులచే నిందితు డైనవానిపేళ్లు అని వ్యాఖ్యానించినది

గీ మొరసు మోటు పిసాళి నా మూఢుఁ దొప్పఁ
దనరు శాలీననంజ్ఞ మేదకుఁ డనంగ
నేస గు చుండును ప్రియవాది యిచ్చకాల
మారి యన వై శ్యకన్యకామాత్మభూత

8

మొరసు మోటు పిసాళి—ఇవి మూఢునకు (అజ్ఞునకు మోటుకునకు తాను పట్టిన కుం దేటికి మూ డే కాళ్లు-అనెడి అవివేకి కి) పేర్లు

మేదకు డు—ఇది శాలీనునకు (దిట్టతనము లేనివానికి పనులయందు చొరవ లేని వానికి) పేరు

ఇచ్చకాలమారి—ఇది ప్రియవాదికి (ప్రియంవదునకు ఇచ్చకపుమాట లాడువానికి ముఖప్రీతికై ఇష్టము లని అసత్యవచనము లైనను పలుకువానికి ఇచ్చగొండికి) పేరు

మూఢు డు — అజ్ఞేమూఢ యథాజాత మూర్ఖ వైధేయ బాలిశా (అమ) మూఢుని (మూఢుని) స్వరూపమును భర్తృహరి ఇట్లు వచించినా డు అజ్ఞ స్సుఖ మారాధ్య స్సుఖతర మారాధ్యతే విశేషజ్ఞ జ్ఞానలవదుర్విదగ్ధం బ్రహ్మ ఒపి నరం న రజ్జయతి (సుభా నీతి 2)

శాలీనుడు — స్యా దధృష్టే తు శాలీన (అమ) ద్వే సలజ్జన్య అని (సుధ) దిట్టతనము లేనివానికి - అని (గురు)

ప్రయవాదీ — శ్లక్ష్య ప్రయంవదే అని అమ) ఈప్రయంవదుడే ప్రయవాది అనిఎంచును ప్రయోక్త సనాతనధర్మ మని మను విట్లు వచించినాడు. సత్యం బ్రాయాత్ ప్రయం బ్రాయా న్న బ్రాయా త్సత్య మప్రయమ్ ప్రయం తు నా ఒన్మతం బ్రాయా దేష ధర్మ సనాతన (అని) ఈప్రయవాది మనువు వచించు ప్రయవాది కా డనిఎంచును (అంభా) ఇచ్చకము-ఇష్టోక్తి-అనినది (7) ఇచ్చకము నకు ముఖప్రీతివచనము అనుఅర్థము సుప్రసద్దము తెలుగువారివ్యవహారమున ఒకప్రయోగ మిట్లున్నది. నిర్భయక నాప్తుల కిచ్చక మాడ వచ్చునే (కలా 7 250) మొ ప్రయ మపి తథ్య మాహ అని (అభి శా. 4అం) ఇందులకే వనువు వచించినప్రయము ఈప్రయము వే అనిఎంచినది అంభా అందులకే ప్రయవాది ని ఇచ్చకాలమారి అని స్పష్టము గా వచించినది పై(అమ)ను అంభా విశదపఱచిన దనవచ్చును శక్ల ప్రయంవదే అని (సుధా అమ పా) శ్లక్ష్యవాక్తు ప్రయంవద శక్ల మధురవా (కృ-౬౪) (అని) (వైజ సామా అర్థ)

పీ అలరు దంటలమారి యన నవిసీతుండు

భయశీలుఁ దౌ వెఱపరి యశుకరి

కోశె నా గను వెఱ గుపడువాఁ డనఁగను

విస్మయాన్వితసంజ్ఞ వెలయు చుండుఁ

గాందిశీకుఁ డగు దిక్క-మొకం బన గను

బ్రౌఢుండు ప్రోడ నాఁ బర గు చుండు

దీయువా డన గను దెలియ నౌ గ్రహయాశు

పతయాశు వగు బడువా డనంగ

గీ మొక్కువా డన వందారు పొలుచు చుండు

ఘాతకుఁడు నొంచువా డన గాఁ జెలంగు

నుబుకువా డన వర్ధిష్టు డొప్పు చుండు

భూరిభవభంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

తంబలమారి—ఇది అవినీతునకు (ఉద్ధతునకు అడ కువ లేనివానికి) పేరు

వెటపరి ఆకుకరి—ఇవి భయశీలునకు (భీరువునకు భయపడుస్వభావము గలవానికి పిటికివానికి) పేర్లు

కోశ వెట గుపడువాడు—ఇవి విస్మయాన్వితునకు (విస్మితునకు విలక్షునకు ఇతరుల దర్మశీలాదులగుటించి ఆశ్చర్యపడెడివానికి) పేర్లు

దిక్కామొకము—ఇది కాందిశీకునకు (దిక్కామొగమునకు దిక్కామొకమునకు దిక్కామొగమునకు భయముచె తోచినదిక్కునకు మొగము పెట్టి పాటిపోవువానికి) పేరు

ప్రోత్త—ఇది ప్రౌఢునకు (అధికునకు గొప్పవానికి అరితేతినవానికి) పేరు

శ్రీయుష్మాడు—ఇది గ్రహయాశువునకు (గృహయాశువునకు పుచ్చుకొనుస్వభావము గలవానికి గ్రహీతకు) పేరు

పడువాడు—ఇది పతయాశువునకు (పతనశీలునకు పాతుకునకు పడెడివానికి) పేరు

మొక్కువాడు—ఇది వందారువునకు (అభివాదకునకు నమస్కారములు చేయు స్వభావము కలవానికి) పేరు

నొంచువాడు—ఇది ఘాతకునకు (ఘాతుకునకు హింసాశీలునకు ఇతరుల బాధించెడి స్వభావము గలవానికి) పేరు

ఉబుకువాడు—ఇది వర్ధిష్ఠునకు (వృద్ధికి వచ్చువానికి వర్ధనశీలునకు) పేరు

తంబలమారి —పరులను నొప్పించేస్వభావము గలవాడు అని (బ్రౌ) (చూ అను) (శర సూ ని) దీనిని అవినీతుడు అను నర్థమున గ్రహింపలేదు

విస్మయాన్వితుడు — విలక్షో విస్మయాన్విత (అను)

గ్రహయాశువు — గ్రహయాశు ర్గోవాతరి అని (గురు పా) ఇట (గురు) ఇ ట్లనినది-
గ్రహయతి తాచ్ఛిర్యేనేతి గ్రహయాశు గృహయాశు అని (పారము)

గ్రహయాళు అను రేఖమూలకపాఠము బ్రాంతిమూలక మని టీకాసర్వస్వకారు డు (అని) సుచిదు ర్నియు గృహయాళు లనియే ఇచ్చటి పాఠ మను చున్నవి గృహయాళు అను టయే సాధువు ఆర్య ప్రత్యయము స్పృహ గృహ పతి దయ నిద్రా తన్ద్రా శ్రద్ధాభక్తి ఆటచ (32 58) అని మరాఠ్యదంత మగు గృహ (గ్రహణే) అనుధానికె వివాతము ఆం ఖ కర్త ఇట గృహయాళు అనియే వచించి ఉండును వ్యాకరణానభిజ్ఞు లెవరో (గురు అపపాఠమునుబట్టి) ఇట్లు దీనిని సంస్కరించి ఉండు రని తో చు చున్నది

ఘాతకు డు — శరారు ధ్వాతుకౌ వాంఙ (అమ) ఘాతక శబ్దమును సాధువే (చూ సూ ని)-
ఋ త్తౌచా (3 33) సూత్రమున హన్ ఛాతువునకంటె ఋత్ ప్రత్యయము
దిక్కా-మొకంబు — దిక్కా-మొకంబు వావి అపముద్ర దిక్కా-మొగంబు అని (సూ ని ఆం.
భా పా) పైనాగ్రహించినది(బొ పా) (చూ అను)

సీ ఉత్పత్తిష్ఠువునంజ్ఞ యొప్పును నెగయువా

దన దా టువాఁ దనఁ దనరు లంఘి

విసువాసి యన గను వెలయు విశ్వాసి సి

గ్గరి యన ప్రీమదాఖ్య యయి చెల గు

హాసుకా దన గను నగు భోగి గుమ్మ డం

చన గను జికిలికా దన గ సొగను

కా దనంగను వన్నెకా దనంగను నీటు

కాఁ దన గా నుంకారి యొప్పు

గీ నుండువా దన వర్తిష్ఠు దొప్పు ద్రోయు

వా డు విలసిల్లు చుండుఁ దోపరి యనంగ

మేదురసమాఖ్య యౌ మినమిననివా డు

గరగరనివా డు నా గను గాలకంఠ

ఎగయువా డు—ఇది ఉత్పత్తిష్ఠువునకు(ఉద్భవగమనశిలునకు మీ దికి పోవున్వభావము గలవానికి) పేరు

దాటువాడు—ఇది లంఘికి (దుముకుచు పోవువానికి) పేరు

విసువాసి—ఇది విశ్వాసికి (నమ్మువానికి నమ్మకము గలవానికి) పేరు

సిగ్గరి—ఇది హ్రీమంతునకు (సిగ్గుపడువానికి లజ్జాశీలునకు) పేరు

హాసుకాడు—ఇది భోగికి (సుఖవంతునకు అనుభవము గలవానికి) పేరు

గుమ్మడు చికిలికాడు సొగసుకాడు వన్నెకాడు నీటుకాడు—ఇవి అలంకారిక్ (అలంకరింపఁగల అలంకరించుకొనెడివానికి) పేర్లు

ఉండువాడు—ఇది వర్తిష్టువునకు (వర్తనశీలునకు నిలుకడ గా ఉండువానికి) పేరు.

తోపరి—ఇది త్రోయువానికి (త్రోపరికి గెంపెడివానికి నెట్టెడివానికి) పేరు

మీనమీననివాడు గరగరనివాడు—ఇవి మేదురునకు (చిక్క నై (దృఢమై) పీన్న నై నమేను గలవానికి) పేర్లు

వామంతుడు—ఈనందర్పమున లజ్జాశీలో ఒపత్రపష్టు అని (అమ) (అతిశయితార్థమున ఇట మతుప్పు)

నీటుకాడు—దీనికి (సూని) అందగాడు అను అర్థ మిచ్చి ఈ (అంభా) ప్రమాణ మను చున్నది అలంకరింపఁగల మణిన అని (అమ) శృంగారిండుస్వభావము గలవానిపేర్లు అని (గురు) (సూని) ఇట ఇట్లనియు గుమ్మడు అనుదానికి ఈ (అంభా) ప్రమాణ మిచ్చి అలంకరించుకొనువాడు అలంకారి అను చున్నది చికిలికాడు దీనికి పర్యాయ మను చున్నది (అంభా) ఒకప్రయోగ మిట్లున్నది చిఱుతప్రాయంబు గలవాడు చికిలికాడు సొగసుచిన్నెలవాడు కోర గలవాడు నందముల కెల్ల నొకయంద మైనవాడు చారుతర మూర్తి గోపాలచక్రవర్తి (సుదంతా 88) (చూసూని) (సాంబ) శృంగారికి పేర్లని వీనియందు కొన్నిటిని ఇట్లుదాహరించు చున్నది నందగాడు వగకాడమరువాడు వన్నెకాడెమ్మికాడొసుకాడన సొగసైనవాడు నీటుకాడన గరాజించు శృంగారికి (మానరి) శృంగారి అనుట అలంకారి అనుటయే శృంగారీ తు సువేషే స్యాత్ అని (విశ్వ) (హాసుకాడు రూపాంబొసుకాడు)

మేదురుడు—సాన్దో ఎగ్గింపు మేదుర (అమ)

మినమిననివాడు — (మినమిన తళతళ అనుకాంతివిశేషము మినమిన- లీనెడు నునుమే-
నున (హంస 4) (చూ 4 ర)

గరగరనివాడు — చక్క నై నున్న నై నవాడు మేదురుడు అని (సూని) గరగరనివాడు
నవ్వుమొగంబువాడు చూడ గలవాడు మేలైనసొబగువాడు వావి మేనత్తకొడుకు
గావలయు నాకు నర్థునుండు పరాక్రమోపార్థునుండు (విజ వి 2 84) అను చున్నది
(సూని) ఉదాహరించిన-ఈప్రయోగమునుబట్టి చూచిన చిక్క నైన అనుట తై నప్రమాదమూ
చక్క నైన అనించును ఇట్లే పరాక్రమోపార్థునుండు అనుటయు పార్థునుండు
అనుట తై నప్రమాద మనవచ్చును

పే జట్టికాఁ దనఁగను జనుఁ గ్రేత తఱుగరి

యనఁగను దత్సహాయాఖ్య చెలఁగు

నగుఁ బ్రధానాభిధ యంకెకాఁ దనఁగను

గోపకా దనఁగను గోపి దనరు

బలువిడి యనఁగను బల్లిదుం దనఁగను

దండివాఁ దన బలాధ్యుండు చెలఁగుఁ

బరఁగును శంత యోర్పరి యనఁ దాలిమి

కాఁ దన జాగరూకాభిధాన

శ్రీ మలరు మెలఁకువకాఁ దన నగును గూర్కు

వాఁ దనఁగను నిద్రానువర్తిపేరు

వెలయు మాటలమారి నాఁ బ్రేలువాఁడు

నాఁగ వాచాటు డై యొప్ప నాగభూష

జట్టికాఁడు-ఇది క్రేతకు (వెల యిచ్చి సరకులు కొనెడివానికి క్రయికునకు) పేరు

తఱుగరి—ఇది తత్సహాయునకు (క్రేతకు సహాయుడు గా ఉండెడివానికి తఱుగు

బేరగానికి అమ్మెడివానికి కొనెడివానికి వెల కుదిర్చి అందులకై ప్రతిఫలము గా

(నూటి కింత యని) ద్రవ్యము పుచ్చుకొనెడివానికి) పేరు

అంతెకాడు—ఇది ప్రధానునకు (ముఖ్యుఁడైనవానికి) పేరు

కోపకాడు—ఇదికోపకి (క్రోధనునకు కోపపడుస్వభావముకలవానికి) పేరు

బలువిడి బల్లిదుడు దండివాడు—ఇవి బలాధ్యునకు (మిక్కిలి బలముగలవానికి);

అధికసత్త్వనకు బలవంతునకు) పేర్లు

ఓత్పరి తాలిమ్మికాడు—ఇవి తంతకు (నహిష్టువునకు ఓరుపరికి ఓర్పు గలవానికి,

సహనశీలునకు) పేర్లు

మెలకువకాడు—ఇది జాగరూకునకు (జాగరూకత కలవానికి మేలకొని యుండు

స్వభావము గలవానికి) పేరు

కూర్మవాడు—ఇది నిద్రానువర్తికి (నిద్రాణువునకు నిదురపోతునకు ఎప్పుడు

నిద్దురపోవు చుండెడివానికి) పేరు

మాటలమారి ప్రేలువాడు—ఇవి వాచాటునకు (ప్రేలరికి వదరుఁబోతునకు జల్పాకు

నకు చెడ్డమాటలు పెక్కులు పలుకువానికి) పేర్లు

జట్టికాడు—జట్టి విలువ రొవెల యన గ్రయాఖ్యలు తనర్పు (సాంబూ 35)

ప్రధానుడు—క్రేతలలో ముఖ్యుడు అని ఒకనిఘంటుకర్త (వాని క ర య) దీనిని గ్రహంహ
లేదు

కోపకాడు—ఇదియే బ్రౌ అంభాపా (శ ర) కోపకాడు అనియే అనుచున్నది కోపగాడు—

అని సూని నిర్ధారకము లేదు కోప అవశ్యార్థమున జీని (ప్రత్తియము) క్రోధనో

ఽమర్షణ కోపి అని (అమ)

బలువిడి—బలువు ఇడి స్వార్థమున అని(సూని ఈయర్థమున ఈపదమును (శ ర బ్రౌలు).

గ్రహంహ లేదు

జాగరూకుడు—జాగరూకో జాగరితా అమ

మెలకువకాడు—పదిలుడు—అని ఒకనిఘంటుకారుడు ఇది తరువాత ఎర్పడినలాక్షణార్థమున

దగినది

వాచాటాడు—స్యా జ్ఞానకస్తు వాచాలో వాచాటో బహుగర్హవాక్ అని (అమ అలజాటచో

అహుభాణి (52 25సూ కుత్సాయా మితి వాచ్యమ్ అని వార్తి)

సీ పొలుచు నసత్యుండు బొంకరి యన రజ్జు
 లా డనంగను జల్లికా డనంగ
 మ్రోసెడిది యనంగ ముఖరాఖ్య తగు నత్తి
 వా డన లోహలవాచక మగు
 వ్యర్థభాషు డు వళావళికా డనం దగు
 గెలివివా డన నను జెంగు రవణు
 దజ్జుండు తగు దమ్ము డంబ స్తనంగను
 గరిచాత్ము దొప్పను గడుసరి యన

గీ వెలయు నగ్నుండు దినమొల బిత్తలి యన
 దీరు వెలి బడ్డవా డన గను బహిష్కృ
 తుండు బరికాయ కొంటె నా దోచు భ్రష్టు
 డాతతదయారసోపేత మాతృభూత

2

బొంకరి రజ్జులా డు జల్లికా డు—ఇవి అసత్యునకు (అసత్యవాదికి అన్యతములు
 (అబద్ధములు) పలుకువానికి) పేర్లు
 మ్రోసెడిది—ఇది ముఖరమునకు (మ్రోగెడిదానికి భ్వనించెడి అందె-మొదలగు
 దానికి) పేరు

నత్తివా డు—ఇది లోహాలనకు (అస్ఫుటవాక్కునకు వ్యక్తము గాకుండ మాట
 లాడువానికి నంగినంగిమాట లాడువానికి) పేరు

వళావళికా డు—ఇది వ్యర్థభాషునకు (ఊరక వ్యర్థము లైనమాట లాడువానికి)
 పేరు

గెలివివాడు—ఇది రవణునకు (గోల చేయువానికి) పేరు

దమ్ము డు అంబస్తు—ఇది అజ్ఞునకు (జడునకు జడమతికి తెలివి లేనివానికి సుఖ
 దు ఖము లెఱు గనివానికి) పేర్లు

గడుసరి—ఇది కరిచాత్మునకు (కరినునకు గట్టిమనస్సు కలవానికి) పేరు

దినమొల బిత్తలి — ఇవి నగ్గునకు (దినమొల గలవానికి దినమొలవాని దిగం బరునకు వస్త్రము తెనివానికి) పేర్లు

వెలి బడ్డవాడు — ఇది బహిష్కృతునకు (సంఘాదులనుండి వెడలి గొల్చబడిన వానికి) పేరు

బరికాయ కొంటె — ఇవి భ్రష్టునకు (చెడ్డవానికి గుణవానునకు అకార్యము తొనర్చువానికి) పేర్లు

ముఖరుడు ఈసందర్భమున — (అమ) దుర్ముఖే ముఖ రాబద్ధముఖౌ అని అప్రయవాదిని జేర్కొను చున్నది

నత్తివాడు — నత్తి మాట లాడునపుడు మొదటియక్షరములు పలుకుచు బుచ్చిరించుటయు ఆ గి ఆ గి కష్టముమీద మాట లాడుటయు మొదలగులక్షణములు గలజిహ్వదోషమున నత్తి కలవాడు లోహలుడు అని (సూని) లోహల స్ఫూర్తి దస్పటవాక్ అని (అమ) (శర) నత్తివాడు నత్తిగలవాడు అక్షేపకుడు అని లోహలుడు స్పృటము గానిహుటలు కలవాడు అని ఈరెండు శబ్దములు వేరు వేరు అర్థములు గల వనునట్లు వచించు చున్నది అప్పుడు నత్తి వాడు అనువానికి లోహలుడు అక్షేపకుడు అనురెండు అర్థములును గల వనవలసవచ్చు చున్నది.

అజ్ఞాడు — జడోజ్ఞే అని అమ) ఇచ్చటి జడ శబ్దము వ్యాఖ్యాతలచే ఇట్లు నిర్వచింప బడినది ఇష్టం వా ఓనిష్టం వా సుఖ మితర ద్వా న వేత్తి యో మోహాత్ తూష్ణక పరవశగ స్స భవతి జడసంజ్ఞక పురుష అని ఇష్టానిష్టసుఖదు ఖములను ఎఱుగక పరవశుడై ఊర కుండువాడు అని ఇచ్చటిదీనివివరణము (చూ గురు) బ్రౌ దమ్ముడు అనువానికి ఎద్దె అనేడి అర్థ మిచ్చినది (చూ అమ) కాని ఇదివఱకే మూర్ఖ పర్యాయములు వేరు గా (అంభా) అమ తోపాటు వచించినది (చూ 37) కావున వే అర్థము అమరముతోపాటు దీనికి వచించుటయే సముచితము

[దమ్ముడంభస్తనంగ అని (వావి అపముద్రి) అంబస్తు. ఇది గ్రహంప బడలేదు (శర సూని మొ వానిచేత)]

దినమొల — (దినమొల-అ) ఉత్తవ మిత్తవం తదై వాత్తవం సమాసే మతుబద్ధకమ్ అని (అధర్వణుడు)

బహుస్కృతు డు — నిష్కృతో ఒవకృష్ట స్సృత్ అని ఈనందర్పమున (అమ)
రవణు డు — రవణ శృబ్దన అని (అమ) మ్రోయన్వభావము గలవానిపేళ్లు అని (గురు).
శబ్దకరణశీలన్య అని (సుధ)

సీ కొండెకా డన గను గొండెగీ డన గను
గొండియు డన టిరుకుండు వెలయు
జిట్లుకట్టె యనంగ జెల గును శరు డు సం
కరుండు రాజిలును బల్గొకి యన గ
కొద్దికా డన గను జుద్రుండు తగు ఖలుం
దొప్పు వాల్లీ డన నులింకట్టె
యన గను బాట్లని యన జెట్లకొఱవి నా
దగు ననర్హాభిధ తగనివా డ

గీ నంగ శ్రీభాషి దో చు నా డంగి యన గ
నాగడీ డన బరిహాసకాఢ్య చెల్లు
నలరు నొప్పనివా డు నా నప్రకాఢ్య
దొప్పు మిడిమేల యన దుస్సహ డు మహేశ

కొండెకా డు కొండెగీ డ కొండియు డు—ఇవి పిఠునునకు(కర్ణజపునకు సూచకునకు;
ఇతరులపై లేనిపోనిదోషములు (చాడీలు) చెప్పెడివానికి పేర్లు
చిట్లుకట్టె—ఇది శరునకు (అన్మజువునకు రహస్యము గా (తెలియకుండద్రోహము
చేయువానికి) పేరు
పల్గొకి—ఇది సంకరునకు (సంకరజాతివానికి పలుగాకికి) పేరు
కొద్దికాడు—ఇది జుద్రునకు (అల్పునికి తక్కువవానికి) పేరు
వాల్లీడు ఉలికికట్టె పాట్లని చెట్లకొఱవి—ఇవి ఖలునకు (చెడ్డవానికి ఇతరులకు బాధ
కలిగించువానికి) పేర్లు
తగనివాడు—ఇది అనర్హునకు (అయోగ్యునకు) పేరు

అ డంగి—ఇది ప్రీతాషికి (ఆ డుదానివరె మాట లాడుపురుషునకు) పేరు

అగడీ డు—ఇది పరిహాసకునకు (గేలి నేయువానికి పరియాచకము చేయువానికి వెక్కిరించువానికి) పేరు

ఓప్పనివా డు—ఇది అప్రకాశ్యునకు (మఱు గపడి ఉండువానికి చెడ్డనడవడికచే నలుగురిలో సంచరింప వీలు కానివానికి) పేరు

మిడిమేలము—ఇది దుస్సహనకు (ఓర్పుకొన వీలు గానివాని? మిక్కిలి సంతాపము గలిగించు తీక్షప్రవర్తనము కలవానికి) పేరు

కొండెకా డు — ఇట - కర్ణేజప స్పృశక స్పృశ్యత్ ఎకున అని (గురు గా) ఎకునో దుర్జన ఖల అని (సుదాపా) ఈసుదాపారమునందున్న ఎకునశబ్దమునకు అర్థాంతరము గా సూచకు డు అనెడియర్థము నిఘంటుప్రబద్ధము ఎకునం కుజ్జుమేల చ కవవక్త్ర చ కాకె నా సూచకక్రూరయో త్రుష అని (విశ్వమేదినులు) (చూ సుధ ఎకున శబ్దము)

శీరే డు — గూఢవిప్రయక్య చ్చర అని ఆలంకారికులు నికృత స్తవ్యనృజా శ్చర అని (అమ)

చిట్లకట్టె — చిటచిట రవలు లేచుకట్టెవంటివా డు అనుకొన కుండ(ఆకస్మికము గా)బాధ కలిగించువా డు అని అర్థము

నాల్లీ డు — దెబ్బలాడువా డు కొట్లాడువా డు అని (సూ ని శ ర లు)

ఉలిఎకట్టె — ఊరందఱది యొకదారి ఉలిఎకట్టె దొకదారి అని రోకోక్తి

చెట్లకొఱవి — చెట్లకొరివి (ఖలు డు)అని (బ్రౌ) చిట్లకొఱవి చిటపట లాడెడుకొఱవి తాపకారి బాధకు డు అని(సూ ని) (శ ర) దీనిని గ్రహంప లేదు (చూ వివరణమునకై తొలిపలుకు)

అ డంగి — ఆ డుదానిస్వభావము గలపురుషు డు - అని(శ ర) ఆణంగి - అంతా ఆడుదానిరీతి గా ఉండేమొగమువా డు - అని (బ్రౌ) (చూ అను)

అగడీ డు — అకార్యము చేయువా డు అని (శ ర మొ) అగడీ రెగ ద్రోయ నగ్రజులను హాస్యభావంబు నెఱపి దుర్బాష లాడు (భల్లా శిల) (చూ శ ర)

సీ వశ్యక్రియావేది వఱలు మందులమారి
 యన పేడ్రువా డన యాచకు డగు
 సగచాల్లమారి నా దగును గష్టాత్ముండు
 వెలయు దరిద్రుండు పేద యన బి
 కారి యం చన బరికట్టై నా నతిదరి
 ద్రుడు నిఱుపేద నా నడరు చుండు
 రవణము చొక్కము రకము చొకాటము
 రాణ చొక్కాటము నాణెము చొక

గీ గొనబు తియ్యంబు జాను తిన్ననిది బాగు
 చొక్కటం బన వెలయు మంజు-సమాఖ్య
 యలరు వలచినది యగ గ బ్రియంబుపేరు
 భూతచుజంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

మందులమారి—ఇది వశ్యక్రియావేదికి (వశ్యక్రియావేత్తకు మణిమంత్రౌషధాదులచే
 వశము చేసికొనుట బాగుగా తెలిసికొనినవానికి) పేరు

పే డ్రువా కు—ఇది యాచకునకు (అర్థికి దేహి అని ధనాదులను అడుగువానికి
 యాచకునకు) పేరు

అగచాల్లమారి—ఇది కష్టాత్మునకు (కష్టశీలునకు అపదలు అనుభవించుటయే
 స్వభావము గా కలవానికి) పేరు

పేద బికారి పరికట్టై—ఇవి దరిద్రునకు (దుర్గతునకు నిస్వనకు దీనునకు బీద
 వానికి) పేర్లు

నిఱుపేద—ఇది అతిదరిద్రునకు (అకించనునకు మిక్కిలి బీదవానికి) పేరు
 రవణము చొక్కము రకము చొకాటము రాణ చొక్కాటము నాణెము చొక,

గొనబు తియ్యము జాను తిన్ననిది బాగు చొక్కటము—ఇవి మంజులమునకు
 (మనోహరమునకు సుందరమునకు చక్కనిదానికి అంద మైనదానికి) పేర్లు

వలచినది—ఇది ప్రియమునకు (ప్రింద ఇష్టపడినదానికి మనస్సునకు ఇష్ట మైన
 దానికి) పేరు

వశ్యక్రియావేది — వశక్రియా సంవనమ్ అని అమ) దీనినే— (ఆం భా) వశ్యక్రియ అని
నది వశ్యని గా(అదీసుని గా తనకు లో బడినవాని గా) ఒనర్చుకొనుపని వశీకరణ
మనుట ఇదియే వశక్రియ పుష్పత్తిభేదమేకాని - రెండ యేర్పము కలదియే

మందులమారి — మర్దుమందు పెట్టువా డు అని (శ ర)

అగదాల్లమారి — అపన్న ఆపత్రాప్త స్వాత్ అని చ సందర్భమున (అమ)

కష్టాత్ము డు — ఇదిటి ఆత్మన్ శబ్దము స్వభావార్థకము ఆత్మా కలేవరే యత్నే స్వభావే
పరమాత్మని చిత్తే ధృతో చ బుద్ధౌ చ పరవ్యావర్తనే ఓ చ అని (ధరశీ) (చూ ఆత్మన్
శబ్దము సుధ డు ఖశీలు డు అని అర్థము

పరికట్టె — దీనిని సూ ని శ ర లు) గ్రహంప లేదు (బ్రౌ) గ్రహించినది చూ అను)

రవణము — రమణ కు (రూపాం) అని (శ ర) అమరపతిభాండవమునకు రమణను
వైశ్రవణునిచైత్రరథమునకు సమా నము గా దీనిని భూభా గమునకు రిచియించెనొక్కొ
కమలజు డు దయక (భార ఆది 4 ఆ) (చూ శ ర)

పీ ముక్కు మాసినది నా మలినంబు విలసల్లు
సుద్ధ మం చన గను శుద్ధమొప్పు
నిచ్చలం బన గను ఎర్మలం బై తో చు
రత్త లొటాంబు రిత్త బీడు
సొల్లు నా రిక్తాఖ్య శోభిల్లు గన్నాకు
మేల్పంతి నికరము మేటి మే
తర మాణి యుం చన దనరు శ్రేష్ఠము ఎంగ
మన జందమామ యుం చన గ మ్మ

గీ యన గ బెబ్బలి యన మదహత్తి యన గ
బైకడను నిల్చి శ్రేష్ఠ మై పర గు చుండు
- హసదు నా గను దొడ్డవా డనుట కొప్పు
భూషితభుజంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

మక్కు మాసినది—ఇది మలినమునకు (మలదూషితమునకు మలీమసమునకు మాసినదానికి ముఱికితో కూడినదానికి) పేరు

సుద్దము—ఇది శుద్ధమునకు (నిర్దోషమునకు జూదులవే కడుగ బడి స్వచ్ఛ మైన దానికి శోధితమునకు) పేరు

నిచ్చలము—ఇది నిర్మలమునకు (స్వభావముచే శుద్ధ మైనదానికి స్పటికము మొదలగుదానికి) పేరు

రుత్త లొటారము రిత్త బీడు చొళ్లు—ఇవి కూన్యమునకు (ఉత్తదానికి వట్టి దానికి ఎమియు లేనిగృహము మొదలగుదానికి) పేర్లు

కన్నాని మేల్బంతి నికరము మేటి మేలు తరము ఆణి—ఇవి శ్రేష్ఠమునకు (మిక్కిలి ప్రశస్త మైనదానికి) పేర్లు

సింగము చందమామ మిన్న బెబ్బులి మదహత్తి— ఇవి (ఉత్తరపదము లై) పూర్వపదార్థముయొక్క శ్రేష్ఠతకు రాచసింగము-ఇత్యాదులలో రాజాదలయొక్క ప్రాశస్త్యమునకు (గొప్పతనమునకు) వాచకములు

హసదు—ఇది దొడ్డవానికి (సమధికునకు అత్యధికునకు చాలగొప్పవానికి) పేరు.

మలినము — మలీమసం తు మలినం కచ్చరం మలదూషితమ్ (అమ)

సొళ్లు — రుత్త సొళ్లు అని (సూని) (చూబీడు) ఇట్లు పార మిచ్చియు పదము గ్రహంప లేదు (సూని) శర బ్రౌ గూడ ఈపదమును ఈయర్థమున గ్రహంప లేదు ఒకనిఘంటకర్త - సోకు అనియే ఇచ్చటిపార మని ఈపదమును ఈయర్థమున గ్రహించి నాడు ఇది చొల్లు అయి (రూపాం) చొళ్లు అయి ఉండు ననిపించినది చొల్లుమాటలు మొదలగువానికి రిత్తమాటలు - ప్రయోజనము లేనిమాటలు అని నిఘంటువులు అర్థమును ఒన గు చున్నవి

నికరము — నిగరము - (రూపాం) పగడపు గ్రొత్తడంబుజిగి పాకవిరోధిశరాసనంబు గా నిగరపు గెంపు గొమ్మనునునిగ్గుమెఱుంగు మెఱుంగుచాలు గా దగు (చంద్రా ౧౩)

మదహత్తి — (సం మదహస్తి ప్రా మదహత్తి) (ప్రాణగొడ్డము వంటి) వై విణ అని (శర)

పైకడను నిశ్చి శ్రేష్ఠ మై పర గుచుండు — స్య రుత్తరపదే వ్యాఘ్ర పుణ్ణ వర్షభ కుజ్జరా ॥
 అంహ శాద్ధూల నా గాద్యా పుంశ శ్రేష్ఠార్థగోచరా అనినది (అమ) అల్లె (అం భా) —
 దొడ్డవాడు — అతిరిక్త సమధిక అని (అమ)

సీ బహుత నన్యుల దెల్పుపట్ల హేమాహేము
 లనుపల్కు పూజ్యార్థ మగుచు నుండు
 నుపసర్జనాఖ్య యై యొప్పును సందడి
 కాండ్లు నా జిల్లరవాండ్లు నాగ
 పెద్ద అచాటము పెను పేరు బలు దొడ్డు
 దొడ్డ వలుద నా గఁ దోఁచు బుచ్చువు
 సైకంబు కొంచెము సన్నంబు తోడెము
 చిటు కిము డసదు లే చిటుత లే త

గీ కొద్ది అన్నువ అన గను గొఱలు నల్ప
 మలరు సాంద్రంబు నెగ్గడ మన గ దట్ట
 మన గఁ దంపర అన వర్తులాఖ్య చెల్లు
 బటు వన గ వట్టు వనగను బార్వతీశ

౯

హేమాహేములు—ఇది బహుత్వముతో (బహుత్వవివక్షతో బహువచనాంత మై
 అనుట) ఇతరులను దెలియ జేసెడియప్పుడు పూజ్యులకు (పూజనీయులకు ఎక్కువ
 గా గౌరవింప దగినవారికి మిక్కిలిఅధిక లగువారికి) పేరు

సందడికాండ్లు చిల్లరవాండ్లు—ఇవి ఉపసర్జనులకు (ముఖ్యులు కానివారికి అప్రధా
 నులకు) పేర్లు

పెద్ద అచాటము పెను పేరు బలు దొడ్డు దొడ్డ వలుద—ఇవి పృథువునకు
 (విస్తీర్ణమునకు విరివి యైనదానికి) పేర్లు

సైకము కొంచెము సన్నము తోడెము చిటు కిముడు అసదు లే చిటుత

లే త కొద్ది అన్నువ—ఇవి అల్పమునకు (నూత్నమునకు స్వల్పమునకు) పేర్లు-

నెగడము దట్టము తంపర—ఇవి సాంద్రమునకు (నిబిడమునకు తఱచైనదానికి) పేర్లు

బటువు వట్టువ—ఇది వర్తులమునకు (వృత్తమునకు గుండ్రనిదానికి) పేర్లు
హేమాహేములు — హేమాహేమీలు దే విణ (వి అధికులు అవి (శర) రూపాం) అని (సూ ని)

ఉపసర్జనుడు — అప్రాగ్యం ద్వయవానే ద్వే అప్రదానోపసర్జనే (అమ)

పెద్దయచాటము — పెద్ద యేచా టుబ్బు - (వావి అపపా) శుద్ధాండ్రపదపారిజాతము ఈ యర్థమున. అచాటము అనుపదమును ఉదాహరించు చున్నది దానిని బట్టి పరిశీలించి చూచిన పెద్ద యచాటము అని ఇచ్చటిపాఠ మగు ననించును కాని బ్రౌ అచ్చాళి అచ్చాళు పదములు గ్రహించి ఒంటరిగా ఎకాంతముగా అనురీతిని అర్థ మను చున్నది ప్రయోగముతో గూడ (సూ ని) వీనికి (క అచ్చాళు దృఢుడు) అనునది మూల మగుటను ప్రదర్శించినది త కన్నడపదమునుండి యేర్పడిన అచ్చాళి వంటిదే అచాట గూడ కావచ్చును అప్పుడు పెద్ద యచా టుబ్బు పెను పేరు బలు దొడ్డు అనునది ఇచ్చటి సాధుపాఠ మనవచ్చును అచ్చాళి కి (బ్రౌ సూ ని) ప్రదర్శించిన ప్రయోగ మిట్లున్నది చారుశీలాముఖ్యజలజలోచనల జేరి కొబంధుల జెలుల నీక్షణమే పగలుకు జొర రాక బహుదుర్గమార్గ మగు కొవాళమహర్షియాశ్రమస్థలిని జేరిచి మనము నిశ్చింత నేతెంచి యారూఢబలయ్యి నచ్చాళి - గ ననికి సన్నద్ధుల మై యుండ మవల (పతివ్రతామాహాత్యము) ఇవట అచ్చాళి జంజాటము లేనివా డు సంసారింపు ఎ కులాట లేనివా డు అని అర్థ మనుచున్నవి (బ్రౌ సూ ని నిశ్చింతన్ అనుదానిచే ఇది గర్భాశుకావన బలయ్యిక్తిన్ అచ్చాళు గ పెద్ద - గ (శత్రువుల నడంచుటకు) చాలినంత గా గా అధికిము గా గా అనికి సన్నద్ధుల మై యుండము అని సమన్వయ మనవచ్చును అప్పుడు అచ్చాళి కైన (రూపాం) అచ్చాళ అచ్చాట అగుట స్పష్టము

లే — లీల బయ్యెడకొంగు లే జాట వైచి (ద్వి పరమ 4274) (సూ సూ ని)

పృథు — విశేషగ్రుటం పృథు బృహ ద్విశాలం పృథులం మహత్ రున్దోరు విఫలమ్ అని (అమ) విస్తర్ణస్య అని (సుధ)

కొద్ది — దీనికి న్యూనత అను అర్థ మిచ్చుచున్నది (సాంబ) లొచ్చుకొద కడమ కుఱచ యొచ్చెము తగ్గుకొంచెము తక్కువ కుండు కొదవ లోను కొద్ది యన గ మెఱయు న్యూనత పేళ్లు (మన 40) కొద్దిగా ముత్తెంపుగొనబు వ్రజాల మద్దికాయలదాలు మలయ జెక్కిళ్లు (రంగ రా బాల కాం 20 పొ 30 పం) ముద్దియమోహ మెంతటిదో నిద్ర యొల్ల దీ కొద్దికి బచ్చవిల్లునిలకోరుల నే మగుచున్నదొకదా (కళాం 4 06) మొ (కొల దికి (రూపాం) కొద్ది) గంగాస్నానంబున దొల గం గలపాతకము చతుర్దశ భువనం బులు గూడి చేయ జాలవు కొల దియె గంగాతిశయము గుఱరత్ననిధి (జాహ్నువీ 3 72) కొద్ది కి న్యూనత అనునది (అర్థాం) అన దగినది

ఈసందర్భమున (సాంబ) ఇట్లు వచించుచున్నది- సైకము తోడెము సన్న మన్నువ జిల్లు వలిపెము చిలు లే త కొల ది యల తి యనదు లే జీ బన నమరు స్వల్పమునకు బెను గొప్ప బలు పేరు పెద్ద దొడ్డ గన మన నధికాఖ్య లొనరు దోరము హొమ్ము గమక మొ మ్మన గ స్థూలము చెలంగు (మాన 7)

క. పలపల యన వెలితి యనం

బలుచన యన విరలసంజ్ఞ భాసిల్లును ని

స్తులతరగుణోత్తరంగా

విలసత్కరుణాంతరంగ వృషభతురంగా

7

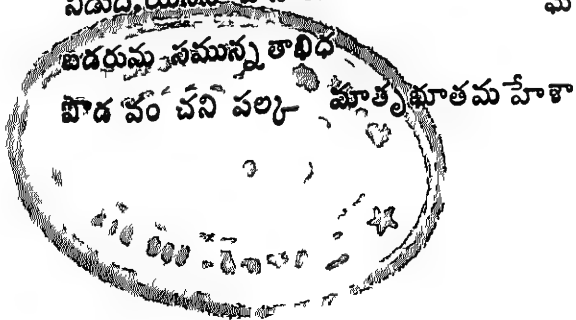
పలపల వెలితి పలుచన—ఇవి విరలమునకు (పేలవమునకు దట్టము కానిదానికి పలుచగా ఉండుదానికి) పేర్లు

వెలితి — వెలితి గన గ రానివిమలపూరముల బొలుచువీచుల రాలుపుప్పొళ్ల జడియు (రం రా 3 పొ 2 పం)

విరలము — పేలవం విరలం తను అని (అమ) ఇట (గురు) పలుచనిదానిపేళ్లు అని వ్యాఖ్యానించినది విరలం తను విశిష్ట మఘనం తలినం (తదా) అని (నైజ సామా అర్థ)

క. వెడ ద యన వికాల మగున్

విడుద.యనన్ వాసి యన గ నెగడును దీర్ఘం

8

వెడ ద— ఇది విశాలమునకు (విరివి యైనదానికి) పేరు

సిడుద వాసి—ఇవి దీర్ఘమునకు (నిడు పైనదానికి ఆయతమునకు (అద్దపు బొడవు) కలదానికి) పేర్లు

పొడవు— ఇది సమున్నతమునకు (ఉన్నతమునకు ప్రాంచువునకు ఎ తైనదానికి) పేరు

దీర్ఘము — దీర్ఘ మాయతమ్ (అమ)

సమున్నతము — ఉచ్చ ప్రాం శున్న తోద గ్రోచ్చితా స్తుజ్జే (అమ)

పొడవు — ఇదివఱకు వనోపదివర్గమునందు పొడవు పొడ గన నుచ్చాయ మౌ అని ఉదాహరింప బడినది అచ్చటి పొడవు నకు వృక్షదులదైర్ఘ్య మర్థము నగాద్యారోహ ఉచ్చాయ అని (అమ వనౌ) అన్యధ్యము గానే అం భా గ్రహించు చున్నది వీనిని వివరణము నకై (చూ 2 36)

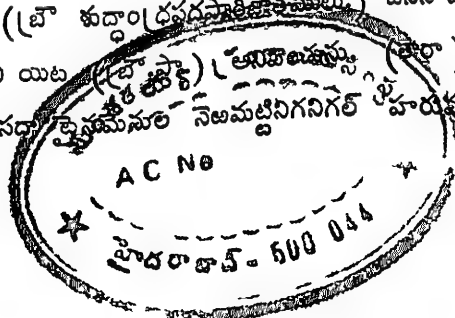
గీ ఒప్పును సదాటు నా గ వక్రోన్నతంబు
వంక రన సౌట్ట యన గను వక్ర మెసఁగు
జనును ఋజునామధేయంబు చక్కని దన
భూతిలసిశాంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

సదాటు—ఇది వక్రోన్నతమునకు (వంకర కలిగి ఋజువు గా ఉండక ఎత్తైనదానికి) పేరు

వంకర సౌట్ట—ఇవి వక్రమునకు (నతమునకు తిన్న గా- అంతయు ఒకేతీరు గా (ఋజువు గా) ఉండనిదానికి) పేర్లు

చక్కనిది—ఇది ఋజువునకు (సరి గా- సమానము గా- అంతయు ఒకేతీరుది గా- తిన్ననిది గా ఉండదానికి) పేరు

సదాటు — కృశోన్నతము అర్థ మను చున్నవి (బ్రౌ శుద్ధాంధ్రప్రదేశ్ విశాలములు) దీనిని బట్టి సదాటు నా గ గృశోన్నతంబు అని యిట (బ్రౌ శుద్ధాంధ్రప్రదేశ్) (అనుబంధము) (పేరా) యోగ మొకటి ఇ ట్లున్నది గాటంపువీ క సదాటు మొదటి నెలమట్టినిగనిగల్గి హరువు

మీట (2 7) (చూశర) ఇట శర సదాటు-విణ దృఢము -అనుచున్నది (బ్రౌ) దీనికి వచించిన అర్థము ఇట సుసంగతమే అనిపించు చున్నది మేదశ్చేదకృశోదరం లఘు భవ త్యుత్థాన యోగ్యం వపు (అక్షి శా 2 5) అని (కాశిదాసు) వ్యాయామమువలన కృశోదర త్వము గలుగుట దీనివలన తెలియ బడు చున్నది

వంకర — అరాలం వృజినం జిహ్వా మూర్తిమ త్కుశ్చేతం నతమ్ అవిద్ధం కుటిలం భుగ్నం వేల్లితం వక్ర మి త్యం (అమ)

సౌట్ట — ఇది పరుషాది (చొట్ట) అని (శర) వ్యాధి మొదలగువానిచేత వంక రైనది అని అర్థ మిచ్చినది సౌట్ట వక్రత నొక్కు అని (బ్రౌ) సౌట్ట అనియే (వ్యవ)

ఋజువు — ఋజా వజిహ్మా ప్రగుణౌ (అమ)

శ్రీ ఒమ్ము గాత్రమ్ము గమకము హౌమ్ము నాగ
స్థూల మగు పెక్కు నా గను దో చు బహుల
మగును గణనీయ మౌ చెంచ దగినది యన
భూతిలసితాంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

20

ఒమ్ము గాత్రము గమకము హౌమ్ము—ఇవి స్థూలమునకు (బలిసినదానికి పెద్ద దానికి లా వైనదానికి) పేర్లు

పెక్కు—ఇది బహులమునకు (సంఖ్యాధిక్యము కలదానికి అనేకమునకు) పేరు

ఎంచ దగినది—ఇది గణనీయమునకు (లెక్కింప నగుదానికి ఎన్నిక చేయ బడు దానికి లెక్కపెట్టుటకు వీ లైనదానికి) పేరు

గమకము —దీనికి (బ్రౌ) ఒక ప్రయోగమును ఇ ట్లిచ్చినది. ఉపకాంతుని వల్లవకాంత లేపునన్ గమకము జేప గుబ్బకవ గౌ గిట దార్పి (హంస 2 28) అని

స్థూలము — వీవవీవీ తు స్థూలవీవరే (అమ)

బహులము — అద్రథం బహులం బహు అని (అమ) ఈ సందర్భమున- ప్రచురార్థకముల గా బహులాదులను ఉదాహరించినది

గణనీయము — గణనీయే తు గాణీయమ్ అని (అమ)

గీ దండ చేరువ చెంగట యండ సరస

ప్రాపు చక్కి కుఱంగట పజ్జ చెంత

తెలను దా పంజ దగ్గట త్రేవ పొంత

యంచ యొద్ద నా నికటాఖ్య యగు మహేశ

2

దండ చేరువ చెంగట అండ సరస ప్రాపు చక్కి కుఱంగట పజ్జ చెంత
తెలను దాపు అంజ దగ్గట త్రేవ పొంత అంచ ఒద్ద—ఇవి నికటమునకు (సమీ
పమునకు అభ్యాశమునకు సమీపప్రదేశమునకు) పేర్లు

కుఱంగట —కుఱ గలి కైన (ఔప) ఇది (సూనిశరలు) కుఱ గలి (ఔ) గ్రహించినవి
(ఔ) కురంగట కురగట అనువానినే ప్రదర్శించినది శువపా) కుఱ గట కుఱ గలి
అనురెంటినిగ్రహించినది కుఱ గలిశబ్దము సమిపార్థక మున్నది (సాంబ) ఇట్లు చున్నది-

దండయొద్ద చెంత కుఱ గలి దగ్గట చెర్వ పొంత దాపు (మాన 39) (అ
క్కుట గట శోకజాళువులు గోయనునేడ్పులు నుప్పతిల్ల గన్ (జై భా 57)
(మొ) (చూ సూని)

ఒద్ద — వద్ద అనియు (సాంబ) కిల దను చున్నది సరస తెలను పజ్జ ప్రాపు వద్ద యండ
చక్కి గరికి యన నమరెనేని సమీపనామములు (సాంబ మాన 39) దీనికి (శర)
ద్విపదరామాయణప్రయోగము నిచ్చి ఇది యితరపురాతనగ్రంథములందు మృగ్యము అని
నది (సూని) (నిర్ధారక) ప్రయోగముః గొన్నిటిని ఇట్లు చూపు చున్నది 'అంత దూష
ణుడు మత్తారిభీషణుండు పంత నొందుచు దనవద్దియొడులను (రం రా ఆర 64పొ
0 పం) గద్దియ వడి డిగ్గుచు దన వద్ద సభాసదులు లేచి వారనిభక్తిన్ (ఉ హరి
శ్చ 28 వేంకనార్యుడుగూడ తన (మల్లుపు లో ఆగతి వజ్రదంతు దెగటార్చినదైవత
మల్లు వద్దకున్ (350) ఇచ్చట మల్లునొద్దకున్ అనినను సరిపడును వానివద్ద వీని
వద్ద అని (వ్య)

గీ ఎడుగడ నా వియంతనం జైల్ల యన గ

దనరు చుండును సర్వాఖ్య దవ్వు నా గ

దూరనామంబు గా గను దో చు చుండు

భూతిలసితాంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

22

ఏడుగడ—ఇది నియంతకు (రక్షితకు శరణమునకు రక్షకునకు కాపాడువానికి) పేరు

ఎల్ల—ఇది సర్వమునకు (అంతకు విఖిలమునకు సమస్తమునకు) పేరు

దవ్వు—ఇది దూరమునకు (విప్రకృష్టమునకు దూర మైనదానికి) పేరు

ఏడుగడ — ఏడువిధములు గల రక్షకము గురు డును దల్లియు దండ్రీయు బురుషు డు విద్య యును దైవమును దాతయు నా బొరి నేడుగడయు దా నై హరి నను రక్షించు గాత మన వరతంబున్ (వాం ఆ) (చూ శ ర) బ్రౌ ఏడుపు+కడ అనువ్యుత్పత్తి చూపు చున్నది ఏడగడ (రూపాం) దహను దేడగడయు నుత్తమవర్ణచవులకు బావకుం డీకుండు బ్రాహ్మణులకు (కాశీ 3 205)

సంక్షేప — శ్రీరంగభ ర్తంచ గం గనుకాసె లో నగువానివంటి దిది కుత్రచిత్ సంస్కృ తీయో ఒం ప్రాణో ఒప్యత్ర చ్యుతో భవేత్ అని (అథర్వణు డు)

ఎల్ల — ఎల్లకర్ణప్రయోగవ్యవస్థనుగూర్చి (బాల వ్యా) ఇ ట్లను చున్నది సర్వపర్యాయం బయిన యెల్ల శబ్దంబు ద్రుతాంతం బయినయవ్యయంబు దీని కసమాసంబున విశేష్యంబునకు ముందు ప్రయోగంబు లేదు (చూ సంధి 24 సూ)

గీ గట్టి కటికి యనంగఁ గన్నట్టు దృఢము

క్రొత్త మిహి హొస యన గ మీటును నవంబు

ప్రా త యన గ బురాణాఖ్య పర గు చుండు

భూతిలసితాంగ శ్రీమాలృభూతలింగ

23

గట్టి కటికి—ఇవి దృఢమునకు (కర్క శమునకు కరిన మైనదానికి) పేర్లు

క్రొత్త మిహి హొస—ఇవి నవమునకు (నవీనమునకు నూత్నమునకు నూతన మునకు అభినవమునకు అప్పటి కప్పుడు ఎర్పడినదానికి) పేర్లు

ప్రాత—ఇది పురాణమునకు (పురాణమునకు చిరంతనమునకు చాంకాలమునా టి దాని) పేర్లు

హొస — హొస ఇచ్చటిపార మని ఒకనిఘంటుకారు డు వ్రాయచ్చు డు హొస మనో జ్ఞము అని (సూ ౧) హొసతమ్మినుల్వంటి యనదు లే గొనుపై నొర గా గ బరుండి

యొర గ గొంకి అని (ప్రబం 750) (చూ సూ ని) ఇచట- హౌసతమ్మి - క్రొందమ్మి
అనుటయే సముచితము (బ్రౌళ ర లు) దీనిని గ్రహంప లేదు

పీ మను మెత్తనిది గోము మవ్వ మనంగను
మృదుసంజ్ఞ ప్రధమ మౌ మొదటిది యన
గడపటిది యనంగ నడరు జఘన్యంబు
తెల్ల మనంగ రాజిల్లు స్ఫుటము
పర గు పీసరము లేబర మన వ్యర్థంబు
నెచ్చు పెల్లదనము హెచ్చు మిగత
మిక్కిలి యెక్కువ మెం డగ్గము పె చెప్పె
దుగు నాఁగ నధికంబు దోచు చుండుఁ

దక్కువ కొంత పొచ్చెము తగ్గు కుండు
కొదవ లొచ్చు కొడుక యనఁ బొదలు న్యూన
మడరు దక్కటి యెడ కడ కడమ తక్కు
వేటు పెట యన నితరాఖ్య మారవైరి

24

మెత్తనిది గోము మవ్వము—ఇవి మృదువునకు (కోమలమునకు మృదులము
నకు మార్దవము (మెత్త దనము-కలిగివదానికి) పేర్లు
మొదటిది—ఇది ప్రధమమునకు (అదికి అద్యమునకు మొదట ఉండెడివానికి)
పేరు
కడపటిది—ఇది జఘన్యమునకు (అంతమునకు చరమమునకు అంత్యమునకు
చివర ఉండెడువానికి) పేరు
తెల్లము—ఇది స్ఫుటమునకు (తెల్లమికి తేటతెల్లకు స్పష్ట మైనదానికి) పేరు
పీసరము లేబరము—ఇవి వ్యర్థమునకు (నిరర్థకమునకు ప్రయోజనము లేనివానికి)
పేర్లు
ఎచ్చు పెల్లు అదనము హెచ్చు మిగత మిక్కిలి ఎక్కువ మెండు అగ్గ
లము పెచ్చు ఎదుగు—ఇవి అధికమునకు (అతిశయితమునకు మిక్కుటమునకు
ఆధిక్యము కలదానికి) పేర్లు

తక్కువ కొఱ త పొచ్చెము తగ్గు కుందు కొదవ లొచ్చు కొదుక— ఇవి
న్యూనమునకు (ఊనమునకు హీనమునకు కొఱ తవడినదానికి అసంపూర్ణమునకు)
పేర్లు

తక్కుటి ఎడ కడ కడమ తక్కు వేఱు పెఱు—ఇవి ఇతరమునకు (లాత్తికి,
అన్యమునకు జేతొకదానికి) పేర్లు

[మిగత —ఇది లాభార్థకము గా వార్ష ముదాహృతము (చూ 2 267 మిగిలి (వావి అప
ముద్రి) ఇది (ప్రా తప్ర పా) అని (సూ ని) మిగిలి తాళప్ర పా (చూ సూ ని)]

[కొదవ —కొదువ (వావి అపపా) ఇదె నాదుముఖభంగ మీక్షింపు నాదు కొదవ నీకొదవ గా
గోరికి భావింపు (రం రా ఆర 69 పొ 4 పం) (చూ సూ ని)]

న్యూనము — వాన న్యూనా మాన గర్హ్య (అమ)

ఇతరాఖ్య —(సాం ని) కొన్ని ఇతరాఖ్యల మహద్వివక్షతో ఇట్లుదాహరించినది - పెఱవారు
కడవారు వింతవా రెడవారు లా తివా రన నన్యలకు జెలంగు (మాన 0)

సీ ఒంటి యనంగను నొప్పు నేకాకి యై

నగటు నా గను సరాసరి యనంగ

సామాన్య మెస గు నుచ్చావచంబులు దో చు

బలుచితంబు లన గ బలువగ లన

బరిదెగినది విడివడినది యన గను

వెలయు చుండును విప్లంభానమాఖ్య

ప్రతికూనామ మై పర గు నడ్డ మనంగ

వామంబు వెలయు డాపల యనంగ

వలపల యనంగ దక్షిణం బలరు చుండు

నిరుగడలు సూరె లిరుపక్క లిరుమెయు లన

నుభయపాఞ్శ్వాభిదానంబు లొనరు చుండు

భూతభుజంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

25

ఒంటి—ఇది ఎకాకికి (ఒంటరికి ఎక్కడికి ఎకకమునకు అసహాయమునకు,
సజాతీయసాహాయ్యము గలుగనిదానికి) పేరు

సగటు సదాసరి—ఇవి సామాన్యమునకు (సాధారణమునకు మొత్తమునకు
నిమానము గా పంచి చూడ గా ఐన సమత్వమునకు) పేర్లు

పలువితములు పలువగలు—ఇవి ఉచ్చావచమునకు (అనేకవిధములు-బహుప్రకా
రములు-చాలభేదములు-కలదానికి) పేర్లు

బరిదెగినది విడివడినది—ఇవి విశృంఖలమునకు (హద్దు మీతినదానికి) పేర్లు

అడ్డము—ఇది ప్రతికూలమునకు (అనుకూల్యము వదలినదానికి వాటము తప్పిన
దానికి విరుద్ధవర్తనము కలిగినదానికి) పేరు

దాపల—ఇది ఎడమభాగమునకు (వామమునకు స్తవ్యమునకు ఎడమప్రక్కకు
ఎడమచేయి-మొదలగువానికి) పేరు

వలల—ఇది దక్షిణభాగమునకు (దక్షిణమునకు కుడిప్రక్కకు కుడిచేయి మొద
లగువానికి) పేరు

ఇరుగడలు సూరెలు ఇరుసక్కలు ఇరుమెయులు—ఇవి ఉభయపార్శ్వములకు
(రెండుప్రక్కలకు కుడియెడమప్రక్కలకు రెండిటికి) పేర్లు

సగటు—(గ్రా) అని (శర) వాండను సగటున తిట్టినాడు అని (వ్య) అని (బ్రౌ)

సామాన్యము—సాధారణం తు సామాన్యమ్ (అమ) అనేకసంబంధిన ఏకస్య అని (సుధ)

ఉచ్చావచము—ఉచ్చావచం నైకభేదమ్ (అమ)

బరిదెగినది—పరిదెగినది - అని (బ్రౌ) వాడు బరిదెగి సంపరించుచున్నాడు అని (వ్యవ)
(చూసూని)

ఇరుగడలు—ద్విగోరమిత్రతాయాం తు ప్రాయ ఎకత్వ మిష్యతే అని అధిర్వణుడు
ప్రాయోగ్రవాణాత్ నర్దెసలు ఇత్యాదౌ బహుత్వ ము అని అహోబలపతి (కావన)
అచ్చికద్విగువునకును బహువచనాంతత్వము క్వచిత్కము గా దుష్టము కాదు సాధువే

సీ ఇటుకట మనఃగను బర గు సంకటసంజ్ఞ

గహనంబు జీబు నా గను జెలంగు

జిన్నరిపొన్నరి చిన్నరిపొన్నరి

యన గను ముద్దుగుల్కునది తోచు

నకృతలక్ష్యభిధ యలరును జీరికిఁ
 గొననిది పద్ద నేయనిది యనఁగఁ
 జలపాది యనఁగను సంకల్పసాధి యా
 బొలుచును మల తన మురిగొనునది

యగును విరుదాధ్యుఁ డన విరుదాయ త్తనఁగ
 గ్రక్క-సం బగు విరుదులు గలుగు నాతఁ
 డుల్లఱపువిరు దై విరాజిల్లు చుండు
 భూతిలసితాంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

28

ఇటుకటము—ఇది సంకటమునకు (సంబాధమునకు ఇటుకై నచోటికి) పేరు
 జీబు—ఇది గహనమునకు (దుష్ప్ర)వేశమునకు చొర రానిదానికి దురవగాహ
 మునకు) పేరు

చిన్నరిపొన్నరి చిన్నరిపొన్నరి—ఇవి ముద్దులు గుల్కుదానికి (ముద్దు లొలుకు
 దానికి అంద మైనదానికి) పేర్లు

చీరికిఁ గొననిది పద్ద నేయనిది—ఇ విఅకృతలక్ష్యమునకు (లక్ష్యము చేయనిదానికి
 కొంచె మైనను లెక్క చేయనిదానికి సరకుగొననిదానికి) పేర్లు

చలపాది—ఇది సంకల్పసాధికి (పట్టినపట్టు నెఱవేర్చువానికి అనుకొనినపని అను
 కొనినట్లు చేసి తీరెడివానికి) పేరు

మలత—ఇది మురిగొనినదానికి (గర్వించినదానికి గరువము చూపుదానికి) పేరు

విరుదాయత్తు—ఇది విరుదాధ్యునకు (విరుదము గలవానికి) పేరు

ఉల్లఱపువిరుదు—ఇది క్రక్కనము లగువిరుదులు గలుగునాతనికి (భయంకరము లగు
 విరుదులు గలవానికి మనవిరుదాధ్యునకు) పేరు

ఇటుకటము —ఇటుకొటము (రూపాం) అని (శ ర) ఇటుకటము అనియు (లబౌ) అలి

మర్కటము ఇల్లు ఇటుకొటము అని లోకోక్తి

సంకటము .. సంకటం నా తు సంబాధ (అమ)

గహనము — కలిలం గహనం నమే (అమ)

మలత — మలంత - అనియ (బ్రౌ) (శ ర) దీనిని గ్రహంప లేదు

బిరుదాయత్తు — బిరుదాడి అని (వావి అపపా) బిరుదాధ్యున్నకైన వైకృ ఇది పైనాపారము
ప్రా తవ్రా తపా (చూ సూ ని)

[బిరు దై — బిరు దైనరాజిల్లు- (వావి అపపా)]

సీ అప్రయోజకసంజ్ఞ యలరు చుండును గొఱ

గానివాఁ డన గ కిగ్గాడి యన గ

బారె డు మూరె డు పట్టె డు జేనెఁడు

దుత్తె డు పుడిసె డ బెత్తె డనెడి

యివి మొద ల్గాఁ గల వెల్లను వ్యామాది

పరిమితార్థములు గా బర గు చుండు

రూకంత కానంత పోకంత యీ గంత

యిసుమంత దోమంత యేను గంత

యనెడి శబ్దంబు లీరీతి నలరుపదము

లన్నియు బదాదిమాత్రంబు లగుచు నుండ.

నవ్యయాభావ మని కొంద ఁండు పీని

బుంగవతురంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

27

కొఱగానివా డు కిగ్గాడి—ఇవి అప్రయోజకునకు (పనికిమాలినవానికి కార్యనిర్వా
హకు డు కానివానికి ఎకార్యము చక్క బెట్ట లేనివానికి) పేర్లు

బారె డు మూరె డు పట్టె డు జేనె డు పుడిసె డు బెత్తెఁడు—ఇవి వ్యామాది
పరిమితములకు (వ్యామము-మొది లగువానిపరిమాణము (కొలత) కలదానికి)
పేర్లు

[బారె డు - (బార + ఎ డు)—అట్టము — చా ప బడిన రెండుచేతులతోడి తొమ్ము
కొలత-వ్యామము అదియే బార దానియంతకొంత కలది

మూరెడు - (మూర + ఎ డు) — రెండుజేసలకొలత కలది హస్తము అదియే మూర.
వానియంతకొలత కలది

పట్టెడు - (పట్టిలి + ఎ డు) — ఎడము గా వంప బడినప్రేళ్లు గలచేర-పట్టిలి
దానిపరిమాణము కలది

జేనెడు - (జేన + ఎ డు) (చిత్రస్తి-జేన) — పందెం డంగుళములకొలత కలది
అంతకొలత కలది

దుత్తెడు - (దుత్తిలి + ఎ డు) — చా ప బడినబొటనప్రేలి చూపుడుప్రేలి - నడిమి
ప్రదేశము-ప్రాదేశము-(దుత్త) అంతటి పరిమాణము కలిగినది

పుడిసెడు - (పుడిలి + ఎ డు) — కుదియబట్టిన చేరలో సగము (ప్రసృతి) (పుడి
సిలి) అంతకొలత కలది

బెత్తెడు - (బెత్త + ఎ డు) — చూపుడుప్రేలు మొదలు గా నాలుగుప్రేళ్లు బెత్త
(చతురస్ర) అంతపరిమితి కలది

రూకంత కాసంత పోకంత ఈ గంత ఇసుమంత దోమంత ఎను గంత — ఇవి
ఈరీతికబ్బములు (ఇట్టివి గోరంత చీమంత రవంత-మొదలగునట్టివి) - పదాది
మాత్రమునకు (కాసు-మొదలు గా (పూర్వపదమునందు) నిర్దిష్ట మైనపరిమాణము
నకు) పేర్లు

[వీనిని-ఈ కాసంత మొ వానిని అవ్యయిభావము -అవ్యయిభావసమాసము(లు)
అని కొందఱు-కొంతమంది వైయాకరణులు అండు- చెప్పుదురు]

బారెడు — ఎడు స్వ్యా త్పరిమాణకే (అధర్వణుడు)

పట్టెడు — ప్రసృత్యాదేర్లివర్ణస్య లోప శ్చ పరిదృశ్యతే (అధర్వణుడు)

వ్యామము — వ్యామో బాహ్వో సకరయో స్తతయో త్తర్యగస్తరమ్ (అమ)

కొంద అండు — కాసంత మొదలగువానియందు అంత అనునది అపద మని (శ ర) ఇ క-

అంధకౌముది వీనిని అవ్యయిభావముల గా నిర్వచించినది నింక వానిగా దెలివిడి
పేసెద నవ్యయిభావసమాసము ల్పా? గను డు కడు నిమ్మకాయంత కాసంత గోరంత
యసుమంత దోమంత యేను గంత చీమంత యన నివి నామపూర్వపదసమాస మగుచు నిట్లు

మంతు కెక్కు (చూ ఆం కౌ సమా) ఆం భా కారు డు ఈ గణపతి వేంకటకవి మత
మునే కొంద అని ఇట్లు వచించినా డు ఇ క ఈ ఆం భా కారు డు (శ ర) అట్లే ఇచటి
అంత అనుదానిని బరిమాదార్థక మగు (ఎ డు ప్రభృతులవంటి) అపద మనియే అను నని
తో చు చున్నది శాకస్య లేక -శాకప్రతి ఇత్యాదులు సంస్కృతమున నామపూర్వపదావ్య
యీభావములు అట్టివే యివియును-అని వేంకటపతియభిప్రాయము

[ఈవిశేష్యనిఘ్నప్రకరణమునందు మహదమహదాదినిర్దేశ మవివక్షితము నాంత
రీయక మై యట్టినిర్దేశము జరగిన దని యెఱు గవలయును]

గీ శ్రీలు వెలయంగ నీపేరఁ జేయుకతనఁ
బర గును విశేష్యనిఘ్నఖ్యవర్గ మిట్లు
గై కొనుము దీని భక్తసంఘాభిమాని
మాతృభూత జగత్ప్రయిమాతృభూత

28

[వ్యాఖ్యకై చూ స్వర్గ 68]

ఇది

విశేష్యనిఘ్నవర్గము

సంకీర్ణవర్గము

సీ కోవురం బనఁ జెట్లకొన కెక్కి వైరులఁ
జూచుట కర్థ మై తోచి యుండు
నల్లారుముద్దు నా నగు జనసమ్మతి
యదువకా పన గను నద్దెకా పు
నల్లిబిల్లి యనంగ నలరు బెనంకువ
నిజకడ దనరును నిట్టల మనఁ
గన్నిటా పనఁగను గన్గి టు విలసిల్లు
సెనక మం చన గ నుల్లసిలు జలము

గీ అలరు దొంతరవకులపే రంటె లన గ
సీతాతా లనంగను దాటుమాటు
లలరు చుండును గాజురా యన హలాకు
భూతిలసితాంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

29

కోవురము—ఇది చెట్లకొన కెక్కి శత్రువుల జూచుటకు (చెట్లపై కెక్కి శత్రువులకు కాన రా కుండ వారిజాడ కనిపట్టుటకు) పేరు

అల్లారుముద్దు—ఇది జనసమ్మతికి (సర్వజనప్రియమునకు (అందఱుజనులకు ప్రేమనదానికి) మిక్కిలి ప్రియమునకు చాలయిం ప్రేమనదానికి) పేరు

అదువకా పు—ఇది అద్దెకా పునకు (సిస్తునకు భూమి సేద్యము చేయురైలునకు) పేరు

అల్లిబిల్లి—ఇది పెన కువకు (ఒక టొకటి పెనవేసికొనుటకు విడ దీయ రాని యట్లు మెలిక వేసికొని కలసి యుండుటకు) పేరు

నిట్టలము—ఇది నిలుకడకు (స్థిరత్వమునకు నిశ్చలతకు కదలిక లే కుండ ఉండుటకు) పేరు

కస్తిలుపు—ఇది కస్తి టుటకు (కస్తిలుపునకు కనుగొలుపునకు కనుత్రిప్పునకు కనుగొట్టుటకు కనునైగ చేయుటకు) పేరు

సెనకము—ఇది చలమునకు (చలనమునకు నిలుకడ లేనిదానికి అస్థిరమునకు చంచలమునకు) పేరు

అంబెలు—ఇది దొంతరవకులకు (ఒకటిమీద ఒకటి గా ఏర్పడు ముడతలకు) పేరు

శఃటతాటలు—ఇది తాటుమాటులకు (వక్రములకు సరి యైనవి (ఋజు వైనవి) కానివానికి) పేరు

గాజురాయి—ఇది హలాకునకు (స్వచ్ఛ మైననలుపురంగు కలిగి నిగనిగ లాడు గాజుశిలకు) పేరు

కోపురము —కోవర ముండుట శత్రువులను కొట్టుటకు దారిపక్కన దాగి ఉండుట-అని(బ్రౌ)

సెనకము —దీనిని ఏనిఘంటువులు గ్రహంప లేదు

చలము — చలనం కమ్పనం కమ్పం చలం లోలం చలాచలమ్ అని అమ)

గాజురాయి —(బ్రౌ) తప్ప మఱి యేనిఘంటుకర్తలు గాజురాయి గ్రహంప లేదు

హలాకు — బ్రౌ) మిశ్రమనిఘంటువు హలాకు అల్లాకు అనువానిని విశేషణముల గా గ్రహించి నాశనము చేయ బడ్డ-హతముచేయ బడ్డ-చంప బడ్డ అని అర్థ మిచ్చుచున్నది

శఃటతాటలు — బహువిధంబుల బలుకునాపలుకు లెల్ల జెవిటికై వడి దనపెడచెవుల జెట్టి యీటతాటలు మఱుగూట లిచ్చి యవహ సంచె దుర్యోధను డు వేయు జెప్ప నేల (భార ఉద్యో 476) (చి ని పా) (చూ సూ ని) (బహు) అవివక్షితము శఃటతాటతలంపులు (మొ) (చూ సూ ని)

సీ అదన్న నాఁ దఱి నా గ నలర్తును సమయంబు
 గద్దెంపు వెలయును గద్దన యన
 నొనవెట్టు నాఁగను దనరును పొంచడం
 బడరును జూఱ యం చన గ గొల్ల
 చెచ్చెర ననఁగను జెలఁగును సులభంబు
 పస యన స్ఫురణంబు పర గు చుండు
 నై ఁద యనంగను జనును గోదుమపిండి
 క్రమ మొప్పు చుండు సరవి యనంగ

గీ జిటికరింత యనంగను జిటిక యన గ
 వ్రేల్మిడి యనంగఁ ద్రుటిపేరు వెలయుచుండు
 పవనవ యనంగఁ గొద్దిగాను వినుట తగు
 భూరిభవభంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

30

అదను తఱి—ఇవి సమయమునకు (హదనునకు వేళకు ఉచితకాలమునకు) పేర్లు
 గద్దన—ఇది గద్దెంపునకు (అదలింపునకు తర్జింపునకు బెదరింపునకు) పేరు
 ఒనవెట్టు—ఇది పొంచడమునకు (పొంచి ఉండ ఎకు ముటు గువడి ఎదేచి ఉద్దేశించి
 కనుపెట్టి ఉండుటకు) పేరు
 చూఱ—ఇది కొల్లకు (దో పుడునకు దో చుకొను వస్తువునకు) పేరు
 చెచ్చెరన్—ఇది సులభమునకు (చులకన గా-అనాయాసము గా-సులువు గా అగు
 దానికి) పేరు
 పస—ఇది స్ఫురణమునకు (నిగ్గునకు కాంత్యతిశయమునకు గొప్పకాంతికి) పేరు
 నై దము - ఇది గోదుమపిండికి (గోధుమఎష్టకమునకు గోధుమచూర్ణమునకు)
 పేరు
 సరవి—ఇది క్రమమునకు (పరిపాటికి ఆనుపూర్వికి వరుసకు) పేరు
 చిటికరింత చిటిక వ్రేల్మిడి—ఇవి వ్రుటికి (అల్పకాలమునకు చిటిక వేయునంతటి
 కాలమునకు) పేర్లు

సవసవ—ఇది కొద్ది గా వినుటకు (చూచాయ గా-జాడజాడ గా- కొద్దికొద్ది గా-విను
టకు వివి తెలియుటకు) పేరు

ఒనవెట్టు — కొను అనుదానితో చేరియే దీనికి ప్రయోగము-(చూ సూ ని)

వస — ఇట్టివసమిన జిగిబిగి యీవిధంబు (హంస 90)మొ (చూ బ్రౌ అను)

చిటికరింత — జిటికిరింత (వావి అపముద్రి)

త్రుటి — తృటి - (వావి అపముద్రి) ద్వే త్రుటి లఘుక్షరక అని (వైజ) అర్థమాత్రో
చ్చారణకాలము ద్వినీమేషాత్మకకాలము రెండునిముసములకాలము-అని (న ఎ వ ల నం)

గీ భుజయుగంబున జందెముల్పోల్కి మెలినిఁ

బెట్టి యున్నట్టిదుప్పటి గట్ట గా గ

గట్టుకట్టా పెసగు నరికట్టనంగ

భూతిలసితాంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

అరికట్టు—ఇది దుప్పటి మెలిపెట్టి గట్టి గా రెండుభుజములయందు జందెపువాటు
గా వైచి కట్టినకట్టునకు (వే టకట్టునకు) పేరు

[గట్ట — గట్టి నరికట్టనంగ అని (వావి పా) సూ ని ఈ పారమునుబట్టియే ఏకవచనాంతము
గా అరికట్టు అనినది (బ్రౌ శ ర లు) బహువచనాంతము గా దీనిని గ్రహించినవి బ్రౌ)
దీనికి అర్థ మిట్టిచ్చినది అరికట్టు అనగా భుజయుగమందు జంధ్యమువలె మెలిపెట్టి యున్న
దుప్పటి కట్ట గా కట్టినటువంటి కట్టు (అం ఖా) ఈవ లావల జననిది (అంధ్రదీపక) (చూ
బ్రౌ అను ఈవ్రా తనుబట్టి దుప్పటి గట్ట గా గ అనియే (బ్రౌ పా) అని తో చినది]

సీ బద్దపరికి యనఁ బలుచనిఖిల్ల యౌ

నెడరు నా నందుకట్టెన గు చుండు

బంపు నా నభిచారవాచకం బౌను దూ

ర్పాట యం చేన గను బవన మొప్పు

నటజాతి యన గను నలరును జెడుజాతి

పన్నిక యనఁగను బన్నుట తగు

జెల్లుబడికిఁ బేరు చెల గును రప మన

గందువ యనఁ జమత్కార మెసగు

గీ నెద్దులను గాళ్లు గట్టి క్రిం దెయు తొప్ప
 గోలగగ్గెర యన దినకో రనంగ
 వెలయు దినరోజు మునుము నా నలరు గోయు
 పయిరుకును ముందుపైరు గా బార్వతీశ

32

బద్దపరికి—ఇది పలుచనిబిళ్లకు (దళసరిది గానిగుండ్రని వస్తువునకు (బిల్లకు) పేరు
 ఎడరు—ఇది సంఘకట్టునకు (సందునకు మధ్యకాలమునకు నడుమ గలిగిన
 (కాలముయొక్క) అవకాశమునకు) పేరు

పంపు—ఇది అభిచారమునకు (హింసాకర్మమునకు పరులమారణాదుల కగుమస్త్ర)
 తస్త్రక్రియలకు ప్రయోగమునకు) పేరు

తూర్పాట—ఇది పవనమునకు (తూటుపాటు ఎత్తుటకు గల్గిపొట్టు - మొదలగునవి
 ఎగిరిపోవునట్లు చేట లో నగువానితో దాన్యము లో నగువానిని గాలి కెదురు గా
 పై కెత్తి క్రిందు గా పోని శోధించుటకు) పేరు

అఱజాతి—ఇది చెడుజాతికి (హీనకులునకు నీచజాతివానికి) పేరు

పన్నిక—ఇది పన్నుటకు (పన్నుగడకు వ్యూహాదుల (నేనాసంనివేశాదుల) నిర్మా
 ణమునకు) పేరు

రపము—ఇది చెల్లుబడికి (సాగుబడికి సాగుటకు పలుకు పంతము అజ్ఞి - మొదల
 లగునవి నెగ్గుటకు) పేరు

కందువ—ఇది చమత్కారమునకు (ఆనందహేతు వగు చిత్తవికాసమునకు) పేరు

కోలగగ్గెర—ఇది ఎద్దులను కాళ్లు గట్టి క్రిందవేయుటకు (ఎద్దులకాళ్లకు (లాడాల)
 కొట్టుట లో నగువానికై త్రాడు తగిలించి ఎద్దులను మూటకట్టు గా కట్టెడికట్టునకు)
 పేరు

దినకోరు—ఇది దినరోజునకు (దినభృతికి దినబత్తెమునకు దినమున కింత యని
 దినదినము ఇచ్చెడికూలికి) పేరు

మునుము—ఇది కోయుపైరునకు ముందున్నపైరునకు పేరు

సందుకట్టు — నేను పోయి వీడువచ్చేసందుకట్టులో-అనురీతిని (వ్యవ) (చూ బ్రౌ)

అభిచారము — మార తోచుట నాదిఫలకతాన్వికప్రయోగవిశేష అని (స త ఎ ప ల ం)

పవనము — నిష్పావ పవనే పవ (అమ)

రసము — (శ ర) చెల్లుబడి అనెడి అర్థము దీని కిచ్చి ఒకటి నొక్కటి సద్దసేయక మెలంగు
నాపొలంబున దమ రసం బై మెకములు అని (సారం 88) పద్యము నుదాహరించె
నది ఇవట- నాపొలంబున దరతరిం బై మెకములు అని తరతరంబై-గుంపులు గుంపు లై -
అని వ్యాఖ్యానించి ఇట్టియర్థము చెప్పుటకు (బ్రౌ) ప్రమాణీకరించుచు-ఒకవ్యాఖ్యాత పడిన
క్షేత్రము గమనింప దగినది (చూ జితక్షాత్రిసారం) ప్రయోగంతరము గూడ దీనికి జ్ఞప్తివచ్చినది
(శ ర) భువనబంధుడు లేనియరాజకంబుచే దనరప మై చరించె వసుధాస్థలి జీ కటి
పాశెగా దొగిన్ (అని 88)

చమత్కారము — లోకాతీత మగువస్తువును చూడ గా చిత్తమునకు కలుగునానందహేతు వైన
వికాసము విస్మయము అబ్బురపాటు అని (సూ ని)

వీయుట — వేయునకు (రూపాం) హనుమంతునియెదుర వెసం గుప్పగంతు లేయుట సుమ్మీ
(ద్వా 2 49) (చూ సూ ని)

దినకోరు — దిగ్గోలనంగ అని (వావి పా) (శ ర) దిగ్గోలు గ్రహించి - కోయుపైరునకు
ముందుపై రనుసర్థమును ఇచ్చినది-విచార్యము బ్రౌ దినకోరు అని గ్రహించి అన గా-
దినరోజు (అంధదీపక) అనినది

దినరోజు — (బ్రౌ) దినరోజుమునుము గ్రహించి కోయుపయిరునకు ముందుపయిరు అని
నది దినరోజు అని గ్రహించుట మునుము తో కలప ఏకపద మనుట ప్రమాద మన
వచ్చును (దినగోల దినబత్తెము దినదిన మిచ్చెడుబత్తెము అని ఒకనిఘంటకర్త) దిన
బత్తెము వంటివి దినకారు దినరోజు అనునవి పైనాగ్రహించినది (సూ ని పా)
(చూ దినకోరు)

గీ పర గు నాకస్మికంబు డబ్బా టనంగ
దనరు బెడకంత యన గను దప్పుత్రోవ
ప్రబలు ముఱుత్రోవ నా గ దుర్గంధవేదవి
వ్యగ్రతయు దో చు చుండు జూవర మన భవ

దబ్బాటు—ఇది ఆకస్మికమునకు (యాదృచ్ఛికమునకు హఠాత్సంభవమునకు, అనుకో కుండ జరగినదానికి) పేరు

ముఱుత్రోవ—ఇది దుర్గంధపదవికి (దుర్వాసనతో నిండినత్రోవకు) పేరు

జూవరము—ఇది వ్యగ్రతకు (అకులపాటునకు కలఁతకు కలవరపాటునకు) పేరు.

వ్యగ్రత — వ్యగ్రో వ్యాసక్త ఆకులే అని (అమ)

జూవరము — వ్యాకులము అని (బ్రౌ) (చూ అను సంతాపము అని (౪౪)

గీ నెమలియీఁకలఁ బేనుదారములపాగ

నెట్ట మని పల్క గాఁ దగు దెట్టుకొఱకు

ముండ్ల నల్లినతడక యై పొలిచి యుండుఁ

దడుకుఁబెందె మనంగఁ జంద్రార్థచూడ

౩4

నెట్టము—ఇది నెమలియీ కలచే పేనినదారములపాగకు (నెమలియీఁకల తల పాగాకు) పేరు

తడుకుఁబెందెము—ఇది తెట్టుకొఱకు ముళ్లతో అల్లినతడకకు (అవరణమునకై ముండ్లకంపతో అల్లినతడకకు) పేరు

నెట్టము —క్రొత్తప్ర తాటియాకు బ్రౌ చి ని పా ఇది నెట్టెము (ప్రా తప్ర పా) (చూ సూ ని) (౪౪) నెట్టెము అనియే గ్రహించినది

తెట్ట —అవరణము కంచె కంపకోట అని (సూ ని)

తడుకు బెందెము — తడుకు పెందెము అనువాచిని వేఱు వేఱు గా గ్రహించి వాకిలిముండ్ల తలుపు అనేది అర్థ మిచ్చినది (బ్రౌ) వలన బెదర నృపతి కల గక ప్రజవగ లార్పఁ బనిచి కనుమలందు నిలువ వేఱువేఱు యేర్పి విలుమంది బనిచి తా దడుకు బెందె మలుక వొడమ వెడలి అని (ఆము ౩ 27) (చూ సూ ని)

గీ గాదెపోలిక నుండెడికాఁగుపేరు

రంజణి యనంగ వెలయు నార్జనసమాఖ్య

యడరు రజన యనంగను గడన యనఁగ

లంపు నా దొంగమేపు చెలంగు నభవ

౩5

రంజణి—ఇది గాదెపోలిక ఉండెడికాఁగునకు (బొట్టవంటిపెద్దబాన మొదలగు దానికి) పేరు

రజన గడన—ఇవి అర్జనకు (నంపాదనమునకు) పేర్లు

లంపు—ఇది దొంగమేపునకు (తన్ను ఇతరు లెఱుంగ కుండ మేయుమేతకు) పేరు

రంజణి — రంజణ రంజణి - అని (శ ర) రంజణి - అని (బ్రౌ)

దొంగమేపు — గడన యన గ లంప మన దొంగమేపు చెలంగు నభవ (అంభా శి శి) అని (సూ ని) (చూ గడన-శి అర్థము) ఇవఱు - లంప మని పాఠ మిచ్చినది లంపు గ్రహించి లంపు నా దొంగమేపు చెలంగు నభవ అని (అం భా శి శి) అను చున్నది వూర్వాపరవిరుద్ధము గా

లంపు — లంప యన అని(వావి అపపా) లంపు అనియే (బ్రౌ సూ ని శ ర లు) లంపుల మారి ఇత్యాదులు దృష్టములు గణికజ్ఞాంపంబులగుంపుల కుఱికి లంపులు మేయును (భాగ 0స్కం) (మొ)

గీ ఘటవిశేషంబు లై రేనికడవ లన గఁ
బూజెకాఁగులు బుడ్లనఁ జొలుచు చుండు
గాజులను గూర్చుచేరులు గాఁ జెలంగు
చుండు మల్లార మన గను సోమభూష

36

ఐరేనికడవలు పూజెకా గులు బుడ్లు—ఇవి ఘటవిశేషములకు (ఒకవిధ మగు పెండ్లికుండలకు రంగులతో చేసిన అలంకారము గల పెండ్లికుండలకు నాగవల్లి కుండలకు అయిరేనికుండలకు) పేర్లు

మల్లారము—ఇది గాజులను గూర్చుచేరులకు గాజులగుదులకు గాజులు గ్రుచ్చిన దండలకు (మలారమునకు) పేరు

ఐరేనికడవలు — అరివేణి-రేక-అరిమెన-కుండలు అని (బొ)

బూజెకా గులు — బూజుగు లనంగ - అని (వావి పా) పూజెగులు అని (శ ర పా)

బూజుగాగులు బూజుగులు బూంజుకాగులు అని (బ్రౌ) పైనాగ్రహించినది (ప్రాత్ర వాతప్రపా) (చూ సూ ని)

బుడ్లు — దీనిని ఈ యర్థమున (శ ర సూ ని బ్రౌ) లు ఏవియు గ్రహించుట లేదు ఇట బుడ్లు అనియే పార మనుచున్నది (సూ ని) (చూ ఖాజెకా గులు) బుడ్డి వేలు గా గ్రహించి వది (అం ఖా) (చూ 2 246) (దీనికి పెండ్లి కగుఘటవిశేషము (నాగవల్లిచిన్నవడుత వంటి దేదేని) అర్థ మనవలయును

గీ. చెంపలను మూసి కట్టుట చెల గు గొద

కట్టనంగను గడుపులో కలుగుజాలి

యలరు చుండును జుమ్మచుట్లన గ భక్త

పోషకాపాంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

37

గొడ్డకట్టు—ఇది చెంపలను మూసి కట్టుటకు (చెంపను ముఖ గుపఱచి కట్టెడి(ఒక దిక్కును) కట్టునకు) పేరు

చుమ్మచుట్టు—ఇది కడుపులో కలుగుజాలికి (కడుపునందు సంభవించువేదనకు) పేరు

గొడకట్టు — గడ్డవ గొడ యన గ జీబుకనామంబు రాజిల్లు అని (సాం ని మా 7)

(గవుడ రూపాం) ముక్కు నువు బువ్వు చెవులు శ్రీల్ నును బండ్లు మొల్ల ల ధర త్రిగు ర్చెక్కు లద్దములు గవుడ తాటిగింజ మెడ చిందము వ్రేళ్లు పగడము ల్గు రము లబ్బ ములు (ప్రబంధ 3 8) బూ ది బ్రుంగిన మొకంబున గొడకట్టు మైనపుమైప్రాజౌత నా వెలుంగ (7 8) (బ్రౌ) (చూ అను) (మొగంబున ప్రా జౌత (వేద పా)

గీ పల్లముల యరువంకల బర గుపట్టు

త్రాళ్లు వెలియుచు నుండు లాలఫరు లన గ

వెనుక మో చేతులను గట్టిపెట్టు చొప్పు

లా కకట్టు లనంగఁ గై లానవాసి

38

లాలనరులు—ఇది పల్లములయరువంకలను పర గుపట్టుత్రాళ్లు (గుట్టముమీ ది పల్లములకు ఇరుప్రక్కల వ్రేలాడు చుండెడిపట్టుత్రాళ్లు) పేరు

లా కకట్టు—ఇది మో చేతులను కట్టిపెట్టుటకు (విటిచి కట్టినపెడచేతులకట్టునకు) పేరు

లాలసరులు —(ఎ) లాలసరి పార్శ్వంబులం గట్టుకెంబట్టులాలసరి సమకట్టు తెక్క-ల్కుగా యాచుచునుం డనుకొండచిలువ నాడియ నేలపపు గా నాడుగరుడుం డనం (మనుచ 4 5) (చూ బ్రౌ అను) (ఇచ్చటిలాలసరి గోబలీవర్ధన్యాయమున త్రాడు అను-అర్థము కలది) (శర) (లాలము+సరి) అని గుఱువుపల్లముమీ దియుల్లారుక్రింద వ్రేలేడుజల్లుల దండ అర్థ మనినది దీనికి)

లా కకట్టు — లాకలకు గట్టి అనగా పెడచేతులు విరిచి కట్టి (O క్క) అని (లబ్))

గీ కీలుకీలుకు విలుచుట గేరును విట
తాట మన గాను మెకమెకపాటనంగ
నా కలికి నోర్వఁ జాలనియార్తి చెల్లు
భూషితచుజంగ శ్రమాత్మభూతలింగ

39

విటతాటము—ఇది కీలుకీలు విలుచుటకు (సంధులు సంధులు విలుగఁ దీయుటకు) పేరు

మెకమెకపాటు—ఇది ఆ కలికి ఓర్వఁ జాలని ఆర్తికి (సహింప రాని ఆకలి బాధకు) పేరు

విటతాటము —(శర నూని) ఈ యర్థమున దీనిని గ్రహంపక తాటుమాటు లో నగు అర్థము లను ఇచ్చు చున్నవి అవి అర్థాంతరము లన వలసినవి దీనికి బ్రౌ వెన కైన ప్రతిమల విటతాట మాడి వసతు లన్నియు వ్రచ్చి వైఎంచె గాదె అని ప్రయోగముగూడ నిచ్చినది

గీ బెస్తలు భుజంబులందును బెట్టుకొనెడి
యార్ద్రాటములు మాలగు లనఁగ వెలయు
వ్రేఁగు లన బరువులపెరు వెయు చుండు
భూతిలసితాంగ శ్రమాత్మభూతలింగ

మాలుగులు—ఇది బెస్తలు బుజములందు పెట్టుకొనెడి ఆర్ద్రపటము లకు (పల్లకీ మోయు బెస్తలబుజములమీది తడిమడతపొత్తికి) పేరు

ప్రేగులు—ఇది బరువులకు (భారములకు) పేరు

ప్రేగులు —(ఏ ప్రేగు) ఎందును నెవ్వరుం బడనియెంతయు గష్టముపాటు వచ్చినం గాం దల మంది పొందువిభుకోడలు దవ్వుల సున్ననన్ను గో విందు డ కావు మంచు బలవిం చుట యీ గ గ రానియప్పు టో లెం దలపోయ ప్రే గయి చలింపక యున్నది యెప్పుడున్ మదిన్ (భార ఉద్యో 2 29) ఇది (విణ) గా గూడ ప్రయోగములందు గానవచ్చు చున్నది వేడుకవేల్పు దొయ్యలుల ప్రేగు జనుంగవమీ ద మన్మథక్రీడల వ్రాలి నిద్రల సుఖించి ప్రభాతములందు (హరి ఉ 0 29) (చూ సూ ని)

ఆ వె సోయగంబు సొబగు జోక ముర్వు కొమరు
చెలుపు తీరు సౌరు పొలుపు చెన్ను
చక్క దన మనంగ సౌందర్య మొప్పును
మహితగుణసమేత మాతృభూత

సోయగము సొబగు జోక ముర్వు కొమరు చెలుపు తీరు సౌరు పొలుపు చెన్ను చక్కదనము—ఇవి సౌందర్యమునకు (అందమునకు మురువునకు బాగు నకు హరువునకు ఒప్పిదమునకు) పేర్లు

జోక —వీనిని గొన్నిటిని మంజులము నకు పేర్లని సాంబ) ఇట్లు వచించుచున్నది కొమరు చొక్కాబమ్మ గొనబు చొకారము చొక్కాము మేలిమి జోక పొలుపు నాణెంబు సౌరు విన్నాణంబు తిన్నన ఎర గు చొక్కా చెల్వ మురువు తనరు నగు తియ్య పొనరు చె న్నలరు నలుపు తీరు వలులు జాను చెలంగు కొలులు నొనరు చను తగు నొప్పు నెసంగు ననెడిపేళ్లు తగుమంజులమునకు (మాన 39)

గీ వన్నె హెచ్చినయట్టిక్రొంబసి డికడ్డి
కత్తిరించినతావునఁ గానిపించు
నిగ్గునకుఁ బేరు నక్కు నా నెగడు చుండు
దమ్మ కవల వజ్రకాంతి యై తనరు నభవ

నక్కు—ఇది వన్నె హెచ్చినట్టి క్రొంబసిఁడికడ్డి కత్తిరించినతావున కానిపించు
నిగ్గునకు (బంగారుకడ్డి నఱకఁగా దానినడుమ కనిపించుగొప్పకాంతికి) పేరు

తనుకు—ఇది వజ్రకాంతికి (వజ్రముల ప్రకాశమునకు) పేరు

[తనుకు —దనువు- అని (బ్రౌ వ్రా తప్ర పా) (చూ సూ ని) (తనువు అనిఒకనిఘంటువు)]

గీ శ్రీలు వెలయంగ నీపేర జేయుకతనఁ

బర గు నిచ్చలు సంకీర్ణవర్గ మిట్లు

గైకొనుము దీని భక్తసంఘాభిమాని

మాతృభూత జగత్ప్రయామాతృభూత

[పృథ్వీకై చూ స్వర్గ 68]

ఇది

సంకీర్ణ వర్గము

—

నానార్దవర్గము

పీ గౌరవ నేను గుకాహళి విలసిల్లు
డంబు నా గను గాంతి డంబము నగుఁ
జెలి యనఁ జెలికాఁడు చెలికత్తెయును దోఁచు
జెట్ట నాఁ జెన టియు జేయి వెలయు
స్తనకవాటాంగము ల్దనరు గుబ్బు లనంగ
నావు నెద్దును దొడు కన గ వెలయు
జిన్ననేజయు నమ్ము చెల గును గౌరక నా
జెల గుఁ జోఁత యనంగ శిశురుషములు

గీ బాలకేశీనతుల్ చెంగనా లన దగు
గచ్చపెల్లును మగ టమి గం డన బడు
నల్పకుసుమంబు వినతియు నడరు చిన్ని
పూ వసుకొనంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

44

గారు—ఇది ఎను గునకు కాహళికి (కాహళమునకు బా కాకు ఊ డెడివాద్యవిశేషమునకు) పేరు

డంబు—ఇది కాంతికి డంబమునకు (దంభమునకు- ఆడంబరమునకు స్థితికి మించిన వేషమునకు అట్టిభాషణమునకు) పేరు

చెలి—ఇది చెలికానికి చెలికత్తెకు (స్నేహితునకు స్నేహితురాలికి) పేరు

చెట్ట—ఇది చెన టికి (ద్రోహికి దుష్టునకు) చేతికి (హస్తమునకు) పేరు

గుబ్బులు—ఇది స్తనములకు కవాటాంగములకు (తలుపుమీద అక్షరెడి అడ్డుకొయ్యలమీఁది గుబ్బులకు బొగడలకు) పేరు

తొడుకు—ఇది అవునకు ఎద్దునకు పేరు

గొరక—ఇది చిన్ననేళకు (చిన్నయీ బెకు) అమ్మనకు (ఇనుపబాణమునకు) పేరు

చోట—ఇది శిశువునకు (బాలునకు) యుషమునకు (రాజివమునకు క్రూర మైన ఒకదినుసుచే పకు చొటకు) పేరు

చెంగనాలు—ఇది బాలక్రీడకు (ఒకవిధ మగుపిల్లలయాటకు) నతికి (ఒకవిధ మైన నమస్కారమునకు) పేరు

గండు—ఇది కచ్చుపెల్లనకు (కోపాతిశయమునకు) మగఁటిమికి (పొడవమునకు మగతనమునకు) పేరు

చిన్నిపూవు—ఇది అల్పకుసుమమునకు వినతికి (నమస్కారవిశేషమునకు ఒకవిధ మగునమస్కారమునకు) పేరు

నానార్థవర్గము — ఈవర్గాదియందు అమర మిట్లను చున్నది నానార్థా కేఁల కాస్తాది వర్గే పెవ్వా ఒత్త కీర్తితా భూరిప్రయోగా యే యేషు పర్యాయే ష్వు తేషు తే (అవి) (అం బా) ఇట్లు వచింపక పోయినను ఈపద్ధతినే ఈవర్గమునందు పాటించినది పైశ్లోకమునకు వివరణ మిట్లన్నది

పూర్వము పర్యాయపదవర్గములలో చెప్ప బడినవి చెప్ప బడనివిగూడ ఇందు చెప్ప బడినవి చెప్ప బడినవానిని మరల జెప్పబయందు ఎనరుక్తి లేదు ప్రసద్ధార్థబోధమున కటను అప్రసద్ధార్థబోధమున కిటను చెప్ప బడినవి (ఉదా నాక శబ్దము మొ) ఆకాశే త్రిదివే నాక (స్వర్గ) స్వర్గపర్యాయము గా ఇది ప్రసద్ధార్థకము అంతటిప్రసద్ధి ఆకాశార్థమునందు దీనికి లేదు చెప్ప బడనివి గొన్ని యిట చెప్ప బడినవి అవి యేయర్థమునందును జెప్ప ది నంతప్రసద్ధి కలవి కావు అందులకే అట (పర్యాయపదవర్గమందు) చెప్ప బడక యిట నుడువ బడిన వివి (ఉదా కం శిరొ ఓమ్మునా (మొ) ఈశ్లోకమునకు (గురు) అవతారిక ఇట్లాస గినది ఏకార్థానేకపర్యాయా ప్రధమం ప్రతిపాదితా పద మేక మనేకార్థం సంప్రతి ప్రతి పాద్యతే దీనికి అర్థవివరణ మిట్లానర్చినది గ్రంథకర్త పూర్వవర్గములలో నేకార్థము గల యనేక పర్యాయముల జెప్ప యిప్పు డీనానార్థవర్గమునందు అనేకార్థములు గలశబ్దముల జెప్ప బోవుదు

లక్ష్యతెలు గుకొశము

మున్నుండు గా నివి పూర్వవర్గములలో జెప్పినవో చెప్పనివో యనుశంకను దీర్చు చున్నాడు. (అని) (ఆంభా) నానార్థవర్గమునకు గూడ ఇదే అవతారిక ఇదె వివరణము పైయమరము వచించిన దంతయు (ఆంభా) కు గూడ చాలవఱకు సమానమే అందులకే యిది యంతయు వచింప బడుచున్నది (అమ) కొన్నిపట్టుల పర్యాయవర్గములం దిచ్చినవిశేషశబ్దములను సామాన్య వివక్షతో ఇందు వచించినది కొన్నిపట్టుల విశేషవాచకముల గానే (అం దిచ్చిన విచ్చినట్లు గానే) ఈ వర్గమునందు (నానార్థవర్గమునందు) గ్రహించినది (చూ శబ్దో నిధౌ (లలాటాస్థకమ్పా న త్రి) (నానా) పూర్వము భేదా పద్మశబ్దాదయో నిధే (స్వర్గ) ఇట్లై గుల్మ రు క్తమ్పు సేనా శ్చ (నానా) సేనాముఖం గుల్మగణౌ (క్షత్తి) (మొ) ఇచ్చట వ్యాఖ్యాతలు (నిధి విశేషమునకు సేనావిశేషమునకు అనురీతినే వ్యాఖ్యానించి యన్నారు (చూ గురు మొ) ఇట్లే పూర్వ మిచ్చినవి యిచ్చినట్లే పేర్కొనుటయు జరగినది కొన్నిపట్టులందు వహ్ని ద్వయోద్వాల కీర్తా వర్చి ర్హేతి శ్మిఖా త్రయామ్ (స్వర్గ) రవే రర్చి శ్చ శత్రుం చ వహ్నిజ్వాలా చ హేత య (నానా మొ) (ఆంభా కూడ) ఇట్లే వచించిన దిందు (చిన్నిపూవు గౌరు మొ (చూ నాకొలివలుకు అచ్చటచ్చటివావ్యాఖ్యానము) కొన్నిచోట్ల పూర్వము చెప్పనిప్రసద్ధార్థముల సంగ్రహించుటగూడ నానా వర్గమందు జరగిన దనవచ్చును బాగా యన గ నశ్వపంక్తి విరాజిల్లు (ఆం భా 2 196) మందుకోష్ఠిషము ల్మనును బాగా యన (నానా 3 47) మొ

గుబ్బలు — కుచమునకు దబ్బుచీలకు గుప్ప యన గ అని (సాంబ నానా 9) ఇట్లే గుబ్బ నా గ బొరుతలుపున గలలకు లేమగుబ్బకు భాసల్లు (వేంక నానా 3)

చోట — చోట - (రూపాం) (చూ ఆంభా 59)

చెంగనాలు — (సాంబ) చిన్నిపూవు చెంగనాలు (సాధారణము గా) సమస్కారవాచకము లను చున్నది జోత చిన్నిపూ చేమోడ్పు చెంగనాలు సలా మన నమరు దండము పేళ్లు (మాన 25) (ఆంభా) విశేషవాచక మునని (చూ 2 75)

[గచ్చపెల్లు — (చెంగనా) లన దగు గచ్చపెల్లును అని వానిపా) ఇచ్చట గచ్చపెల్లు అని ఉండు నని తో చినది కొపము అనెడి అర్థము క్రచ్చు నకు కలదు దానికి (రూపాం కచ్చు కా వచ్చును కచ్చుపెల్లు కొపాధిక్యము గండు అనుదానికి కొపము అనునర్థమును నిఘంటువులు ఇచ్చు చున్నవి కచ్చతెల్లు నిఘంటువులు గ్రహంప లేదు]

చిన్నిపువ్వు — చిన్నిపూవు (రూపాం) ఈ శబ్దమునకు (శ ర) భూషావిశేషము అనెడి అర్థమును ఇచ్చుచున్నది (సూ ని) అది కా దని తురగఖురోహతధూళి యప్పురసల చిన్నిపువ్వులతోడ జెలిమి చెయ (భార భీష్మ 04) సమంతపథమున జేర్చుక్క సవరించి కరులపై జిన్నిపూ గుస్తరించి (కాశీ 7 47) కుటిలాలకములమీద జిన్నిపువ్వు గుస్తరించు నచ్చు గ మణికర్ణిక (కాశీ 7 47) మొ ప్రయోగము లిచ్చి కుంకుమకర్పూరదిహార్ణము దీని కర్థ మను చున్నది ఒక ప్రయోగ మిట్లున్నది. అలికలభములు పైదులతెంచుతనిరేకు లలకల జిన్నిపు వైవి వెలుంగ నలి గోయిలలు రాల్చునెలమావితలిరులు వీనుల కవతంసవిభవ మొన గ మలయానిలాహతి వెలలినపుప్పొడి వొదిలి మేనుల వింత పూ త గా గ బుష్పహరణ తెలి దొంటిశృంగారము జ్ఞాని యుండ మగువలకు వనదేవత మగుడ నొప్పు చేసెనో యన వేటొండు చెన్ను మిగిలె (కు సం 9 28) ఇట (సూ ని) మొదటి పాదములో. తులకించు అని తొల కించు అని పారముల బ్రదర్శించి నది (చూ తొల కించు (తని) తులకించు. (చిన్నిపువ్వు తొల కించు అనుట ఇట సముచిత మనించును చిన్నితుమ్మెదలు (తుమ్మెదళికులు) రాల్చుచిన్నిపూరేకులు వనకేళి నలుపుపులయలకలపై రాలి వానియందు ధరించెడి చిన్నిపూవు గా అమరిన దని ఇట వర్ణన ఇచ్చట బైపాదములయందు (అన కా 2 పాదములయందు) విస్పష్టము గా (మాల్య శృంగారమే) వర్ణింప బడు చున్నది ఇంక చున్నది వనవిహారము వనదేవత యొనర్చు చున్నయొప్పు (శృంగారము) ఇది కనుక ఈపాదము లన్నియు మాల్యనేపథ్యమునే వర్ణించు చున్న వనవలయును రాలు చున్నవి చిన్నితేకులు రాల్చు చున్నవి చిన్నితుమ్మెదలు (రాలినవి ఇవి పూరేకులు) ఇ క వీరివలన రూ పొందినదిగూడ చిన్నిపూవే (అల్పకుసుమమే) కావలయును అని తోచు చున్నది అందమునకై పూర్వము ముంగురులయందు (అలంకారము కా) చిన్నిపూవు ధరించుట వర్ణనలయందు గానవచ్చును సుహాసనము చారుణతపుండరీకంబు చెలికత్తె జియివారుపలుకు జిలుక శృంగారికుసుమంబు చిన్నిచుక్కలరాజు పసి డికిన్నెరవీణ పలుకు దొడు (శృం 5) ఈ శృంగారికుసుమము చిన్నిపూవు అన దగినదే చిన్నిచుక్కలరాజు అనుటగూడ దీనినే తెలియ జెప్పినదన వచ్చును ఇ క (భార ప్ర) తురగఖురోహతధూళి మహావేగముతో అప్పురితల చిన్నిపువ్వులను కప్పవైచునంతది కా రే 9 నది (చూనథోంతరముల నిరవకాశముల కా చేయునంతగా ఐనది) అనుటలొ తాత్పర్యము గలది తక్కినప్రయోగము లన్నియు (ఆం భా)

దీని కిచ్చిన అర్థమునకు విరుద్ధములు గా వనుట స్పష్టము (చిన్నీరు వంటిది ఈ చిన్ని పువ్వు) చిన్నిపూరేకు అనునదిమాత్రము ఆభరణము (నగ) అన దగినది అది వేటు ఇది చిన్నిపూవు యొక్క రేకును (దళమును) పోలి యుండుటనుజేసి ఈపేరు గల దైన దవిండును ఇది ఆభరణనేపద్యమునకు చెందినది అది మాల్యనేపద్యమునకు ఐనది నేపద్యములు (శృంగారములు అలంకారములు నాల్గవిధములు గా పేర్కొన బడినవి. ఎందును నేపద్యమునకు జందనభూషాంబరప్రసవముల వేత్వే తొందు జతుర్విధ మొక్కటి యందంబు గ బంధవిధము లై యిటు పర గున్ (రసాభరణము) (చూ వసు 72 వ్యా) దీనికి (చిన్నిపువ్వు నకు) (ఆం ఖ) కు విరుద్ధము గా భూషావిశేషము అనికాని కుంకుమకర్పూరాదిచూర్ణము అనికాని అర్థము అనవలసినంతటియావశ్య కత కాన్పించుట లెదు (బ్రౌ) ఇందులకేకావలయు (సూ ని శ ర) దీనికి ఇచ్చిన అర్థము స్పృంపక (ఆం ఖ) అర్థమునే ఒన గినది

సీ పక్షశౌర్యంబులు పర గు డాక యనంగ

దెమ్మ నా బెల్లయుఁ దేమ వెలయు

వత్సక్రత్రిమమణు ల్వీణలును దలుపు నా

నలితిండి యొప్పును నలి యన దగు

నవలక్షణభగాఖ్య లలరు దూబ యనంగ

నా చు నా దొంగయు బ్రా చి దనరు

ఘర్షణనికటముల్ గనుపట్టు దోకు నా

నోలి నా వరుసయు నుంకువ తగు

గీ నిచ్చకిము చిలుకుట దో చు ద్రచ్చన యన

నెల్లి నా చత్త్రమును రేపు నుల్లసల్లు

నట్టు నా గేహతద్దేశనామ మెస గు

బ్రభుగుహాఖ్యలు సామి నా బర గు నభవ

45

డాక—ఇది పక్షమునకు (తెక్కకు పక్షియీ కకు) శౌర్యమునకు పేరు

తెమ్మ—ఇది పెల్లకు (ఎండి పెల్లగిలినపలుచనిమట్టిగడ్డకు) తేమకు (తడికి ఆర్ద్ర) తకు చెమ్మకు) పేరు

తఱుపు—ఇది వత్సకు (ఎఱఱాదివయసు చెల్లిన ఆవుదూడకు) కృత్రిమమణికి (మణివిశేషమునకు వజ్రమునకు మాటు గా ఉపయోగించు ఒకదినుసుమణికి) పేరు

నలి—ఇది నలితిండికి (చిలుతిండికి) ఒప్పునకు (అందమునకు) పేరు

దూబ—ఇది అవలక్షణమునకు (దుర్లక్షణమునకు) భగమునకు (ఆడుగుటికి శ్రీలరహస్యాంగమునకు) పేరు

నాఁచు—ఇది దొంగకు ప్రాఁచికి (ప్రాఁచికి నీటియందు ఉండెడిపచ్చనితీగకు) పేరు

టోకు—ఇది ఘర్షణమునకు (అస్ఫాటనమునకు ముల్లారు బుజముతో బుజము తా కించుటకు) నికటమునకు (సమీపదేశమునకు) పేరు

ఓలి—ఇది వరునకు ఉంకువకు (కన్యాశుల్కమునకు కన్యార్థము మామకుఁగాని కన్యకకుఁగాని ఇచ్చెడి ద్రవ్యమునకు) పేరు

త్రచ్చన—ఇది ఇచ్చకమునకు (ముఖప్రీతికై ఆడుప్రియవచనమునకు) చిలుకుటకు (పెరుఁగు మొదలగువానిని తరుచుటకు మధించుటకు) పేరు

ఎల్లి—ఇది ఛత్త్రమునకు (గొడుగునకు) రేపునకు (నేటికి మఱునటిదినమునకు) పేరు

సట్టు—ఇది గేహమునకు (గృహమునకు) తద్దేశమునకు (గృహప్రదేశమునకు, ఇంటిపట్టునకు నివాసస్థానమునకు) పేరు

సామి—ఇది ప్రభువునకు గుహునకు (కుమారస్వామికి) పేరు

దూబ —ధూర్తు డు అని (సాంబ) (చూ మాన 9)

నా చు —తీ గపా చి కుంభిక-అని (శ ర) (చూ నా చు)

ప్రా చి —పా చి (రూపాం) నా చు నా గను దొంగకు బా చి కొప్పు (వేంక నానా 9)

టోకు —ఇది ఘర్షణార్థమున పడు ఇచ్చు అనువానికి అనుప్రయుక్త మై ప్రయోగములందు కన బడు చున్నది (చూ సూ ని) చిల్లరకానిది మొత్త మైనది —అని (బ్రౌ)

వలసనది (అంభా) కొఱత కు క్రిందిఁద్యమకొఱత (ఉదా) కా దగియున్నది భరమై
తో చుకుటుంబరక్షణకు గా బ్రాహ్మలి చింత నిర్మరం తరతాశీదశసంపుటప్రకరకాంతారం
బునం దర్థపుం దెరువాటుల్ దెగి కొట్టి తజ్జపరిషద్విజ్ఞాతచార్యక్రియా విరనుం దై కొఱతం
బడుం గుకవి పృథ్వీభృత్పిపక్షితిన్ (మనుచ 9) (మొ) ఇట్టివి నిర్ధారకములు గా
నున్నను (దీని) రూప మింకను విచార్య మను చున్నది (సూని) ఒకటికి రెండు మూడు
నిఘంటువులు కొఱు నకు పర్యాయము గా వధసాధనవిశేషమును జెప్పు కొఱత యొకటి
కలదను చున్నది అనేకప్రయోగములు ఇది యిట్టి దని నిఘంటువులతోపాటు తామును
వచించు చున్నది (మనుచ మొ) శ్లేషవంగితో నిర్ధారకము గా కొఱత ఇది యని ఉద్ఘో
షించు చున్నది కొఱతవేయు అనురీతిని లోక(వ్యవ) ప్రత్యక్షదృష్ట్య గుచున్నది ఇంకను
విచార్య మే మున్నది ఈ కొఱత కు కొఱు నకు ముడి వేసకొ నక్కఱ లేదు ఇది వేఱగు
నొకదేశ్యశబ్ద మన వచ్చును పై(మనుచ) ప్రయోగమున కాఱుత ఉండవలయునని ఒక
దనినమాట కేవల సాహసమూలకము (చ్రొ) కొఱత కైన (వ్యవ) కొఱు అను చున్నది
కొఱు కు కొఱు (రూపాం) యదువృష్టభోజాంధకవీరవరులు గొఱుల నిడుడు
(వి పు 7473) మొ నెఱి మాలి బందెనెట్టి నటిముఠి జంపనను గజము నశ్వము మ్రు
చ్చై పఱిగొనిన నట్టివారల గొలుల దిగిచి చంపు తొప్పు గువలయపతికిన్ (విజ్ఞా
ప్రా 04 మొ) (దృష్టములు)

కొఱ — దీనికి అందము అను అర్థము (సూనిశరలు) ఇచ్చినవి కావు

క్రోలు — ఈకృదంతరూపమును పానము అనునర్థమున (సూనిశరలు) గ్రహింప లేదు

కుట్టతేళ్లు — (బొ) కుట్టపేళ్లు అని గ్రహించి ఊద్రశత్రువులు ముండ్లున్ను-అని (ప్రాత
ప్రపా) (చూసూని) (వివరణమునకై చూనా తొలిపలుకు)

గిడ్డి — పొట్టి అనునర్థమున గిడ్డ అని (సాంబి అను చున్నది కుఱుచ రింగణ గిడ్డ గిఱక
గుఱ్ఱ పొట్టి యన వామనాఖ్యలు (మాన 5)

సీ సాన్నయు బెద్దడో ల్చును గంగడో లన

బడగ నా పెక్కెము ఫణము దనరు

నస్థిమయారాఖ్య లలరు నెమ్ము లనంగ

బసి యన ధేనువు పవన మెసగు

మందరోష్ణషమమ్ ల్మనును బాగా యన
 గుఱుతు పక్కియ దగు బులు గు నా గ
 సస్యభేదాంబుధు ల్చను బాలవెల్లి నా
 బాట నా దిక్కు త్రోవయు జెలంగు

గీ గుసుమితామ్రంబులును మచ్చగుఱ్ఱములును
 మనుచు నుండును బూచినమావు లన గ
 గొత్తము ట్టన నూలు బో గును సమర్థ
 పొలుచును వినంగ శ్రీమాఘభూతలింగ

47

గంగదోలు—ఇది సాన్నకు (గళకంబళమునకు ఆవులకును ఎద్దులకును మెడక్రింద
 వ్రేలాడెడి పెద్దతోలును) పెద్దచొలును పేరు

పడగ—ఇది పెక్కిమునకు (పతాకమునకు ధ్వజమునకు) ఫణమునకు (సర్పము
 యొక్క పడగకు) పేరు

నెమ్ములు—ఇది ఎముకలకు నెమ్మకు పేరు

పసి—ఇది ఆవునకు పవనమునకు (గాలికి) పేరు

పాగా—ఇది మందురకు (గుఱ్ఱపుసాలకు) ట్టషమునకు (తలపాగాకు) పేరు

పులు గు—ఇది గుఱుతునకు పక్కికి (పక్షికి) పేరు

పాలవెల్లి—ఇది సస్యభేదమునకు (ఒకదిన్నుశాలిధాన్యమునకు) సమద్రమునకు
 పేరు

బాట—ఇది దిక్కునకు త్రోవకు పేరు

పూచినమావులు—ఇది కుసుమితామ్రములకు (పుష్పించిన మామిళ్లకు) మచ్చ
 గుఱ్ఱములకు (తెల్లపొడలు గల గుఱ్ఱములకు) పేరు

క్రొత్తముట్టు—ఇది నూలుబో లనకు (నూలుదారమునకు) సమర్థకు (తొలి
 రజస్సునకు అలతొలిబుతువునకు) పేరు

నెమ్మి — ఎమ్మి కి నెమ్మి అను అర్థము (నూని శరణు) శయలేదు (బ్రౌ) ఎమ్మి లేక

నెమ్మి — అనూ ప మూలము అను చున్నది దానికి—ఈ (అంభా) ఆధార మనవచ్చును

[ఎమ్మి బ ఎమ్ములు ఎమ్ము (ఎమిత్) బ ఎమ్ములు] ప్రయోగ మిట్లున్నది పెల్లుగ మఱి
యును డెందము చిల్లులు వా నేసె నత డు చిదురుపనెమ్ముల్ మెల్లనె ధైర్యరమాసతి
జల్లింప గ బట్టుపెద్దజల్లెడ యన గన్ (చంద్రా 8 85)

సన్యభేదము — ధన్యభేదములను కొన్నిటిని (సాంబ) ఇట్లుదాహరించినది — నాగకేసరులు
చెన్నంగులు కురువులు భోజనప్రయములు రాజనములు గన్నేరు లిబ్బపూ ల్లంగాజలంబులు
మట్టకారులు పూలమంజరీలు పెద్దవంకలు పాలపెల్లులు ముత్తైపు సరులు సంజావులు చంద్ర
వంక లేను గుకొమ్ములు మానికములు వన్నె పూలు సతాబోగము లన కాలి ధన్య మెన
గును (మాన 52)

అంబుది — పాలపెల్లి కీరాబ్బి అని (శ ర)

క్రొత్తముట్టు — వడుక నారంభించినప్పుడు పికుననుండి పురి లెక చా గ దీస కదురున కంటిం
చెడిస్తూలు అని (శ ర)

సీ మొసలియు దేగయు బొల్పు బైరి యనంగ

రాజరాత్రులు రేలు నా జను నిల

బ్రాజతియు గొముది పర గు వెన్నెల యన

బూవు నా సొగసును బుష్ప మొప్పు

వేగంబు పాశెము వెలయు వేళ మనంగ

వైరవేగము లగు వేర మన గ

లూటి నా దవుడపుండును దండువయుఁ దో చు

నాట నా గ్రీడ నాట్యమ్ము చెల గు

గీ వ్యాసటిక దేగయు జెలంగు వేసడ మనఁ

జెల్లుఁ బై మేడ యొప్పు మేలి ల్లనంగ

మెఱు గు రిక్క లనంగను బర గు మిన్న

నై నచుక్కలు పగడంబు నచలవాస

బైరి — ఇది మొసలికి దేగకు (బయిరికి ఒకజాతిదేగకు) పేరు

రేలు — ఇది రాజులకు రాత్రులకు పేరు

వెన్నెల—ఇది ప్రణతికి (ఒకవిధ మగు నమస్కారమునకు) కొమ్మదికి (చంద్రికకు చంద్రచాంతికి) పేరు

పూవు—ఇది సొగసునకు (అందమునకు) పుష్పమునకు పేరు

వేము—ఇది వేగమునకు పాశమునకు (శిబిరమునకు దండు కడిసినచోటికి సేనానివేశమునకు) పేరు

వేరము—ఇది వైరమునకు (పగకు) వేగమునకు పేరు

లూటి—ఇది దవుడపుండుకు దండువకు (దండుగకు ధనాదులవలని నష్టమునకు) పేరు

అట—ఇది క్రీడకు నాట్యమునకు పేరు

వేసడము—ఇది వ్యాసటికకు (కంచరగాడిదకు) దేగుకు (ఒకజాతిదేగుకు) పేరు

మేలిల్లు—ఇది ఒప్పునకు (అందమునకు) పైమేడకు (చంద్రశాలకు మేడచివరి గదికి) పేరు

మెలుగురిక్కలు—ఇది మిన్న నైనచుక్కలకు (శ్రేష్ఠము లైనచుక్కలకు తళ తళ యనుకొంతి గలనక్షత్రములకు) పగడములకు (పవడములకు) పేరు

రేలు —రేలు (ఏ) (రేలు బ) (చూ బాలవ్యా ఆచ్చి 2 సూ) ఇ క రాజులు అనెడి అర్థమున తేలు అనుదానికి తేలు అను (బ) రూపము గల దని (అం బా) అను చున్నది (బాలవ్యా) తే శబ్దమునకు (బ రూపములు) గా తేలులు తేండ్లు అనునవియే సాధువులను చున్నది (చూ ఆచ్చి 1 సూ) అధర్వణుడు వర్ణ స్యాన్త్యస్య లోప స్ఫ్యోల్లయో ప్రాయశ క్విచిత్ అని దీనిని సాధు వనినా డనవచ్చును (సూ ని) దీనిని తే శబ్దమునకు (బ రూ) గా ప్రదర్శించుట లేదు (బ్రౌ) రేలు రాజులు రాత్రులు (O g) ఆనినది ప్రయోగముమాత్రము దీనికి తేలు (రాజులు) అనుదానికి చూప లేదు (సాంబ) (అం బా) తోపాటు తానును తేలు ఉదాహరించినది తేలు దొరలు నేల యేలుదంటలు వెన్నుని వలబుజమున గలవారు రాచ వారు తేలులు (మాన 2) (అని) లఘులఘురేఫలకు లభేద మొనర్చి (అం బా) రేలు అని నిర్దేశించినది రలయో ర్థలయో స్తద్విత్ అనురీతిని సంస్కృతశబ్దములక గూడ (అం బా) ను ప్రమాణము గా గొను (సూ ని) దీనిని

గ్రహంపక పోవుట యుక్త మనింప లేదు డుజ్జ వికల్ప మని (బాలవ్యా) దీనిని
సాధించుకొన వలయును ప్రయోగ ముండక (ఆం భా దీనిని గ్రహంపదు ప్రయోగపరా
మర్మము ఆపశ్యకము

[రాజరాత్రులు రెలు నా గ దనరు (అపపా) అందులకె పైరీతిని సవరింప బడిన దిది]

వ్యాసటిక — ఇట (బొ) వ్యాసడము లేక వ్యాసరము అన గా వ్యాసరిక (ఆం భా) అను
చున్నది (చూ అను) వెనటము గ్రహించి వ్యాసటిక దేగయు జెలంగు వేసట మన
అని (ఆం భా పా) ను ప్రదర్శించిన దిది ఇచ్చట ఆం భా అనుచు ఇది ప్రదర్శించు చున్న
వ్యాసడము వ్యాసరము వ్యాసటిక లనుబట్టి వేసరము దేగయు జెలంగు వేసడ మన
అనెడిరీతిని (ఆం భా పా) ఉండ నగునా అనించు చున్నది వ్యాసడము వ్యాసరము
వేసడము వెసరము అనువాని కైనప్రమాదము లేమో (వై జ) అశ్వతర పున స్యా
ద్యేసరో వేగసర (అని) కంచరగాడిద అనునర్థమున వేగసరము అనుదానికి (రూపాం)
గా వేసరము కల దను చున్నది (వేసరము సం వేసడము (వై) అని నిఘంటువు లను
చున్నవి వేసటము వ్యాసటిక అనువానిని (సూ ని శ ర లు) గ్రహంప లేదు గ్రహించిన
(బొ) వేసటము నకు ప్రయోగము చూప లేదు కేవలము (ఆం భా) ప్రమాణ మను చున్నది
వై జ మొ (సం ని) గూడ వ్యాసటిక గ్రహంప లేదు వెసడము రెండర్థములందును ప్రయోగ
ప్రసిద్ధి కలది దెగకు పర్యాయము గా వెసడము నే (ఆం సం సాంబ) ఉదాహరించు
చున్నది (ఆం సం తిర్య రి సాంబ తిర 79) ఐనను జాలినంతపరిశోధనము జరపక ఊహా
గమ్యము గా దృష్టపారము త్రొవరా జనుటకు సాహసంప లేదు

సీ సమమిత్త్రస్సంజ్ఞ లై చను బోటిగాఁ దన

ముకుంబ నిగ్గు పూమొ గ్గన దగు

బునరర్థరజతము లొల్పు వెండి యనంగ

బర గు జీనియు గుంట ఎల్ల మన గ

హ్రదధౌతవస్త్రంబు లమరును మడు గు నా

నధరపాదాభిధ లడు గన దగు

బొలమరి యనఁగ గా పును వితమరి దో చు

భగినియుఁ దల్లి యప్ప యన వెఱయు

గీ దావి కట్టినయట్టి చందనపుచెక్క
 పొడియు గమ్మయు జొ బసఁ బొల్చి యుండు
 జులుకు లన చెట్లచీమలు నురులు దో చు
 మాతలసతాంగ శ్రీమా మూతలింగ

49

పోటిగా డు — ఇది సమునకు (నదృశునకు తనతో సాటి మైనవానికి) మిత్తు
 నకు (చెలికానికి స్నేహితునకు) పేరు

ముకుళము — ఇది నిగ్గునకు (గొప్పకాంతికి) పూమొగ్గుకు పేరు
 వెండి — ఇది పునరర్థమునకు (మఱియు అనుటకు) రజ-మునకు పేరు

జీని — ఇది నుటకు ఎల్లమునకు (గుట్టపుజీనునకు) పేరు

మడుగు — ఇది హ్రదమునకు (ఎరుకాదునడుమ లో తైననీటిపట్టునకు) ధౌత
 వస్త్రమునకు (పరిశుద్ధ మైనవస్త్రమునకు) పేరు

అడుగు — ఇది అధరమునకు (క్రిందిప్రదేశమునకు) పాదమునకు పేరు

పొలమరి — ఇది కా పునకు (నేడ్యకానికి కృషివలునకు) వితమరికి (సమర్థునకు
 కార్యదక్షునకు) పేరు

అప్ప — ఇది లిక్కి భగినికి (తోడ బుట్టువునకు అక్కకు) పేరు

జొలు — ఇది దావి కట్టినచందనపుచెక్కపొడికి (సువాసన గల మంచిగండపుచెక్క-
 చూర్ణమునకు) కమ్మకు (పత్తిరికకు ఉత్తరమునకు) పేరు

చులుకులు — ఇవి చెట్లచీమలకు (చెట్లమీద ఉండు ఎఱ్ఱచీమలకు) ఉరులకు (ఉరి
 త్రాళ్లకు) పేరు

ముళము — సంస్కృతశబ్ద మిది (అంభా) అచ్చతెలు గను చున్నది ఇట్టివి వూర్వ ముదా
 హృతములు ముకులము న కైన(వికృ మొకులము) అనుట అనుచితము అట్టిది అప్రస
 థము ఒకప్పుడు ముకుళ శబ్దమున కైన (వికృ మొగడ) కలదుగాన దాని కైన (రూపాం)
 మొగళము ఇది అని సవరింపవచ్చు ననిన ఇది అంతయు వృధాపరిశ్రమము పని లేనిపని అని
 తో చినది

నిగ్గు — ద్యుతికి జెలు వారు దాచు మెఱుగు జిగి నిగ్గు నిగ తక్కు మిన్న రంగు కళకు మినుకు చికిలి మించు వెలుగు నా గ (సాంబ స్థా 80) ఇది దీనికి కాంతి అర్థ మనినది బ్రౌ ఉత్కృష్ట మగుకాంతినికరమున్నూ దీనికి నికర మగుకాంతి-రేఖ అను చున్నది ఆంభా ప్రబద్ధ మగునర్థ మగుటచు దీనిని వదలిన దనించును లేదా దీనికి కిరణము అనేది అర్థ మిచ్చినది (చూ 82) ఘనీభూత మగుకాంతియే కిరణము దానిచే నిగ్గుగార్థ మని తలచి ఉండును

అప్పు — (ఆం సం వెంక సాంబ మొ) చాలవఱకు ఆంభా) ను అనుసరించియే నానార్థవర్గు నడుపుకొనినవి నప్పు యన గ దండ్రీ కక్క కమరు (సాంబ నానా 98) భగినికి జనకునకును నాహ్వాయము దనరు నప్పు యన గ (ఆం సం నానా 25) ఇట్లే (వెంక నానా 05 మొ) (వెండి కైవడి పాగ మొ) ఎన్నో ఇందులకు నిదర్శనములు

సీ ఓడ బిజెభేద మొప్పును జోగు నా

నలుగు నా బరివాహ మాయుధ మగు

షట్సంఖ్య నూగారుఁ జను చుండు నారు నా

నాలు నా ధేనుభార్యాఖ్య లమరు

విటతాట మన గీళ్లు విఱిచి పెట్టుటయు ద

య్యము పట్టి యుండుట యమరి యుండు

సత యన బల్లము సప్తసంఖ్య చెలంగు

నాశయు వృత్త మౌ నక్కఱు యన

గీ నుదకసంభూతి బల మగు నూట యన గ

నుపహతియుఁ దావు నెట్టిన నొప్పు చుండు

జంద్రనవసీతఘటికలు చనును వెన్న

ముద్ద యని పల్క శ్రీమాతృభూతలింగ

50

జోగు — ఇది ఓడకు బిజెభేదమునకు (దేవతాదులకు మ్రొక్కుకొని అందులకై ఎత్తెడు తిరిపెమునకు) పేరు

అను గు — ఇది పరివాహమునకు (చెలువులు లో నగువానిలో ఎక్కువ గా ఉండునిరు పోవుటకై ఎర్పఱచినదారికి (గండికి) ఆయుధమునకు పేరు

ఆరు—(అటు) ఇది షట్సంఖ్యకు (ఐదునొకటికి (ఆరు) నూగారునకు (బొడ్డు క్రింది తోమరేఖకు రోమావళికి) పేరు

ఆలు—ఇది ధేనువులకు ఆవులకు భార్యకు పేరు

విటతాటము—ఇది కీళ్లు విటిచి పెట్టుటకు (కీళ్లు కీళ్లు విజించి వేయుటకు వీటతాట మునకు) దయ్యము పట్టి ఉండుటకు (పిశాచము ఆవేశించి ఉండుటకు) పేరు

సత—ఇది పల్లమునకు (నిమ్మమునకు) సప్తసంఖ్యకు (అటునొక్కటికి ఎను అనుసంఖ్యకు) పేరు

అక్కఱ—(అక్కఱ) ఇది ఆశకు (అపేక్షకు కోరికకు) వృత్తమునకు (ఆంధ్ర భాషలోని ఒకవిధ మగుజాతిపద్యమునకు) పేరు

ఊట—ఇది ఉదకసంభూతికి (ఊరెడునీటికి తోపల నుండి పై తో చుజలము నకు) బలమునకు పేరు

నెట్టు—ఇది ఉపహాతికి (నాశనమునకు) తావునకు (ఉనికిపట్టునకు నివాసస్థానము నకు) పేరు

పెన్నముద్ద—ఇది చంద్రునకు నివసితఘటికకు (ఉండగా (ముద్ద గా) చేసిన పెన్నకు) పేరు

ఆరు —ఇది మొదటి అర్థమున అలఘురేఖము(అ) కలది రెండవ అర్థమునందు లఘురేఖము- (ర) కలది అర్థద్వయసంఘటనమునకై రెండిటికి అభేదము (ఇట్టివే అక్కఱ మొగ్గ)

ఆలు —ఇది ఆవులు అను అర్థమున (బహు) (చూ బాలవ్యా ఆచ్చి ౭2 నూ) భార్య అను- అర్థమున (ఎ) (వృత్తిని ఇది ప్రమాత్రవాచకము) అర్థద్వయసంఘటనమునకై రెండింటి అభేదము

అక్కర —(వృత్తము)ఇది వృత్తశబ్దము పద్యపరము వృత్తం పద్యే చరిత్రే అని (అమ) అక్కరలు జాతులు గా పేర్కొన బడినవి లక్షణకర్తలచే కందభేదము లాటు మధ్యమా క్కరలు నైదు దీపించు జాతులు (అప్పు 4 260) ఇవి ఐదు మహాక్కర

2 పుష్పాక్కర 3 మధురాక్కర 4 అంతరాక్కర 5 అల్పాక్కర మహామధ్యా
మధురాంతరాల్పపూర్వ గ్రథితాక్కర లైదు దనరు గ్రంథములందున్ అని(అప్ప 4 275)
వీనిలక్షణములకై (చూ 276 280)

సీ కలుషదేశములు చెల గుఁ గలం కన

నెద యన భయమును హృదయ మెస గు

బండికుంప 3 చిల్కు పర గు గొండై మనంగ

నొరయిక కోశంబు నొర యనఁ దగు

నారోహణశ్రేష్ఠ మలరు నెక్కుడు నా గ

గలుపు నాఁ బెరు గును గాద మొప్పు

ధనురగ్రగుణములు దగు గొనయా బన

నొప్పు గచాటను యొప్పు నా గ

గీ బంట యొబ్బిడి నేయించుపని వసంత

మును విభాసిల్లు చుండు నామని యనంగ

నానవా లన గాను జిహ్వాంబు గా చు

పాలు నయి యొప్పు చుడును నీలకంఠ

5

కలంకు—ఇది కలుషమునకు(కౌఠిష్యమునకు మాలిన్యమునకు జలాదులు కల గ
బాటుకు) దేశమునకు (ప్రదేశమునకు) పేరు

ఎద—ఇది భయమునకు హృదయమునకు పేరు

గొండైము—ఇది బండికుంపటికి (ఒకచోటినుండి మఱియొకచోటికి తీసికొని వెళ్లు
టకు ఉపయోగించెడి కుంపటికి) చిల్కునకు కలుపు రా కుండ తగిలించెడి ఇనుప
గొలుసునకు) పేరు

ఒర—(ఒఱ) ఇది కోశమునకు (కత్తి ఉంచుకొనెడి ఒఱకు) (ఒర) ఒరయికకు
(రాపిడికి పుర్ణణమునకు) పేరు

ఎక్కుడు—ఇది అరోహణమునకు (వాహనమునకు) శ్రేష్ఠమునకు (అధిక మైన
దానికి) పేరు

కలుపు—ఇది పెరు గునకు (మిశ్రదధికి నీళ్లు లో నగువానితో కలిపినపెరు గునకు) గాదమునకు పైరు లో నగువానిలో కలసి మొలచినగడ్డి మొది లగుదానికి) పేరు గొనయము—ఇది ధనురగ్రమునకు (వింటికోపునకు వింటికొనకు) గుణమునకు (వింటినారికి అల్లెత్రాటికి) పేరు

కొప్పు—ఇది కచమునకు (జుట్టునకు శిరోజముల సమూహమునకు కేశపాశము నకు) అటనికి (వింటికొనకు) పేరు

ఆమని—ఇది పంట ఒబ్బిడి చెయించుపనికి (పంట కోసి జాగ్రత్త గా పెట్టించుటకు) వసంకముతువునకు) పేరు

అనవాలు—ఇది విహ్నమునకు (గుణుతునకు) కా చుపాలునకు (ఇగుర గా చిన క్షీరమునకు) పేరు

కలుపు — కలు ఎన మిశ్రదధి యొప్పు అని (ఆం ఛా) (2 259)లో వచించినది ఇట దానినే సామాన్యవివక్షతో పెరు గు అను చున్న దనిపించును ఇతరనిఘంటువులు గూడ (నానా పర్క లో దధిసామాన్యమున నామమును గానే దీనిని ఉదాహరించు చున్నవి కలు పన బె రగు దధికిన్ (ఆం సం నానా) కలు పన మదిలోనికనువును బెరు గు నొ (సాంబ నానా 93) ఇట్లే (వేంక నానా 09) శ ౨ ప్రయోగ మొకటి ఇట్టిచ్చినది కలుపు స్వడియం బులు చారు లూరు యులు ఎలవంకాలు పరిమాన్న మిడెన్ లలితాంగి వానికిన్ (తారా 3 4) ఇట ఔచిత్యమున ఎట్టి మిశ్రదధి అర్థ మనుట సముచితము గాదు (శ ర) వచించు చున్నట్లు పెరు గే అర్థ మన వలయును అప్పుడు ఆం ఛా(అర్థాం) గా దీనిని వచించిన దన వలయును శ ర) ఇచ్చినను(సూ ని ఈప్రయోగమును దీనికి ఇచ్చుట లేదు దీనిని బట్టి ఎదేని (పారాం) ఇట ఉండు ననిపించు చున్నది (ముద్రి ప్ర లో కలుపు ల్వడియం బులు అనురీతి నిది గానవచ్చు చున్నదిగూడ

కచము —ఈశబ్దమునకు శిరోజములు అను అర్థమునే (అమ మొ ఇచ్చు చున్నవి చికుర కున్త లో వాల కచ కేశ రొరువా (అమ) కేశ రంజా కచా (పైజ పాతా భూతా) మొ కొప్పు నకు తెలు గున కబరి అనెడి అర్థమే కానవచ్చుచున్నది (ఆం ఛా)లోనియిచ్చటి కచ శబ్దము లాక్షణికము గా కేశసమూహము ధమ్మిల్లము కబరి అనెడి అర్థము కల

దనించును కొ ప్పనంగను చింటికొనకును గబిరి కొ అని (సాంబ నానా 93) గొ
 ప్పన దగు జాపాగ్రము నొప్పగు ధమ్మిల్లమును గృహకోపరియు (ఆం సం నానా 94) మొ
 సీ కొమ్ము నా వాద్యభేదమ్మును శృంగ మౌఁ
 గండు నా శిశుకళంకములు దోఁచు
 జిలుమువా లనఁగను జిలుము పట్టినకత్తి
 యులిపికట్టె యనఁ జె న్నలరు చుండు
 ధౌతవస్త్రంబు కేదార మౌ మడి యన
 గుండు నా గను హయగోశము లగు
 వ్యంజనశ్వాసము ల్వృతలు నూరు పనంగ
 వనిత శాఖయుఁ గొమ్మ యనఁ జెలంగు

గీ గై వడి యనంగ దగు రీతి కరజవంబు
 రాయి సారాయి కల్లు నా రహి వహించుఁ
 గమ్మ యనఁగను జాబును గర్జ భూష
 పొల్చు చుండును శ్రీమాతృభూతలింగ

52

కొమ్ము—ఇది వాద్యభేదమునకు (ఊ దెడి ఒకదినను వాద్యమునకు) శృంగము
 నకు (ఎద్దు లో నగువాని కొమ్మునకు విషాణమునకు) పేరు
 కండు—ఇది శిశువునకు (బిడ్డకు) కలంకమునకు (నల్లనిమచ్చకు) పేరు
 చిలుమువాలు—ఇది చిలుము (త్రుప్పు) పట్టినకత్తికి ఉలిపికట్టెకు (ఉలిపిగొట్టు
 నకు దుర్మార్గనకు) పేరు
 మడి—ఇది ఇది ధౌతవస్త్రమునకు (పరిశుద్ధ మైనవలువకు) కేదారమునకు (వరి
 మడికి) పేరు
 గుండు—ఇది హయమునకు (గుఱ్ఱమునకు) గోశమునకు (ఉండకు) పేరు
 ఊరుపు—ఇది వ్యంజనమునకు (వ్యంజనవిశేషమునకు ఒకవిధము గా వండిన
 కూరకు) శ్వాసమునకు (ఊపిరికి నిట్టూరుపునకు) పేరు

కొమ్మ—ఇది వనితకు (స్త్రీకి) శాఖకు (చెట్టుకొమ్మకు) పేరు

కైవడి—ఇది రీతికి (విధమునకు) కరజవమునకు (హస్తలాఘవమునకు) చేతి వడికి (చేతిచుయిక నకు) పేరు

కమ్మ—ఇది జాబునకు (లేఖకు ఉత్తరమునకు) కర్ణభూషకు (చెవియాతునకు చెవికమ్మకు) పేరు

మడి — మడు గు మడు వనంగ నడరు కుచికి అని (సాంబ ని మాన 28)

ఊరుపు — ఊర్పు (రూపాం) కూరకు మఱి శ్వాసకు జెల గు నూ ర్పున (సాంబ ని నానా 9)

కమ్మ — కమ్మ యన బత్రికకు జెవికమ్మ కెనయు (సాంబ నానా 93)

కొమ్ము — (వాద్యవిశేషము) ఇది కంచుతో నిర్మింప బడిన యొకవాద్యము కంచుకొమ్ము అనునది దీనికి పర్యాయము గొ మ్మన బసరపు గొమ్మునకును గంచుకొమ్మునకు రాణింపు (వెంక నానా 09) ముందటను గంచుకొమ్ము మిన్నంది మొరయ (వైజ 478) (చూ సూ ని)

ఉలిపకట్టె — ఉలిపగొట్టు ఉలిప దీనికి పర్యాయములు (చూ బ్రౌ శ ర) ఉలిపి ఒకానొక చెట్టు దీనికట్టు కాల్చినయెడల చించిట లాడును ఉలిపవంటివా డు తులువ దుర్మార్గు డు అని (సూ ని) (చూ ఉలిప) ఊ రందఱది యొకదారి ఉలిపకట్టె దొకదారి అని లోకాక్తి పొగరు టోట అనునది దీనికి మఱయొకయిర్థము ఎరుచిర్తు పలుగాకి ప్రాధ్వాకు డుచ్చిష్ట మొందుసుద్దులమారి యులిపకట్టె (వాంస 5 3) (చూ సూ ని) ఈయర్థము దీనికి చాయ గా ఎర్పడినలాక్షిశార్థ మనించును పలువిత్తు పలుగాకి ప్రాధ్వాయి యుచ్చిష్ట మలప సుద్దులమారి యులిపకట్టె (అని 964వావి ముద్రి)

కేదారము — కేదార కేదర కే (ముప్పరా) (వైజ భూమి వైశ్యా) (కేదారము వరి పండునేల అని (గురు) నమితా ఎలభారేణ నమితా శాలిమణ్ణరీ కేదారేషు వ పశ్యంత కే దారేషు వినిస్సృహి (చూ సుధా టిప్పణి)

కైవడి — కైవడి యన చొలికికు జేతివడికి జె లంగు (వేంక నానా) జేవడికి చొలిక కెసంగు గైవడి యన (సాంబ నానా 90) పోలి అనునది దీనికి

అర్థ మను చున్న విధి విధము అర్థ మను చున్నది (అంభా) ఒక ప్రయోగ మిట్లున్నది. అతనిమెను కుంతియట్లు కైవడి యరయ భార కాం (2) ఇట అట్లు వాక్య లంకారము గా (అర్థవిశేషము లెకయే) ప్రయుక్తము (చూచు నిట్లు) అంభా డరూ వాచకము గా పూర్వ ముదాహరించినది దీనిని. కైవడి కైచి కియివడి కొడువు పొంక యన గ బొల్పొందు నుపమపేరు (2302) అంభా ఇచ్చిన రెండర్థములకు (ఉదా) ఇట్లున్నది కైవడి మెకముల గ్రుమ్మెడి కైవడి మాయావచెవ కన బొయెదు. దేవర మాదేవరవలె పేవెగమె సామి వెట విచ్చేయవయా సారం 75) ఇచ్చటి కైవడి విధము అనేది అర్థము కలది పోలిక అనుట ఇట పొసగదు అందులకే (అంభా) ప్రయోగములన్నియు సమన్వయమునట్లు విధ మనినది అంభా ప్రయోగవిజ్ఞాన మెంత కూలంకష మైనదో ఇందుమూలమున మన తెలుకపడును కొన్ని యిచ్చివి పూర్వ ముదాహృతములు [పైపద్యమున మాయావ అనువో జికా) వ్యాఖ్యాతలు ఎవ కైన వ్యావహారికరూపము యావ ఇది అను చున్నారు పూర్వటికాకర్తలు యావ ను ఆవ యనుకొనుట తెలియమి ఆవ జ్ఞానము అని ఒక వ్రాయుట సాహసము అనినారు కవి యి. మాత్రము వ్యావహారికముగా యావ అను యకారాదిపదము ప్రయోగంబైనను తెవలము సాహసము ఆవపాటు అనుదానికి జ్ఞప్తికి తెచ్చు అనునర్థము (5) ఇచ్చుచున్నది అది నాకు ఆవపారదు జ్ఞప్తికి రాదు) అను వ్యావహారికమును (బొ) చూపుచున్నది దీనిని బట్టి ఆవ కు (ధారణ ఎకగ్రత) అర్థ మున్న దనుటక అశ్యంతర మే. ఎవ నుండి ఏర్పడినదె ఈ ఆవ అనవచ్చును (అంభా) ఎవకు కు ఆవధానము అను. అర్థమును ఇచ్చు చున్నది మెచ్చరిక యెచ్చరిం పేవ యేద పదిల ము యన నొప్పునవధాన (ము) (38) అని లక్ష్యమందలియేకాగ్రత దీనికి అర్థము మఱియొక మాట (అంభా) ఎవ కు ఇదిలక్ష్యమన దగి నదె మాయేవచేవ అనియే ఇట ఉండి లేఖకప్రమాదమున మాయావచేవ గా ఇది పరిణమించి ఉండును మాయావ అనియే ఇది ఇట ఉండవలయు ననుటకు నిర్ధారకము ఎమున్నది ఏమైనను యావ ఇది అనుటమాత్రము అయుక్త మనక తీరదు

కల్లు — ఇట (అంభా) సారా దీనికి అర్థ మనుట (సామాన్యవివక్షతో) మామిడిని చెట్టు అనుటవంటిది సారా కల్లు లోని భేదము (ఒకదినుసుకల్లు అని (అంభా) పూర్వము

వచించినది గల్లనంగ సురాఖ్య చెల్లును గైపు సారాయి సారా నా గ రవా దనర్పు
(2 303) (అని) (సాంబ) కూడ ఇట్లే వచించినది సారాయి యన జెల్లు వారుణీనామ
ముల్ (మాన 4) (వేంక) మద్యముపేళ్లు దనరు సారాయి కై పన అను
చున్నది ఇట మద్యము మద్యవిశేషమునే చెప్పెడి దనవలయును కనుకనే దీనికి పర్యాయ
పదము గా కల్లును వచించుట లేదు ఇట ఇది (ఆంభా) కూడ కైపు సారాయి పర్యాయము
లనినది ఇ క ఈ (వేంక) నానార్థవర్గమున కలు నా గ తాతికి గల్లున కగు అను
చున్నది ఇట సారా ను పేర్కొనుట లే దిది కల్లన గ శిల సురియు నౌ అని (ఆం
సం నానా 24)

సీ ఖట్వాంగరేఖలు కనుపట్టు గోడునా
ఘటికార్గళంబులు గడియ యన గ
బవనపిశాచము ల్పర గు గాలి యనంగ
గట్టు నా దీరనగంబు లలరు
వృత్తాంతదంభము ల్వెలయును గబు రన
బంతి నా గందుకపంక్తు లెస గు
నరసంఘనికటముల్ పర గు జేరువ యన
నండతారకలు గ్రుడ్డన గ మీఱు

గీ సూకకర్ణైకదేశము ల్గా ఎన దగు
గంప యన బైరుదుబ్బును ఘంట యొప్పు
నుఎలరాశియు నణుకువా దొప్పుచుండు
గుట్ట యని పల్క గ సుగంధికుంతలేశ

౧

కోడు—ఇది ఖట్వాంగమునకు (మంచపు గోడునకు) రేఖకు (గీతకు) పేరు
గడియ—ఇది ఘటికికు (ఇరువదినిమిషములకాలమునకు) అర్గళమునకు (తలుపు
రా కుండి ఎత్తై) తలుపునకు అడ్డుగా వై చుకట్టకు) పేరు
గాలి—ఇది పవనమునకు (వాయువునకు) ఎవావమునకు (దయ్యమునకు) పేరు

గట్టు—ఇది తీరమునకు (ఒడ్డునకు) నగమునకు (పర్వతమునకు కొండకు) పేరు
కబురు—ఇది వృత్తాంతమునకు (సమాచారమునకు) దంభమునకు (డంబమునకు
ఆడంబరమునకు) పేరు

బంతి—ఇది కందుకమునకు (చెండునకు ఆడెడిబంతికి) పంక్తికి (వరుసకు)
పేరు

చేరువ—ఇది నరసంఘమునకు (మనుష్యసమాజమునకు) నికటమునకు (సమీప
స్థలమునకు) పేరు

గ్రుడ్డు—ఇది అండమునకు (వజ్రేదుల గ్రుడ్డునకు) తారకకు (కంటి (నల్ల) గ్రుడ్డు
నకు) పేరు

గూబ—ఇది గుడ్లగూబకు (దివాంధమునకు) కర్ణైకదేశమునకు (కర్ణమూలమునకు
చెవిగూబకు) పేరు

గుంట—ఇది పైరుదుబ్బునకు (గడ్డిదుబ్బునకు తృణస్తంబమునకు) ఘంటకు
(అఱువదినిముసములకాలమునకు) పేరు

గుట్ట—ఇది ఉపలరాశికి (తాలకుప్పకు) అణుకువానికి (మల్లజాతీయునకంటె అన్యు
నకు మల్లజాతివాడుకొని పెఱజాతివానికి) పేరు

చేరువ — ఇవి సాధారణము గా సమూహమాత్రనాచక మని (సాంబ) గమి పౌ జు మొత్తము
కదుపు చేరువ బారు ఎండి కూటువ పరి దండు దిమ్ము గుంపు తుటుము గుమి గూటు పదు
పనంగ బృందాఖ్య యగు (మాన 37) (నానా వర్గన) ఆం సం దీనిని సమూహమాత్ర
మునకు వాచక మనియే వచించినది అంతికంబునకును సమూహంబునకును నామ మై
యొప్పు జేరువ నా గ (నానా 9) (సూ ని) ప్రయోగ మొకటి ఇ ట్టిచ్చినది అఖి
సారికాసమూహముకాలినంకెల ముచ్చుచేరువలకు విచ్చుమొగ్గ (కవిజ 98) (దొంగల
సమూహము నరసంఘమే) (అం భా కు) ఇది ఉదా) అన దగినదియే ముచ్చుచేరువ
కరికలభము అనుటవంటిది (అం భా) విశేషవాచకములు గా ఒక గినవానిని ఇతరనిఘంటు
వులు సామాన్యవాచకములు గా చాలవఱు కిచ్చు నని పూర్వ ముదాహరించినవానివంటిదే ఇది.

(సూ ని) ఈ ఒక్కప్రయోగమునె చూసినది కేవలసమూహవాచకము (అప్రాణీసంఘవాచకము) అనుటకు తగినప్రయోగ మేమియు చూప లేదు

[బైరుదుబ్బు — బైరుదుంపయ అని (వావి అపపా)]

గుట్ట — గుంట అని (వావి పా) (సూ ని బై) (ప్రా తప్ర పా) పైనాగ్రహించినది గుంటమారి దుర్మార్గుడు - వాడు నానాటి కట్టివృద్ధి వలల బెరిగి కా కలను దేజీ గడిమీటి గట్టిపాటి రాలుగాయతనాన బేరజపుదారి నారిదేజీయు బలుగుంటమారి యయ్యె (హంస 5 0) (చూ సూ ని)

సీ శ్రవణైకదేశ మాచ్ఛాదనగేహంబు

మీఱుచు నుండు గుడార మనగ

యవనాశ్వభేదంబు లలరు బటాణి నా

దొలి నా గ బూర్వంబు బిలము దో చు

బంధువు ల్వలయుము ల్పరగ్గు జుట్ట లనంగ

దెఱవ నా బయలును స్త్రీ దనర్చు

దంతక్షతంబు రత్నం బగు గెంపు నా

దండ నా నికటంబు దామ మొనరు

గీ బొందళము యుగి జో డని బొల్పు గాంచు

జె. గు విరళంబు సాంద్రంబు జీబు నా గ

గుదపట్టె యనంగను జందనాను

లేపనకవాటపట్టిక ల్మీఱు నభవ

54

గుడారము—ఇది శ్రవణైకదేశమునకు (గుడారమువలె ఉండుచెవిభాగమునకు), అచ్ఛాదనగేహమునకు (పటకటరమునకు వస్త్రముతో ఎర్పఱచినయింటికి దేరాకు) పేరు

పటాణి—ఇది యవనునకు (తురకకు) అశ్వభేదమునకు (యవనదేశపుగుఱ్ఱమునకు) పేరు

తొలి—ఇది పూర్వమునకు (ముందటిదానికి) బిలమునకు (గుహకు) పేరు

చుట్టలు—ఇది బంధువులకు వలయములకు (గుండ్ర గా చుట్టినచుట్టలకు) పేరు

తెలువ—ఇది బయలునకు (తెలుపకి అవకాశమునకు) స్త్రీకి పేరు

కెంపు—ఇది దంకక్షతమునకు (పల్లెత్తునకు కొఱకుటవలనిగాయమునకు) రత్నమునకు (పద్మరాగమణికి కురువిందమునకు) పేరు

దండ—ఇది నికటమునకు (సమీపమునకు) దామమునకు (వూలు-మొ వాని మాంకు) పేరు

జోడు — ఇది బొందకమునకు (కవచమునకు మైములుపునకు) యుగికి (మిథునమునకు స్త్రీపురుషద్వంద్వమునకు ఆఱమగలకు) పేరు

జీబు — ఇది సాంద్రమునకు (దట్ట మైనదానికి) విరలమునకు (వలుచనిదానికి) పేరు

గండపట్టె—ఇది చందనానులేపనమునకు (గండముతో పెట్టినరేఖకు) కవాటపట్టికకు (తలుపుమీద అమర్చెడి అడ్డుకొయ్యకు స్కంధపట్టికకు) పేరు

తొలి—తొల్లి (దూపాం) (చూ 3 73 ఆం ఖ (రెండవయ్యర్థమునకు) హంసము క్రొంచము తొలి రా మాంసలరుచి పచ్చె దాను మలయముఖి బాల్లింస విలువ నీ ర్విడిచెను హంసమున కగల పరమహంసం బగుటన్ (అము 4 78 (చూ సూ ని)

కెంపు — దీనిస్వరూపము రత్నశాస్త్ర మిట్లు వచించినది సలలితమత్తకొకిలలోచనద్యుతి నలరారు గురువింద మనెడికెంపు (రత్నపరీక్ష) (చూ సూ ని)

దండ — దండ యన దామమునకు దాపున కగు (వేంక నానా 8)

జోడు — దీనికి (30 సం) విస్తృష్టము గా మిథునము అనునర్థమును వచించినది మిథునమున కాఖ్య లగు జోడు దోయి కవ యనంగ (మాన 42) వేంక నానార్థపర్ణమున జోడన గవకు మైజోడున కన నగు (6) అనినది (ఆం ఖ) పూర్వము ద్వంద్వమునకు (కవకు) కవచమునకు ఇది వాచక మనినది (చూ 2 00 20) (2 00 ఆం ఖ) కడ (సూ ని) మిథునము కవ అని వ్యాఖ్యానించినది (30 ధా 2 00 కడ) (దీనికి)

ద్వంద్వము అని అర్థనిర్దేశ మొనర్చినది ద్వంద్వ శబ్దమునకు వేదిని ద్వంద్వం రహస్యే తథా విధునయుగ్మయో అని విధునము యగ్మము అనురెండ్రములు కల వనినది (అమ) అప్రసౌ విధునం ద్వంద్వమ్ యగ్మం తు యగళం యగమ్ అని వీనిని వేలు వేలు గా వచించినది అమరమట్లు (అం భా) వేలు గా వీనిని బేర్కొన కుండటనుబట్టి ద్వంద్వ శబ్దముచేత విధున యగ్మము ల రెండిటిని సంగ్రహించిన దనించును అందు లకే నే నట కలన యుండెడిరెండిటికి అని (విధునయుగ్మములకు రెండిటికి) అనువు గా వ్యాఖ్యానించితిని (సాంబ మొ) ఈసందర్భమున వేలు గా జంట జోడు(మొ)వానిని వచించినవి జమి డిమ్మ డిబ్బడి జంట రెండు దుగ రెట్టి దువ యన ద్విగుణాఖ్య కవ జోడు దంట దొయి యనంగ ద్వంద్వసంఖ్య (మాన 29) ద్విగుణమున కఖ్య లగు నిబ్బ డిమ్మడి జంట దుగయు జమిలి రెట్టి యినుమడి యన విధునమున కాఖ్య లగు జోడు దొయి కవ యనంగ (అం సం మాన 42) ఈయర్థములు (రెండు ఇమ్మడి అనునవి) లాక్షణికములు గా తిరువాత ఎర్పడినవి అందులకే (అం భా) వదలి యుండును

యుగి — యుగ శబ్దము (జంట విధునము) అను అర్థమున (నపుం) అనియే నిఘంటువు లను చున్నవి నాచూచినంతియో యుగో ఒత్త స్యద్విదాద్యజ్ఞే క్లి తు యుగ్మే కృతాదికే (వైజ ద్వ్య నానా) యుగం కృతాదౌ యుగశే వృద్ధినామౌషధే ఒం చ యుగం హస్త చతుష్కే ఒం రధినిరాజ్యయో ర్యుగ (విశ్వ (మొ) ఇ క యుగశబ్దమునకే ఇన్నంత రూ' మిది (నిత్యయోగార్థమున) అన వలయును చూచు నిన్దా ప్రశంసాను నిత్యయోగే ఒత్తికాయనే సంసర్గే ఒత్తివివక్షయోం భవన్తి వతుబాదయ అని (పాణినీయము) యుగల శబ్దమును యుగము కలది అనెడి అర్థమున యుగ మ స్త్యస్య వా సద్భాది త్వాత్ (5 2 97) లచ్ అని మత్స్వర్థకప్రత్యయాంతము గా సాధించినది (సుధ)

సీ కంఠిభూషాలతికలు దో చు దీగ నా

స్తూలము గుణ మొప్పు దోర మన గ

మార్గకుష్మంబులు మను చుండు దెన్ను నా

బాలు నా క్షీరంబు భాగ మెన గు

గాంతిధ్వజంబులు కనుపట్టు చాలు నా
 జంద్రమాసంబులు చను నెల యన
 శిశువు కనిక చెల గుఱ బాప యనంగ
 బలుకు నా శకలభాషలు దనర్చు

గీ దో పు నా గుఱ దగు నల్లతుమ్మచెట్టు
 పట్టపేరును శృంగారవనముపేరు
 బాళియును గోటవెలిమంటపంబు దో చు
 దమక మన గను మాతృభూతాభిదాన

55

తీగ—ఇది కంఠభూషకు (స్త్రీలు మెడయందు ధరించెడి ఒకవిధ మగు బంగారు నగకు) లలికకు (తీగెకు తీవెకు లకకు) పేరు

తోరము—ఇది స్థూలమునకు (లా వైనదానికి) గుణమునకు (దారమునకు వ్రత సూత్రమునకు నోము నోచుకొనుటకై ధరించెడిదారమునకు నోముదారమునకు) పేరు

తెన్ను—ఇది మార్గమునకు (త్రోవకు) కుష్టమునకు (ఒకవిధ మైన మహావ్యాధికి) పేరు

పాలు—ఇది ఊరమునకు భాగమునకు (అంశమునకు) పేరు

దాలు—ఇది కాంతికి ధ్వజమునకు (చెక్కెమునకు) పేరు

నెల—ఇది చంద్రునకు నూనమునకు (ముప్పదిదినములకాలమునకు) పేరు

పాప—ఇది శిశువునకు కనీనికకు (కంటిపాపకు కంటినల్లగుడ్డులోని ప్రతిబింబము నకు) పేరు

పలుకు—ఇది శకలమునకు (తునుకకు) భాషకు (మాటకు) పేరు

తోపు—ఇది నల్లతుమ్మచెట్టుపట్టుకు (నల్లతుమ్మతోక్కకు) శృంగారవనమునకు (అంగురపు దోటకు) పేరు

తమకము—ఇది బాళికి A (తమికి) మోహమునకు గాఢమైనకోరికకు) కోటవెలి

మంటపమునకు (కోటబైట ఉండుమంటపమునకు స్తంభములమీద కట్టినకట్టడమునకు) పేరు

తోరము — దోర మన గాను స్థూలము నొముదార మమరు (సాంబ ని నానా 92)

పాలు — బా లన గ బంపకమునకు బాలున కగు (వేంక నానా 2)

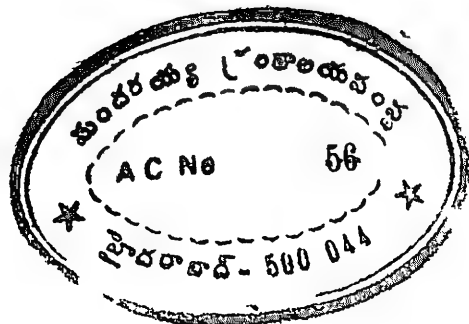
పలుకు — శకలంబునకు మాటకును బలు కన మించు అని (సాంబ ని నానా 86)

బా? — బా? కాంత — అని (సూ ని) దమకము మేలు మరులు బా? తమి వలపు విరా? మమత నా మోహ మౌ (సాంబ ని మాన 33)

తోపు — దో పన గా నల్లతుమ్మచెక్కకు దోపు కోకకు దోపునకు దగు (వేంక నానా 7) పూర్వము (ఆంభా) ఇట్లనినది తోట యం చన గను దొచు గృహారామ ముపవనసంజ్ఞ యై యుండు దోపు నా గను బ్రమదావనాభిధ యౌను ఎంగరపు దోటన (ఆంభా 234 ఈ ఆంభా నుబ్బి తోపు శృంగారవనము (ఎంగరపు దోట) కాకపోయినను (అర్థం) గా తోపునకు ఈ (నానా ఆంభా నుబ్బి) అంగీకరింపవలసి యున్నది

సీ జాతసూతకమును సమ మగు బురుడు నా
బెంపు నా నాశంబు వృద్ధి దోచు
నెమ్మి నా బిర్హిసఖ్యమ్ములు దన రారు
నాడు నాదేశదినమ్ము లెస గు
శయ్య విస్తారంబు చను చుండు బలుపు నా
బగలు నా ద్వేషడివాఖ్య లెస గు
దామనామంబులు దనరును బేరు నా
బాస నా శపథంబు భాష వెలయు

గీ బోగు నా దంతువును గర్జ భూష మీఱు
వెలయు శిశువత్సములు పసిబిడ్డ యన గ
సింహపూర్ణోపమానము లైల గును నెఱ
సరి యటం చని ఎలుకాడ జండ్రచూడ

పురుడు—ఇది జాతసూతకమునకు (జాతాశౌచమునకు జననిమిత్త మగుమైలకు) సమమునకు (సాటి యైనదానికి సదృశమునకు) పేరు

పెంపు—ఇది నాశమునకు (చేటునకు చెడుటకు) వృద్ధికి (అభివృద్ధికి) పేరు

నెమ్మి—ఇది ఒర్హికి (నెమిలికి) సఖ్యమునకు (స్నేహమునకు) పేరు

నాడు—ఇది దేశమునకు (నమకు) (నాడు) దినమునకు పేరు

పఱుపు—ఇది శయ్యకు (పొన్నునకు పడుకకు) విస్తారమునకు (విరివికి) పేరు

పగలు—ఇది ద్వేషములకు దివమునకు (పగటికి) పేరు

పేరు—ఇది దామమునకు (దండకు హారమునకు) నామమునకు (నామధేయమునకు) పేరికి) పేరు

బాస—ఇది శుభమునకు (ప్రతిజ్ఞకు) భాషకు (అంద్రాదిభాషలకు) పేరు

పోగు—ఇది తంతువునకు (దారమునకు) కర్ణభూషకు (కుండలమునకు చెవిపోగునకు) పేరు

పసబిడ్డ—ఇది శిశువునకు (పసపాపనికి చంటిబిడ్డకు) వత్సకు (క్రేపునకు అవుదూడకు) పేరు

నెఱసరి—ఇది సంహమునకు పూర్ణోపమాసమునకు (నిండుసాదృశ్యమునకు) పేరు

పెంపు —రెండర్థములకు క్రిందిహరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానప్రయోగము (అంభాకు) లక్ష్మీమన దగి ఉన్నది ననురక్తి రేచునూతనసారసాబోప మొంటికొండకు బెంపు లొసగు నెడట (హరి న 2 30) (చూశర) (శర) ఇట (పెంపు = సమృద్ధి అని ఒకయర్థ మిచ్చు చున్నది అభివృద్ధి అనియే (టీక) అదియే ఉచిత మనిఎంచును అంభా అందులకే వృద్ధి అనిన దిట

నాడు — నాడన దగు నాదినమునకు నమకు (సాంబ నానా 92)

పఱుపు —పఱుపు(రూపాం) పఱ పనంగ నక్షత్ర యౌ బాసువునకు విస్తృతమునకు (అం సం నానా 7) (అంభా) చూర్వము (2 63) లో పఱుపు అనినది రాయంచగఱులపఱుపు (ఉరా 6 6)

పగలు — (పగ ఏ) (పగలు (బ) మొదటియర్థమున) రెండవయర్థమున ఏ) (రెండిటికి అభేదము)

కర్ణభూష — కర్ణికా తాలపత్త్రం స్యాత్ కుండాలం కర్ణవేష్టనమ్ (అమ) కుంజలం కర్ణభూషా
యాం పాశే ఒవ వలయే ఒవ చ అని (మేదిని)

పసిబిడ్డ — పసిబిడ్డన గ నినుపన కును గ్రేపునకు దలిర్చును (వేంక నానా 2)

సీ కంఠభూషణమును గనకాక్షినామంబు

పైడికంటె యనంగ బరగు చుండు

స్వర్ణోపకారము ల్చునును మేలిమి యన

మూల నాఁ గవకోములు దవర్చు

నొదుంబరంబు హలాగ్ర మౌ మేడి నా

బడుగు నా శవము దుర్బుడు దొ చు

సౌందర్యకరవిభూషణులు చను ముచువు నా

మెలుపును గాతియు మెలు గన దగు

గీ గర్ణభూషణమును దటాకజలనిర్గ

మస్థలంబును బొగడ నా మనుచు నుండు

నన్యమును క్షేద్రపబలంబు నలరు చుండు

బెఱ యనంగ బరాతకవిభువిభంగ

57

పై డికంటె—ఇది కంఠభూషణమునకు (మెడయందు పెట్టెడు సొమ్మునకు కంటె మొదలగుదానికి) కనకాక్షికి (నకినాలపులుగునకు ఒకశకునపక్షికి తనపలుకులచే శుభాశుభములు తెలిపెడిదానికి) పేరు

మేలిమి—ఇది స్వర్ణమునకు (బంగారమునకు) ఉపకారమునకు పేరు

మూల—ఇది కవమునకు (కాప్పునకు ముడువబడిన కేశములకు) కోణమునకు (ఎదిక్కునకు దిక్కులనడిమిభాగమునకు అగ్నేయము - మొదలగు కోణములకు) పేరు

మేడి—ఇది బొదుంబరమునకు (ఉదుంబరమునకు లత్తికి) (మేడి) - హలాగ్రమునకు (నాగే చివరకు నా గలివెనుకటిపట్టుపొయ్యకు) పేరు

బిడుగు—ఇది శవమునకు దుర్బలునకు (శక్తివానునకు) పేరు

మురుపు—ఇది సౌందర్యమునకు (ముర్వనకు) కరవిభూషకు (చేతికడియమునకు మురుగునకు) పేరు

మెఱుగు—ఇది మెఱుపునకు (విద్యుత్తునకు) కాంతికి (ప్రకాశమునకు) పేరు

బొగడ—ఇది కర్ణభూషణమునకు (బుడగకు ఆడువారు కొనచెవిని ధరించు- ఒకదినుసుసొమ్మునకు) తటాకజలనిర్గమస్థలమునకు (చెఱుపునుండి నీళ్లు వెలువడు ప్రదేశమునకు) పేరు

పెఱ—ఇది అన్యమునకు (ఇతరమునకు) క్షోద్రపటలమునకు (తేనెపట్టునకు మధుకోశమునకు) పేరు

కనకాక్షి — ఆడుగుడ్లగూబ ఇది అని (వైజ) ఉలూకచేటి వాక్కా స్యా త్కనకా చ ఎజ్జలా (అంతభగా) (సాంబ) దీనికి పర్యాయములను ఇట్టిచ్చినది గుబ్బలికాడు సకినాలు వెలయించు పక్కి పగటిచీకు పైడికంటి యనగ గనకాక్షికి దనరు (తిర్య 82)

పైడికంటె — పైడికంటి అనియే పారము కంఠభూషణము అను (అర్థాం సంగత మగుటకు పైడికంటె అని ఇట అనవలస యున్నది పార మట్లే ఉండియుండి లేఖక సంస్కారమున ఇట్లై దనించినది ఇందులకు నిదర్శనముగా (బ్రౌ) పైడికంటి (లేక) పైడికంటె అను చున్నది కనకాక్షిని (ఆంభా 2 29) లో పైడికంటి (ఇట) పైడికంటె అని ప్రదర్శించిన రెండురూపములనే (బ్రౌ) ఇట్లు పేర్కొనిన దనించును (హుని) కూడ (ఇట) ఇట్టిసంస్కారమును సూచించినది కంఠభూషణము అనెడి అర్థమున పైడికంటె అని ఉండవలయును కాని ఆంభాకారుడు నానార్థములలో పైడికంటి అని వ్రాయున్నాడు (అని) (హుసూని పైడికంటి)

మేలిమి — మేల్మి రూపాం) చొక్కపురత్నపుండకు సోయగపున్నెటమేల్మితొట్లో మక్కవ నుంచి తేటవగమాటలు నీ బెనయన్ సువర్ణసమ్యక్ కరకంకణధ్వనులు మార్మలయం గొలుసు లగ్నదల్చుచు జొక్కుచు రాజనందనకు జోలలు పాడుదు రంగనామణుల్ (ఇందు 2 40) చూసూని) (సాంబ) దీనికి నానార్థములను ఇట్లు వచించినది హూన్నున

కుపకృతి కౌనరు మేల్మి యనంగ (నానా 90) (ఆం భా) వూర్వము అతిశుద్ధచామీకరా
ఖ్యలు చను గదాని మేలిమి యపరంజి జాళువాకుందనం బుదిరి నా (229) లో విశేష
వాచకము గా దీనిని ఉదాహరించినది ఇట సామాన్యవాచకము గా దానినే (ఎత్తైకదేశము
పట మన బడినట్లు) వ్యవహరించిన దనించు చున్నది ఇట్టివి వూర్వము వ్యాఖ్యాతములు
(సాంబ) ఈపట్టున బంగారు హొన్ను జాళువా పుత్తడి మేలిమి బంగారు పండి
పొన్ను కదాని పై డి యుదిరి యన సువర్ణము పొల్పు నపరంజి కుందనం బన దత్త
కనక మౌ (స్థా 67) అని (ఆం భా) విశేషవాచకము అనినవానిని సామాన్యవాచకముల గా
ఉదాహరించినది చాలపట్టులం దిట్లే ఇవి ఎచించిన వని వూర్వము వ్యాఖ్యాతము మేలిమి
గట్టు కకకాద్రి అనుటవంటివిగూడ పాలనంద్రము సముద్ర మనుటవంటి వని ఎఱు గ
వలయును

కొణము — తాల్పు నాఖ్యను వధూధమ్మిల్లభారంబు గోణంబు మూల నా (ఆం సం
నానా 28)

బొడుంబరము — అత్తి మేడి యనంగ నొదుంబరం బొప్పు (సాంబ స్థా 58)

మేడి — దీనికి (నానార్థములను) (ఆం సం) గూడ ఇట్లే ఉదాహరించినది అభిధాన మగు మేడి
యన హాలాంగమున కుదుంబరమునకు (నానా 24) మేడి యన హాలాంగమున కత్తికిఁ
దన రును (వేంక నానా 24) చాలవఱకు (ఆం భా ను) అనుసరించి దానితో అభిన్నము
గానే ఈవర్ణమును నడవన వివి యచి వూర్వము విశదపఱప బడినది

బడుగు — వ్రా తప్రతులలో ఇది బడగు గా (అన్మధ్యమముగా) ఉన్నది (బడగు బణగు(క)
చూ సూ ని)

మెఱుపు — మెఱుపు అనియే (శ ర) సూ ని) గ్రహించినవి దన రును మెఱు గన
మెఱుపునకు జిగికి (నానా 24) అని (వేంక) నిర్ధారకము గా మెఱుపు అను-ఉన్మధ్యమము
గూడ కల దను చున్నది (ఆం భా) (వేంక) మొ మెఱుపు నే బహులము గా ప్రదర్శించు
చున్నవి (వివరణమునకై చూ 72) మెఱుపు ను వచించు మెఱు గు అనుదానికి ప్రయోగ
మొకటి ఇ ట్లున్నది ఎద్దు లాఱునూ ఱును ంధముల్ శతంబును మెఱుంగుల మొత్త
మువొనియంగనా జనశతకింబు (భాం కర్ణి 2) (చూ శ ర)

సీ పుష్పచాపంబును బుష్పగేహంబును
 బూవిల్లు నా గను బొదలు చుండు
 బేట యం చన గను విజిప్రదేశాఖ్య
 యేకసూత్రాఖ్య యై యెన గు చుండు
 మణు గా గను ప్రమాణభేదంబును
 ధౌతవస్త్రంబును దనరి యుండు
 గరవాలనిహతియు సరసరుహాక్షియు
 వాల్గంటి యన గను బర గుచుండు

గీ కోపరీతులు మోడి నాఁ గొఱలు చుండు
 పేట యన మేషమృగయలు వెలయు చుండు
 దోచు జరరామయంబున దూమునందు
 బల్ల యనునట్టిమాట పశ్యల్లలాట

58

పూవిల్లు—ఇది పుష్పచాపమునకు (మన్నుచుని పువ్వువింటికి) పుష్పగేహమునకు (పూలయింటికి) పేరు

పేట—ఇది విజిప్రదేశమునకు (అంగడవిధికి) (పేట) ఎకసూత్రమునకు (ఒక పోగునకు) యల్లకి హారమునకు (ఒకసరమునకు) పేరు

మణు గు—ఇది ప్రమాణభేదమునకు (ఎనిమిదిపీసెలబరువునకు) ధౌతవస్త్రమునకు (పరిశుద్ధమగు వలువకు) పేరు

వాల్గంటి—ఇది కరవాలనిహతికి (కత్తిదెబ్బవలని గాయమునకు) సరసీరుహాక్షికి (స్త్రీకి) పేరు

మోడి—ఇది కోపమౌనమునకు (బింకమునకు) రీతికి (వైఖరికి) విధమునకు) పేరు

పేట—ఇది మేషమునకు (గొట్టెపోతునకు) మృగయకు (ఆభేదకమునకు) అడవిలో మృగాదులను వెంటాడి చంపుటకు) పేరు

ఒల్ల — ఇది జరరామయమునకు (కడుపునందలివ్యాధికి కడుపులోనిగడ్డ గుల్మమునకు) తూమునకు (నాలుగుకుంచముల కొలతమానమునకు ద్రోణమునకు) పేరు

వూచిల్లు — రెండవయర్థమున (పూవు+ఇల్లు) అని పదచ్ఛేదము

పేట — (పేట) పోగు (దారము) అని అర్థము మూడుపేటలత్రాడు గట్టిగ ఉండును అని (వ్యవ) అంగళ్లు నొకపోగు నగును బేట యన గ అని (సాంబ నానా 89)

కరవాలనిహతి — కత్తిదెబ్బ అనునది దీనికి వాచ్యాస్తము కత్తిదెబ్బవలనాయము అనునది కార్యకారణముల కభేదోపచారమున అర్థము గా ఇట వక్రవ్య మగులక్ష్యాము (గంటి - గాయము (చూశరమొ) వాల్గంటికి ఈ అర్థము (శర)మొ ఇచ్చుట లేదు

మోడి — మోడి యన గోపమానంబు పొల్చు అని (ఆంభా 95) కొపమానమునే కోప మనిన దిట (ఆంభా) (ఆయురై పృథమే అనినట్లు) (వేంక) శ సందర్భమున మోడి నా నైపుర్ణమునకు బంగరుతున్న మోడికి వర్తిల్లు (నానా 50) అను చున్నది శ నైపుర్ణము (కారిన్యము) (అర్థాం) అన దగినది (బిగుష-మొ) అర్థములను దీనికి (శర సూనిమొ) ఇచ్చు చున్నది అట్టిదే ఇదియు ఒకటి (సాంబ) (ఆంభా) అనినట్లే (నానా) లో మోడి నా నల్కకు బై డితున్నకు జెల్లు అనుటయొక గనలు మోడి యలుక కినుక కిన్న నా గ గోపాఖ్య లగు అని (మాన 22 లో) కొప పర్యాయము గా గూడ దీనిని వచించు చున్నది దీనిని బట్టి (లాక్షణికము గా ఏర్పడిన (అర్థాం) గా దీనిని లెక్కింపవలసి ఉన్నను కేవలము కొపము దీనికి అర్థ మనవలసినంతటి ఆవశ్యకత గలప్రయోగము లేవియు (సూని)మొ ప్రదర్శించుట లేదు దీనికి ఇందుమూలమున (సాంబ) కొపమానము నే సాధారణము గా (విశేషవివక్ష లేక) కోప మని వ్యవహరించినది (నానా ఆంభా ను చూచి) అని తోచు చున్నది (కలువాశ) ప్రయోగ మొకటి ఇట్లున్నది- మ్రొక్కి వేడిన గాని మోడి మాననివాడు పెక్కులు బతిమాలి వేడ సాగె (84) ఇట మోడి కోపము నుగాక కోపమానము ను వచించు చున్నది-అనుటయే సముచితము దీనికి బింకము పట్టదల (మొ) (అర్థాం) (శర) వ్రాతయొక్క వైఖరి అనియు ఒక అర్థముదాహరించినది ప్రయోగములు చూచినంతలో విధము అను అర్థమునే (సాధారణము గా) బోధించుచు (ఆంభా) (అర్థాం)కు లక్ష్యములు కా దగినవి గానే ఉన్నవి మోము జూచిన

శశిరేఖమోడి యమరె (తారా 3 50) రెజోతితాగోడజాజాటాకు తీగమోడపనుల
(పుటి 2 69) మొ

వేట — వేటనా గొతీయకు వెట కమరు (సాంబ నానా 94) ఇది గొట్టె అర్థ మను
చున్నది దీనికి (అంభా) గొట్టెపోతు అర్థ మని వచించినది మేష శబ్దమునకు మేషా
రాశిప్రభేదే స్థా దురణే భేషజాన్తరే అని (విశ్వ) మొ ఉరణము అర్థ మను చున్నవి
(వైజ) మేషే శృంగిణ సంపాల ఏడకొ ఒప్పురణా మీధ ఉర్రో రొమకో ఒప్పువి
మేషకు కురరీ వేణి భూమి పకు) అని ఉరణ శబ్దమునకు గొట్టెపోతు అర్థ మని
మేష శబ్దము ఏతత్పర్యాయ మనినది (అంభా కూడ) గొట్టె గొట్టయ యన గను గొట్టయ
మేష తగరు పొట్టె లనంగను దనరు మేష(ము) (2 265) అని మేష శబ్దమునకు
గొట్టెపోతె అర్థ మనినది ప్రయోగము లిట్లున్నవి శశములకంబు పక్షిమాంసంబు పంది
యామిషంబు వేటవలలంబు నధిక మైన తృప్తి యొనరించు నొగి బిత్తుదేవతలకు
(మార్క 3 200) గందకున్ వెలయన్ వేటలు (ల) బోనమున్ ఎడులు గావించెన్
సుతోత్పత్తికై (హంస 2 9) (ఇట వేట-మే కపోతు అని సూని) (మేషము-
మేక) అని సాధారణ(వ్యవ)

బిల్ల — కురచము అని (శర) (అంసం) కంచము బిల్ల వేటను చున్నది తూము ముంత
ముకునంబు బిల్ల కుంచము సోల తవ్వ పడి యడ్డ దాన్యములు కొలుచువానికి దగును
(మాన 52) (అంభా) తూము నా నాథకాభిధ తోచు చుండు అనినది (చూ 2 280)

సీ కంఠకావృత్తియును గాంతి యౌ వెలు గన

బవనశైత్యంబులు వలి యన దగు

ఐతిహాసపీఠులు వాడ యం చన మీఱు

వెలి యటం చన బహుశ్చేతము లగు

ఖడ్గదీర్ఘంబులు గనుపట్టు వాలు నా

యతివేగములు వడి యన దనర్చు

బ్రత్యుపకారంబు గ్రామ మౌ విడు నా

సరి యనఁగా దామసమము రొప్పు

గీ సాక మన గను వ్యాజ ముత్సవము దోచు
 నల్పరవమును రతి సంచు నా దనర్చు
 నల్పమార్గము మల్లవిద్యావిశేష
 మొప్పు సం దన శ్రమ కృభూతలింగ

59

వెలుగు—(వెలుగు) ఇది కంటకావృత్తికి (కంచెకు పశువులు మున్నగునవి ప్రవేశింపకుండ చేనుచుట్టును కంచచే ఎర్పఱచిన ఆవరణము నకు) (వెలుగు) కాంతికి (ప్రకాశమునకు) పేరు

వలి—ఇది పవనమునకు (గాలికి) తైత్తమునకు (చల్ల దనమునకు) పేరు

వాడ—ఇది పరిమళమునకు (సువాసనకు) వీధికి (ఇండ్లవరుసలు రెంటికి నడుమ ఉండుత్రోవకు) పేరు

వెలి—ఇది బహి ప్రదేశమునకు (బాహ్యమునకు బయటిప్రదేశమునకు) శ్వేతమునకు (తెలుపునకు తెల్లనిదానికి) పేరు

వాలు—ఇది ఖడ్గమునకు (కత్తికి) దీర్ఘమునకు (నిడుపునకు నిడివి గలదానికి) పొడు గైనదానికి) పేరు

వడి—ఇది యతికి (పద్యములోనివిశ్రమస్థానమునకు) వేగమునకు పేరు

వీడు—ఇది ప్రత్యుపకారమునకు (ఉపకారమున కైనమాటుపకారమునకు) గ్రామమునకు (ఊరికి) పేరు

సరి—ఇది దామమునకు (దండకు హారమునకు) సమమునకు (సదృశమునకు) పోలినదానికి) పేరు

సాకము—ఇది వ్యాజమునకు (మిషకు నెపమునకు మిథ్యాహేతువునకు నిజమపకారణము కానిదానికి) ఉత్సవమునకు (పండుగునకు సంతోషకర మగుదినమునకు) పేరు

సంచు—ఇది అల్పరవమునకు (కొద్దిపాటిధ్వనికి సన్నని యెలుగునకు) రతికి (సంగమమునకు కలయికకు కూటమికి) పేరు

సందు—ఇది అల్పమార్గమునకు (కొద్దిపాటిత్రోవకు చిన్నవీధికి) మల్లవిద్యా విశేషమునకు (ఒకదిననుమల్లవిద్యకు) పేరు

వలి — వలి యన దెమ్మెరకు జలి కలరాదు (వేంక నానా 28) చలికిని గాలి కొ
వలి యనంగ (నానా 89) అని (సాంబ)

వాడ — పసుపుతావికి వీధి కెన గు వాడ యన గ (సాంబ నానా 89)

వెలి — వెలి యన బయటికి వెల్లనకు దనర్పు (సాంబ నానా 94) వెలి యన గడకును
వెలుపలికిని దెలుపునకు వర్తిలు (వేంక 28)

గ్రామము — పట్టనపర్యాయము వీడు అను చున్నవి ఇతరవిఘంటువులు పల్లె కొట్టిక కొట్టిక
కుప్పమ్మ నా గ నూ రన గ గ్రామనామంబు లొప్పు చుండు బట్టణంబున కాఖ లు
పర గు చుండు బ్రో లన గ పీ డనంగను (అం సం స్థా 4) వీడు నా గ బదులు నకు
వదలు మనుటకు బ్రోలుకు జెలంగు (వేంక నానా 28) (అం ఖా గ్రామసర్యాయము
వీడు అను చున్నది ఇది మఱియొక అర్థము దీని కన వలయును పట్టణము అను అర్థము
ప్రసర్థ మగుటనుబట్టి వదలి ఈ అర్థమును (అం ఖా) వదించిన దనవచ్చును (బ్రా) దీనికి
పారితోషకము కట్టము అర్థ మని అపకారికి నుపకారము విపరీతము కాదు నదియు వీడుక
వీడే అపకారికి నుపకారము నే మెన్నక చేయువాడు (నేర్పరి) (సుమ 9) అని
ఉదాహరించినది ఇట (వేంక) వదించిన ఎదులు అను అర్థము సంగతము గా తో చినను
పరిశీలించి చూచినప్పుడు అసంగతమే అది మొదట ఒనర్చినది బదులు (ప్రత్యుపకృతి)
కాదు ఉపకృతి అది కనుకనే ఎదులు కు బదులే అనుట కుదురదు ఇదిగాక మఱికొన్ని
ప్రయోగములు (పారితోషకము అర్థము చెప్పవలసినవి) (బ్రా) మొ ఉదాహరించు చున్నవి
(అం ఖా) ప్రత్యుపకృతి ఈ పారితోషకము నకు ఉపలక్షక మనవచ్చు నేమో

సాకము — సాక మన జాతరకు నెపమునకు దనరు (వేంక నానా 28) ఈ జాతర ను
ఉత్సవవిశేషమును గా పేర్కొనినది (అం ఖా) పర గు బట్టణము పండుగ పండు వస గ
నుత్సవము తద్విశేషంబు లొప్పు దేవతంతు నాకము నంబు జాతర కొలు వన (41)
ఈ ఉత్సవ విశేషము లనే (అం ఖా) సామాన్యవిషయతో ఇట ఉత్సవ మనిన దనించును
సందు — సందు నా గను బాణసంచున కెలు గున కును రతికిని సంజ్ఞ కొలుచుండు (వేంక
నానా 9)

సీ ముఖపతితాహారమును దంతవసనంబు

వాతెఱి యం చన ఘృతిఁ గాంచు

బులిసినవంటకంబును వృషభంబును

బులికూడు — గ బెం పొంది యుండు

శ్రీమత్స్వభేదముల్ దీర్ఘలోచనములు

వాలుఁగన్ను లనంగ వఱలు చుండ

యమనిష్ఠధాటియు నాయుధభేదంబు

జముదాడి యం చన నమరి యుండు

గీ న్నభగంగ శిరస్తోద మలరును దల

యే రనంగ నఖక్షతశారికాభి

ధానములు గోరువంక నాఁ దనరి యుండు

బుంగవతురంగ శ్రీమాత్పూజుతలింగ

60

వాతెఱి—ఇది ముఖపతితాహారమునకు (మొగమునుండి పడిన ఆహారము నకు (అన్నాదులకు) దంతవసనమునకు (రదనచ్చదమునకు పెదవికి) పేరు

పులికూడు—ఇది పులిసినవంటకమునకు (పులియొరకు) వృషభమునకు (పులికి ఆహార మగుఐఁబట్టి) ఎద్దునకు పేరు

వాలు గన్నులు—ఇది శ్రీమత్స్వభేదమునకు (ఒకజాతిఆ దువే పలకు) దీర్ఘ లోచనములకు (నిడుదకిన్నులకు) పేరు

జముదాడి—ఇది యమనిష్ఠధాటికి (యమునిధాటికి యమునిదండయాత్రకు) ఆయుధ భేదమునకు (నికు పైనపడి గు కటారికి) పేరు

తలయేరు—ఇది అభ్రగంగకు (ఆకాశగంగకు మందాకినికి) శిరస్తోదమునకు (శిరో వేదనకు తలనొప్పికి) పేరు

గోరువంక—ఇది నఖక్షతమునకు (గోరొత్తునకు గోటినొక్కునకు గోటిగాయము నకు) శారికకు (గోరింకకు) పేరు

వాతెలు — దీనికి మొదటి అర్థమును ఏనిఘంటువులు ఇచ్చుట లేదు (వాతి ఎర) అని ఈయర్థమున
చేదము

పులికూడు — పుల్లనీళ్ల అన్నము అని (బ్రౌ)

[పులిసనవంటకంబును పులిహారంబు అని (బ్రౌ వావి పా) ఇట పులిహారము వ్యాఘ్రా
హారము అని (బ్రౌ వ్యాఖ్య) (చూ అను)]

వాలు గన్నులు — మొదటియర్థమున- వాలుగ+అన్నులు) అనవలయును

జముదాడి — జముదాడి యని తో ప జముదాడిపోటులం గూల ద్రౌతుముగదా ఘోరశీల
(కృష్ణ 31) (చూ సూ ని)

గోరువంక — గోరంక గోరింక (చూపాం) గోరవంక గోరంక నా గోరువంక య
న గ శారికాహ్వయములు (వేంక తిర్య 00) ఇట (పారాం) ఇట్లున్నది- గోరి గోరింక
గోరవంక గోరవంక (అని) బట్టికా డు గోర్వంక గోరింక గోరంక యన గ శారి
కాహ్వయము లెన గు (సాంబ తిర్య 78)

పీ కబళపతీమళక్షత్యర్థములయందు

గనుపట్టుచుండును గడి యనంగ

జంద్రకమ్మలును లోచనములు రంద్రము

లెప్ప న్నొందు చుండును గన్ను లన గ

గబరియు శిఖయును గార్మకాగ్రంబును

గొప్పని పల్క గా నొప్పు చుండు

శ్యామలవత్సంబు సాక్షియు మర్యాద

పర గుచు నుండును గతి యనంగ

గీ నిగ్గు చిలుగడ్డ కుటిలంబు నెఱి యనఁ దగు

వ్యధ గొలుసు గొప్ప వెలయును బారి యన గ

బిందు నక్షత్రతిలకము ల్వెలయు చుండు

జుక్క యన గ బరాంతకచోళవైరి

కడి—ఇది కణశమునకు (ముద్దుకు గోమయాది పిండమునకు) పరిమళమునకు సువాసనకు) క్షతికి (గాయమునకు) పేరు

కన్నులు—ఇది చంద్రకములకు నెమిలి (పురి) కన్నులకు) లోచనములకు (నేత్రములకు) రంధ్రములకు (వల-ము న్నగువాని) సందులకు (బొక్కలకు) పేరు

కొప్పు—ఇది క్షరికి (ధమ్మిల్లమునకు తలయందు దో ఎనశ్రీలవెండ్రుకలముడికి) శిఖకు (నగకు (మగవాని) జుట్టుముడి) కార్ముకాగ్రమునకు (వింటికొనకు) పేరు

కటి—ఇది శ్యామలవర్ణమునకు (నల్లనివన్నెకు) సాక్షికి (సాకిరికి వృత్తాంతము కని విని తెలిసినవానికి) మర్యాదకు (మేరకు హద్దునకు) పేరు

నెటి—ఇది నిగ్గుకు (జిగికి గొప్పకాంతికి) చిటుగడ్డకు (చిటువేరునకు బట్టుకు ఎఱ్ఱరంగు వేయుటకు ఉపయోగించెడిమూలమునకు) కుటిలమునకు (వక్రమునకు, వంకర కలదానికి) పేరు

బారి—ఇది వ్యధకు (బాధకు) గొలుసునకు (ఎను గు లో నగువానికాల నుండు గొలుసునకు సంకెకు) గొప్పకు (గొప్పదానికి పరిమాణాదులచేతను విలువ చేతను గొప్పతనము కలదానికి) పేరు

చుక్క—ఇది బిందువునకు (నిరు లో నగువానిబొట్టునకు) నక్షత్రమునకు తిలకమునకు (మొగమునం దుంచుకొనుబొట్టునకు) పేరు

కబరి — కేశకూట స్తు ధమ్మిల్ల కబరీ కర్పరీ నమె (వైజ పాతా భూతా) కబరిని ధమ్మిల్లమును వేటుపఱచినది (అమ) కబరీ కేశవో ౨ది ధమ్మిల్లా స్సంయతా కచా (అని)

శిఖ — శిఖా చూడా కేశపాశీ (అమ)

కటి — ఇది (౨౩) అర్థములందు లఘురేఖయుతము () అర్థమున శకటరేఖయుతము

చిలుగడ్డ — దీనికి (చిలుగడ్డకు) కలఅర్థ మేమో నిఘంటువులు వివరింపలేదు చిలువేరు నే చిలు
గడ్డ అని(అం భా) ఇట అనిన దనివించినది గడ్డ వేరు దుంప పర్యాయము లనవచ్చును

గొలుసు — గొలుసు లలంతికావిశేషం బగు అని (అం భా 2 49) పూర్వము వచించినది
బారి కి గలప్రయోగములను ఎరిశీలించి చూడ గా ఇట అది అర్థము కా దనివించినది ఇ క
(సంకెల శృంఖల నిగళము (ఎను గుకలిగొలుసు అను అర్థమే యట వక్తవ్య మని తో చి
నది ప్రయోగము లిట్లున్నవి మత్త వారజేంద్రంబు ద్వారంబు జేరి పెద్ద బారిచే వైరి
బారుల బారిసమరె (రా వి 5 20) (చూ సూ ని) (సం పారి క బారి) (త్రొ) బారిగొ
లుసు ఏను గుతొండముతో తీవకొనిపొయ్యేగొలుసు అని అర్థ మిచ్చి ప్రయోగములు చూప
నది సౌరగజేంద్రము దానిన్ బారిగొలుసుతో విసర (తారా 5 24) బారిగొలుసుల బర
బలంబులం బాయం గొట్టి (తారా 5 24) (అని) నామైకదేశే నామగ్రహణమ్ అనురీతిని
బారిగొలుసు న కై నదే బారి బారిగొలుసు లోని గొలుసు గూడ పైన్యాయమున బారి
గొలుసు అను అర్థమును వచింప గలదు సత్యభామను (భామ-సత్య) అనునట్లే

సీ ధనురగ్రమద్యన్మత్తావయవమ్ములు

గొఱలుచు నుండును గోపు నా గ

బడిగలు మడిలోన బడినయెన్నులు నేటి

కడనేల లొప్పును బడిగ లన గ

దామర ల్కొండమీ ద గలనేలలును జూ

దమ్ములు వెలయు నెత్తమ్ము లన గ

జంద్రమ క్షత్రియ సర్వంసహాపతుల్

రాజిల్లు చుందురు రా జనంగ

గీ బ్రసవఖర్జూరసలిలసంప్లావనములు

వెలయు నీ త యనంగను గలికి యనంగ

గొంగతలయీక దంబయు గోమలియును

బొలుచును వినంగ శ్రీమాతృభూతిలింగ

కోపు—ఇది ధనురగ్రమునకు (వింశికొనకు) మద్యమునకు (మద్యవిశేషమునకు

నారాయణి) నృత్తావయవమునకు-నాట్యముతీర్చునకు (నాట్యములోని-ఒకవిధ మగు నడకకు) పేరు

పడిగలు—ఇది పడిగలకు (పాముపడగలకు) మడిలో పడినయెన్నులకు (చేనియందు రాలినవరి లో నగువానికంకులకు కణిశములకు) ఎడకడనేలలకు (నదీప్రాంతమందు ఉండుభూములకు) పేరు

నెత్తమ్మలు—ఇవి తామరలకు (పద్మములకు) కొండమీద కలచేలలకు (కొండలపై ఉండెడి (విశాల) సమప్రదేశములకు) జూరములకు (పాచికలయాటలకు) పేరు

రాజు—ఇది చంద్రునకు క్షత్రియునకు (రాజన్యునకు క్షత్రియస్త్రీయందు క్షత్రియునకు పుట్టినవానికి రాచవానికి) సర్వంసహాపతికి (భూపతికి పుడమితేనికి నృపతికి) పేరు

ఈ త—ఇది ప్రసవమునకు (ఈనికకు పశ్వాదులు(పశువులు పక్షులు అప్రాణులు-ఈనుటకు) ఖర్జూరమునకు (ఖర్జూరికకు ఖర్జూరపుచెట్టునకు) సలిలసంస్థావమునకు (ఈ దుటకు కాలునేతులసాహాయ్యముతో నద్యాదులను దాటుటకు) పేరు

కలికి—కొంగతలయీ కకు దంటకు (సమర్థులకు జాణకు నేర్పరికి) కోమలికి (స్త్రీకి) పేరు

నృత్తావయవము — పదార్థాభినయో నృత్యమ్ వాక్యార్థాభినయో నాట్యమ్ అజ్ఞవిజేపమాత్రం నృత్తమ్ అని శాస్త్రకారులు నృత్యనృత్తనాట్యములకు భేదము చెప్పుచున్నారు కవులు ఈభేదమును అంతగా పాటించుట లేదు

కోపు — కొపు నా నాటలో గోపు కొప్పదమున కు వియగొనయమున కగు దుమ్మ చెక్కి సారాయకి జెలగు (వేంక నానా 0) (మొ)

పడిగలు — పాముపడగ పెక్కెము అను అర్థములయందు పడగ అని అన్యధ్యమమునుగానే చాల నిఘంటువులు దీనిని ఇచ్చినవి శిగ అని మూడవ అర్థము (అంఖా) దీనికి ఇచ్చుచున్నందున ఎడగకు (రూపాం)- దిగె ఈ అర్థమున (అంఖా) గ్రహించియే ఉన్నది పడిగె నా బడగ నా స్పట దనరారు (48) (అని) పెక్కెము అను అర్థమున

పదగ అనియే (అం భా) అనినది (చూ 2 22) (అం భా) తోపాటు (సాంబి అం సం) కూడ ఈ అర్థమున పదగ అనియే దీనిని అను చున్నవి ధ్వజంబుపేళ్లు పదగ డా లన జెల్లు (సాంబి స్థా 62) కేతనాహ్వయము లగు ఎడె మన గ డెక్కె మన గా బదగ యనన్ డా లనంగ (అం సం స్థా 2) ఏటికడనేల ను పడిగ (అం భా) వచించిన దని పూర్వము వ్యాఖ్యాతము (చూ 2 6) (సూ ని శ ర లు) పడిగ గ్రవాంప రెడు (బ్రౌ) పడిగ గ్రవాంచి ఈ (అం భా) కు సర్పణము పెక్కెము మడిలోన పడినవెన్నులు ఏటికడనేల అను అర్థములను ఇచ్చినది ప్రకరణమునుబట్టి మూ డర్థములే ఇట వచింప బడ వలె ఉన్నవి పెక్కెము అను అర్థము ఇచ్చటి అం భా పడిగ కు అర్థము కా దనించును పై నిఘంటుపరిశీలనమున (మూ డవ అర్థమును) పటిగ అనియే నిఘంటువులు ప్రయోగము లిచ్చి అను చున్నవి పటిగ పటిగె అని (వ్యవ) బ్రౌ పటిగె అను చున్నది (అం భా) పటిగ అను చున్నది (అం భా) పటిగ కే ర డయో రభేద అని అ డ లకు అభేద మొనర్చి (రూపాం) గా పడిగ అనినది

ఏటికడనేల — నదీప్రాంతము పడిగమడ పడిగమెడ పడిగెమడి మడి అని (కుద్ధాం పా) అని ఒక నిఘంటువు

నెత్తమ్ములు — ద్యూతవిశేషముగాక ద్యూత సామాన్యము దీనికి అర్థ మని (అం భా) పూర్వము వచించినది జూదం బనంగ నెత్త మనంగను ద్యూతము నివ్వట్టి (2 804) (అని) (అం శే) కూడ ఇట్లె (అం భా) తోపాటు ద్యూతసామాన్యమే దీనికి అర్థ మను చున్నది జూద మన నెత్త మన గ దురోదరంబు (54) (బ్రౌ) కూడ నెత్త మ్ములు అనుదానికి (నెత్తమ్ములు) అనగా బయళ్లు జూదమ్ములు తామరలు కొండమీది భూములున్న (D) అని వచించినది భార ప్రయోగముగూడ ఇ ట్లున్నది అన్నదమ్ములు నెత్తమ్ము లాడి సకుల తలలు వట్టి సభాస్థలంబులకు నీడ్చి చీర లొలిపెంతురే (ఉద్యో 3 367 ఇట ద్యూతసామాన్యము అర్థ మనుటయే ఉచితము అట్లే అనినది (సూ ని) ఇ క సోళాదొప్పయు నెత్తిమున్ మొదలు గా జూదంబు లీవాడునవ్వెళన్ (జై 3 42) ప్రయోగముతోపాటు ఈ (అం భా) ను గూడ ఉదాహరించి ఈ (అం భా) రోని నెత్తమ్మి గూడ ద్యూతవిశేషవాచక మను చున్నది (సూ ని) ఇది సముచిత మనించును లేదు (శ ర) పై (జై భార) ప్రయోగ మిచ్చి ఈ ప్రయోగములొని నెత్తము నకు

పాచికలాట అర్థ మను చున్నది పాచికలాట (ద్యూతసామాన్యమేకాని) ద్యూతవిశేషము కాదు అజ్ఞెస్తు దేవనా పాశకా శ్చ తే అని (అమ) ద్యూతపర్యాయములను (అమ ఇట్లుదాహరించినది ద్యూతో ఒమ్రయా మక్షవతీ కైతవం పణ ఇ త్యం (అని) ఇటి (సుధ) అక్షవతీ శబ్దమునకు (వ్య) ఇట్లు వచించినది అజ్ఞె పాశకా సన్ని అస్యామ్ మతుప్ (5 2 94) అని పాశకములె పాచికలు పాచికలాట ద్యూతము పర్యాయములు కనుక పాచికలాట ద్యూతసామాన్యమే కాని ద్యూతవిశేషము కాదు పై (జై) ప్రయోగములోని నెత్తము ద్యూతవిశేషము అర్థము గా కలది (శ ర) పాచికలాట దీనికి అర్థ మనుటకంటె సోకాదొప్పు కి వచించినట్లై హ్యుతివిశేషము అని అర్థము చెప్పుట యుక్తము అందులకే (సూ ని) (నెత్తము) వి (క నెత్తనేత్రశబ్దతదృవము కన్నులవంటి గుఱుతులు కలది దీనికి వృత్తియందు కొన్నిపట్ల వైకిల్పికము గా మువర్ణలోపము (చూ నెత్త పలక) అని పాచికలాట జూదము ద్యూతవిశేషము అనినది (అం ఛా) నెత్తములు ఆను దానికి వచించు చున్న రెండు మూడు అర్థములు క్రింది (మనుచి) ప్రయోగమును లక్ష్యము గా గొను చున్న వన వచ్చును నెత్తము లేకొండనెత్తములం దాడు విద్యాధరీ కొటి విటులతోడ (4 78) కొండనెత్తము లనుట కరికలభము గజఘటలు మొ వంటిది మొదటి అర్థమున నెఱుఁగఁగొని అన దాని దిది తప్పు లే కుండ నేల నెత్తమ్మి మొగడ విసరి వక్ష ప్రదేశంబు ప్రేటుగొంటి (హర 27) నెత్తమ్మి (పద్మము)

క్షత్త్రియుడు — క్షత్త్రా ధ్వు (4 38) జాతా వి త్యేవ (అకౌ)

రాజు — రాజా ప్రభౌ చ నృపతౌ క్షత్త్రియౌ రజనీపతౌ (మేదిని)

[(వెలయు) నీ త — నీత్ర (వావి అపమృది)]

సీ కచబంధమును శిఖ గంధమూషికమును

శోభిల్లు చుండును జుంచు నా గ

నల్పతరక్షణాలాభిధానంబులు

చిటుత యం చన గను జెల గు చుండు

రాజియు సంవత్సరాంతంబు లాంగల

పద్ధతి చాలు నా బర గు చుండు

వాజినీగర్భంబు వాచవు ల్ముత్తెంపు

తూనిక చవులు నా దో చు చుండు

గీ దిలకభూషావిశేషబిందులు చెలంగు

బొట్టనంగను జంపు నాఁ బొల్చి యుండు

సముదయాఅన్యరూల్లరీసంజ్ఞ లగుచు

ధార్మికనిధాన మాతృభూతాభిధాన

68

చంచు—ఇది కచబంధమునకు (కబరికి కొప్పునకు) శిఖకు (సిగకు పిల్లజుటునకు) గంధమూషికమునకు (కంపెలుకకు చుంచెలుకకు) పేరు

చిలుత—ఇది అల్పమునకు (చిన్నదానికి) తరజువునకు (క్షుద్రశార్దూలమునకు ఎవంగికి) బాలునకు (పిల్లవానికి) పేరు

చాలు—ఇది రాజికి (పంక్తికి వరుసకు శ్రేణికి బారునకు) సంవత్సరాంతమునకు (సంవత్సరమునకు) లాంగలపద్ధతికి (నా గలిమార్గమునకు నా గేటిచాలునకు నాఁగలిరేఖకు) పేరు

చవులు—ఇది వాణిగిగర్భమునకు (గుట్టపుచూలునకు) వాచవులకు (నాచకు ప్రీతి కలిగించుదానికి రుచికి) ముత్తైముు తూనికకు (మూత్యాలయైత్తునకు) పేరు

బొట్టు—ఇది తిలకిమునకు భూషావిశేషమునకు (మంగలసూత్రమున గట్టెడిఒక విధ మగుబంగారుసొమ్మునకు పున్నైకు) బిందువునకు (సున్నకు (లేక) నేయి మొదలగువానిచుక్కకు) పేరు

జ పు—ఇది సముదయమునకు (సముదాయమునకు సమూహమునకు గుంపునకు) అలన్యమునకు (విలంబమునకు జాగునకు) రుల్లరికి (గొడుగు మున్నగువానికి చుట్టు కట్టెడిజాలరునకు) పేరు

చంచు—చంచు నా గబరికి జాట్టున కెలుకకు జెల గుసు (అం సం నానా 4) కేశ వేశము కబరి కొప్పు అని (శ ర)

తరజువు —ఇది క్షుద్రశార్దూలము ఎవంగి అని (సూ ని) (అం భా) ఈపద్యమున తరజువు అని అర్థనిర్దేశ మొనర్చు చున్నది తరజువు స్తు మృగాదన అని(అమ) చివ్వంగి నా జెల గు దరజువు అని అం భా (2 82)లో వచించినది ఆపద్యముననే చిలుత ను వెలు గా నిర్దేశించుచు

మల్పశార్దూలాఖ్య యలరుచుండు జిఱుత చిఱుతపులి చిఱుపులి యం ఎన అనినది (ఆం థా) ఈపట్టున (వేంక) జిఱుత నా జిఱుతగండునకు జేచిన్నిదుడ్డు కోలకు నిసువునకు దలిర్పు (నానా 4) అను చున్నది శిశువును బలియ నా చిఱుత యన గ (సాంబ నానా 9) (సాంబ) రోని యిప్పుచి ఎఱుతపులియే (ఆం థా) ఇట చిఱుత నే తరఱుపు అనిన దనించును చిఱుతపులిలోని ఒకభేదమే ఎవంగి కావలయును (సాంబ) చిఱుత ను పులి అనినట్లే (విశేషవివక్ష చెయక) సామాన్యవివక్షతో (ఆం థా) తరఱు వని యుండును చిఱు తనే పులులలోనిభేదములను (వైజ) ఇట్లుదాహరించు చున్నది వ్యాఘ్రే మృగారి శ్వాహ్నిలో వాంసారు శ్చన్ద్రకీ మృగాత్ హృద్ధా శ్చాల్ప స్వయం ద్వీపీ చులుకా భేలమేవానౌ తరఱు స్తు మృజీవ స్తలిత్సకమృగాదనౌ ఎడ్డారక స్త చిత్రాజ్ఞో మహాదంష్ట్రో వరౌత్కట (ఘామి పక్ష) ఎడ్డారికము చిత్రాజ్ఞవాఘ్రభేదము చిఱుతపులి అని (కె ని) మహాదం ఱ్ట్రము కడ గూడ ఒకజాతిపులి అనియే (కే ని) (చూ సూ ని) ఈ (కే ని) సంవాదమునుబట్టి ఇది అన్నియు వ్యాఘ్రభేదము లనుటకు సంశయము లేదు చిత్రాంగము కడ (సూ ని) ఒకకూరజంతువు (వై ని) అనుట ప్రమాద మనించును తిలిత్సాదులకు కొండచిఱువ మొ అట్టిములు గూడ (అర్థాం) అన దగినవి గా తో చును

చాలు — చాలు నా గిను బంక్తికి లాంగలవద్దతి వల దనుట కేదారి కొల్పాయె ననుట కొప్పు (వేంక నానా 5) (శ ర (సాంబ) వాం వి సంవత్సరము అను చున్నది) (సూ ని) (సంవత్సరము ౧౩) రెండవ అర్థము గా సంవత్సరాంతము అనుదానిని ఇచ్చి ఈ (ఆం థా) ప్రమాణము ౧ ఉదాహరించినది అంత శబ్ద మిట స్వరూపార్థికము సంవత్స రాంత మనుట సంవత్సరము అనుటయే (సాంబ) సంవాదముగూడ ఇది ఇట్టిదే అను చున్నది వాం సాల్) చాలు నకు వచ్చువాని అయివెజు ఎంత అని (వ్యవ) (అయి వజు) (వాం వి) అని (శ ర)

[రాజీయ — రాజిల్లు (వావి అపసా)]

సీ అహార మా కలి యవనిపన్నగములు

పర గుచు నుండును నెర యనంగ

శ్వశ్రేయసార్థప్రశంసార్థములయందు

మీలుచు నుండును మే లనంగ

వే బసాధనమును వీచియు యవనిక
దేజరిల్లుచు నుండుఁ దెర యనఁగ
గాదెబొట్టయును దుగ్ధాసారమును ముద్దు
గుమ్మయు వెలయును గుమ్మ యన ॥

గీ గజవిశేషంబు ముందువెన్నెలను జూడ
నట్టివా డును గెంపులయందు బాట
మున దళ క్కనుజిగి దగు మొక్కళి యన
భూతిలనతాంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

ఎర — ఇది ఆహారమునకు ఆ కలికి (ఎఱ) అవనివన్నగములకు (మహాలతలకు వానపాములకు) పేరు

మేలు — ఇది శ్వశ్రేయసమునకు (శుభమునకు) అర్థమునకు (ప్రయోజనమునకు ఫలమునకు) ప్రళంసార్థమునకు (పొగడ్తను తెలుపుటకు మెచ్చునకు) పేరు

తెర — ఇది వే బసాధనమునకు (వేట కగుపరికరమునకు అడ్డువలకు) వీచికి (అలకు తరంగమునకు) యవనికకు (జవనికకు మఱు గుచీరకు) పేరు

గుమ్మ — ఇది గాదెబొట్టకు (ధాన్యము-లో నగునవి పోసికొనుటకై ఎర్పడినమట్టి యొఱలబొట్టకు) దుగ్ధాసారమునకు (పాలు ఎండునప్పుడు వచ్చుచారకు) ముద్దు గుమ్మకు (ఘ్రీ) పేరు

మొక్కళి — ఇది గజవిశేషమునకు (మొక్కడికి చిన్నదంతములు గలవను గునకు - పొట్టికొమ్మల-ఎను గునకు) ముందువెన్నెలు చూడనివానికి (సాహసికునకు) కెంపులయందు పాటమున తళు క్కనుజిగికి (కృత్రిమపద్మరాగములందు ఎండచే తళు క్కని మెఱనెడి అధికకాంతి కి) పేరు

ఎర — నెఱకు దిండి కొ నెర యనంగ (సాంబ నానా 87) (ఎఱకు ఎఱ రూపాం)
[శ్వశ్రేయసార్థ అని వావి అపమృది]

మేలు — అర్థము అనునది దీనికి మూ డవ అర్థము గా (అం డా) ఇచ్చు చున్నది అర్థ శబ్దము నానార్థములు గలది అర్థో ఒభిధేయై వస్తు ప్రయోజన నివృత్తిషు (అమ ఇచ్చట

ప్రయోజనము (ఫలము) ఆను - అర్థము గ్రాహ్య మనిపించినది క్రిందిప్రయోగము (అంభా)కు లక్ష్యము కా దగినది గా ఉన్నది - సర్వజ్ఞుఁ డెప్పుద్దికిం దగుమే లిచ్చుట గాదు పూర్వవివాతార్థం బింత కింతేటికిన్ (ఉ హరి 2 200) ఇచ్చట ఇతరవిమంతువు లిట్లు వచించినవి - మే లన మీ దికి మెచ్చునుడికి మోదమునకు శుభమున కొప్పు (వేంక నానా 24) మే లన శుభంబుపే రగు మే లన నుపరికిని గూరిమికినిం బే రౌ మే లన మెచ్చున బల్కిన యాలాపంబునకు నాఖ్య యగు (అం సం నానా) (ప్రయోగములకై (చూ సూ ని) ప్రశంసార్థమున ఇది (అవ్య) అరరే దాంతి బళీరే శాంతిగుణ మయ్యా రే ప్రసాదంబు మా యురె దాక్షిణ్యము బాపురే తెలివి మే లోహో తపం బౌర యా దర మాహా మహామంబహో కలితమేదాశక్తి మజ్జారె స త్కరుడాతో కన మంచు నాత్మ మనిరాటకంరీరవున్ మెచ్చున్ (చంద్రా 3) (చూ శ రి బాపురె)

[వెటసాధనమును — వెటసాధనములు అని (సూ ని పా) (చూ తెర) మత్స్యగ్రహణ సాధనము గూడ అర్థ మనినది దీనికి (సూ ని) (వేంక) నానార్థములను దీనికి ఇట్టిచ్చి నది దెలియనంగను నల్లతెలుపకి చెల్లె రో దెరకు వేటాడెడు తెర కెనగు (చానా 6)]

గాదె — గాజె (చూపాం) (గాజె)-ధాన్యము పోయుటకు మట్టియొలచే ఏర్పఱచినబొట్టకు సూలము-అని (శ ర) (అంభా) గరిసె దీనికి పర్యాయము అని (కుసూలము) అర్థ మనినది ఒకప్రయోగము ఇట్లున్నది - చూమి నత్రుతస్మృతదృష్ట పూర్వ మైన బహుళ సంపత్పరంపరి పాదుకొనిన గరిసె యన గోట మించ గ గాన కెక్కె నందుపై నిలు వార మన దివంబు (చంద్రా 5) మఱియొకప్రయోగము గరిసె కిట్లు కానవచ్చు చున్నది - కాయధాన్యములకఁ జముల్బియ్యంపు గరిసెలు దినుసులు గలకొటార్లు (హంస 2 226) (చూ సూ ని) పై (చంద్రా) ప్రయోగము ఉదాహరించి (శ ర) ధాన్య ముంచెడి కొట్టు (గరిసె) అనినది (వైజ) ధాన్యకోష్ఠే కుసూల అనినది ఆ కుసూలము నే (శ ర) ఇట్లు వివరించిన దనిపించును (హంస) ప్రయోగము బియ్యంపుగరిసెలు అను చున్నది ఇ క (చంద్రా) ప్రయోగమునుబట్టి ఇలువారము గలది గా ఇది తెలియవచ్చు చున్నదిగావున మట్టియొలలతో ధాన్యాదు లుంచుటకు ఏర్పఱచినబొట్ట ఇది అనుట ఉచిత మనిపించినది (చూ

అంభా 2 240) గాదె అనుదానికి చిన్నబొట్ట అను అర్థము వ్యవహారదృష్టము (సూ ని)
 సం గంజ) కుసూలము ధాన్యము మొదలగునవి పోకొనుటకు ఏర్పడినచిన్నబొట్ట(చి ని
 శ ర) అను చున్నది (929 ముద్రి శ ర లో నావచించినరీతినే కానవచ్చు చున్నది)
 (గరిసె గాజబొట్ట-అని (త్రా) (చూ అను

ముద్దుగుమ్మ — మనోజ్ఞురా లగుఆ రుది అనునది (అర్థాం) ముద్దులగుమ్మ (రూపాం)
 నెల త ముద్దులగుమ్మ ముద్దియ యన బొంక మగు గాంత కీపేళ్లు (వేంక
 మాన శిర్) గుమ్మ గా దిది ముద్దులగుమ్మ గాని (ఇలా శి 86) (చూ త్రా అను)

గీ శ్రీలు వెలయంగ నీపేర జేయుకతన
 బరఁగు నిచ్చలు నానార్థవర్గ మిట్లు
 గైకొనుము దీని భక్తసంఘాభిమాని
 మాతృభూత జగత్ప్రియమాతృభూత

65

[వ్యాఖ్యకై చూ స్వర్గ 68]

ఇది

నానార్థవర్గము

అవ్యయవర్గము

సీ అగ్గెడ యక్కడ యచట యచ్చట యాడ
యందుల పొనపొన యయ్యెడ యట
యందు నాఁ దత్తార్థ మై విరాజిలు చుండు
నెగ్గెడ యెక్కడ యెయ్యెడ దెచ్చ
తెచ తెందు నా గఁ బెం పెన గు యత్తార్థ మై
యిక్కడ యిచ్చట యిచట యీడ
యియ్యె డిం దన గ బెం పెక్కు నత్తార్థ మై
యద్దిర యయ్యారె యౌర మేల్ నె

గీ నాసు మజ్ఞు బలారె నేనాసు నా గ
నలరు చుండు బ్రశంసార్థములు గ మీ ద
పై పయిని నా గ నూర్ధ్వఖ్య పర గు చుండు
భూతిలసతాంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

66

అగ్గెడ అక్కడ అచట అచ్చట ఆడ అందుల పొనపొన అయ్యెడ అట
అందు—ఇవి తత్ర అనుదానియర్థమునకు (అప్రదేశమునందు-అనుటకు) పేర్లు
ఎగ్గెడ ఎక్కడ ఎయ్యెడ ఎచ్చట ఎచట ఎందు—ఇవి యత్ర అనుదానియర్థ
మునకు (అప్రదేశమునందు-అనుటకు) పేర్లు
ఇక్కడ ఇచ్చట ఇచట ఈడ ఇయ్యెడ ఇందు—ఇవి అత్ర అనుదానియర్థ
మునకు (అప్రదేశమునందు-అనుటకు) పేర్లు
అద్దిర అయ్యారె ఔర మేలు నెనాసు మజ్ఞు బలారె నేనాసు—ఇవి ప్రశంసకు
పొగడ్తకు మెచ్చుకొనుటకు శ్లాఘించుటకు (బలే బళి బళి-అనుటకు) కొని
యాడుటకు) పేర్లు

మీఁద పై పయిని—ఇవి ఊర్ధ్వమునకు (ఉపరిభాగమునకు మీ దిప్రదేశమునకు) పేర్లు

అగ్గడ —(అగ్గడ) దిగ్గియ నంచ దూ డుకొని తీరవనేజువువంకమీ దు గా నగ్గడపుల్లకేసరమునం దు వంప గ (అము 5 22) (టీక) ఆప్రదేశమందున్న - అని (బ్రౌ) ఇట ఉన్న అన్నది అధ్యాహారలబ్ధము ఇం (శ ౮) గెడ కు సమీపము అర్థ మని ఆసమీ పమున అని దీనికి అర్థము చెప్పు చున్నది అగ్గడ వంటిదే (ఎగ్గడ) అగ్గడ గ్రహించి ఎగ్గడ వదలినది (సూ ని)

అక్కడ —(అక్కడ మొ) సప్తమ్యర్థక మగుద్వితీయావిభక్తి ను వేరినద్రుతప్రకృతిక ములు ఐనను శబ్దపరముగా గా ఇవి ఐనప్పుడు యదాగమము ఎచ్చట దోషము కాదు అధికరణశక్తి ప్రధానము లగు అవ్యయము లివి (అం సం) (సాంబ) వీనిని క్రిందివిధము గా ఉదాహరించినవి అచ్చట నచట నచ్చోట నందు నాడ నచట నచ్చోట నక్కడ నయ్యెడ నట నన గ దత్ప్రదేశంబునం దనుట కాఖ్య లయ్యె (అం సం మాన 79) (సాంబ మాన 48) అధికరణశక్తి ప్రధానము లివి ఐనను ప్రాత కల్పమ్ ఇత్యాదులయందలి ప్రాత రాదులట్లు ప్రత్యయ సంబంధముకలిగినప్పుడు శక్తిమత్త్వమాత్రము వీని కభిధేయము క్వచి త్రప్రత్యయసంబంధే శక్తే స్వామి దన్యధాస్థి అనినా డు అధర్వణు డు అందుచేత అందు కొఱకు అటకు ఇటకు (మొ) ఇట్టివే

అడ ఈడ — ఏడ కూడ ఇట్టిదే (అం ఖ) ఉపలక్షణవిధితో వీనిని గ్రహించి ఎడ కూడ పరి గ్రాహ్య మనియే అనిన దన వలయును అహోబలపతి గ్రామ్యతాపరిహారేణ చాతా స్యా భృత్తికల్పనా అనుకారికావ్యాఖ్యానసందర్భమున ఆకడన్ ఈకడన్ అనువాని కైస - మ్య ములు ఆడ ఈడ అని పరిహార్యము లివి అనినా డు ప్రయోగము లిట్లున్నవి ఆడ కేమొగ ముల నరుగుదెంచెదరు వేడుక సురలు హవిర్భాగమునకు (రం రా అయో రిపౌ 0పం) తోడ బుట్టుగుకన్న నీ వొగి దోడు నీ డయి ప్రోవ గా నీడ నేద రేక యుండితి నింక మాతలిదండ్రులం జూడ బోయెద (యయా 31 53) మొ నన్నయచట్టారకు డే ఎడ ఇట్లు ప్రయోగించినా డు ఏ నేడ నిండ్రాదు లేడ వారలకు నెప్పుడు మ్రొక్కుడు (భార ఆర 2 47) మొ (చూ సూ ని) కనుకనే (అం ఖ) పరిహరింపక గ్రహించినది అహో బలపతివ్యాఖ్య ప్రయోగసమ్యగపరిశీలనామూలక మనించును గ్రామ్యము లనినను అనిం

ద్యుగ్రామ్యములు గానే ఇట్టివి పరిగణనీయములు (అంకౌ) అవ్యయము అని వీనిని ఉదాహరించినది నక్క డిక్కడ గాక యాడ యాడ (అని)

అందు —(అందు కడ) (సూ ని) ఇట్లను చున్నది (అవ్యయ) మొదట ఇది కళ గా నుండి ఆచోటు అనునర్థ మిచ్చియుండును అదవ దానికి సప్తమ్యర్థకద్వితీయావిభక్తిప్రత్యయ మగు ను చేర్చి అందును ఆయి ఆచోటును అనునర్థ మిచ్చి క్రమముగా అధికరణవిశిష్టత చ్ఛబ్దార్థక మయి దానిలో వానిలో వారిలో దానియందు వానియందు మొదలగు అర్థములు తెలిప తర్వాత కేవలసప్తమీవిభక్తిప్రత్యయము మాత్రం యుండును ఈయర్థములందే భట్టారక ప్రయోగములు కానవచ్చు చున్నవి (అని) అందు ఇందు లనుగూర్చి అహోబలపతి ఇట్లు వ్యాఖ్యానించినాడు నను అం ద్విత్యస్య సాశ్రయిత్వ మనాశ్రయిత్వ మస్య స్తీతి సాశ్రయత్వే విభక్తిత్వ మనాశ్రయత్వే తి త్రేత్యవ్యయపర్యాయత్వ మే వేతి తస్య విభక్తిత్వేన గ్రహణం యుక్తమ్ ఇం ద్విత్యస్య తు కేవల మనాశ్రయత్వేన తస్య విభక్తిత్వే నోపాదానం కథ ముపపన్నం స్యాత్ కింవ తస్య విభక్తిత్వేన గ్రహణే ఎం ద్విత్యనేన కి ము రార్థమ్ త స్యావ్యధికరణతాపన్నపరాక్షపదార్థాభిధాయకత్వా దితి చే త్సత్యమ్ సామాన్యా కారణే అం ద్వితీగ్రహణాత్ అందలిపుష్పత్రాంవములు ఇత్యాదిప్రయోగ స్పద్యతి ఇన్దు గ్రహణంలం తు ఇన్దులిరత్నసానువులు ఇత్యాదివాక్య మే వే త్యవహరయ ఇతి (చూ సవిధ వర్తినా మిన్దు (అం చిం అజ 27సూ)

మఱ్ఱ —(శ రి) మఱ్ఱరె మఱ్ఱరె మఱ్ఱరె అను(రీతి)రూపములను ఇచ్చినది (సూ ని) మఱ్ఱ మఱ్ఱ అని రెండును గ్రహించినది రెండు వేరుగా గ్రహంప నగు నిర్ధారకప్రయోగములు లేవు బ్రౌ మఱ్ఱ అనియే అను చున్నది వసు) ఇట్లనినది లలనా మాయాజపా కల నాదంభము వూని మౌని దిశ లాకర్ణించి మఱ్ఱ యనన్ అని (చూ 344) ఇట ఇది ఆకర్షణోపయోగిశబ్దము అని వ్యాఖ్యాత ఆకర్షణదేవతాప్రళంసావాచక మిది అని ప్రళంసార్థక ము గానే సమన్వయించి అం భా లక్ష్య మిది యన వచ్చు ననిపించును ఎఱ్ఱైనను రవ రాదులవంటిదేశ్య మిది అనుట అనుచితము కాదు దేశ్య మనియే (శ రి) కొన్ని ప్రళంసా వాచకములను ఇట్లుదాహరించు చున్నది(అబంధ) అవురా వాతెఱ్ఱేట ఖామి ఎఱ్ఱ దొయ్యా రంమి మఱ్ఱరె వ న్గవరక్క 5 భళి ధంకకామతు లురే కన్నెఱ్ఱు లప్పప్ప కొ ప్పు

విలాసంబు (484) (చూ సూ ని) మజ్జరే కు (రూపాం) మజ్జరె దీని కైన
(రూపాం) మజ్జ అన వచ్చును

పేజాసు — శేబాసు అని (బ్రౌ ఆం ణ అపపా) (చూ అను) ((ఆం కౌ) శకారాదిపదములు
పదునాల్గు (పదములు) తెలుగునందు కల వనినది అందు శేబాసు ఒకటి శాబాసు లను
(రూపాం) కూడ దీనికి ఉన్న దనిన దిది ఇంక శకారమ్ము రెటి గింతు శేబాస నునుడి
యెత్తావత్తవత దనరు విను డి శింగాణి శిరి శేలు శీవిరి శేమంతి శేకరించెను శేరు శీద
రంబు శిరి శింగణావత్తి శిరిమిడితరటు శి రాజి శేమంబు శేరబడు లన గ శాబా నన గ నిట్టి
శబ్దము ల్పదునాల్గు తెలుగునను శకారము లగు (ఆం కౌ) ఉచ్చారణమునుబట్టి పదాది
యకార మున్న దన్నట్లే ఈత డును ఏగ్రామ్యజనోచ్చారణమునో లేక శాసనములనో
(లేక) తాటాకుప్రతులలోనియేవ్రాయసకాండతప్పుడువ్రా తలనొ అండ గా గొని ఇట్లు
వ్రాసె యుండు ననించు చున్నది బ్రౌ మిశ్రనిఘంటువుసైతము తురకపదము గా ఇచ్చి
పేజాసు అనియే అను చున్నది (బ్రౌ) శేబాసు అని దీనిని అనినను సేమము అనియే
అనినది (బ్రౌ) శేయట అనియు అనుచున్నది కనుకనే ఇట్టివానియెడ (బ్రౌ) ప్రమాణ
మన రాదు

[అందుల — అందలి (వావి అపపా)]

సీ దిగువ క్రింద యనంగ దగు సథస్సంజ్ఞ యై
యొగి లెస్స యన గ సాధూక్తి దనరు
గట్టా యనంగను గటకటా యన గ గ
టా యనంగ బత్తార్థ మై యెసంగు
దద్దయు నా గను దనరు భృశార్థ మై
పరి గు నస్యర్థంబు మఱి యనంగ
ని ను లు చార్థంబు గా దనరును సవి సావి
యని యన నిత్యర్థ మై తనర్పు

గీ బరిపరి యనంగ జిందఱవందఱ యన
నలరు చుండును గణశోర్థ మగుచు బాట
పాట యన గొద్దిగొద్ది యన్మాట చెల గు
భూతిలసతాంగ శ్రీమ తృభూతలింగ

దిగుప క్రింద—ఇవి అధోభాగమునకు (క్రిందిప్రదేశమునకు) పేర్లు

ఒగి లెస్స—ఇవి సాధూక్తికి (సుందర మైనది అంద మైనది చక్కనిది-అని చెప్పుటకు) పేర్లు

కట్ట కటకటా కటా—ఇవి బత్తార్థమునకు (సంతాపమును) (బావను) తెలుపుచు పేర్లు

తద్దయు—ఇది భృశార్థమునకు (అత్యంతము అధికము మిక్కిలి - అనుటకు) పేర్లు

మఱి—ఇది అవ్యర్థమునకు (ఎదెనియొకదానిని గూర్చినప్రశ్నమునకు దేనిని గూర్చి యేని తెలియుటకై అడుగుటకు) పేరు

ని ను—ఇవి చార్థమునకు (సముచ్చయమును తెలుపుటకు పరస్పరము నిరపేక్షము లగుపదములకు గాని కర్మద్వయమునకు (గాని ఒకేక్రియతోడిసంబంధము చెప్పుటకు) పేర్లు

సవి సావి అని—ఇవి ఇత్యర్థమునకు (ఉక్తార్థనిర్దేశమునకు తనకు ముందు ఉండి నది శబ్దన్వయాప మనికాని ప్రాతిపదికార్థ మనికాని వాక్యార్థ మనికాని తెలుపుచు క్రియతో సంబంధపఱచుటకు) పేరు

పరిపరి చిందఅవందఅ—ఇవి కణశోర్థమునకు (ముక్కలు ముక్కలు గా చిన్న చిన్నతునుకలు గా-అనుటకు) పేర్లు

పాటపాట—ఇది కొద్దికొద్ది అనుటకు (కొంచెము కొంచెము చాలతక్కువ అత్యల్పము-అనిచెప్పుటకు) పేరు

సాధూక్తి — సాధు శబ్దమునకు (అమ) అర్థమును ఇట్లు చెప్పు చున్నది సుందరం రుచిరం చారు సుషమం సాధు శోభనమ్ (అని) ప్రశంసావాచకము లివి అని (సూ ని) అవి ముందఱిపద్యమున (౩ ౪౪) లో చెప్ప బడినవి

బత్తార్థము — బత అనుదానికి (అమ) అర్థ మిట్లు వచించినది ఖే దానుకమ్మా సంకోష విస్మయామస్త్రజే బత (అని)

తద్దయు — తద్ద (రూపాం మొక్కుడు నా గ జాల నెంతేనియు మిగుల దద్దయు దద్ద మిక్కిలి యన బెద్దయు ననునివి పేళ్లగు భృశము గా ననుటకు (అం సం 70)

అవ్యర్థంబు — అం అనుదానికి (అమ) గర్వా సముచ్చయ ప్రశ్న శజ్ఞా సంభావనా స్వం అని అర్థము వచించినది

మఱి — ఇది మఱియు అనుదానికి రూపాంతర మై పునరర్థమును (మరల తిరుగ అనేడి అర్థ మును) బోధించును దానినేకాక ప్రశ్నార్థమునుగూడ ఇది తెలుపుచున్నది (ఉదా) అయిన మఱి (అట్లయిన మఱి (ఇ క) ఏమి చేయవలయును అని అనుట) ఇదియే అవ్యర్థము గర్వా సముచ్చయ ప్రశ్న శజ్ఞా సంభావనా స్వం అని (అమ) ఈర్థ్యమునే ఇట (అం భా) వచించినది పునరర్థముగూడ దీనికి ఉన్న దని (సాంబ) ఇట్లు చెప్పుచున్నది గ్రమ్మట మఱి మగుడ పెండియు బలుమఱు మరల సారె తిరుగ నన బునరాఖ్యం పర గు (మాన 37)

వినుట — (ని) ఇది సముచ్చయార్థక మగు ను అనుదాని రూపాంతరము రూపాంతరములను గూడ (అం భా) ఇచ్చుచుండును అట్లే దీనిని గూడ యచ్చినది ఉను అనుదాని సంస్కృత రూపము ను దాని కైన (రూపాం) ని చూ ప్రౌవ్యా శబ్ద రిసూ వివరణము బాలవ్యా తత్స సూ) ఉదా రాముని గృష్టుని జూచితిని మొ ఎమిని ఇత్యాదులుగూడ సముచ్చయమునకు చెందినవికలర్థవిశేష మన దానిని నీ వేమిని వేగిరపడక (హరి పూ శిల 0) ఎమయును అని అర్థము ఇట్లే అనుజాలకు నడ్డపడి నీ వేమిని జేయ నీక (భార ఉద్యో 2 3) (దేనిని గూడ అని అర్థము కొట్టుట తిట్టుట కాక ఊరక మాం లాడునునయితము అనుట)

చార్థము — (అమ) చ కు ఇట్లు అర్థమును వచించినది చా అన్వాచయ సమాహారేతరేతర సముచ్చయే (అని) పరస్పరనిరపేక్షా మనేకేషా మేకస్మి న్నన్వయ కర్మద్వయ సైక్రీయావిష్టత్వమ్ సముచ్చయ అని (స త ఎ ప ల సం)

ఇత్యర్థము — ఇతి అనేడి అవ్యయమునకు (అమ (అమర) శేషము) అర్థమును ఇట్లు నిర్దేశించి నవి ఇతి హేతు ప్రకరణ ప్రకాశాది సమూహము (అమ) ఇతి రుక్తార్థనిర్దేశే మత్వైవం నియమే అం చ వక్ష్యమాణపరామర్శే వివక్షనియమే అం చ (శేష) (చూ గురు)

కణశోఽర్థము — కణశబ్దము అల్పార్థకము స్తో కాల్ప లవ లేక క కాణవ అనీ (అమ) దానికంటె సం శ్లేకవాచనా చ్చ వీష్పాయామ్ (5 4 48 సూ) అని వీష్పయందు శప్ ప్రత్యయము ఆ శస్పృత్యయాంతమునకు అభిదేయార్థక మగు అర్థశబ్దముతో సమానము

సీ సుడి సుమీ సుండి సూ సుమ్మి యనంగను
నిశ్చయార్థకము గా నెగడు చుండు
వారక యనఁగను మీఱు నిరంతరా
ర్థము కద యనఁ గిలార్థమ్ము చెల్లు
నంత యం చనఁ దావదర్థ మౌ నెంత నా
యావదర్థంబు గా నతిశయిల్లు
నేతావదర్థ మౌ నింత యం చనఁగను
బలు నా గ నానార్థవాచక మగు

గీ దనర నొందొండు నా గ మిధ పద్ధ
మొప్పు నొకపరి -యొకతేప యొక్కసారి
యొక్కమా టన సక్పద మెసరు నం
నట యన నథార్థ మగును సూర్యావతంస

68

సు డి సుమి సుండి సూ సుమ్మి—ఇవి నిశ్చయార్థమునకు (నిశ్చయమునకు నిర్ణయమునకు ఇది ఇచ్చిది అనెడిఎర్పాటునకు) పేర్లు

వారక—ఇది నిరంతరార్థమునకు (నిరంతరము గా శాంద్రము గా దట్టము గా అనుటకు) పేరు

కడ—ఇది కిలార్థమునకు (వార్తను లోకప్రసిద్ధిని-తెలుపుటకు పేరు

అంత—ఇది తావదర్థమునకు (అపాటిది ఆకాల దిది వక్రిచే ఉద్దిష్ట మై బుద్ధియందున్నపరిమార్చుము కిలచి - అనుటకు గాని సమస్తమును (యావత్తును) ఏమియు మిగుల కుడ అంతయు-అనుటకు గాని) పేరు

ఎంత—ఇది యావదర్థమునకు (యావన్మాత్రమునకు ఏపాటిది ఎకొల దిది ఏమాత్రపుప్రమాణముకలది ? అనుటకుఁ గాని ఎంతకు ఎంత కై నను అంతకును పర్వమునకును-అనుటకుఁ గాని) పేరు

ఇంత—ఇది ఎతావదర్థమునకు (ఈపాటిది ఈకొల దిది బుద్ధిస్థ మైన ఇంతటి) ప్రమాణము కలది అనుటకుఁగాని ఈసర్వము ఇది యంతయు అనుటకు గాని) పేరు

పలు—ఇది నానార్థమునకు (అనేకమునకు ఒక్కటిగాక పెక్కైనదానికి) పేరు

ఒంబొండు—ఇది మిధార్థమునకు (అన్యోన్యమునకు పరస్పరమునకు ఒకరి కొకరు (తాము) ఒకేవిధ మగువని జరపుకొనుటకు దెబ్బకు మఱుదెబ్బ కొట్టుట తిట్టునకు మాఱుతిట్టు తిట్టుట-మొద లగుదానికి) పేరు

ఒకపరి ఒకతేప ఒకసారి ఒక్కమాటు—ఇవి సకృదర్థమునకు (ఎకవారమునకు ఒకఁవ్యాయము ఒకతడవ-అనుటకు) పేర్లు

అంత అట—ఇవి అథార్థమునకు (అనంతరము తరువాత-అనుటకు) పేర్లు

ను డి —చూడు డు చూడుమీ (మొ) వానికి సంక్షిప్తరూపములు చు డి చుమీ మొద లగు నవి అని (సూ ని శ ర లు) సకారాది గా వీనిని ఇవి గ్రహింప లేదు బ్రౌ గ్రహించినది (చూ అను)

నిశ్చయార్థకము — సమో నిర్ణయనిశ్చయౌ అని (అమ)

వారక — వారు ధాతువునకు వ్యతిరేకత్వార్థకరూప మిది వ్యతిరేకత్వార్థక వ్యతిరేకవిశేష తార్థములయందే దీనికి ప్రయోగము ఉడుగక ఆ గక సతతము అని అర్థము (చూ సూ ని మొ) నిరంతరము అనుదానికి అంతరము లేనిది కాలమునందు ఎడతెంపు లేనిది సంత తము దేశమునందు ఎడము లేనిది మిక్కిలి దగ్గఱగా ఉన్నది వ్యపధానము లేనిది - అను అర్థము సైతము గలదు (చూ సూ ని) (అం శే) దీనికి అత్యంతము (అధికము) అను అర్థ మిచ్చినది వార కే దైఱ పెలుచ వావిరి యన నతిముఱి యన జారిపోరి యనంగ గడు జాల మిగులంగ గాటం బనంగ న త్యంత మనుటకు నాఖ్య లయ్యె (57) పై యర్థయున కై నపర్యవసానమే ఈయర్థ మనింబును ప్రయోగము లిట్లున్నవి- శ్రీరాము డు నయధాము డు తారాశోకంబు నంగదవిలాపంబున్ వారింపుచు లాలింపుచు వారక సౌమిత్రి

నుత్పవంబున బలికెన్ (రామా 5 323) (చూ బొ) ఊరక మీసము గొఱగుట వారక
పాదమున వేలవా(రా యుట బెక్కుల్ సారెకు చేతులు ఎనుకుట బొరుషముల కెల్ల
హాని వాటిల్లు నృపా (విష్ణు 4 255) (చూ బొ) వారలగుణానగుణము గ వారక
కను గల్గి నడచువారల కెలమిన్ శ్రీ రంజిలు (స 94)(బొ) శ్రీరుద్రమహామయ
దెల్పుసూక్తములు వారక చదువుచు వర్ణిం(ర్ణిం)చువారు (పండి 4 3)మొ (చూ బొ)

కద —కదా కదా కాదె కదె - మొ (రూపాం)(చూ సూ ని కద)

కిలార్థకము — వార్తా సంభావ్యయో కిల అని (అమ)

శావదర్థకము యావదర్థకము — యావ త్తావ ఛ సాకల్యే ఒవదౌ మానే ఒవదారణే అని
(అమ) వీనికి సాకల్యము మానము అనురెండర్థములు గలవు అంత ఎంత అనువానికి
గూడ ఆ రెండర్థములు గలవు అందులకే అర్థద్వయము వీనికి ఈయ బడినది ఎంత కు
సాకల్యార్థము ఎంతకు కా డు (మొ)వానియందు ప్రసద్ధము

నానార్థవాచకము — నానా ఒనేకోభియ్యాయో ఆని (అమ)

విధ సదర్థము — మిథో ఒన్యోన్యం రహ స్యం అని (అమ) అన్యోన్యం క్రియావ్యతిహా
విషయ అని (స త ఎ ప ల సం)

సకృదర్థము — సకృ త్ స హైకవారే చాఒం అని (అమ) ఎకస్య సకృ ఛ (5 4 9) అని
ఎకశబ్దమునకంటె క్రియాగణనమున సుచ్ ప్రత్యయము ఎకశబ్దమునకు సకృత్ అదే
శ్చు ప్రత్యయోపము

అంత —అంతట (రూపాం) వెనుక దరువాత బిమ్మట నన గా నంతట ననంగ నం
ననంగా దనరుం బశ్చాదర్థము అని (ఆం శే 4)

అదార్థము — మజ్జి లానన్త రారమ్మ ప్రశ్నై కాత్తేన్నై వ్వథో అధి అని (అమ)

గీ మగుడ క్రమ్మఱి క్రమ్మఱి మరల సారె

వెండి మాటికి దిరుగ నా వెలయును బున

రర్థము గ ద్రిక్క యన దక్క యన వినార్థ

ము గను రాజిల్లు శ్రీమాతృభూతలింగ

మగుడ క్రమ్మఱ క్రమ్మటి మరల సారె వెండి మాటికి తిరుగన్—ఇవి
పునర్థమునకు (ఇంకొకసారి రెండవసారి-అనుటకు) పేర్లు

త్రిక్క తక్క—ఇవి వినార్థమునకు (తప్పన్-అనుటకు అవి (అది) కాక-వానిని
(దానిని) విడిచి-అనుటకు) పేర్లు

పునర్థము — పున రప్రథమే భేదే అని (అమ)

త్రిక్క — త్రిక్క నన దక్క నన అని (సూ ని పా) ఇట్టిస్థలములయందు శబ్ద
ములయందు శబ్దస్వరూపమే వీనికి అర్థ మని తదనుకరణమున త్రిక్క యన దక్క యన
అనురీతిని వచింపబడె (ఆం భా) చాలదోటలను చేయు చున్నది అందులకే వాని పా)
నాకు గ్రాహ్య మైనది

వినార్థము — పృథ గ్విన్ ౭ న్తరే ఇరై వారు జ్ఞానా చ వర్ణనే అని (అమ)

సీ చీటికిమాటికి మాటమాటికి బలు

మఱు వేమ అన గ సమార్థము లగు

నెట్టకేలకు నా గ నెస గు జిరార్థంబు

తగు వృథార్థంబు వితా యనంగ

గూడ యనంగను దోడుత యన గను

రాజిల్ల నొ సహార్థంబు గాను

ఓ యన నేమి నా నొప్పు గిమర్థంబు

నై తె యనంగను ద్విర్థ మలరు

గీ గనుక కన్కను గా బట్టి కాన కా గ

గావున యంగ నన్ని యేకార్థము లగు

నజరును గదాచిదర్థ మొక్కెడ యొకప్పు

దనగను సుగంధికుతలాప్రాణనాథ

చీటికిమాటికి మాటిమాటికి పలుమఱు వేమఱు—ఇవి సమార్థమునకు (ఇంత
కంతకు చిన్నదానికి పెద్దదానికి అన్నదాని కెల్ల అంతకు-అనుటకు) పేర్లు

ఎట్టకేలకు—ఇది చిరార్థమునకు (చిరకాలమునకు చాలనేటికి ఎట్టకేనికి చిట్ట చివరికి) పేరు

విశా—ఇది వృథార్థమునకు (వర్థకము వ్యర్థము యోజనము లేనిది-అనుటకు) పేరు

కూడ తోడుత—ఇవి సహార్థమునకు (కలసి కూడుకొని తోడు-అనుటకు) పేర్లు

ఓ ఏమి—ఇవి కిమర్థమునకు (ఎందులకు ఎమిటికి-అనుటకు) పేర్లు

ఐతె—ఇవి త్వర్థమునకు (విశేషమునకు చెప్పవచ్చనికంటె ఒకభేదము తెలుపుటకు) పేరు

కనుక కన్నను కా బట్టి కాన కా గన్ కావునన్—ఇవి హేతువును (కారణమును) చెప్పుటకు పేర్లు (అన్ని ఎకార్థములు=ఇవి అన్ని ఒకేఅర్థము కలవి)

ఒక్కెడ ఒకప్పుడు—ఇవి కదాచిదర్థమునకు (ఒకానొకప్పుడు ఎదోఒకసమయమున-అనుటకు) పేర్లు

[సమార్థము — సదార్థము - అని (వావి పా) (బ్రౌ పా) కూడ ఇదియే (చూ పలుమరు)]

మఱు సదార్థము లగు అని ఈపాఠమున యతిభ్రంశము చూపట్టుచున్నది సమార్థము లగు అనునది ఇచ్చటిపాఠ మగును సమా సంవత్సరే త్రయోమి సంస్వ సాధు సమా నేమి సమం స్యా దక్షిణేయవత్ అని విశ్వము (చూ సుధ) (సూ ని శ ర లు) ముహూరర్థకములు అనియే వీనిని వచించినవి వీటికిమాటికి మాటిమాటికి మఱిమఱి అన్నదావి కెల్ల అంతకు అని అర్థము పలుమఱు వేమఱు (మొ) కూడ ఇట్టి అర్థమునే వచించును పలుమఱు జాళువాసరగెవయ్యెదకొంగు విదిర్చు దళావతారచరిత్ర 2 393) (చూ బౌ పలుమరు అను)

ఎట్టకేలకు — ఇది సకృదర్థ మనుచున్నది (అం శే) ఎట్టకేల కనంగ నెనయును సకృదర్థ (మఱి లం బటంటకు నంతవట్టు) 7)

విశా — విత (రూపాం) అతివలహృదయము లారస రతికలనం దేల్చి లేచిరట్టడిరూపుం జతురతయు జన్మనంబును వితయమి యడవి గాయవెన్నెలరీతిన్ (శకాం 1 73)

కిమర్థంబు — కిం ప్రచ్ఛాయాం జగుప్సనే అని (అమ)

ఐతె — (ఐతే (రూపాం) ఐతేనియన్ (అయితినేనియన్) అనువాని సంక్షిప్తరూపములు ఇవి.

తవ్వర్థము — తు స్యా ద్భేదే ఒవధారణే (అమ)

[కన్కను — కనుకను అని (వావి పా) (సూ ని పా) గూడ ఇదియే (చూ కాన) కన్కను -
అనుట ఉచిత మనిపించినది]

కదాచిదర్థము — కదాచి జ్ఞాతు (అమ) క్కం శ్చి త్కాలే అని దీనియర్థము వివరించినది
(సుధ)

గీ వే యనంగ జయ్యన యనంగ వెన యనంగఁ

గ్రచ్చ అన గ్రక్కున యనంగ గ్రన్నన యని

నప్పక మన బిరాన నా నొప్పు చుండు

రుడితిపదతుల్యములు గాను జంద్రచూడ

7

వే, చయ్యన వెన క్రచ్చ అ గ్రక్కున క్రన్నన అప్పకము బిరాన—ఇవి రుడిత్యర్థ
మునకు (త్వరగా శీఘ్రము గా ఆలస్యము చేయ కుండ గా వెంటనే - అనుటకు)
పేర్లు

చయ్యన — వే యన గ సయ్యన యన గ (వావి పా) ఈపాఠమున చయ్యన కై న (రూపాం)
సయ్యన అన పలయును బ్రౌ సయ్యన (రూపాం) గా ఇచ్చి ప్రయోగ మిచ్చినది ఈ
ప్రయోగము గనడదవా స్ఫుర్య ప్రధమామాత్రాత్ అని సంధివశమున ఐన దనినను సరిపడు
నదియే త్వరితమున కొప్పు భేళ్లు చెచ్చెరను సరగ వేగిరము వేగ వేళము వెనను వడి గ
గ్రక్కునను గ్రద్దన ననంగ గ్రన్న నన గ గొబ్బునను దిగ్గున ననంగ (ఆం స మాన 64)
జడితి గొబ్బున వేగ సరగు గ్రక్కున వడి వేగిర మన దగు వేగమునకు (సాంబ మాన 2)
గ్రక్కున సప్తపారావారవలయిత క్షీణిమండలి వాన గురియదయ్యె (వరాహ 7 52) మొ
గ్రక్కున (రూపాం) పై చెఱంగు గ్ర క్కున జనుదోయి జేర్చుచు మొగంబున
లే జెమ రంకురింప (పారి 24) మొ (చూ సూ ని)

పీ తగు నవిచ్చిన్నార్థము గను హోరాహోరి

యన గాక యన గ నుత్తార్థ మెన గు

నోర నా సాచ్యర్థ మొప్పును సహసార్థ

ము గ విరాజిల్లు గొబ్బున ననంగ

సంబోధనార్థమై చను నో యనంగ నో

రీ యోరి యనంగను రేసమంబు

నోమె యోపె యనంగ నొప్పు స్త్రీసంబోధ

నార్థి మై యోసి యన గజేటి

గీ కాదినంబోధనార్థ మై యలరు చుండు

వలె యన నివార్థకంబు గా వెలయు వంటి

పోని యన గ వదర్థంబు గాను దనర

భూషితభుజంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

హోరాహోరి—ఇది అవిచ్ఛిన్నార్థమునకు (అవిరామమునకు ఎడతెగక నడుమ

ఆ గక ఎడము తెఱపి లేక - అనుటకు) పేరు

కాక—ఇది ఉత్తార్థమునకు (వికల్పమునకు పక్షంతరమును (మఱియొకపక్షమును)

తెలుపుటకు) పేరు

ఓర—ఇది సావ్యర్థమునకు (అడ్డము గా వంపు గా వక్రగమనము (ఒరగుట—
క్రిందికి (వ్రాలుట) కలుగునట్లు గా అనుటకు) పేరు

గొబ్బున—ఇది సహసార్థమునకు (అవిచారితము గా ఆలోచింప కుండ గా అను
టకు) పేరు

ఓయి—ఇది సంబోధనార్థమునకు (సంబోధనమునకు ఎదుట ఉన్నవానిని తనవంకకు
మరలించుకొనుట కై నపిలుపునకు ఆమంత్రణమునకు) పేరు

ఓరీ ఓరి—ఇవి రే అనుదాని అర్థమునకు (హీనసంబోధనమునకు తనకంటె
తక్కువవా రగునేవకాదులనుగాని నిందులు అగుధూర్తులనుగాని ఎలుచుటకు)
పేర్లు

ఓమె ఓపె—ఇవి స్త్రీసంబోధనార్థమునకు (స్త్రీలను సంబోధించుటకు) పేర్లు

ఓసి ఓసి—ఇవి చేటికాదులసంబోధనమునకు (దాని పనికత్తె - మొదలగువారిని
పిలుచుటకు) పేర్లు

వలె—ఇది ఇవార్థమునకు (సాదృశ్యమునకు సామ్యమునకు సాధర్మ్యమునకు, పోలికకు పేరు

వంటి పోని—ఇవి వదర్థమునకు (సదృశ్యమునకు సాటి యైనదానికి పోలిక కలిగిన దానికి) పేర్లు

ఉత్పాదము — ఉత్పాదవ్యర్థవికల్పయో అని (అమ)

సాచ్యర్థము — తిర్యగర్థే సాచి తిరో ఒం (అమ) స తిర్యజ్ య త్తిరో ఒచ్చతి అనియు (అమ) ఇది సుధ వక్రం గచ్ఛత అని వ్యాఖ్యానించినది ఓరచూపు అనుచో అర్థచూపు తిర్యక్ప్రేక్షణము అని (సూ ని) ఒరగినచూపు (వాలుచూపు) అని (శ ర) (చూ ఒరగు)

సహసార్థము — అకర్కితే ఒర్థే సహసా అని (అమ)

ఓయి — ఓ యీత్యామన్త్రణం చ వికృతౌ స్యాత్ అని (ఆం చిం అజ రిసూ బాలసరస్వతి పా) ఓ ఇత్యామన్త్రణం చ అని (అహోబిలపతిపా) ఇది అహో పారమును ఓ యీత్యామన్త్రణం చ అని ఉదాహరించుట ప్రమాదము అథర్వణు డు (బాల పా) కు అనుక్షాంతము గా వికృతా వక్ర వా లోప సంబుద్ధ్యయిపడే తు యే అనినా డు ఓయి దయా వివానమతి (మొ ఉదా (చూ అహో వ్యా)

ఓరి ఓం — ఓ యీత్యామన్త్రణం చ వికృతౌ స్యాత్ అనుదానిని వ్యాఖ్యానించుచు అథర్వణు డు వికృతా వక్ర వా లోప అని యి కి లోపము వచ్చినపక్షమున - సీచతాయాం రి స స్యాతాం క్వచి నైత్రిత్రైం చ తచ్చుతి అని మైత్రియందు గూడ క్వచిత్కము గా రి స కల వను చున్నా డు కనుకనే (సూ ని) ఓరి సీచమి త్త్రపురుషసంబోధనమునను ఉపయక్తియు ఓం సీచమి త్త్రపురుషసంబోధనమున నుపయుక్తము-అని వివరించినది (ఆం భా) బహులదృష్టతో వానసంబోధన మిది అనినది

రే — వానసంబోధనే రే అని (అమ) (చూ రత్నా నాయ 299 వ్యాఖ్య వానన్యూనా వూనగర్హ్యే (అమ)

ఇవార్థకము — వ వా యథా త తై వై వం సామ్యే (అమ)

వదర్థము — తేన తుల్యం క్రియా చే ద్వతి (గ్ ర్) అని తుల్యార్థమున వతి (వత్) వివాతము తదర్థమే వదర్థము

స మున్ మున్ను మును ముందు మొగి మంగల యనంగ
 దగును బుర పురోఽర్థములు గాను
 దొలుత తొల్లి మునుపు తొలి యనగను బురా
 ర్థము మ్రోల యెదుట నా దగు బురోఽర్థ
 మైద నా వెంబడి యనబడి యన గను
 వెంట యం చన గ వెన్వెంట యన గ
 వెనుక యం చన గను బృష్టార్థకం బొప్పు
 బదపడి పిదప తర్వాత ఎమ్మ

గీ టని గ బళ్ళాత్సమార్థ మై యల య చుండు
 ముందువెనుకలు నా నతిముల యనంగ
 నడరు చుండును రెండు నేకార్థములు గ
 భూషితఘటంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

78

మున్ మున్ను మును ముందు మొగి మంగల—ఇవి పురోఽర్థమునకు
 (ఎదుట అగ్రభాగమున ముందట-అనుటకు సంముఖమునకు) పురార్థమునకు
 (పూర్వము ఇంతకు మునుపు-అనుటకు) పేర్లు
 తొలుత తొల్లి మునుపు తొలి—ఇవి పురార్థమునకు (పూర్వము ముందట
 మొదట-అనుటకు) పేర్లు
 మ్రోల ఎదుట—ఇవి పురోఽర్థమునకు (ముందుభాగమునందు ముందు ఎదుర-
 అనుటకు) పేర్లు
 బద వెంబడి బడి వెంట వెన్వెంట వెనుక—ఇవి పృష్టమునకు (పృష్టభాగము
 నకు వెనుకకు) పేర్లు
 పదపడి పిదప తర్వాత ఎమ్మట—ఇవి పశ్చాదర్థమునకు (తరువాత అనంతరము-
 అనుటకు) పేర్లు

మంసువెనుకలు ఆటిముఖి—ఇవి తాటుమాటునకు (వ్యత్యయమునకు వైపరీత్యమునకు తల్పిబ్బునకు) పేర్లు

మంగల — దీనికి సమ్మతిము అనెడి ఒకేయర్థము ఇచ్చినది (సాంబ) మంగల మ్రోల నెఱుట ముందు ముందట యన గ సమ్మతిముపెళ్ల రవాంచు (మాన 42)

పురోఽర్థము — స్యా ప్పర పురతో ఒగ్రత అని (అమ)

పురార్థము — పురా పురాజే నికపే ప్రతి న్దాతీత భావిష అని (మేదిని)

తొలి — తోల (వాని అపముద్రి) దొలుత ముందర మున్ మున్ను తొల్లి మునుపు ముందు మును కొరి యన జను మున్నున సాంబ మాన 11)

బద — దీనికి ఈయర్థమున ప్రయోగము లేదు అని (సూని) (బ్రౌ) (బస ద్వి 029) ఇందు లకు ఉదాహరణ మనుచున్నది నందుండి యునుకుచ్చునైద వెట్టుచును నందుల కే గుచు (అని) (బస కిల 03) గా ఇప్పు డిది కానవచ్చుచున్నది

వెనుక — దీనికి గూడ పశ్చాదర్థము కలదని (సాంబ) ఎమ్మట దరువాత బిడప వెన్న వెనుక నన గ పశ్చాదభిఖ్యలు చెలంగు (మాన 40)

వృష్టార్థము — వృష్టం తు చరమం తనొ (అమ) వృష్టం చరమమాత్రే స్యాత్ దేహ స్యావయవాంతరే అని (మేదిని) (చూసుధ)

అతిముఖి — నతిముఖి యన బొరి బొరి యనంగ గడు జాల మిగులంగ గాటం బనంగ న త్యంతము గ ననుట కాఖ్య లయ్యె అనినది (అంకే) (57) దీనికి ఈయర్థము (అర్థాం) అనవలసినది

సీ ఇంచుక్తం త యొకింత యించుక యిసుమంత

యన నీషదర్థ మౌ నటుల నట్లు

నా దధార్థం బెట్లు నా నెటు లం చన

నలరుచు నుండు యధార్థము గను

నిటులు నా నిట్లు నా నేవమర్థం బొప్పు

దోడుతో నన గి దోడ్తో ననంగ

నద్యస్సమంబు గాఁ జను లేదు లే దన

గను గాదు కాదు నాఁగను నజర్థ

మొప్పు చుండును మిన్నక యూరక యన
 నెస గు దూష్టింసమంబు గా నెల్లవెంట
 కనిన నంతటి కనిన నేకార్థములు గా
 చొలిచి యుండును శ్రీమాతృభూతలింగ

74

ఇంచుకంత ఒకింత ఇంచుక ఇసుమంత—ఇవి ఈషదర్థమునకు (కొంచెము
 (చాల)కొద్ది-అల్పము-అనుటకు) పేర్లు

అటలం అట్లు—ఇవి తథార్థమునకు (అప్రకారము అవిధము-అనుటకు) పేర్లు

ఎట్లు ఎటులు—ఇవి యథార్థమునకు (ఎప్రకారము ఎవిధము-అనుటకు) పేర్లు

ఇటు ఇట్లు—ఇవి ఎవదర్థమునకు (ప్రకారము ఈవిధము అనుటకు) పేర్లు.

తోడుతోను తొట్తును—ఇవి సద్యోదర్థమునకు (తత్క్షణమునందు ఆకాలమునందు
 అప్పుటి కప్పుడు వెంటనే-అనుటకు) పేర్లు

లేదులేదు కాదుకాదు—ఇవి నశిర్థమునకు (అభావమునకు అసంభవమునకు ఎంత
 మాత్రము అది అట్లు సంభవించి లేదు జరగినది కాదు-అనుటకు) పేర్లు

మిన్నక ఊరక—ఇవి తూష్టిమర్థమునకు (మౌనమునకు మాటాడ కుండుటకు)
 పేర్లు

ఎల్లవెంటకు లంకటిక—ఇవి సర్వమునకు అంతకు ఎల్లదానికి-అనుటకు) పేర్లు

ఈషదర్థము — ఇచ్చి పీచి న్ననాగర్థం లవి (అమ)

అటలన్ — అట్లన్ (రూపాం) ఎ గెది గాన కెను మీ పనిచెయ్యనే భరితు బట్టము

గట్టు నవిత్రి చాత్రిన్ (భారా అయో 9) లొన చది యెంత గెలది ట్లన సేనెది

నంబు (సారంగ 9 35) మొ (చూచుచి అటలు) ౯ ౧ ఇట్లు ఎటులు ఎట్లు

అనువానిని బట్టి అయి అనుటయే ఇట్లు గూడ ఉచితము

తథార్థము — ప్రకారవచనే తల్ (5 3 23) తేన ప్రకారేణ తథా (ఇట్లే యథా) (ఎద్దాకొ)

సద్యస్సమంబు — నది స్పృహది అత్తజే (అమ)

సక్షర్థము — తత్సాదృశ్య మభావ స్థ తదన్యత్వం తదల్పతా అప్రాశస్త్యం విరోధ శ్చ
న ఇర్థా పట్ ప్రకీర్తితా అని (మజ్జిమానికాయము)

తూష్ఠానమంబు — మౌనే తు తూష్ఠం తూష్ఠకామ్ అని (అమ)

ఆ వె మంచిదె యర వల్లె యం చనంగను నివి

రెండు సమము లగుచు నుండు నౌను

హైసరే సరే యటం చన యాధార్థ్య

ము గను బొల్పు మాతృభూతలింగ

75

మంచిదె వల్లె—ఇవి (సమములు-ఎకార్థకములు) అంగీకరింపనకు సమ్మతికి
పేర్లు

ఔను హైసరే సరే—ఇవి యాధార్థ్యమునకు (యధార్థము అగును నిజ మగును-
అనుటకు) పేర్లు

మంచిదె —మంచిది (రూపాం) వల్లె మంచిది యనంగ దగు సమ్మతింబుటకును (సాంఖ్య
మాన 43) మంచిదే యనంగ వల్లె యనంగను అని (వావి అపపా) కొంతమార్పుతో
ఇట్టియపపారమునే సూ ని కూడ ఇచ్చినది (చూ వల్లె) పై సాధుపారమునుగూడ(సూ ని)
ఇచ్చినది (చూ మంచిదె)

ఔను —అగును (రూపాం) కృష్ణసారధికం బగుజిష్టురధం బప్రతిహతం బగుట యెఱుంగ
వలవదె యనుటయు నమ్మవాపతి కత డి ట్లనియె అది యగు నైనను నను దెం పొద
వ గ గాచికొని యిచట నుండుకంటెన్ (భారతద్రోణ 3 296)

[యటంబన — యటం చనంగ యధార్థ ముగను (వావి పా) నాగ్రహించిన పై పార
మునకై (చూ బ్రౌ హైసరే)]

గీ తనరు నంతట యన సమస్తాత్సమము గ

నలరు నెల్లప్పు డని గ సదార్థ మగుచు

న యన నే యన నేవకార్థ మెస గు

భూషితభుజంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

76

అంతట—ఇది సమస్తాదర్థమునకు (అభిత) అనుటకు సర్వమునందు ఎల్లయందు అన్నిచోట్లను-అనుటకు) పేర్లు

ఎల్లప్పుడు— ఇది సదార్థము కు (సర్వకాలమునందు అన్నివేళలయందు అహో రాత్రము అనుటకు) పేరు

అ ఎ —ఇవి ఎవకారార్థమునకు (అవధారణమునకు నిశ్చయమునకు ఇది ఇట్టిదే వేటు కాదు అనెడి నిర్ణయమునకు ఇతరవ్యవచ్ఛేదమునకు) పేర్లు

అంతటన్ — ఈపండ్లు అంతటా లెవు అని (వ్య) (త్రొ) ఇచ్చినది ఛగవంతు డంతట ఉన్నాడు మొ (వ్య) గూడ ప్రసర్థము

సమస్తాత్సమము — పరిత స్సర్వతో విష్వ క్షిమస్తా చ్చ సమస్తత అని (వైజ శేష అవ్య)

సదార్థము — సర్వదా సదా అని (లమ) ఇది సర్వస్మిన్ కాలే అని (సుధావ్య)

ఏ —(సం ఎవ ప్రా ఎవ్వ క త ఎ) ఏ తెరు పైనం దనయిచ్చతో బడియె నింతేకాక యే బూటయే (భార శిష్యో 31 358) (మొ) (చూ సూ 1) (సూ ని) దీనిని గూర్చి ఇట్లనినది ఈ యర్థమున ను అనుప్రయుక్త మై ఎను అనురూపమును దానిపై బ్రహ్మార్థక మగు ఆ చేరి ఏనా అనురూపమును ఎప్పుడనవి ఇవి ప్రాచీనప్రయోగములలో కన బడవు (అని) అళిరుచి కొప్పు కొప్పు శళియందు రమం దిర మోముమోము చం వలనమ మేను మేను లక చమ్మలలీ (ల)కు (గు) వమ్మ లింపు (ముకుంద) 46 పౌ 4వం) ని ర్భీతిన్ గాలిక గొంపి బోవ నుచితంబే కిండగర్పంబు దు ర్భీతుల్ యాదవవీరసంహములతో నేనా (విజ వి 3 62) మొ ప్రయోగము లిచ్చినది (లకు చము గజనిమ్మపండు కిమ్మరె గుపండు అను రెండర్థములు గలది)

ఎవకారార్థము — ఎ వౌపమ్మే ఒవఘారణే అని విశ్వ)

గీ అరు మెల్ల గ నన శనై రర్థ మగుచు

నంతరర్థము లో లోన యన గ దనరు

వెలుపట బయట వెలి నా గ వలయును బహి

రర్థము గ మాతృభూత దయాసమేత

మెల్ల గ — ఇది శనైరర్థమునకు (తొందరపడక మందముగా తిన్న గా-అనుటకు) పేరు

లోన్ లోనన్ — ఇవి అంతరర్థమునకు (అంతర్భాగమునకు లోపలిప్రదేశమునకు, నడిమిచోటికి) పేర్లు

వెలుపట బయట వెలి — ఇవి బహిరర్థమునకు (బాహ్యమునకు బహిరప్రదేశమునకు వెలుపల ఉండుచోటికి) పేర్లు

శనైరర్థము — అద్రుతే శనై (అమ)

అంతరర్థము — అంతరాంతిక మధ్యయో (నానా) అంత రితి మధే, అంతర్భాష చర మనువర రాజరాజస్య దధ్యో (గౌ నామ 4)

లోన్ — లోను కు (రూపాం) లోస్ లోను కు కేషించి దుదన్తనాం నేతి విభక్తా వునో య క్యాత్ అని (ఊరన్ అనునట్లు) సప్తమ్యంతముగా విష్పన్నమైనది లోనన్ అనునది (సాంబ) ఇల్లు వదించినది అంతస్సమాభిఖ్య లగును లోపల లోన లోనన (దెవ 2)

వెలుపట — వెలుపల (రూపాం) బహిరాఖ్య లోప్పును వెలి బయట వెలుపల నా గ (సాంబ దెవ 2)

బహిరర్థము — బహిర్భాష్య (అమ)

గీ దండ మన గ నమోఽర్థ మై తనరు చుండు
బొరు గిరు గనంగ నికషార్థము గ జెలంగు
నెప్పు డన గ యదార్థ మై యొప్పు చుండు
నప్పు డన గ దదార్థ మౌ న్జమాడ

78

దండము — ఇవి నమోఽర్థమునకు (నమస్సునకు నతికి నమస్కారమునకు) పేరు
బొరుగు ఇరుగు — ఇవి నికషార్థమునకు (సమీపమునంద దగ్గరలో అనుటకు) పేర్లు

ఎప్పుడు — ఇది యదార్థమునకు (ఎకాలమునందు ఎవ్వేళను-అనుటకు) పేరు

అప్పుడు — ఇది తదార్థమునకు (అకాలమున అవ్వేళను-అనుటకు) పేరు

దండము — సంస్కృతమున దీనికి నాన్దములను (విశ్వ) దన్దో యమే మానభేదే లగుడే
 దమసైన్యయో వ్యూహభేదే ప్రస్తావే ఒకేవే కోణవన్ధానయో రిం అఙ్కమానే గ్రహ
 దర్శి శబ్దాంతో పారిపాల్పించి అని ఎచించినది పైజ) కూడి దన్దోఒత్త కాసనే రాజ్ఞాం
 శాంసాయాం లగుడే దిమే యథా ధాయాం పైన్యభేదే (ద్వి న నానా) అనినది వీనిని బట్టి
 సంస్కృతమున దర్శి శబ్దము (నమస్కారార్థకము) లే దనవచ్చును అందులకె (అం భా)
 దీనిని అచ్చతెలు గనినది అవ్యయవర్గ పారమున అన్యయ మను చున్నది (అం భా) ఇదివఱకు
 మ్రొక్కు దండము కొలు మో ద్వైత గురు నా గ తె న్నొందును నతి (2 75) అని
 వచించి దీనిని వేఱుగా అవ్యయ మని ఇట వచించిన దనిపించును (అం సం) గూడి
 దండము తెలు గనియె వచించు చున్నది నతికి చేళ్ళొప్పు జోతి దండము జోహారు
 మ్రొక్కు చేడె యనంగ (చూస 3) (ఎం) మాత్రము గిడిగిడి పెంకఱాలు
 జాత చిన్నిపుపు మోడ్పు జోహారు చెయ్యివిప్పు కొల్లు జొగిల్లు మ్రొక్కు మొరుపు
 జోహారు చెంగనలు గొప్పి చెజే నలాము వెన్నెల యన దండముపేర్ల మాన 47) అని
 వచించి సంస్కృత మనుచున్నది దీనిని అప్పుడు దండ పఞామమునోనియేకదేశ మిది అని
 న మైకదేశన్యాయమున దీని కీయర్థము నద్దించిన దన వలయునేమో అమ) (అవ్య) వర్గ
 మున నమో నతో అని నమ శబ్దమును అన్యయము నా ఒకాహరించి ది పాశీనీయము
 గూడ నమ స్వస్త్వ సావో స్వధా ఒలం వష ద్యోగా చ్చ (1 3 8) అని నమ శబ్ద
 మును అవ్యయము నో లంగీకరించినది ఇట్టిదే దండ శబ్దమును (నమస్కారార్థకము)
 అని (అం భా) ఆకయ మనిపించును పాంచురాంగా నీక దండంబు రాజశేఖరా నీకు
 జెజే (ఏమ 3 1) (చూ సూ ని) ఈ ఒక్కప్రయోగమునే (సూ ని శ ర లు) ప్రద
 ర్శించినవి తెలు గున ఆయనక నాదండములు చెప్ప వలసినది అని (వ్య) ఉన్నది
 (బహు వ) ప్రయో ముహూడ దీనికి ఉన్న దని ఒకదాని ఎరు చున్నది వారకాంతల కు
 బదివేలదండముల్ (చా రి) సాష్టాంగదండముల్ అనియు ఒకా కనవచ్చు చున్నది
 సాష్టాంగదండముల్ వయ్యన (ప వీ) (కై వారదుర్భాషణంబులకన్ (నై ష 7 89)
 మొ వానివంటి దీప్రయోగ మనవలయును) దీని కగు అవ్యయసంజ్ఞావిశ్లేషకతను ప్రయోగ
 సమ్యక్పరిశీలనచున తెలియవలసి ఉన్నది అవె దండము అనునీతిప్రయోగము లున్నవేమో
 అవ్యయము అనవ్యయముగూడ ఇది అని (అం భా) వచించింది (చూ ని శ ర లు)
 (అవ్య) ఇది అనుమాటనే స్పృశింప కెదు అవ్యయసంజ్ఞాకరణమువలన దీనికి కలుగు

ప్రయోజనము ఈనా మని వారియాశయము కానొపు (కుద్దాం పా) మాత్రము దీనిని (అవ్య) అనినది

వికషార్థము — వికషా త్వన్తికే మధ్యే అని (విశ్వ) ఇది అధికరణశక్తిప్రధాన మగు-అవ్యయము సమయా వికషా ఒకరా చ్చట్టా అధికరణశక్తిప్రధానా ఇతి సమీపమాత్రవాచిత్వా ఛావా నైత్తి సమాస సమీపే ఇతి వా తేషా మర్థ (చూ శేఖ అవ్యయా) (ఇరుగు) విణ ప్రక్క నున్నది వి ప్రక్క సామీప్యము అని (సూ ని) (చూ ఇరుగు)

యదార్థము — స రైక్ కా ఒన్య కిం య త్తద కాలే దా (5 3 5) అనుసూత్రమున కాల వాచకము లగు యద్ తద్ శబ్దములకంటె స్పష్టమున దా ప్రత్యయము యస్మిన్ కాలే యదా తస్మిన్ కాలే తదా అనురీతిని అర్థములు (ఇందు యదా(ఎప్పుడు)అనునది తదా (అప్పుడు) అనుదాని అపేక్ష కలది)

గీ పరంగు నిప్పు దనంగ సంప్రతిసమము గ
నొప్పు నేకత్రతుల్య మై యొక్కట యన
నెనయు సర్వపదార్థ మై యేడుగడయు
నా గి దేహవిభూతానాదినాగ

79

ఇప్పుడు—ఇది సంప్రత్యర్థమునకు (సాంప్రతము ఈవేళ ఈసమయమున-అనుటకు) పేరు

ఒక్కట—ఇది ఎకత్రార్థమునకు (ఒకచోట ఒకయెడను-అనుటకు) పేరు

వీడుగడ—ఇది సర్వపదార్థమునకు (సర్వమునకు సమస్తమునకు అంతయును-అనుటకు) పేరు

ఇప్పుడు — ఇప్పుడు ఇష్ట (మొ) (రూపాం) (నాశ్రితసంరక్షణాభ్యుత్థితం బైన ప మ పుణ్యంబు చేపట్టు మిప్పుడు (శృం నై 2 77) అమరవరేణ్యుప న్నయిన నావల నెయ్యది యైన నిష్ట ధ ర్మమవాతు దై నధర్మజాసమక్షమునం దెఱి గించి (భారి ఆర 5 432)

సంప్రతిసమము — కాలేఒక్క న్నడు నేదానీం సంప్ర త్యేతర్థి సామ్ప్రతమ్ (వైజ శేష అవ్య)

ఏకత్రతుల్యము — ఏకస్మిన్ (ఏకత్ర) సప్తమ్యా త్రల్ (5 3 0)

ఎడుగడ — విణ (ఎడి+కడ) గురువు తల్లి తండ్రి పురుషుడు విద్య దైవము దాత అని
సప్తప్రకారములు గల ష్టకము అని (శ ర) (అం భా) ఏడుగడ నా నియంతనంజ్ఞ అని
(3 22) రా వచించినది అది వేలు రూఢియున ఇది ఒక అవ్యయము ఇది వేలు ఏడడ
(రూపాం) వాయుగండికి నింటియాత డు మనోవాంఛాప్రదానక్రియా హెలాలోలు డు
నీలవేణికి బ్రియుం దేప్రొద్దు నొప్పారుర త్పాలంకరము శాంతకున్ మగ డు నిత్యానంద
సంసాది యం కేలా వేయును జెప్ప నెద్గడియు బ్రాణేశుండ తన్వంగికిన్ (వారిశ్చ 3 64)
(చూ సూ ని)

క ఒక్కొలన నొకపెట్టున

నొక్కుమ్మడి నన గ నొక్కయూఁకువ నన

నొక్కంత గా ననం బెం

పెక్కును యుగపత్పదార్థ మిండ్లువతంశా

80

ఒక్కొలనన్ ఒకపెట్టునన్ ఒక్కుమ్మడిన్ ఒక్కయూ కువన్ ఒక్కంతగాన్ —
ఇవి యుగపత్పదార్థమునకు (యుగపదార్థమునకు ఒక్కమాటు గా ఒక్కసారి గా
ఎకకాలమున ఒకేసమయమున-అనుటకు) పేర్లు

ఒక్కొలనన్ — (ఒక్కొలు+లనన్) అని విభజించి ఒక్కొలు ఈపదము అనినది ఒకనిఘం
టు ప్రమాదము ఒక్కొలన ఒకపెట్టున ఒక్కుమ్మడి యుగపదార్థము (అం భా) అని
(బ్రౌ) (చూ అను) (సూ ని శ ర లు) దీనిని గ్రహించినట్లు కానరా లేదు

ఒకపెట్టునన్ — ఒకపెట్టన (వావి పా) (పాపాం) (అం శే) ఈపట్టున ఇట్లను చున్నది నొక్క
పెట్ట ననంగ నువ్వెత్తున ననంగ యుగపత్పదంబున కొప్పు బెళ్లు (55) (అని) ఒకపెట్టున
అనునది (బ్రౌ అం భా పా) (చూ అను) ప్రయోగములు రెండిటికి ఉన్నవి (ఒక్కపెట్ట)
పాండవసైన్య మొక్కిపెట్ట ను 1 (భార ద్రౌ 5 93) (మై) (ఒక్కపెట్టునన్)
మరుత్తులు బి ట్టెదిరించి యద్రిశ్యం గద్రువ సంఘము ల్గరిం కాయ పెట్టినయొ
(నొ) క్కపెట్టునన్ (ఉ రా 327) (చూ సూ ని)

ఒక్కయూ కువన్ — ఒక్కయూక యనంగా అని (వావి పా) (అపపా) (ఊకువ-సారి
ఒక్కసారి గా -అని(బ్రౌ) ఒక్కయూ కువన్ ఇది అగు ననిపించినది నాకు ప్రయోగము
గూడ ఇట్లున్నది. అప్పులు గు లొక్కయూ కువ దెప్పరంబు గా నుప్పరంబున కెగన
నున్నూలితకీలం బై జాలంబు వెంట రా గొని (వేంక పంచ 2 3) ఒక్కయూ కువన్=
ఒక్కమాటు గా (చూ సూ ని)

గీ శ్రీలు వెలయంగ నీపేర జీయుకతన
బరఁగు నిచ్చలు నవ్యయవర్గ మిట్లు
గైకొనుము దీని భక్తసంఘాభిమాని
మాతృభూత జగత్త్రయీమాతృభూత

[వ్యాఖ్యకై చూ స్వర్గ 68]

ఇది

అవ్యయవర్గము

క్రియావర్గము

గీ ముందు గా గ సకర్మకములను దెలిపి
వెనుకను సకర్మకములను వివరపఱచి
ప్రకృతులను బ్రత్యయముల నేర్పఱతు నిందు
మాతృభూత జగత్ప్రయితాతృభూత

82

ఈక్రియావర్గమునందు అకర్మకధాతువులను ముందు గా ఉదాహరించి
అపైని సకర్మకధాతువులను విశదపఱచెదను ఆతరువాత వీని కగుప్రకృతులను (ధాతు
భాగములను) బ్రత్యయములను (వానికంటె వచ్చుశబ్దవిశేషములను తిజ్జలను
కృత్తులను) స్పష్టపఱచెదను అని కవి ఈ వర్గమునందలి ప్రతిపాద్యాంశములను
ఈపద్యమునందు ఎన్ని చూపు చున్నాడు

సీ వెలనె దనరె దగె జెల గె జెంగెను
బరగెను బొనరెను మెఱనె నమరె
రవణిల్లె గొఱలె నడరెను బరిధవిల్లె
గ్రాలెను వఱలె దుఱగలిందె
నొనరె నెసగె నారె జనె నలరె ననంగ
నొప్పె నన్నాట గా జెప్ప బడును
నసియాడె జవ్వాడె నాడె నూ గె గదలె
వణ కె నా విలసిల్లు వడ కె ననుట

గీ పండె బన్నుండెను బరుండెఁ బవ్వళించె
నత్తమిల్లె ఒడుండె దెనమణె ననగ
నలరి యుండును శయనించె ననుట కొఖ్య
భూతిలంతాంగ శ్రమాతృభూతలింగ

83

వెలనెను కనరెను తగెను చెలె గెను పర గెను పొనరెను మెలనెను అమరెను రవణి
లెను కొలెను అడరెను పరిధవిలెను క్రాలెను వలెను తులించెను ఒరెను
ఎస గెను ఆరెను చనెను అలరెను—ఇవి ఒప్పెను (శోభిలెను ప్రకాశించెను ఒప్పా
రెను పొలిచెను రాణించెను-అనుటకు) పేర్లు

అసియాదెను జవ్వాదెను ఆదెను ఊ గెను కనరెను కణ కెను—ఇవి వడి కెను (కం
పించెను చలించెను కదలాదెను అల్లలనాదెను-అనుటకు) పేర్లు

పండెను పన్నుండెను పరుండెను పవ్వళించెను అత్తమిలెను పడుండెను తెనమణెను—
ఇవి శయనించెను (పవళించెను పండుకొనెను-అనుటకు) పేర్లు

చనెన్ — చను గమనే అర్హతే చ -అని (చిన్న ధాతు) వింటువు అన్నియు దీనికి ఈయర్థ
ములనే ఇచ్చు చున్నవి

ఒప్పెన్ — ఒప్పు - శోభాయాం సమ్మతౌ చ అని (చిన్న ధాతు)

తెనమణెన్ — తెనెమణి (లేక) తేనెమణి (అన గా) నిదురించి (ఆంధ్ర దీ) అని (త్రా)
(మా అను) తెనెమణు శయనించు పరుండు తి త్రొకటియు గొని తెనమణి యుత్తర
ముత్తర మటంచు నొకప్రొద్దుకడన్ (అము 672) (చి ని శ ర లు) (తేణి మటి వెదము
వారిపారము - అని (సూ ని) కొన్నిపుస్తకములయందు తెణమణి అనుపార మున్నది
(అము 66) అని (శ ర) (తేణు రూపాం) తే డు తెండు అని వేదమువారు) [బడుం
డెను నమణె అని (వావి పా అపపా)]

శయనించెను — ఇందులకు (సాంబ) పర్యాయములను ఇట్లుదాహరించినది బిన్నుండె
దెన్నుండె (పారాం తొన్నుండె) బండుకొనె బరుండె బవ్వళించెను బండె బడక
సేసె నత్తమిలె ననంగ నలరారు శయనించె ననుటకు (మాన 23) బిన్నుండె
దొన్నుండె బవ్వళించె నత్తమిలె బరుండె నన ందగు శయనించె ననుటకు (వేంక
ఆం మాన 47) కొంగుండె కైన (రూపాం) తొన్నుండె రావచ్చును తుపోయం
దమపంచతిన్నియలమీ దన్ జంగము లోవ్వలె ని చ్చలు దొంగుండెడుకన్నగాండ్రు విని
(కాళ 452)

శ్రీ అఱచె వాపోయె నేదెను మొఱలిదె నన
దనరు రోదనమును జేసె ననుట కాఖ్య
అగ్గ మయ్యెను లో నయ్యె నన గ స్వవశ
మయ్యె ననుట దనర్చు వేదాంతవేద్య

84

అఱచెను వాపోయెను ఎదెను మొఱలిదెను—ఇవి రోదనము చేసెను (వాచఱ
చెను వగచెను విలపించెను పరిదేవనముచేసెను ఎడిచెను-అనుటకు) పేర్లు

అగ్గ మయ్యెను లో నయ్యెను—ఇవి స్వవశ మయ్యెను(వశపడెను తనకు లోఱదెను
అడిను డాయెను-అనుటకు) పేర్లు

రోదనమును జేసెన్ —(సాంబ)గూడ వీనిపర్యాయములను ఇ ట్లుదాహరించినది లఱచె
నేదె వాపోయె మొఱ లిదె వాచఱచె ననంగ రోదనంబున కగు మాన 26)

స్వవశ మయ్యెను — సాంబ)లో వీనిపర్యాయము లి ట్లున్నవి లో నయ్యె నగ్గ మయ్యె
లో బడె నన గ స్వవశాఖ్యలు చను (మాన26) ఇట - లోపడెను అని (ముద్రి పా)
లో బడెను అనుటకు నిర్ధారకప్రయోగము ఇ ట్లున్నది కిని పాణినాశికంబు పొనుపుట
యును సంతలో బడ కదియు (హ న 26)(అంతలోన్+బడకి అంతన్—లో బడక
అని చేదము) (చూ శ ర)

శ్రీ ఎడసె పురివిచ్చె నెడ మయ్యె గెడసె జెంగె
బాసె గేడించె నా గను బర గు చుండు
విడె ననుటకు దొ గె నా మెయు చుండు
నొది గె ననుట శశాంకకలోత్తమాంగ

85

ఎడసెను పురివిచ్చెను ఎడ మయ్యెను కెడసెను చెంగను పాసెను కేడించెను—
ఇవి వీడెను (విడిపోయెను విడిచిపోయెను వేఱుపడెను-అనుటకు) పేర్లు

బది గెను—ఇవి తొలగెను అపరిల్లెను తప్పుకొనెను-అనుటకు) పేరు

పురివిచ్చెన్ — పురివిచ్(చ్చ) ఎరాగె - వెనుకదీయు విక్లేషే చ విడిపోవు అని(చిన్న
దాతు)

వీడెన్ — ఈపట్టన వీనికి పర్యాయములను (సాంబ) ఇట్లీచ్చినది ఎడసె వీడెను బాసె నెడ
బాసె బురివిచ్చె వేటువడె ననంగ వెలయు చుండు బ్రత్యేక మయ్యె ననం బలుకులు
(మాన 27)

ఒది గెన్ — అజ్ఞసంకోచావస్థానే దేహము సంకోచించుకొని యుండుట కార్యోపయోగే చ -
పని కుపయోగించుట అని (చిన్న ధాతు) తొల గుట ఒదిగి ఒదిగి ఉన్నారు అని(బ్రౌ)

గీ పఱచె వెల్లెను బరువెత్తె జరిగె నుతీకె
గదలె నన బాటె ననునూట గా జెలంగు
జనె నరిగె నే గె వెడలెను సాగె బోయె
దరిలె నన నడచె ననుట తనరు నభవ

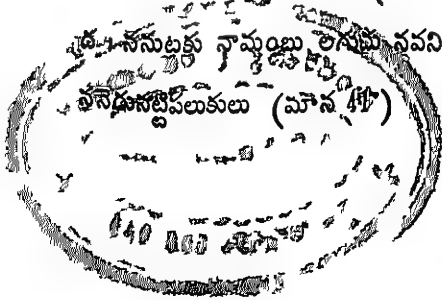
88

పఱచెను వెల్లెను పరువెత్తెను జరిగెను ఉతీకెను కడలెను — ఇవి పాటెను
(పరువు రెత్తెను పరువిడెను ధావించెను శీఘ్రము గా నడచెను-అనుటకు) పేర్లు
చనెను అరిగెను ఎ గెను వెడలెను సాగెను బోయెను తరలెను—ఇవి నడచెను
(వనివినియెను వెలలెను గమించెను నడిచెను-అనుటకు) పేర్లు

పాటెను — (సాంబ) దీని పర్యాయములను ఇట్లీచ్చినది బాటె వెల్లెను బరువెత్తె
బఱచె గదలె నుతీకె దొల గె నటమరించె జరిగె నన బ లాయెతుం డయ్యె ననుటకు
నలరు చుండు (మాన 30)

వెడలెను — (అం సం) ఇట్లను చున్నది కలవు వివరింప గా నా భ్యలు పరుసన్ నిర్ల
మించె ననుటకు ధిరలో వెలువడియె వెల్లె వెడలెను వెలలె ననన్ (మాన 31) దీనికి
నిర్గమనే బయలువెళ్లుట అని (చిన్న ధాతు) బయలువెళ్లు అర్థ మనియే (శ ర) ఇది
అర్థాంతర మన వలయును

నడచెను — దీనిపర్యాయములను (అం సం) ఇట్లు వచించినది చను గృతగమను డ నయ్యె
చను ననుటకు నావృద్ధి లెగ్గు నవని నరిగెదన్ జనియెద బోయెద నే గెడ్ బనివినియెద

సీ వచ్చె నం చనుటకు విచ్చేసె వేంచేసె
 నరుదెంచెఁ జనుదెంచె నరుగుదెంచె
 ననఁ జెలంగుచు నుండు జనె గంతుగానె గూలె
 పెద్దనిద్దురవోయె బిద్దె ద్రెళ్లె
 మడిసె బ్రుంగె సమసె గెడగె ముగిసె నీలె
 దెరలెను దోరెను దీతె వెళ్లె
 గ్రుంగె నే గను బోయె డింకవేసెను మ్రగ్గె
 ననఁ జచ్చె ననుమాట కాఖ్య లయ్యె

గీ వెళ్లె వెలువడె ననఁ దగు వెడలె ననుట
 మసలె జాగిడె తడసె నా మనుచు నుండు
 జాగుచేసె ననుటకుఁ జాతె వీడె
 ననఁగఁ జ్యుత మయ్యె ననుట గా నలరు నభవ

87

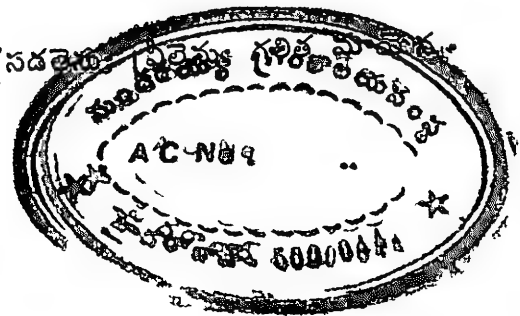
విచ్చేసెను వేంచేసెను అరుదెంచెను చనుదెంచెను అరుగుదెంచెను—ఇవి వచ్చెను
 (ఎతెంచెను ఎ గుదెంచెను ఆగతు డయ్యెను-అనుటకు) పేర్లు

చనెను గంతుగానెను కూలెను పెద్దనిద్దురవోయెను బిద్దెను ద్రెళ్లెను మడిసెను
 బ్రుంగెను సమసెను గెడసెను ముగిసెను నీలెను తెరలెను దోరెను తీతెను
 వెళ్లెను క్రుంకెను ఎ గెను పోయెను డింకవేసెను మ్రగ్గెను — ఇవి చచ్చెను
 (రూపుమాసెను కాలముచేసెను మరణించెను-అనుటకు) పేర్లు

వెళ్లెను వెలువడెను—ఇవి వెడలెను (నిర్గమించెను బయలువెడలెను-అనుటకు)
 పేర్లు

మసలెను జాగిడెను తడసెను—ఇవి జాగుచేసెను (విలంబించెను ఆలసించెను-
 అనుటకు) పేర్లు

జాతెను వీడెను —ఇవి చ్యుత మయ్యెను (నడలెను పుల్లెను గ్రులితెను పుల్లెను
 జాతిపోయెను-అనుటకు) పేర్లు

వచ్చెను — దీని పర్యాయములను (ఆం సం కూడ) పేంజేసెను వచ్చెం జను దెంచెను విచ్చేసె నరుగుదెంచె నన గ నే తెంచె నన కయ్యె నాగతు డంచుం బలుకుటకు నాఖ్య లంబర కెళా) (మాన 44) అని వచించినది

వచ్చెన్ — ఒకకవి వీని గొన్నిటి నిట్లు ప్రయోగించినాడ కడసెన్ దుప్పులు డింకవేసె నలు గుల్ గిట్టెం బలు ల్పింగముల్ గడగొట్టెన్ మను బిళ్లు గంతుగొనె జింక ల్పిద్దె దొరెం గిటుల్ మడిసెం గారెనుపోరు రెదు లలిగెన్ ముగ్గెన్ వృకవ్రాహ్మన్ గడుతు ల్పిక్కె గజాళి చొక్కె నపు డక్కానన్ దుమాదూ గన్ (సారం 07) ఇట (జి కా) వ్యాఖ్యా తలు చిక్కెన్ (పట్టవడెను) చొక్కెన్ సోలి పడిపోయెను అని వ్యాఖ్యానించినారు ఇట ఈరెండుక్రియాపదములు వచ్చెను అనుటకే పర్యాయము లన దగినవి దీనికి తరువాతి పదన మిట్లున్నది భూవరేణ్యం డయ్యరక్కాని ననేకమృగవిహంగరూటంబుల నిరాఘాటంబు గా గీటడంచి యెల్లెడలం బెల్లె గా ద్రెల్లెనయిట్టి జింక దున్న కడితి మను బోతు గురుపోతు మొద లయినతినుమెకంబులబొందులను శకుంతలృందంబులను బొందు గా నొక్కకండవ బ్రోవు వేయించి (అని) పట్టవడెన్ అనుదానికి ప్రమాణము గా వీరు (బ్రొ) ఇచ్చుచున్నారు (సూ ని) రెండర్థములను దీనికి ఇచ్చియే ఉన్నది (సూ ని) చిక్కు అనుదానికి వచ్చుట అను అర్థమునకు ప్రమాణము గా ఈ (సారం) ప్రయోగమునే ఉదాహరించినది (సూ ని) తప్పు వ్రాసిన దని కా బొలు (బ్రొ) ప్రమాణ మిచ్చి పట్టవడెను అను అర్థము వచించినారు వీరు ప్రయోగపరామర్శ మునకు ష్వార్వాపరపరామర్శము చాల నావ శృకము పైవదనము గీటడించి అనుట తెల్లెనకడితి అనుచుండుట వీరు గమనించుకొన లేదు ప్రమాదిము (వేద వ్యా) ఇచ్చట సరిగానే ఉన్నది) ఇంకను గొన్నిపర్యాయములు వీని కిట్లున్నవి చెక్కె మెగుర గొట్టె నన గ బర గు మృతునిసమాఖ్యలు సాంబిగిరి కూలె కాలంబు సేసెను సమసె నాతె పేళ్లగును మృతునకు (మాన 53)

వెళ్లెను — వేంక దీనిపర్యాయములను ఇట్లు వచించినది నిర్గుంచె ననుట కొఖ్య లెంచ నా వెడలెను వెలువడె దరలెను వెలలె వెల్లె (మాన 59)

వీడ్చెను — కొన్నిపర్యాయముల (వేంక) దీనికి ఇట్టిచ్చినది సడలె వడలె వీడెను జాతెను వీలె నా జ్యోత మయ్యె ననుటకు నామధేయము లమరు (మాన 6)

ఆ వె మ్రగ్గె డొంకెఁ గుందెఁ దగ్గె డీ లయ్యెను
 స్రగ్గె ముడిఁగె డుంకె సమసె స్రుక్కెఁ
 గ్రుంగె డస్సె డిందెఁ గుడిసెఁ దూలె నణంగె
 ననఁగ నడఁగె ననుట యలర నభవ

88

మ్రగ్గెను డొంకెను కుందెను తగ్గెను డీ లయ్యెను స్రగ్గెను ముడిఁగెను
 డుంకెను సమసెను స్రుక్కెను క్రుంగెను డస్సెను డిందెను కుడిసెను తూలెను
 అణంగెను—ఇవి అడఁగెను (క్షీణించెను తగ్గిపోయెను-అనుటకు) పేర్లు

మ్రగ్గె — మ్రొగ్గె (వావి పా) (ల్లొ పా) మ్రగ్గెను (చూ అను)-(సాంబ) ఇట్లు వచించు
 చున్నది- డస్సె గుందె ముడింగె దా కె సు బృడ గెను మ్రగ్గె గ్రుంగెన డొంకె స్రగ్గె
 స్రుక్కె దగ్గె నన క్షీణదశ కగు (మాన 49)

స్రగ్గె — సగ్గె (రూపాం) సగ్గెఁ గుందె డొంకె దగ్గెను నడలెను గ్రుంగె ను బృణంగె స్రుక్తె
 నన గఁ దనరు బేళ్లు క్షీణదశ నొందుటకు (ఆం సం 70)

డుంకె — డొంకె - (వావి అపపా) స్రగ్గె డొంకెను గుందె దగ్గెను డిగె డుంకె గ్రుంగె
 స్రుక్కెను ను బృణంగె డస్సె నన క్షీణదశ నొంచె ననుటకు అని) (వేంక మాన 65)

అడఁగె — (నన గ) దగ్గె ననుట అని (పారాం) (నూ ని) ఈరెండు పాఠములను
 ఒక్కొక్కచో ఇచ్చుచున్నది - (చూ డియ్యు-అర్థము 4) (చూ తూలు అర్థము 9) [క్షీణించు-
 తగ్గు నశించు అర్థ-మనినది (నూ ని) దీనికి]

ఆ వె మీటె హెచ్చరిలెను మించె రెక్కొనె హెచ్చె
 నెచ్చె బెరిఁగె ననఁగ వృద్ధిఁ జెందె
 ననుట కాఖ్య లగుచు నలరారు చుండు ను
 గంధికుంతలాంబికాసమేత

89

మీటెను హెచ్చరిలెను మించెను రెక్కొనెను హెచ్చెను ఎచ్చెను పెరి గెను—
 ఇవి వృద్ధి జెందెను (ఎచ్చరిలెను ఎచ్చిరెను ఎచ్చిరిల్లెను రే కెత్తెను కొనలు
 సాగెను కొనసాగెను వర్ధిల్లెను ఎదిగెను అభివృద్ధి చెందెను-అనుటకు) పేర్లు

హెచ్చరిలెను — హెచ్చరిలెను అనియే (అంభాపా) అగపడు చున్నది (సూని) గూడ దీనిని ఇట్లే ఉదాహరించినది (సూని) పారమి త్లిచ్చినను హెచ్చరిలు హెచ్చిలు ఎచ్చిరిల్లు ఎచ్చిలు ఎచ్చిర్లు అనువానికే వృద్ధి చెందుట అర్థమను చున్నది హెచ్చరిలు (ఎచ్చరిలు) అనుదానికి ఈ అర్థమును ఇచ్చుట లేదు (బ్రౌ) హెచ్చరిల్లుట ఎచ్చరిలుట అభివృద్ధి పొందుట అర్థమని ఏయుపాయంబుచే నైన నెచ్చరిల గ నీక రాక్షసకలము రమేశ్వరుండు దునుము (కలా ౪ ౩2) అనుప్రయోగము నిచ్చుచున్నది ఇట (సూని శర)లు నెచ్చరిల గ అనియే (కలా) పారమను చున్నవి (అంభా) ప్రామాణ్యమునుబట్టి (బ్రౌ) పారమే ఇట సరి అనించును ఎచ్చరిలు గూడ ఈ అర్థమున ఉన్నదన వలయును ఆమరువమోముతోడను నేమిటి నో హెచ్చిరిల్లి వామరు దొకనా దేమో పోలునట యికం దామర తా బోలుదు న్ననఁచై వమున గదే (రాజవ 2 79) (చూసూని) ఇట హెచ్చరిల్లి అనినను బాధ లేదు (కాని) హెచ్చరిలు (ఎచ్చరిలు) నకు (రూపాం) అన దగిన ఎచ్చిలు అనుదానికి నిర్ధారకప్రయోగ మొకటి ఇట్లున్నది మఱునటి నాటివేకువ నమాత్యుడు మేర్కొని వంశ మంతయుం జెఱచిరి ఈ తురుం గొడుకు జెల్లరె మీదట జంద్రహాసు దెచ్చితి న బ్రమాద మొననుచు జిత్రమునం దలపోసి పీని నే తెలుగున నైన జంపెద యతిప్రవరాక్షుల బొంకుచేసెదన్ (జైధా ౪ ౩౩) (అని) (ఎచ్చిలు (ఎచ్చు) క ఎచ్చులు అని సూని)

హెచ్చెన్ — దీనికి సాధారణముగా అతిశయించెను అను అర్థమునే నిఘంటువులు (విశేషవివక్ష లేక) ఇచ్చు చున్నవి

ఆ వె తరరు ఘ్యాత మయ్యె ననుటకు బేరుగా
నెగజె నన గ మెయు నిండె నన గ
ఘార్జ మయ్యె ననుట పొలుచు నెఱసె బర్వె
ననగ లాలసె ననుట యద్రగేహ

90

నెగడెను — ఇది ఘ్యాత మయ్యెను (ప్రసద్ధి చెందెను ప్రఖ్యాతి కెక్కినను పేరువడెను - అనుటకు) పేరు

నిండెను — ఇది పూర్ణ మయ్యెను (జలాదులచే పూరింప బడెను - అనుటకు) పేరు

నెఱసెను పర్యెను—ఇవి ఒలసెను (వ్యాపించెను పొలసెను కాంత్యాదులు అంతట ప్రసరించెను-అనుటకు) పేర్లు

ఖ్యాత మయ్యెను —(వేంక) ఇందులకు పర్యాయములను ఇట్లెచ్చినది- నెగడె వెలసెను నిండెను నెరసె బర్యె నావరించె నన గ ఖ్యాత మయ్యె ననెడి మాటకు (మాన 65)

నెఱసెన్ — నెరసెను అని లఘురేఫాంతముగూడ ఇది ఇందుబింబముమీ దికందుచందంబున గురులు మొగమున నెరస యుండ (భార విరా 2 38) (చూ సూ ని)

ఒలసెన్ — ఒలయు-వ్యాపించు పర్వ నెరయు-అని ఈ(అం ఖా కు) (త్రొ) అర్థ మిచ్చినది (సూ ని) ప్రసద్ద మగు ఒప్పు - అని అర్థ మిచ్చు చున్నది (చూ పర్వ) ఇది (అర్థాం) అనవలసినది దీనికి

ఆ వె అగిలె విచ్చె విఱిగె బగిలె ననంగను

విరిసె ననుట కాఖ్య వెలయు చుండు

బిగిలె బీలె నన గ బెం పొందు చుండును

జిని గె ననుట కాఖ్య సితసమాఖ్య

9

అగిలెను విచ్చెను విఱిగెను పగిలెను — ఇవి విరిసెను (పగల బారెను బ్రద్ద లాయెను-అనుటకు) పేర్లు

పిగిలెను పీలెను—ఇవి చిని గెను (చిరిగెను పికిలెను బిగువుచే వస్త్రాదులు చీలెను-అనుటకు) పేర్లు

విఱిగెన్ — ప్రమ గొనినట్లు మి న్విఱిగి పై బడినట్లు (తారా 4 53) మొ చీనికి (ఉదా) అన దగినవి

విరిసెన్ — మత్తమధులితో-లావాలాస్పీత మై విరిసెన్ దిక్కులు (భీమ 6 92)

ఎగిలెన్ —(ఎకిలెన్ (రూపాం)) పెట్టి ముది గ్రుడ్లు వడకుండ గటు కాచి పొదుగుటయు నెఱకని కొన్నింటిని టలకను బికిలె (వేం పంచ 750) (చూ సూ ని)

అ వె అంజె నళిత వెఅచె చరె దద్దతె దద్ద
 తీల్లె జడినె నన గ జెల్లు భయము
 జెందె ననుట కాఖ్యచేత చలించె నం
 చనుట బెరె నన గ నలర నభవ

92

అంజెను అళిత వెఅచెను అదరెను దద్దతెను దద్దటిల్లెను జడినెను—ఇవి
 భయము జెందెను (భితిల్లెను భయపడెను బతుగొనెను అదరెను-అనుటకు)
 పేర్లు

బెరెను — ఇది చలించెను (అకస్మికభయముచేత శరీరము కంపించెను (వణ కెను
 అదరిపడెను-అనుటకు) పేరు

అదరెన్ — (అదరు) అదిరెన్ (రూపాం) అదురుదురే పగదాయకు జెదురుదురే దైర్య
 మెడలి జీవితవాంఛన్ ముదురుదురే మూలం నరి తెదురెదురేకాక భూరు లెచ్చి నై నన్
 (పంద్రా 696) (చూ సూ ని)

[దద్దతెన్ — నదరె దద్దిరె దద్ది రిల్లె (వావి అపపా) దద్దిరె (బొపా) (చూ
 అను)]

దద్దటిల్లెన్ — దద్దిరె (రూపాం) అని (శర)

చేతన్ — చేత (జలించె) (వావి అపముని)

బెరెను — బెదురు అకస్మికభయే అకస్మికము గ భయపడుట అని (చిన్నదాతు)

అ వె తడినె నానె ననగ దనరు నార్ద్రం బయ్యె

ననుట కాఖ్య తెగియె నతె ననంగ

చేద మయ్యె ననుట చెల గుచు నుండు ను

గంధిటుతలాంబికాసమేత

93

తడినెను నానెను — ఇవి అర్ద్ర మయ్యెను (తడి కలిగి యుండెను చెమ్మగిల్లెను
 తేమగిల్లెను-అనుటకు) పేర్లు

తెగియెను అతెను — ఇవి చేద మయ్యెను (తెగిపోయెను తెగెను తుని గెను
 రూ పతెను-అనుటకు) పేర్లు

తెగియెను — మీనమూర్తి నిజశృంగం బెత్తి తీరస్థు డౌ మనుజాశ్రయ నేయ గా దెగియె
రంభాస్తంభముం బోలి (దశా 264) (చూట్రౌ)

అటెన్ — అరుట తగ్గుట నశించు (దీపిక) చేదమవుట తెగుట (అంభా) లేకపోవుట -అని
(ట్రౌ) దీనికి తుది రాజ్యము సగమ్ము అను ఎద్యములోని అది గాదే తెగి బంట వై
యలుము అను తిక్కనార్మనిప్రయోగము లక్ష్య మన దగును తెగి సాహసించి ప్రాణి
ములపై ఆస విడిచి ప్రాణాలకు తెగించి అనుట) బంట వైశూరు డ (వైశౌర్యము చూప-
అనుట) అటుము తెగుము ముక్కలు ముక్క లగుము నామరూపములు లేక (నశించి
పోమ్ము అనుట చెప్పి బడు చున్న దన వచ్చును

సీ అచ్చివచ్చె ననంగ నైవచ్చె నన గ మే
లై వచ్చె ననుట యౌ నావటిల్లె
నన గను గలిగె నం చన దో చు గడతేతె
నన గృతార్థం బయ్యె ననుట కొప్పు
నీడుమీతె ననంగ నీడేతె నన గను
వయసు వచ్చె ననుట వఱలు నందు
నంత్యంబు నెఱవేతె ననుటకుఁ దోఁచును
బొంగె నుప్పతిలె నుప్పొంగె నన గ

గీ నుబ్బె ననుటకు గర్థ మై యొప్పు చుండు
నలరు ననుకయ్యె ననుట జొబ్బిలె ననంగ
బర గుఁ జులు కయ్యె ననుమాట యొరిమె నన గ
భూతిలసితాంగ శ్రీమాతృమాతలింగ

౨4

అచ్చివచ్చెను ఐవచ్చెను—ఇవి మే లై వచ్చెను (అయివచ్చెను అనుకూలపడెను,
క్షేమకారి ఆయెను-అనుటకు) పేర్లు

అవటిల్లెను—ఇది కలిగెను (సంభవించెను ఎర్పడెను-అనుటకు) పేరు

కడతేతెను—ఇది కృతార్థ మయ్యెను (ధన్య మయ్యెను చరితార్థ మయ్యెను కృత
కృత్య మయ్యెను సఫల మాయెను ప్రయోజనము కల దాయెను-అనుటకు) పేరు

ఈడు మీతెను ఈడేతెను—ఇది వయసు వచ్చెను (యౌవనము వచ్చినది ఆయెను,
యు క్తవయస్కు అయ్యెను-అనుటకు) పేర్లు

ఈడేతెను — ఇది నెఱవేతెను (సిద్ధించెను సమకూడెను ఫలిండ్లెను-అనుటకు)
పేరు

పొంగెను ఉప్పతిలెను ఉప్పొంగెను—ఇది ఉబ్బెను-అనుటకు (మీ దికి ఉబ్బెను,
(జలాదులు) పైకి లేచెను-అనుటకు) పేర్లు

జొబ్బిలెను—ఇది అను కయ్యెను-అనుటకు (కొంచెము పలుచనిది గా అంతగట్టిది
అంతపలుచనిది గా కుండి గా ఉండెను-అనుటకు) పేరు

చుటు కయ్యెను—ఇది ఒరిమెను (తైక్ష్యము వా డిమి ఎక్కు-వప్రకాశము గలిగి
ఉండెను-అనుటకు) పేరు

[వఱలు నందున్ — వఱలు నెందు అని (వావి అపపా) సూని) పై రెండుపాఠములను
ఇచ్చినది (అందు) (చూ నెఱవేటు) (ఎందు) (చూ ఈడు మీటు) అంత్యంబు నెఱవేటె
ననుటయు దో చును అనియే పాఠ మగపడు చున్నది అప్పుడు అంత్యంబు అనునది
సప్తమివిభక్త్యర్థక పథమాంత మన వలయును

[అను కయ్యెన్ — నను వయ్యె (వావి పా) (అపపా)]

గీ ఒడ్డగిలె నా గ నొకదిక్కు కొరగె ననుట
యెస గు బెండగిలెను నా గ నెత్తువడియె
ననుట తగు నొల్ల బోయె నా గను దనర్చు
జిన్న బోయె నటం చన జిత్స్వరూప

90

ఒడ్డగిలెను—ఇది ఒకదిక్కునకు ఒరగుటకు (వ్రాలుటకు ఒకవంకకు వంగుటకు)
పేరు

బెండగిలెను—ఇది ఎత్తువడియెను (బెండువడెను బెండాయెను బలహీన మాయెను-
అనుటకు) పేరు

ఒల్ల బోయెను—ఇది చిన్న బోయెను (వాడెను చిన్న గ బోయెను వెలవెల,
బోయెను శోభావాన మయ్యెను కాంతి లేని దయ్యెను-అనుటకు) పేరు

ఒరగు — ఒరుగు అని శకటరేపాంతముగూడ ఇది ఒకపక్షమునకు చెంది ఉండు అనునది దీనినుండి ఎర్పడినలాక్షణికార్థము-అన దగినది

చిన్న బోయె — (వావి అపపా) చిన్నవావు-భేదే-భిన్ను డవుట -అని (చిన్న వాడు) (శ ర) అని చిన్నవించినప్పుడె విని చిన్నంబోయె దైత్యవీరు డు (దశా 5 32) ఇట్లే నం దను దొక్క డును లేమి నీనగరు చిన్నంబోయె (వరాహ 2 92) (చూ సూ ని) చిన్న గ బోవు(రూపాం) సంతతి లేనిదు ఖమున సరసిజేక్షణ చిన్న గ బోయి యుండు (శివ 2 9) (చూ సూ ని)

గీ ఓనరిలెఁ దగ్గఁ నటగె నా నొప్పు దక్కు
వాయె ననుమాట కలిచె నా నలరు వలచె
ననుట కసిదేతె నాఁగను ఖ్యాతిఁ జెంది
యుండుఁ గన్పట్టె ననుట సూర్యోత్తమాంగ

91

ఓనరిలెను తగ్గెను తటిగెను—ఇవి తక్కు వాయెను (తక్కువపడెను కొంత వడెను హీన నూయెను అల్పతః జెందెను తక్కువ దయ్యెను-అనుటకు) పేర్లు కలిచెను—ఇది వలచెను (ప్రయవడెను ఇష్టపడెను కోరిక కు దాయెను-అనుటకు) పేరు

కసిదేతెను—ఇది కన్పట్టెను అనుటకు (కనఁబడెను అగపడెను మాపట్టెను - అనుటకు) పేరు

కలిచెన్ — కలిచె నా అని (వావి పా) (ట్రా పా) గూడ ఇదియే (చూ అను) ఇచ్చు (సూ ని) ఇట్లు వచించు చున్నది కలుచు (చ్చు) న క్రి మోహించు వలచు గీ -కలిచె నా నలరు వలచె ననుట (ఆం భా 3 96) (కలిచె అపముద్రితము) (అచి) (ఆం భా) అకర్మకక్రియల వచించుప్రకారము మిది (సూ ని) సకర్మక మని అర్థ మిచ్చు చున్నది ఇది ప్రమాదము (సూ ని) ఇందులకు ఇచ్చిన ప్రయోగ మిది- కలువకి కల్పినట్లు తమకం బెద లేకియు గల్గినట్లు తా నొరు గల్వమి నేర్పు వేశ్యకున్ (కుమా 8 42) (అని) ఇచ్చట ప్రయవడు ఇష్టపడి యుండు కోరిక కలిగియుండు -అనెడి అర్థమె సుసంగత మని పించును తమకం బెద లేకయు- అనుట చ యర్థమునందు పునరుక్తము కా యుండును

కలువక కల్పినట్లు ఇష్టపడక ఇష్టపడినట్లు (కొరక కోరినట్లు అనుట) ఒరున్ కల్వమి-
 ఇతరు నుద్దేశించి (ఇతరుని గూర్చి కోరిక ఉండుట లేనిది గా-(ప్రీతి లేనిది గా ఉండుటను)-
 నేర్చును-అవ వచ్చును (లేక) దీనికి రెండర్థములు గల వనుట (సకర్మము-అకర్మమును-
 ఇది అనుట) సముచిత మేమో (పరిశీలనీయము) ఎ మైనను ఇది సకర్మము అని
 (అంభాను) ఇందులకు (సూని) ప్రమాణము గా ఒన గుట ప్రమాద మనవలసినదే
 వలదు అనుటకు ప్రయోపడు అను అర్థము కలదు (అక) వలతు నే భక్తకోటికి వారి
 జాషి (హర 2 3) (చూ సూని) కల చు అనుదానికి గూడ కామవికారముగలవానిని
 గా జేయు అను అర్థమును ఇచ్చి (సూని) సక్రి అనినది ప్రయోగములతో

కవదేతన్ — నిఘంటువులు ఈపదమును గ్రహించి త అర్థమును ఇచ్చుట లేదు

పీ ఓహటించె ననంగ నోడె నంచును దోచు

గూతె నా గనుపట్టు గ్రుంకె ననుట

కోలుపోయె ననంగ బేలుపోయె ననంగ

మోపపోయె ననుట పొలుచు దీరె

సన గను నిలిచె నం చని పల్క గా దగు

గెరగొట్టె నన గను గిలకిల బలి

కె ననెడిమాట యొ గేకస ల్గొట్టె నా

గేకలు వేయుచు గేలు దట్టి

గీ నవ్వుట చెలంగు గర్వాడె నా గ మేపు

మేనె ననుట దనర్చును మెఱయు గిసిమ

సంగె జెలరే గె నా గను సమము లగుచు

భూషితభుజంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

ఓహటించెను—ఇది ఓడెను (అపజయమును పొందెను పరాజితు డయ్యెను - అను-
 టకు) పేరు

కూతెను—ఇది క్రుంకెను (అస్తమించెను కన బడ కుండ బోయెను-అనుటకు)
 పేరు

కోలుపోయెను బేలుపోయెను—ఇవి మోసపోయెను (వంచించుట అనెను—మోసము పొందెను—అనుటకు) పేర్లు

తీరెను—ఇది నిలిచెను (నిలువ అనెను నిలిచి ఉండెను—అనుటకు) పేరు

తెరగొట్టెను—ఇది కిరికిరి పలికెను (పెద్దధ్వనితో నవ్వుచు మాట లాడె—ననుటకు) పేరు (కిరికిరి కలకల—అనునవి నవ్వుటయం దగుధ్వనికి అనుకరణములు)

కేకనల్గొట్టెను—ఇది కేకలు వేయుచు కేలు దట్టి నవ్వుటకు (చప్పటలు గొట్టి కేకలు వేయుచు పరిహాసించి నవ్వుటకు) పేరు

గర్వాడెను—ఇది మేపు మేనెను (గరువాడెను భుజించెను అంటి తినెను—అనుటకు) పేరు

కసిమనగెను చెలరె గెను—ఇవి (సమానార్థకములు) (విజృంభించెను ఎక్కువ సామర్థ్యము చూపెను—అనుటకు) పేర్లు

ఓహటించెను—మఱికొన్ని పేర్లను గూడ (అం శ) దిని ఇచ్చినది బదిలించెనె వెనుకముం దయ్యె జులీ గె వీ గె వెన్నిచ్చె వెనుకంజ వే నన గ నోహటించె ననంగ బేల్లొప్పు చుండు నాహవపరాజ్ఞాఖం డయ్యె ననుట (కథవ) (2)

తీరెన్ — శ్రేణుల్ తీరె బారుల్ తీరె (ము) వానినొని తీరె ఇందులకు ఉదాహరణము కావచ్చును తీరెన్ (వావి అపసా) పైపారము (ప్రా త వ్రా త ప్ర సా) (చూ సూ ని)

గర్వాడెను — గర్వాడెను అనునది (ఇచ్చటిపా) అని (కుద్దాం పా)

అ వె డా గురించె మఱి గె డా గె ననంగను

డా గి యుండె ననుట గా గ దో చు

జదుకుపడె ననంగ జదికిల బడె నను

మాట గాఁ దనర్చు మాతృభూత

౪౪
సం

డా గురించెను మఱి గెను డా గెను—ఇవి డా గియుండెను (చాటువడెను మఱు గు పడెను పొంది ఉండెను డా గుకొనెను కాన్వరా కుండ ఉండెను—అనుటకు) పేర్లు

చదుకుపడెను—ఇది చదికిలబడెను (చదికిల బడెను (పిలు దులు నేలకు అనించి)
కూల బడెను-అనుటకు) పేరు

డా గురించెను —భార ప్రయోగ మిట్లున్నది ఏ మటు పోక శౌరి మది నేర్పడ మున్ గని డా గు
రించెనో యేమిటి కెందు బోయిరొ (సౌ 230)

చదుకుపడెను — చదికిల బడు చదుకుమీ దినుండి ఏర్పడినదే అన నగును (క చదుక్కల్
జాటుకు) (చూ సూ ని చదుకు)

చదికిల బడెను — పాండవవీరు డు రాజుమేన బెట్టిద మగుబాణ మొక్కటి వడిం గొని
(భార వీష్ణు 2 0) చదికిల బడెను అని (వ్యవ) నిర్ధారకప్రయోగము ఏదియు దీనికి
నిఘంటువులు ఇచ్చుట లేదు చదికిల బడు అనుదాని కైన-అపభ్రంశం చదికిల బడు అన
వలయును

పీ చేకుతె జేకూరె జేకూడె నం చన

నేకార్థములు గా గ నెనగు చుండు

వనమతె వేసారె విసివె నటం చన

నేకార్థములు గా గ నెనగు చుండు

బొబ్బెట్టె వాపోయె బొబ్బిరిల్లె ననంగ

నేకార్థములు గా గ నెన గు చుండు

గుదురుపడెను నెలకొనెను డెక్కొనె నన

నేకార్థములు గా గ నెన గు చుండు

గీ వెచ్చె నన గందె నన గను వే గె నన గ

గమలె ననగను దనరు నేకార్థములు గ

వేగె నాగను దెలవాతె నా గ వేవె

నన గ నేకార్థములు గాగగ దనరు నభవ

99

చేకుతెను చేకూరెను చేకూడెను—ఇవి (ఎకార్థకములు-ఒకేఅర్థము కలివి - సమా
నార్థకములు) లభించెను సమకూడెను ప్రాప్తించెను కలిగెను-అనుటకు) పేర్లు
వనమతెను వేసారెను విసివెను — ఇవి ఏకార్థకములు) (శ్రమపడెను అలసట
చెందెను బడలెను చాలశ్రమము కలివఁ దాయెను-అనుటకు) పేర్లు

బొబ్బెటైను వాపోయెను బొబ్బరిలైను—ఇవి (ఎకార్థకములు) బొబ్బరించెను
గట్టి గా అటచెను-అనుటకు) పేర్లు

కుదురుపడెను నెలకొనెను దెక్కొనెను—ఇవి (ఎకార్థకములు) (పాదుకొనెను
నెలవుకొనెను నాటుకొనెను స్థిరపడెను నిలిచి యుండెను ప్రతిష్ఠిత మాయెను
కదల కుండ దృఢము గా ఉండెను-అనుటకు) పేర్లు

వెచ్చెను కందెను పేగెను కమలెను—ఇవి (ఎకార్థకములు)(క్రాగెను తాపము
నందెను తాపముచే (వేడిమిచే) వర్ణాంతరమును (వటియొకరంగును) పొందెను-
అనుటకు) పేర్లు

వేగెను తెలవాటెను వేవెను—ఇవి (ఎకార్థకములు) (పొడిచెను ఉదయ మాయెను
(సూర్యులు) ఉదయించెను-అనుటకు) పేర్లు

వేసరు — వేసాటు వేసటు నిర్వేదే విసుకుట - అని (చిన్న దాతు) దీనిని (అర్థాం) గా
నిఘంటువు లిచ్చినవి వసమటు అనుదానికి స్వాధీనత తప్పు అనియే అర్థ మను చున్నవి
(సూనిమొ)

బొబ్బెటై — బొబ్బరించు ఉత్కృష్టే గట్టి గా కలుచుట అని (చిన్న దాతు)

నెలకొనెను — వ్యాప్తై అవస్థానే చ వ్యాపంచుట నిలుచుట అని (చిన్న దాతు)

కందెను — అంభా (49) లో తాపమునకు (అగ్గివేడిమికి) నామము గా కందు ఇచ్చినది
(బ్రౌ) వెచ్చుట కమలుట కందుట అను చున్నది(చూ అను) (సూని) వెచ్చు అనుదానికి
క్రాగు తప్త మగు అని అర్థ మిచ్చి ప్రమాణము గా ౪ (అంభా)ను ఉదాహరించినది
ఎతత్పరిశీలనమున వీని కన్నిటికి సమన్వయ మేర్పడునట్లు పైరీతిని నావ్యాఖ్య సాగినది

తెల్లవాటెను — తెలవాటెను (రూపాం) ఒకకివి దీనిని ఇట్లు ప్రయోగించినాడు ఆ కటను బోవ
జాలవే యంగడింట గంట తాకిట్టు గా నుంచి కడుపునిండ గుడువు మిచ్చుట నీడ్గిల బడి
తెలాటు దాక నొటలిన గలుగదు తధ్య మనిన (చెన్న 242) (చూ సూని తెలవాటు)

ఆ వె డిల్లవడె ననంగ జెల్లును ధృతి వీడె

ననుట జాగుచేసె ననుట కొప్పు

దడసె నన గ మిడిసిపడె ననుటకు దగు

మిడుకుమాలె నన గ మిహిరభూష

డిల్లపడెను—ఇది ధృతి పీడెను (దైర్యము వదలెను వ్యాకులపడెను కల త చెందెను
క్షోభపడెను-అనుటకు) పేరు

తడనెను—ఇది జాగుచేనెను (అస్వముచేనెను మనలెను ఆలసించెను-అనుటకు)
పేరు

మిడుకుమాలెను—ఇది మిడిసపడెను (మిట్టిపడెను త్రుళ్లిపడెను ఎగిరిపడెను-అను
టకు) పేరు

డిల్లపడెను — డిల్లపడు భయాదులచే సత్త్వహాన మగు అని (శ ర) నిశ్చేష్టతాయామ్ - నిశ్చే
ష్టం దవుట అని (చిన్న ధాతు)

మిడిసపడెను — మిట్టు మిట్టిపడు మిడియ మిడిసపడు- హరా దుత్పతే - ప్రసభము గా నెగ
యట అని (చిన్న ధాతు)

మిడుకుమాలెను — మిడుకుమాలు చచ్చు అని (సూ ని) ప్రయోగ మిట్లున్నది సూతు
విరువదేనమ్ముల దురగచతుష్కంబు మిడుకుమాల గ నేమిన్నుముట్ట నార్చిన (శ
హరి 3 53) ఇది (అర్థాం) అన దగినది ఈ అర్థమున (మిడుకు+మాలు) అని సామము
ధాతువు కలసన ఒకవిధ మగుకబ్బపల్లవ మిది (అం ఖ) ప్రదర్శించినది మాలు ధాతువు
అనుప్రయుక్తము గా గల మిడుకు ధాతు వన వలసనది

సీ ఆశ్చర్యమును జెందె ననుమాం కిర్త మై

తటకాపడె ననంగ దనరు చుండు

ననిచె నా గ జిగిర్చె ననుటయు వికసించె

ననుటయు సర్థ మై యలరు చుండు

మోహరించె ననంగ మొన జేసె నని తోచు

బ ల్కెక్కె- నన దగు బండె ననుట

నివ్వటిల్లె ననంగ నిండారె ననఁ బూర

టిల్లె నా సమము లై యుల్లెలు

గీ దొప్పటిలఁ బండె నా గను దోచుఁ దట్టు

విటుగ బండె ననుటకును బిటుదివిచె న

నంగ వెనుదీసె ననుట దనర్చి యుండు

భూతినితాంగ శ్రీమాతృమాతలింగ

తటకాపదెను—ఇది ఆశ్చర్యమును జెందెను (అచ్చెరుపదెను విస్మయపదెను అబ్బురపదెను ఆశ్చర్యపదెను-అనుటకు) పేరు

ననిచెను—ఇది చిగిరెను (పల్లవించెను చిగురొత్తెను చిగిరించెను చిగురు పెట్టెను చిగురాకులు గలది గా ఆయెను-అనుటకు) వికసించెను విరిసెను-పూలు పూచెను-అనుటకును) పేరు

మోహరించెను—ఇది మొనజేసెను (పన్నెను ప్యూహము గా ఎర్పదెను-అనుటకు) పేరు

పల్కెక్కెను—ఇది పందెను (ఫలము - (మొ) పక్వ మాయెను పరిపాకస్థితికి వచ్చెను-అనుటకు) పేరు

నివ్వటిలెను నిందారెను పూరటిలెను—ఇవి(నవములు-సమానార్థకములు) (పూర్ణ మాయెను నిందెను (జలాదులతో కుండ మొ) అవకాశము లే కుండ ఉండెను-అనుటకు) పేరు

తొప్పశీల బందెను—ఇది తట్టు విఱుగ బందెను (ఒకప్రక్కకు ఒఱగునట్లు (పడి) ఎండెను అదికము గా ఎండెను-అనుటకు) పేరు

పిఱుదివిచెను—ఇది వెనుదీసెను (వెనుకకు పోయెను పరాజ్ఞుని మాయెను-అనుటకు) పేరు

తటకాపదెను —దీనిమీద నైనకృదంతనామమే తటకాపాటు (అంభా) దీనిని (32 లో ఉదాహరించి ఆశ్చర్యము అర్థ మనినది నిర్భరాశ్చర్యమునకు వేరుగా నివ్వెట ఇచ్చినది (సూని) తటకాపాటు నకు నిర్భరాశ్చర్యము నివ్వెటపాటు నిశ్చేష్టత అర్థము - అని (32)అంభా ప్రమాణ మనుచున్నది ప్రమాద మనియెంచును ఇచ్చట గూడ ప్రక్రియకు ఆశ్చర్యపడు నివ్వెటపడు నిశ్చేష్టత నొందు అనుచున్నది (అంభా) ఇట సృష్టము గా ఆశ్చర్యము చెందుటయే అర్థ మనుచున్నది (త్రొ) ఈఅర్థమే చెప్పి కుటిలాలకయోగ్యారము తటకాపడి చూచె జూపుతమి దీరింగన్ (దశా 748) ప్రయోగమును అంకాపుర రాజ్యలక్ష్మి దటకాపడి చూచును నున్నయత్తతీన్ అని (దశా) మఱియొకప్రయోగమును ఇచ్చినది (చూ అను) ఇ క శ ర) ఈక్రింది (సారం) ప్రయోగము ఇచ్చి(తటకాపడు-

చేష్టలుతక్కు) అని అర్థ మొనగినది (శ ర చూసన ఈ ప్రయోగము చూచయే నివ్వెటా పడు నిశ్చేష్టత నొందు అర్థ మనినది దీనికి (సూ ని) నివ్వెటా ను నిర్భరాశ్చర్యపరము గా వేణుపటచు చున్న (అం ఖా) (సూ ని శ ర లు) చెప్పు చున్న నిశ్చేష్టత నొందు అను అర్థమును దీనికి అంగీకరింపదు (సూ ని శ ర లు) ప్రమాణము గా గొనిన (సారం) ప్రయోగము ఇది - కంతు దొకాక యారజనికాంతు దొ లేక జయంతు దో యితం దెంతవిలాస మెంతకళ యెంతయొయార మటంచు విస్మయా క్రాంతమనంబుతోడ బులకల్ దొల కం గను తెప్పవేయ క క్కాంత మహాభిలాష దటకాపడి చూచె గుమారశేఖరున్ (237) నిశ్చేష్టత నొందిచూచెను అనుటకంటె అశ్చర్యపడి మహాభిలాషతో చూచిన దనుటయే ఉచిత మనించును చేష్టలు లేనప్పుడు మహాభిలాషతో చూచుట ఎట్లు మనస్సు విస్మయా క్రాంత మైనట్లే చూపును మహాభిలాషచే విస్మయపరవళ మైన దని వచించుటకే తటకాపడి చూచె ననుట జరిగిన దనించును ఇదిగాక దీనికి (తటకాపడు అనుదానికి) కల త పడు కంగారుపడు అనుఅర్థము చెప్పవలసిన ప్రయోగములు గూడ ఉన్నవి (చూ సూ ని) అందులకే అర్థాంతరము గా దీనిని గూడ ఇచ్చియే ఉన్నది (సూ ని) అదియే యిట దీనికి సముచిత మగు అర్థ మనించు చున్నది మహాభిలాషతో త్రొక్కినలాడుచు (బెత్తుకృముతో) చూచెను అని అర్థము అందులకే పూర్వటిక తటకాపడి తొటుపడి (కంగారుపడి) అని అర్థ మిచ్చినది ఇట (జికా వ్యాఖ్య) పూ సీ త పుని తాను (శ ర) అర్థమే ప్రమాణ మనుచు ఈ (అం ఖా) నుగూడ జోడించినది వీనికి సంగతి ఎట్లో శ ర అం ఖా ఏర్పాదకములు కావు వనిచెను — దీనికి కోరికత మగు మొగ్గయెత్తు అను అర్థముగూడ పూర్వము అం ఖా వచించినది (చూ 235) వికలంబు అనెడి అర్థముచే చిత్తవికాసాదులేకాక పుష్పవికాసాదులును సంగ్రహంప బడిన వనవచ్చును - ప్రావృషేణ్య పయోధర ప్రభవ మైన గాలి ననిచినసీప వృక్షంబువోలె (శృం నై 348) మొ

మోహరించెను — దీనికి (అం శే) ఇట్లర్థ మిచ్చినది మోహరించెను దండెత్తె మొనసె దాడి చేసె బో బొగ్గె గోల్తల జేసె మాటు కానియె దళమొత్తె నన గ బేల్లెనరు నాహవో ద్యోగ మొనరించె ననుట (కభవ) (3) మోహరించు రణోద్యోగే రణోద్యోగము సేయుట - అని (చిన్న ధాతు) మొనచేసుట ఎదిరించుట - అని (ట్రా) (చూ అను) (అం శే) (అర్థం) అన దగినది ఆహవాద్యోగమే రణోద్యోగము ఎదుర్కొనుట ప్రతిఘటింపుట దీనికి అర్థ మనవలయును ప్రయోగములను (సూ ని) ప్రదర్శించుచున్నది రెండర్థము

లకు (అహవోద్యోగము) - మాడుకన్నులవేల్పుతో మోహరించి నేడు దేహంబు లేక
యున్నాడు కాను వేయికన్నులవేల్పుతో విగ్రహించి వనిత యింకేమి గానున్నవాదొ
మరుడు (శృం నై 4 28) (వ్యూహము గా ఎర్పడు) ఐనను గ్రౌంచవ్యూహవిధానంబున
మోహరించి (భార భీష్మ 2 25) మొ

తౌపుటిల బందెను — తౌపురిల బందెను అని (బ్రౌ ఆం భా పా) (చూ అను) నిఘంటు
వాకటి ఇట్లే పార మిచ్చి అనత మగు అని అర్థము చెప్పినది గూడ

శ్రీ వగచె దురపిల్లె వందురె బల్లటిల్లె
బొక్కె నన నంగలార్చె నాఁ బొల్చి యుండు
బలుక బాటె ననం దెల్ల బాటె ననుట
కలరి యుండును మాతృభూతాభిధాన

02

వగచెను దురపిల్లెను వందురెను పల్లటిల్లెను పొక్కెను—ఇది అంగలార్చెను
(పరితపించెను దైన్యముతో శోకించెను దు ఖపదెను-అనుటకు) పేర్లు

పలుక బాటెను—ఇది తెల్ల బాటెను (తెల్లనయ్యెను తెల్లపదెను తెల్లఁదనము
బొందెను భయాదులచే వివర్ణ మాయెను ఛాలిపోయెను-అనుటకు) పేరు

అంగలార్చెన్ — అంగలార్చు-దైన్యరోదనే -దైన్యము గా ఏడ్చుట అని (చిన్న ధాతు) అంగ
లార్చుట-దు ఖపడుట ఎడ్చుట అంగలార్చు-దు ఖరూప మైనవిచారము-అని (బ్రౌ)

పలుక బాటెను — పలక బాటె అని (వావి పా) (ఆం భా పా) గా ఈయకపోయినను
పలక బాటుట యే (బ్రౌ) గ్రహించినది (సూ ని శ ర లు) బహుప్రయోగములతో పలుక
బాటు అనియే గ్రహించినవి పల్క బాటు (రూపాం) చెక్కులు పల్క బాటె గడు
చిట్టము లయ్యె మొగంబు వాడె జ న్ముక్కులు నల్పు గూడె (ద్వా 3 28)
ప్రా తప్రతిపా) (చూ సూ ని)

శ్రీ బీజువోయె ననంగను మీఱు వ్యర్థ
మాయె ననుటయు మెల్లన పోయె ననుట
గుంపుగూడె ననెడిపలు కొప్పు చుండు
మల్లిడిగొనె ననంగను మాతృభూత

03

బీటువోయెను—ఇది వ్యర్థ మాయెను (పొల్లవోయెను రిత్తవాయెను విఫల మాయెను-అనుటకు) (మెల్లన పోయెను) (తిన్న గా నెమ్మదిగా నిమ్మళము గా, మందము గా వెళ్లెను-అనుటకును) పేరు

గుంపుగూడెను—ఇది మల్లడిగొనెను (గుంపు గా (సమూహము గా) చేరెను-అనుటకు) పేరు

బీటువోయెను —(అం శే) మఱికొన్నిటిని గూడ దీనికి పర్యాయముల గా ఒస గినది ఆటడి వోయెను బీటుబోయెను రిత్తవోయెను వీసరవోయె నన గ నుడివోయె బొలివోయె నుడి వోయె నన గను వ్యర్థ మయ్యె నటంట కాఖ్య లయ్యె (రి)

ననెడిపలుకు - ననం బలు కొప్పు చుండు అని (వావిపా) దీనిని సంస్కరించి కాబోలు (చూ వి) ననం బల్క నొప్పు చుండు అని ఒకచో ఉదాహరించినది (చూ మల్లడిగొను) ఇందు యతిభ్రంశము ఎప్పుడినది గమనింప లేదు పైనాగ్ర సాంచినపాఠమును గూడ ఇచ్చి నది (చూ వి) (చూ గుంపుగూడు) మల్లడిగొను అనుదానికే గుంపు గూడు అర్థము అను చున్నది (బ్రౌ) మల్లడి మల్లడిగొనుట అన గా మెల్లన బొలుట గుంపు గూడుట అని (చూ అను) దీని బట్టి చూడ పై (వావిపా) (బ్రౌ పా) అయి ఉండి సనిపించు చున్నది

గీ పణ తపడె నని దగును దవడనరాలు
పట్టుకొనె ననుటకు బడల్పడియె నన గా
జా పచుట్ట గ బడె నని తోప బడును
భూరిభవభంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

04

పణ తపడెను—ఇది దవడనరాలు పట్టుకొనెను (వాతాదులచే దాడనరాలు ఆడ కుండ బిగిసికొనెను-అనుటకు) పేరు

బడల్పడెను—ఇది చాపచుట్ట గ బడెను (చా పచుట్టవంటిచుట్ట గ చీయుండెను-అనుటకు) పేరు

బడల్పడియెన్ —దీనికి (బ్రౌ) ప్రయోగము ఇట్లు ఒస గినది చిల్వకు జాలు పోస ముం గిడ వయింప జేస చిరకాలము బెంచిన మే లెఱుంగు నె కడ గి బడల్పడం గఱచు గాక

కృతజ్ఞులై దుష్టమానసుల్ (పం 166) (చూ ఆను పదల్పడుట) (బ్రౌ) పదల్పడుట
గ్రహించి ఇది ఉదాహరించినను బదల్పడుట గానే ప్రయోగమందు వచించినది

గీ చెల గు బటివొయె నన గను జెదరె ననగ

నయిదు పదిచెసె నన ముందఱుడుగు వెనుక

బెట్టె ననుటకు బేరు గా వెలయు చుండ

భూతిలసతాంగ ప్రమాత్పభూతలింగ

05

పటివొయెను—ఇది చెదరెను (చెడెను పా డయి పోయెను (పదార్థగ్రహణ) శక్తి
లే కుండ బోయెను-అనుటకు) పేరు

అయిదు పదిచెసెను—ఇది ముందఱియడుగు వెనుక బెట్టెను (ఐదు పది చెసెను
వెనుకంజ వై చెను వెనుకకు మరలెను ఓడిపోయెను-అనుటకు) పేరు

పటివొయెను —(చిన్న ధాతు) ఇట పటిపోవు (న) ఆక్రమణే (అ) అనమ్యగ్నావే చ చెడి
పోవుట అనినది (బ్రౌ) పటిపోయె (అన గా) చేరె (అం భా) అనుచున్నది దీనిని బట్టి చేరె
నన గ అని (బ్రౌ పా) అగు ననివించును (పటిపోవు) ప్రయోగము లిట్లు న్నవి-
మిటిమిట్లు గొని చూడ్కి- పటిపోవ వెలి 1 ఎ ట్రాంతిసేసె గిరిటకాంతి (భార విరా 4 80)
ఇట వెనుకకు మరలు అనుఅర్థ మిచ్చినది (నా 1) దృష్ట చెదరు మనసు చెదరు మొ
(వ్యవ) ఇట చెడిపోవు పా డయి పోవు పదార్థగ్రహణశక్తి లే కుండ గా పోవు
అనుటయు నమంజనమే అనివించును మఱియొకప్రయోగము ఇట్లున్నది అఱచేతుల
చెడకేలం జఱచియు గూర్చరకిరొరజానునిహతులం బఱచియు వారు సముద్ధతి బటివోవక
పోరి రలఘుపాటవదృఢతన్ (హరి వ్రా 9 2) (నూ ని) వెనుకకు పోవు మరలు -
అర్థ మను చున్నది (నూ ని) తగ్గు జఱించు అను అర్థము పటివోవునకు వేఱ గా
ఇచ్చినది సముద్ధతిన్ పటివోవక తగ్గక ఒకరికొకరు తీసిపోవక అనినను ఇట సరిపడు నని
వంచును ఇది గాక సముద్ధతి పటివోవక ఔద్ధత్యము చెడక అనినను గా దనదు

అయిదు పది చేసెన్ —అయిదు పది చేయుట అన గా ముందుకాలు వెనుకకాలితో చెర్చి
యెడల రెంటిప్రేళ్లును కలస పది యగును వెనుకంజవేయు వెనుదీయు అని (నూ ని) వివ

రించినిది దీనిని (శ ర) దీనిని ఇట్లు సమన్వయించు చున్నది - ఓడిపోవువారును చేతులు కూర్చి మ్రొక్కెదరుకనుక దీనికి ఓడిపోవుట అనునర్థము కలిగెను (అని) ఈ (శ ర) నమస్కరించి అను అర్థము దీనికి చెప్పుటకు క్రింది (అము) ప్రయోగమును ఉదాహరించి నది ప్రమాణము గా ఉరవడి బొరికై కవచ మొల్లరు మంత్రములందు దక్క ను స్థిర భుజశక్తి నైదు పది సేయరు దత్తిన తక్క మంటికై పొరం రదీకు దీ కమంబుద్ధి ఖళారిక దక్క వజ్రదో పరిమవశీకృతాన్యనరపాలకు లప్పరి రాకుమారకుల్ (234) ఇట దానపర మగు అర్థమున నమస్కరించు అర్థ మనినది (శ ర) రెండవయర్థమందు గూడ పర్యవసార్థము గా ఓడిపోవుట అను అర్థము ఎద్దించును నమస్కరించు అను నదియే ఇటను వాచ్యార్థ మనినది (శ ర) ఇట(దానార్థమున) అయిదు ఎది చేయుట అయిదు పది గా ఇచ్చుట ఎక్కువ గా ఇచ్చుట అని అర్థము చెప్పు చున్నారు చాలమంది వ్యాఖ్యాతలు (అం శే) గూడ ఇట ఐదుపదిచేసె వెనుక ముందయ్యె జాణి గె వీ గె వె న్నిచ్చె వెను కంజ పేసె నన గ నోహటించె నన గ బే శ్లోప్పు చుండు నాహవపరాజ్ఞులుం డయ్యె ననుట (కభవ) (2) అను చున్నది (అం ఖ) కర్త పై (సూని) వివరించినట్లే అభిప్రాయ పడినాడు దీనికి నమస్కరించు అనుఅర్థ మభిప్రేతము కాదు ఈతనికి అము ప్రయో గముకడ గూడ రెండవవ్యాఖ్యానమే (ఎక్కువ గా ఇచ్చును అనునదియే) ఈతని కిష్టము నమస్కారార్థక మిది యని మఱియొకప్రయోగ మేదియు నిఘంటువులు చూపు లేదు (అము) ప్రయోగము (స్వరసము గా) అన్యార్థముచే ఎద్దము

గీ చేను కావించె బై రిడె జెల్లు గొట్టె
ననెడిమాటకు బొడిగొట్టె నన గ జెల్లు
మస్తరించె ననంగను మనును జేతు
అప్పళించె నటంచు జంధ్రాధచూడ

06

బొడిగొట్టెను—ఇది చేను కావించెను పై రిడెను చెల్లు గొట్టెను (చేను సిద్ధము చేసి పైరు పెట్టుటకు చేనిరొనిచెల్లు కొట్టివేసెను-అనుటకు) పేరు

మస్తరించెను—ఇది చేతులు అప్పళించెను (చేతులతో తట్టెను గట్టిగా తాకెను అనుటకు) పేరు

బొడి గొట్టె — బొడి కొట్టె (వావిపా) (అపపా) పొడిగొట్టు - దేసక్రి (పొడి+కొట్టు)
 చేనియందలిచెట్లు కొట్టు - అని (శ ర) పొడిగొట్టుట-చేనుగావించి పై రిడ చెట్లు గొట్టుట-అని
 (టౌ) అకర్మకధాతుప్రకరణ మిది అకర్మకధాతువు ఇది అనక తప్పదు అకర్మకధాతు
 లక్షణ మిట్లున్నది- ధాతో రద్ధాంతరే వృత్తే ర్ధాత్వర్థే నోపసంగహాత్ ప్రసిద్ధే రవివక్షతః
 కర్మణో ఒకర్మికా క్రియా (అని) ధాత్వర్ధసంగృహీతకర్మక మగు అకర్మక మిది
 సూ ని) పొడి కడి పొడిగొను ను జన్యము గా చూసినది (ప్రత్యేక) పదము గా చూపి
 అర్థ మిచ్చుట మఱచినది

మస్తరించెను — (శ ర) (స క్రి) ఇది అను చున్నది (సూ ని) (స క్రి) ఇది అను చున్నది
 (సూ ని) దీనికి ఆస్పాలనముచేయ తట్టు చేతు లప్పుళించు - అని అర్థ మిచ్చి సకర్మక
 మని ఈ ఆం భా ను ప్రమాణము గా ఉదాహరించు చున్నది ఇది అకర్మకధాతుప్రకరణము
 చేతులు అప్పుళించు అనెడి శబ్దపల్లవముతో (ఆం భా) చేసెడి అర్థవివరణము అకర్మకధాతు
 విది అని స్పష్టపఱచు చున్నది అధర్వణాచార్యుని అనుశాసనము ఇట్లున్నది - క్రియాయా
 ఉపచార స్స్యో త్ప్రథమాపదసంగతౌ అకర్మకత్వం ప్రాయ స్స్యో త్పురి త్తోభయసమ్మతి
 అని (చూ అహో క్రియా 48 సూ వ్యా) ఈక్రిందిప్రయోగము ఇందిలకు ఉదాహరణ మన
 వచ్చును- కన దగుతెల్లమానికపు గప్పుల నొప్పె డుచప్పరాలలో దనసొడ వై ననీడ గని
 తాళక యేను గటంచు గొమ్మలం జెనక గ వచ్చి కోటపయి జేసనము తైపుసింగపుంగ
 మిం గను గొని పాటు వేల్పుదొరగా రతః దౌదల మస్తరింప గన్ (యయా 77)
 ఇటట ఔదలయందు చేతితో తట్ట గా అని అర్థము (సూ ని) (స క్రి) గా దీనిని ఇచ్చినది
 మఱియొకప్రయోగమును ఇట్లీచ్చినది (సూ ని) హస్తమున హస్తమస్తంబు మస్తరించి
 వెల్లయుశ్రీహరికుభము గావించు మాకు (వాల్మీ 6) హస్తముతో హస్తమస్తంబునందు
 తట్టి అనుట ఇటను సంగతమే

త పురు లోమె నాఁగ జెత్తము

మెఱయించె నటంచుఁ దోచు మీఱుచు నుండున్

సొరిగె నన సొగనె ననఁగను

సొరిగె నన న్వాడె ననుట సోమవిభూషా

107

పురు లోమెను—ఇది జెత్తము మెఱయించెను (పరాక్రమము చూపించెను - అను
 ఓకు) పేరు

సొరిగెను సొగనెను సురిగెను — ఇవి వాడెను (ప్లాన మాయెను వడలెను శోషించెను వికాసము లే కుండెను-అనుటకు) పేర్లు

పురు లోమెను — పురు లోముట అని (ట్రో) (త పొరలంబు పురులు+ఓము) అని (సూ ని) సురిగెన్ — దీనికి ఈయర్థ మీయక అధ్వాంతరము లిచ్చి నానుస్వారము అనినది (శర) ప్రయోగము లిట్లున్నవి అంగజ నీరోచనారవిందంబులు సురి గి యున్నవి గాని సొంపు లేదు (విర 2 68)(మొ)(చూ సూ ని) పొరుగు సొగయు అనువానికి గూడ ఈఅర్థ మిచ్చుట లేదు (శర) ప్రయోగము లున్నవి - సొగయుకన్నులతోడ దొగలు ముడి గె (దశా 9 424) (చూ ట్రో) పాంథజనములు కొమ్మలప్రాపు జేర సొరిగి యొందొంటిలతకూన తొరిగి వడ గ (దశా 9 40) ఇట (టీక) వాడి అని అర్థ మిచ్చిరది (చూ ట్రో)

వాడెను — (అం శే) ఇ ట్లను చున్నది- వాడె గనుగందె నన బుయిలోడె నన గ విన్నవోయె ననంగను జిన్నవోయె నన గ బేళ్లగు నివి ఖిన్ను డయ్యె ననుట (కంధకాసురహరణ) (అం శే 29)

గీ ఒరులు చెప్పినవెనుకఁ దా నొకటి చేసె
ననెడిమాటకు మొం దొడ్డె నన గఁ దో చు
మల్ల చఱచె ననంగను మను భుజంబు
అప్పకించె నటంచు సూర్యావతంస

18

మొం దొడ్డెను—ఇది ఒరులు చెప్పినవెనుకను తాను ఒకటి (వేటు గా చెప్పిన దానికి భిన్నము గా) చేసెను (మూర్ఖత్వము (మొండితనము) వహించెను - అనుటకు) పేరు

మల్ల చఱచెను—ఇది భుజములు అప్పకించెను (భుజాస్పృశనము చేసెను భుజముపై (దండపై మోచేతిపై బాగముపై) పెద్దధ్వని యగునట్లు అఱచేతితో కొట్టెను-అనుటకు) పేరు

మొం దొడ్డెను — మొం దొడ్డెను పురు లొడ్డెను మొ వానిని(ట్రో) (మొ) ఉదాహరించినవి (చూ ఒడ్డు) (ట్రో) మొండు గ్రహించి మొండు అనగా భిన్నత్వమును మోసగడున్న (అం దా) అను చున్నది మొం దొడ్డెను అనుదానిని బట్టి మూర్ఖత్వము అను అర్థమున మొండు

ఉన్న దనించును (సూ ని) గూడ మొండు గ్రహించినదికాని విజ కాంత తెగినది
(కాలు ముక్కు మొ) అనుచు స్రుక్కిక రామానుజుండు శూర్పణఖ ముక్కును జెవులును
మొండు సేయుటయును (రం రా బాల రిపొ రిపం) (చి ని పా) మ్రోడు సేయుటయు
(ముద్రి పా) మొండి సేయుటయు (శ ర పా) అను చున్నది (శ ర) కూడ మొండి కి
(రూపాం) గా మొండు గ్రహించినది ఇ క మొండు అనుదానికి ఓన్నత్వము అర్థ
మని (అం ఖా) అను చున్నందున మొండి మొం డన ఓన్నత్వ మొనరెను (2 24⁵)
అని (బ్రౌ పా) అగు నని తెలియవచ్చును మొం దొద్దెను అనువో మొండు అనుదానికి
లాక్షణికము గా (కాలు సేతులు వేటుపడుటవంటి) వేటుపాటు కలయిమి అది కలిగి ఉండు
వా డు. అను అర్థ మనవచ్చును ఈ మొం దొద్దు నుబట్టి (2 24) తో బ్రౌ పారమే (అం ఖా)
అభిప్రేత మనవచ్చును లేదా భావప్రధాన నిర్దేశము గల శబ్దపల్లవ విది అన వలయును పరి
శీలించిన అట్లనుటయే యుక్త మని తో చు చున్నది

గీ అతిశయము జేసె ననుమాట కాఖ్య గాను

బొలిచియుండును బొంపిరివోయె నా గ

గనులు చెదరంగఁ జీకట్లు గ్రమ్మె ననుట

కలరు మిటుమిట్లుగొనె నన న్నది నిలయ

109

బొంపిరివోయెను—ఇది అతిశయమును చేసెను (అతిశయించెను అధికమాయెను—
అనుటకు) పేరు

మిటుమిట్లుగొనెను—ఇది కన్నులు చెదరనట్లు చీకట్లు క్రమ్మెను (అధికతేజస్సును
చూచినప్పుడు కన్నులు మిక్కిలిచలనము కలిగి గాఢాంధకారము కలవి గా అగును
అట్లాయెననుటకు) పేరు

అతిశయము — ఉత్కర్షో అతిశయే (అమ) ఇట అతిశయనఘోషిజ ఏ రచ (8 3 58)
(భావే) అని (సుధ)

బొంపిరివోవు — గురుపతిబలముం బరిమార్చునట్టిసత్త్వము పురుషుడౌ యిమ్ము కరుణ
బొంపిరివోవన్ (పాం 7 24) (చూ సూ ని)

మిటుమిట్లు — (మిట్లు+మిట్లు) - అందడుకుప్రభృతులు యథాప్రయోగంబు గ గ్రాహ్యంబులు
(బాలవ్యా సంధి 42) మిటుమిట్లు మిక్కిట్లు (రూపాం) (మిటుమిట్లు) మిక్కిలి

తేజీచూడ మిటుమిట్టలు గొల్చు జరించునప్పు డ మ్మక్క తళుక్కునన్ మెఱపిన ట్లగు
(విజ 3 4) (మిర్మిట్ట) - బెరస మొగిల్లు నెత్తురువాన గురిసెను మెఱుగులు దెసల
మిర్మిట్టగొలిపె (భాగ 3 604) (చూ సూ ని)

క కపినించె ననెడి మాటకు

నినిచె ననం జెల్లు చుండు వీ గె ననంగా

దనరును గర్వించె నటం

చని త్రిశిర పురనివాస యాద్యుతదాసా

కనిపించెను—ఇది వినిచెను (విన బడెను వినవచ్చెను-అనుటకు) పేరు

విగెను—ఇది గర్వించెను (గర్వపడెను గరువము కలవాఁ డాయెను- అనుటకు) పేరు

కనిపించెను — ఈపదమును నిఘంటువులు ఈయర్థమున గ్రహింప లేదు ఎక్కడ జూచినా
వానిపేరు కనిపిస్తున్నది అని (వ్యవ

ప్రీగెన్ — దీనికి నిక్క ఉత్పవాంచు అనురీతియర్థములనే (సూ ని మొ) ఇచ్చినవి ఉత్ప
హించు - అనుటకు వీ రిచ్చినప్రయోగము లిట్లున్నవి వీ గి తనతల్లిదాస్యంబు నీ గ బూని
(భార 3 1) ఎల్ల విభాగించి యిచ్చినం దమతమ వృత్తుల నుండక వీ గి పొందు ధృతరాష్ట్ర
నందనుల్ (భార 3 17) ఇచ్చట నంతటను గర్వించు అనునర్థము సరిపడు ననించును
మొదటిప్రయోగమున వీ గి గర్వించి ఇం దునిని ఇంద్రునిబలమును తృణప్రాయము గాఁ
జూచి అనుటయే ఇట పూర్వాపరపరామర్శమున యుక్త మనించును భారతవ్యాఖ్యాతలు
శ్రీ చదలవాడవారు గూడ వీ గి=గర్వించి అనియే ఇట అర్థము చెప్పినారు ఇ క రెండవ
ప్రయోగముకడ గూడ (తమతమవృత్తుల నుండక) వీ గి గర్వించి బలమున మే
మెక్కుడు మే మెక్కుడు అని తలచి ఒకరి నొకరు తృణీకరించి లెక్కపేయక అను
టయే సమచిత మనించును అందులకే ఇచ్చట గూడ చదలవాడవారివ్యాఖ్య గర్వించి అనియే
అర్థ మిచ్చినది భాగ ప్రయోగ మొకటిగూడ (సూ ని) ప్రదర్శించి దీనికి (వీ గు కు) ఉత్ప
వాంచి-అర్థ మనినది అప్రయోగ మిది ఏకాంతామణియందు వీ గి కనెనో యేకాంతు దీ
కాంతునిన్ (ఉ 0 30) ఇచ్చట ఉత్పవాంచు అను అర్థమే సమంజస మనించును

వీని గనెనా అని (పారాం) ఉన్నది కాని ఈకాంతునిన్ వీనిన్ కనెనో అనుట సంగతము గా లేదు వీ గు నకు గర్వము అను అర్థ ముండుటకు విష్ణువీ గు) ఒకనిదర్శనము వెట్టు లై యతని భావించి బాంధవులు విష్ణువీ గెద రాస విడిచెద రింక (అభి 86) మొ (చూట్రా) గర్వమునకు లక్షణ మిట్లున్నది ఐశ్వర్యరూపతాదృశ్యకులవిద్యాబలై రం ఇష్టలాభాదినా ఓన్యేషా మవజ్ఞా గర్వ త రిత (సత స ప ల సం)

గీ సోలె నన గను దగు వాడి వ్రాలె ననుట
మనుసు సొమ్మలు వోయె సొమ్మసిలె నన గ
మూర్ఖుఁ జెందె నటం చన బొంచె ననఁగ
దా గుకొనియుండె ననుమాట దగు మహేశ

సోలెను—ఇది వాడి వ్రాలెను (బడలిక చెంది వివళు డయి నేలకు - ఒరగెను-
వంగెను-అనుటకు) పేరు

సొమ్మలువోయెను సొమ్మసిలెను — ఇవి మూర్ఖును చెందెను (మూర్ఖిల్లెను
మూర్ఖువోయెను సొమ్మవోయెను స్మృతి తప్పి ఉండెను-అనుటకు) పేర్లు
బొంచెను—ఇది దా గుకొని ఉండెను (దా కొనెను మఱు గవడి కానరా కుండ
ఉండెను-అనుటకు) పేరు

సొమ్మలు వోయె — సొమ్మల వోయె వావి అపముద్రి) సొమ్మల బోయెను అని (ట్రా
పా) పొలం యతండు తేరిపయి సొమ్మలు వోయె నచేతస్థితిన్ (ఉ వారి 4 ఆ) (చూ
శ ర సొమ్మలు వోవు) శబ్దపల్లవముల గూర్చి అథర్వణు డిట్లను చున్నాడు - క్రియా
ప్రసద్ధా బహవ శబ్దపల్లవసంజ్ఞికా ప్రథమాయా ద్వితీయాయా సృష్టుస్త సత్త సమ్మత
తయో ర్విధి ర్విధాయోగం తత్సమా ద్వైత్వితా దం క్రియాయా ఉపచార స్సాస్య త్ప్రథమా
పదసజ్ఞతో అకర్మకర్తవ్యం ప్రాయ స్సాస్య త్పుర త్రోభయసమ్మతి (చూ అహో 48 నూ
వ్యా)

గీ అఱచె అంపిలె నన గూనె ననుట వెలయు
సరిగ నెదిరించె ననుమాట చనును మాటు
మసలె నన గను రొప్పె నా మనును వ్యాఘ్ర
మారవము జేనె ననుట చంద్రార్ధచూడ

అఱచెను అంపిలెను—ఇవి కూసెను (ప్రేరెను వాగెను వదరెను ప్రలాపించెను—
అనుటకు) పేర్లు

మాటుమసలెను—ఇది సరిగ ఎదిరించెను—(సమానము గా ప్రతిఘటించెను నీ
వెంత యనిన నీ వెంత యనెను మాటు మలనెను - అనుటకు) పేర్లు

రొప్పెను—ఇది వ్యాఘ్రము ఆరవమును (ధ్వనిని) చేసెను (కాండ్రు కాండ్రు మని
అఱచెను-అనుటకు) పేరు

[సరిగ — సరిగె (వావి అపముద్రి)]

అంపలెన్ — అంపల్లు వాపోవుట వాపోవుట ధ్వని గా రొదనము చేసుట అక్క-అ లేనిమాట
లాడుట (దీపక) అని (బ్రౌ)

గీ లంబనం బాయె ననుట కైవ్రాలె నన గా
బొలుచు దగు బొడమె ననంగ బుట్టె ననుట
కాయె నయ్యె ననంగ జె న్నలరు గలిగె
ననెడిమాటకు మాశ్చర్యభూతాభిధాన

కైవ్రాలెను—ఇది లంబన మాయెను (ప్రేరెను ప్రే-దెను (సూర్యబింబాదులు)
క్రిందికి ఒరగెను (వంగెను) అనుటకు) పేరు

బొడమెను—ఇది పుట్టెను (జనించెను-అనుటకు) పేరు

అయెను అయ్యెను—ఇవి కలిగెను (సంభవించెను ఒనగూడెను ప్రాప్తించెను-అను
టకు) పేర్లు

కైవాలి — కైవాలి (రూపం) ప్రొద్దు కైవాలి దా క నప్పడ తులుండి (కుక 3 93)
(చూ సూ ని) లంబమానదివాకరమండలంబు అనురీతిని గవులవాక్కులు బహుల
ములు గా దృష్టములు (చూ మను మొ) ప్రాయ మింతకును మిగుల గైవాలి
కుండ (కాశీ 7) మొ ప్రయోగములందు (సూ ని) కైవాలి కు గతించు కడచు
ఆర్థ మను చున్నది ఇది పైయర్థమునుండి ఎర్పడిన ఒక విశేషార్థ మనవచ్చును

అ వె మ్లై మరలె దిరిగె మగిడె ననంగను
క్రమ్మటిలె నటంచు గాన బడును
వినిచె నన గ దో చు విన బడె నం చని
మహితగుణసమేత మాతృభూత

మ్లైను మరలెను తిరిగెను మగిడెను—ఇవి క్రమ్మటిలెను (వెనుకకు మరలి
పోయెను పరావృత్తు డాయెను-అనుటకు) పేర్లు
వినిచెను—ఇది విన బడెను (వినవచ్చెను విన నాయెను-అనుటకు) పేరు

వినిచెన్ —(ఇది) సకర్మకమును గలదు విను మీ ద అగుప్రేరణ మది విన జేయు విని
ఎంచు అని ఆర్థము సంతసము జెంది భూసురు డంతన్ విజయాస్పదమున కరిగి ధరిత్రీ
కాంతని బొడగాంచి శుభో దంతము వినుచుయు నత డు హర్షము జెందెన్ (కవిజ
౩౩) (చూ నా ని) (అం భా) పైని ఇచ్చిన (అక్రి) కి ప్రయోగములు బహుళములు
గానే ఉన్నవి దివ్యవాణి దా వినిచె ధరాధినాథునకు విస్మయ మంద గ దత్పభాసదుల్-
(భార ఆది 4 04) మొ

అ వె చిక్కుపడియె దొరకె జేపడె నగపడె
దవిలెఁ బట్టువడియెఁ దగులువడియె
నబ్బె నన గృహీత మయ్యె ననం దగు
మహితగుణసమేతి మాతృభూత

5

చిక్కుపడియెను దొరకెను చేపడెను అగపడెను తవిలెను పట్టువడియెను తగులు
వడియెను అబ్బెను—ఇవి గృహీత మయ్యెను (పట్టుకొన బడెను చేత బడెను
హస్తగత మాయెను చిక్కెను-అనుటకు) పేర్లు

చిక్కుపడియెన్ —త పదమునకు ఈ అర్థమును (శ ర బ్రౌ లు) ఈయ లేదు (చూ ని) ఇచ్చి
ఈ (అం భా నే) ప్రమాణము కొనినది (సాంబ) దీనికి సర్వాయములను చాలవఱకు
ఇట్లే ఇచ్చినది. అగపడె జేపడె నబ్బె దొరకె జిక్కె దగిలె దగుల్కొనె దగులువడి
యె పట్టువడియె జిక్కువడె దవిలె ననంగ నమరు గృహాశాఖ (లఱచె) (అని)

ఆ వె దో పువోయె ననుట దోఁచు నులివడె న
 నంగ దిమ్ముపడె ననంగ డిందు
 వడియె ననుట దోఁచు విడ బడె నన గను
 దనరు విడువఁబడియె ననుట కభవ

దో పువోయెను—ఇది నులివడెను (దొంగిలింప బడెను అపహరింప బడెను-అనుటకు) పేరు

దిమ్ముపడెను—ఇది డిందువడెను (మత్తుగొనెను మత్తు (మత్త) కల వాయెను దానిపని అది చేయుటకు అనుకూలపడక ఉండెను-అనుటకు) పేరు

విడఁబడెను—ఇది విడువ బడియెను (విచ్ఛలవిడి గా ఉండెను కట్టు వదలించుకొని విరంకుళము గా (యథేచ్ఛము గా) ఉండెను-అనుటకు) పేరు

దో పువోయెను —(సూ ని) దోపువోపు నకు నులివడు అర్థ మిచ్చి ఈ (అం భా నే) ఉదాహరించినది నులివడు కడ మరల ఈ(అం భా నే) ఇచ్చి దో పుడువడు అని వివరణ మిచ్చినది దో పువడు కడ(దో పు+వడు) కొల్ల నొందు దొంగిలింప బడు అనినది దో పుడు నకు ఐన పర్యాయమే దో పు దో పుడు నా గను దో పు నా గ దొంగటిక మనంగ దొంగతన మనంగ జౌర్యంబు చెల్లు (అం భా 2 292) నులిగొను అనుదానికి(అం శే) పెన గొనె గిటి కొనియెను నులిగొనె నన నాఖ్యల గును వలయుత మయ్యె ననుటకును (87) అను చున్నది నులిగొను నులివడు వే అన వలయును లేదా చుట్టు ముట్టి ఎత్తునకును పో నీక నిప్పింధించి సర్వస్వము దొంగిలింప బడు దీనికి అర్థ మన వలయును ప్రయోగములు దో పు నకు ఇ ట్లున్నవి దో పు నిచ్చువా డు తోడన నెఱదాత దొ చుకొన్నవా డు ద్రోహ యయ్యె (వేమ 3 69) దెంపు గన గ బలికి నిలిచి దొ ఎచ్చువారు నై తొల గి రపుడు (అము 6 77) (చూ సూ ని)

దిమ్మువడెను — దిమ్మువడు డిందువడు-అని డిందువడు కడ దిమ్మువడు మత్తుగొను -అని వివరణ మిచ్చి ఈ(అం భా నే) ఇచ్చినది (సూని) సౌమ్ము వోయి దిమ్ము వట్టినది (వానికి సౌమ్ము వోయినది దిమ్ము వట్టినది) (వ్యవ) (చూ సూ ని) డిందె తగ్గె పర్యాయము లని (అంభా 3 88)

గీ పొదివె గవినెను గ్రమ్మె నా బొలుచు నావ
రించె ననుమాట గాను మలంచె జుట్టె
గిటికొనెను బ్రమ్మెఁ బరిగొనె గ్రిక్కొనె నన
వెలయు వేష్టించె ననుటకు వేదవేద్య

పొదివెను కవినెను క్రమ్మెను—ఇవి ఆవరించెను (కప్పెను మూసివేసెను-అను
టకు) పేర్లు

మల చెను చుట్టెను గిటికొనెను ప్రమ్మెను పరిగొనెను గ్రిక్కొనెను — ఇవి
వేష్టించెను (చుట్టుకొనెను పరివేష్టించెను చుట్టును అలముకొని (క్రమ్ముకొని)
ఉండెను-అనుటకు) పేర్లు

[సకర్మకక్రియలు ఇచ్చటినుండి (7వ నుండి) ప్రారంభ మగుచున్నవి]

వేష్టించెను —(సాంబ) వేదె మొనరించె గ్రమ్మె బొదివె జుట్టుకొనె నావరించె నా
నిట్టనుడలు వెష్టనంబు కమరు (మాన 2) అని క్రమ్మె చుట్టుకొనె అనువానిని సమా
నార్థకముల గా (విశేషవివక్ష పాటింపక) వచించు చున్నది ఇట సాంబ ఆవరించెను
అనునది తెలు గనుట గమనింప దగి యున్నది

పరిగొనె —(సూ ని) బరిగొనె అని(సరళాది)యే ఇచ్చటిపార మను చున్నది దీనికి ప్రమాణము
గా కరములు మూ పు లూ దుకొని కన్నెలు చన్నులబంటి నొండొరుల్ బరిగొని నిల్వ
దత్పరిధి (వసు 91 916) పద్యమును ఉదాహరించినది తత్పరిధి అను
అనుప్రాసము (అనవలం వచ్చిన ఒకప్పుడు) పరిగొను అనుటకే ఇది నిర్ధారక మనును
బరిగొను - ఇది అనుటకు నిర్ణాయకము గా మఱి ఏదియు (సూ ని) ఇచ్చట లేదు (బ్రౌ)
పరిగొను (ఆం టా పా) ఇచ్చి పరిగొన్నవచ్చక ప్రపుడుమారము రే చి (పం 4 288)
ప్రయోగముకూడ ఇచ్చినది (చూ అను)

ఆ వె మెనవెఁ దినియె గుడిచె మెక్కె బోనేసెను
నమలె నారగించె నా భుజించె
ననుట కొఖ్య లగుచు నలరారు చుండును
మాతృభూత భక్తమాతృభూత

మెసవెను తినియెను కుడిచెను మెక్కెను బోసేనెను నమలెను ఆరగించెను—
ఇవి భుజించెను (సాపడెను పసాపడెను బోజనముచేసెను - అనుటకు) పేర్లు

భుజించెను — (ఆం సం కూడ) కొన్నిపర్యాయములను ఇందులకు ఇట్లు ఇచ్చినది - మెసవె
నారోగిణ మొనరె మెక్కె దినియె గుడిచె నారగించెను బసాపడియె నమలె సాపడె
ననంగ నొప్పు బోజనముసేసె ననుట కివి యాఖ్య లై (మాన 22) ఇట్లే (సాంబ మొ)

సీ పొందె హత్తె గలనె జెందె తార్కొనె గూడె

బెరనె గ్రీక్కితెనెను బెన గ దొరనె

నందె గదిసె జేరె నన నంటె నని తోచు

వాక్రుచ్చె నుడివెను పలికె నాడె

ననె ననంగ వచించె నం చను విలిసిల్లు

వినియె నా జెవి దోరపెట్టె నాంగ

నాలకించెను వినె నాలించె ననంగను

బూనె దారె దొడిగె మోచె నాంగ

శీ దారె నా గొడగొనె నన దనరు నావ

హించె ననుమాట గా వెడలించె రొప్పె

పీచె దతిమెను దోలెను వెళ్ల దన్నె

నన గ నుచ్చాటనము జేసె నన దగు భవ

పొందెను హత్తెను కలనెను చెందెను తార్కొనెను కూడెను బెరనెను
గ్రీక్కితెనెను పెన గెను దొరనెను అందెను కదిసెను చేరెను—ఇవి అంటెను
(తా కెను తగిలెను ముట్టెను ఎప్పుళించెను-అనుటకు) పేర్లు

వాక్రుచ్చెను నుడివెను పలికెను అడెను అనెను —ఇవి వచించెను (వొడివెను
భాషించెను చెప్పెను-అనుటకు) పేర్లు

చెవి దోరపెట్టెను అలికించెను వినెను అలింబెను—ఇవి వినియెను (చెవియొగ్గెను
చెవి వాల బెట్టెను శ్రవణముచేసెను-అనుటకు) పేర్లు

పూనెను తార్చెను తొడిగెను మోచెను తార్చెను గొదగొనెను—ఇవి ఆవహించెను
(మోసెను వహించెను ధరించెను-అనుటకు) పేర్లు

వెడలించెను రొప్పెను వీచెను క్షమెను తోలెను వెళ్లె దన్నెను—ఇవి ఉచ్చా
టనము జేసెను (ఉత్పాటించెను స్వస్థానమునుండి లేవఁ గొట్టెను - అనుటకు)
పేర్లు

పెన గెన్ —వీనికి ఈఅర్థ మిచ్చి సకర్మకము గా నిఘంటువులు గ్రహించుట లేదు (పాంబ)

కూడ దీనికి ఈఅర్థమును ఇచ్చినది (చూ మాన 26)

అంటెన్ —(పాంబ) దీనికి కొన్నిపర్యాయములను ఇట్లే ఇచ్చినది గలసె బెరసె గూడె
హత్తె దొరసె నందె బొందె బెన గె జెందె నంటె నన గ నమరు సక్తాఖ్య (మాన
26) (సక్తాఖ్య) సక్తమగు తగుమును విశువ కుండు గుగా తా కి ఉండు అనుచు
ఇచ్చుట కలసె బెరసె అనునది వావి అపమృది) (అం సం) కూడ ఎలసె బెరసె
హత్తె నెనసె నదికె జెందె బొందె దొరసె గూడె నొందె జెనకె నన గ సక్త మయ్యె
ననుట కివి యాఖ్య లగు అనినది (చూ మాన 36)

వచించెన్ —దీనికి కొన్నిపర్యాయములను చాలవఱకు ఇట్లే (వేంక) ఇచ్చుచున్నది నాదె
వాక్రుచ్చె నుడివె జెప్పె నొడివెను బలికె ననె నన వచించె ననుట కాఖ్య లమరు చురేణు
(మాన 49)

వినియెన్ —దీనికిని కొన్నిపర్యాయములను (వేంక) ఇట్లు ఇచ్చినది వినియె నొలింపె జెవి
వాల బెట్టె నాల కించె నూ కొనె వినెను నంకించె నన గ వినిచె నన శ్రుత మొట కౌ
(మాన 49)

వినెన్ —సర్వలక్షణసారసంగ్రహము ఇ ట్లను చున్నది- చనియె గనియె గొనియె ననుటకు
జనె గనె గొనె నటంచు జెప్ప గూడ దనుచు బలికె నూత్నదండి పరికింప వినియెను
గలవు కృతుల (చూ ప్ర ఆ అష్టోబింశతియు వీనిని సాధువు లివి (అథర్వణమునుబట్టి)
(చనెన్ వినెన్ ఇత్యాది ప్రయోగోఽప ప్రబన్ధేషు వర్తతే అనుచు) సాధించినా రు (చూ
అ ద్మ క్రియాసు వినా సర్వ అనుసూత్రమువ్యాఖ్య)

అవహంచెన్ — దీనికి గొన్నిపర్యాయములను (వేంక) ఇట్లు వచించినది అవహంచె ననుట
కానె బూనెను మోచె దాలిచె నన నొప్పు (మాన 50)

వీచెన్ — ఒకటికి రెండు నిఘంటువులు (వేంక అం భా) (ఇట్లు) ఈ అర్థ మిచ్చినను (బ్రౌ)
ఇచ్చు చున్నను (సూ ని) దీనికి ఈ అర్థము వచింప లేదు

ఉచ్చాటనము జేసెను — కొన్నిపర్యాయములను దీనికిని (వేంక) ఇట్లు ఇచ్చినది— దోరె
వీచె వెడలించె రొప్పెను వెలల బన్నె దఱిమె నా బొల్పు నుచ్చాటనముచేసె ననుట
కు (మాన 50) ఇట్లే వెడలించె వెళ్ల గొట్టెను దోరె వెలల బన్నె దఱిమె రొప్పె
ననంగ దనరు నుచ్చాటనం బొనరించె ననుటకు (సాంబ మాన 27) ఈ నిఘం
టువులను ఇంత గా ఉదాహరించుట వీనికి గల (అం భా) సంవాదమును తెలియ జెప్పుటకే
[కలిపెన్ — కలిపెన్ (సారాం)]

గీ అడ్డగించె దటాయించె నానె నాగె
నిలిపె, నరికట్టె ననగను వెలయు చుండు
వారణముఁ జేసె ననుటకు మీఱు చుండుఁ
దన్నె ననఁ దాచె ననుటకై ధాతృవంద్య

20

అడ్డగించెను తటాయించెను అనెను ఆ గెను నిలిపెను అరికట్టెను—ఇవి వారణా
మును జేసెను (నివారించెను అడ్డుపెట్టెను ఆటంకపఱచెను-అనుటకు) పేర్లు
తన్నెను—ఇది తా చెను (కాలితో కొట్టెను-అనుటకు) పేరు

వారణము జేసెను — నివారించె ననుట కలరు నడ్డగించె దటాయించె నా గె నిలిపె నా చె
నరికట్టె బోసీక యా పు చేసె నా క యొనరించె ననుపేరు (లంబుజాక్ష) (వేంక
మాన 50)

తా చెన్ — (వేంక) ఇందులకు ఇట్లే కొన్నిపర్యాయమును ఒన గినది— కంఠము తాడన
మొనర్చె ననుట కొ దా చె దన్నె నడుగుతాటించె గాళ్లచే నడచె నన గ (మాన 60)
తన్ను కు పాదతాడనము - అర్థ మని (సాంబ కూడ) అను చున్నది (చూ మాన 38)
(శ ర) ఈయర్థమునే దీనికి ఇచ్చినది. ఒడిస తల పట్టి తిగిచి మహోగ్రవృత్తి కొంకు
కొన రిండుకయ్య లేక కూల దా చె (భార విరా 2౮) ఇట (సం భా) అ తై నాం పశ్యతో

రాజ్ఞాం పాతయిత్వా పదావధీత్ అను చున్నది (చూ శ ర తా చు) ఐనను - బెత్తముతో తన్నినా డు - మొదలగువ్యవహారమునుబట్టి (వ్యావహారికము గా) కొట్టు (బా డు) అనికూడ అర్థము అనినది (సూ ని) (చూ తన్ను 2 అర్థము) ప్రహరించెను అనుటకు వేఱు గా ఈపద్యనిఘంటువు పర్యాయముల వచించు చుండుటనుబట్టి-వ్యావహారికార్థము వీనికి సంఘ తము కా దనవచ్చును బ్రహరించె ననుటకు వరలు నాహ్వయము మొత్తై గొట్టెను ప్రేసె మో దె నన గ (వేంక మాన రి) మొ అం థా ఇట్లే మొత్తై గొట్టెను ప్రేసె మోదెను మరిపె నా బ్రహరించె ననుటకు బర గు చుండు (3 24) అనినది వేఱు గా

శ్రీ పురికొలిపె నంచె బుత్తెంచెఁ బుచ్చె నంపె
బంచె బంపెను బంపించెఁ బనిచె ననఁగ
నలరు నంపించె ననుమాట కర్థ మగుచు
భూతిలసితాఁగ శ్రీమాత్కృతభూతలింగ

పురికొలిపెన అంచెను పుత్తెంచెను పుచ్చెను అంపెను పంచెను పంపెను, పంపించెను పనిచెను—ఇవి అంపించెను (పోవ జేసెను వెళ్లనట్లొనర్చెను పయ నింపఁ జేసెను-అనుటకు) పేర్లు

అంచెన్ (వేంక) కూడ బ్రష్టకు జేసె ననుట కనిచె బంచె నంపె నంచె బుచ్చె బుత్తెంచె వెలు మనె బొ మ్మనె నన (మాన రి) అనినది ఇట్లే (అం నం) అనిపె ననిచె ఎనిపె ఎనిచె నంపెను బంపె బుచ్చె గెలుపు మనియె బొ మ్మటనియె నన గ నివి సమాఖ్య లగును బ్రస్థావంచె ననెడుక్రియకు (మాన 72) అని ఈప్రస్థానము యుద్ధమున కైన ప్రస్థాన మనునట్లు వచించిన దనించును గెలుపు మనియె అనుటనుబట్టి తాని గెలుపు మనుటకు గూడ పోవు అనెడి అర్థ మున్నట్లు క్రిందిప్రయోగమును ఉదాహ రించినది (సూ ని) జడలోనిరత్న మింద మనుచు నిచ్చి తెలతెలవాఱ గ వచ్చె గెలుపు మనిలజా యంచు దీవించి యనుపుటయును (రామా రి 98)

శ్రీ కను గొనె దిలకించె గాంచె జూచెను గనె
నన గను గనియె నం చన జెలంగు
నానె నం చన గ్రోతె ననఁ ద్రావె నన గ నా
స్వాదించె ననుటకై వఱలు చుండు

పీల్చె జుట్టె ననంగ వెలయుఁ దద్దెద మై
వెదకె నారసె రోసె వెనకె నెమకె

బరికించెను దడవె నరసె ననంగ న
న్వేషించె ననుటకు వెలయుచుండుఁ

గీ దూకొనెను చొచ్చె చొర బాటెఁ దూతె దూసె

ననఁ దటారిం చె ననుమాట కర్థ మగును

గాఁడె గ్రుస్సెను తొలిచెను నాడె నన గ

నాటె ననుమాట కర్థ మౌ నాగభూష

22

కను గొనెను తిరికించెను కాంచెను చూచెను కనెను—ఇవి కనియెను (కన్గొనెను
దరిపించెను వీక్షించెను ఈక్షించెను ఆలోకించెను అవలోకించెను పొడగనెను—
అనుటకు) పేర్లు

అనెను క్రోలెను త్రావెను—ఇవి ఆస్వాదించెను (ఆస్వాదించెను పానముచేసెను,
త్రాగెను-అనుటకు) పేర్లు

పీల్చెను జుట్టెను—ఇవి తద్దెదమునకు (ఆస్వాదవిశేషమునకు) చప్పుడు గా
కుండ త్రాగెను-అనుటకు) పేర్లు

వెదకెను ఆరసెను రోసెను వెనకెను నెమకెను పరికించెను తడవెను ఆరసెను—
ఇవి అన్వేషించెను (వెతకెను గాలించెను-అనుటకు) పేర్లు

తూకొనెను చొచ్చెను చొర బాటెను తూటెను దూసెను—ఇవి తటారిం చెను (ప్రవేశిం
శించెను-అనుటకు) పేర్లు

కా డెను గ్రుస్సెను తొలిచెను నాడెను—ఇవి నాటెను (గ్రుచ్చెను (బాణాదు
లను) లోపలికి దిగునట్లు చేసెను-అనుటకు) పేర్లు

కను గొనెన్ — కను గొనె దిరికించె గాంచె జూచె గనియె నన బొల్పు వీక్షించె ననుట
(వేంక మాన 5) అని ఇట్లే వచించినది

అనెన్ — నానె ద్రాగె ద్రావెను గ్రోలె నన గ బానముచేసె ననుట కొనరు (సాంబ
మాన 30)

వెనకెన్ — వెలచె -(వావి పా) వెదకు నకు (రూపాం) వెనకు (వెదకుడు నకు (రూపాం)
వెనకుడు ఇచ్చినది (అం భా) చూ 2 73) తనకు బగ యగుప్రొద్దును వెనకి కనక r
కనలుచీ కటిరక్క-ల కన్నులందు దొరు గు కనకన మను నిప్పు దునుక లన గ బొడిచె
నెడనెడ మిడు గులు బుర్వ లంత (యయా 2౮) (చూ శ ర) దీనిని బట్టి ఇది వెనకె
అగు నని తో చినది నిఘంటువులు వెలచు గ్రహించి త అర్థమును ఈయ లేదు వెదకె
నారసె రొసె వెతకెను నెమకెను బరికించెను దడవె నరసె నన గ దనరు చుండు
నన్నేఁచె ననుట అని (వేంక మాన 80) వెతకు మఱియొక (రూపాం) దీని
కనినది

తూటెన్ — తూటు గానే (శ ర సూ ని) గ్రహించినవి (సూ ని) దూరు అని కొందఱు
సరళాది గా గ్రహించినారు అనినది దూకొనె తొచ్చెను దూరెను తొర బాటె నన గ
ప్రపంచె ననుట కమరు (వెంక మాన 8) ఇట్లై (సాంబ మాన 4) ఇందు శకటరేఫ
యుతమునే ఇది యున్నది - వేటొకవిల్లు పుచ్చుకొన వేగములొనన కొరవేంద్రుమై దూట
పాములుపుట్టలోనికిం దూఱినయట్లు గా (భార భీష్మ 2 398)

నాదెను — (సూ ని) పై అర్థమున దీనిని (అ క్రి) గా ఇచ్చి ఈ(అం భా)ను ఉదాహరించినది
దీనికి పర్యాయముల గా కా డెన్ గ్రుస్సెను తొలిచెను అనువానిని ఇచ్చు చున్నది సక
ర్మకప్రకరణ మిది (అ క్రి)అనుట ప్రమాదము ఈ(సూ ని)కానే గ్రుయుక్తడ గ్రుచ్చు
(స క్రి) (బాణాదులను నాటు అని త (అం భా)ను ప్రమాణము గా ఇచ్చు చున్నది ఇట్లే
తొలుచు కడ గూడ

[తటారింపెను — దహకించెను వావి పా) ఈపారమునే (సూ ని) ఒన గినది (చూ
తూకొను) (త్రౌ) దూకొనుట ప్రవేశించుట లోపలికి వచ్చుట తటారింపుట (అం భా)
అను చున్నది (చూ అను దూకొనుట) ఇందువలన (అం భా త్రౌ పా) తటారింపు అను
నదియే ఇదియే నాచే గ్రహింప బడినది తటారింపు (అం భా పా)గా ఇచ్చిన (సూ ని)

ఐనను తటాకించు అనుదానిని ఓదము గా తాను గ్రహంప లేదు చొచ్చు ప్రవేశించు
అనునవి (అక్రి య గా (శ ర) అను చున్నను (సక్రి య) గా (నూ ని) ఇచ్చియే
ఉన్నది]

పీ నుగ్గాడెఁ బరిమార్చె నులిమెను దెగటార్చె
చదిపె చంపెను సదమద మొనర్చె
చక్కాడె నులుమాడె చా గటలాడెను
బిలుకుమార్చెను ద్రుంచె పీ చ మడ చె
బెంచె మన్నిగొనెను బెంపె పెంపర లాడె
మారిమసంగెను మడిపె దునిమె
గగ్గులకాడులు గావించె ముగియించె
నులిచెను పగ దెంచె నులుము జేసె

గీ నడఁచెఁ జెందె ననంగఁ బొందగు వధించె
ననుటకు సమాఖ్య లై సాకె మనిచె బెంచె
బెనిచె బ్రతికించె గాచె నేదె నన నొనరుఁ
ప్రోచె ననుమాట శ్రీమాతృభూతలింగ

23

నుగ్గాడెను పరిమార్చెను నులిమెను తెగటార్చెను చదిపెను చంపెను సదమద
మొనర్చెను చక్కాడెను నులుమాడెను చా గట లాడెను బిలుకుమార్చెను
ద్రుంచెను పీ చ మడ చెను పెంచెను మన్నిగొనెను పెంపెను పెంపరలాడెను
మారిమస గెను మరిపెను తునిమెను గగ్గులకాడులు గావించెను ముగియించెను
నులిచెను పగ దెంచెను నులుము జేసెను అడ చెను చెందెను—ఇవి వధించెను
(రూపుమాపెను కెడపెను గీ టడ గించెను పొలియించెను మడియించెను సంహ
రించెను హతము గావించెను-అనుటకు) పేర్లు

సాకెను మనిచెను పెంచెను, పెనిచెను బ్రతికించెను కాచెను ఎదెను — ఇవి
ప్రోచెను (ప్రోషించెను కాపాడెను రక్షించెను-అనుటకు) పేర్లు

పెంచెన్ — పెరు గునకు ప్రేరణరూపము ఇది అని కొందఱు వ్రాసలలో దారము పెరి గినది.
అని (వ్యవ) (చూ వసు వ్యా 28) పెనుచు పెంచు పెంపు అనువానిలోని పెనుచు నకే

వ్యతిరేకలక్షణచే ఇట్టియర్థము సంపాదిత మైనది (వ్యవ) లో అనవచ్చును పెరు గు
5 అర్థమునందు (సూ ని) పెరు గు తెగు చిన్న మగు అనేడి అర్థమున గూడ ఇది నబిందుక
మనచు ఇట్లే అనినది (వసు) ఈ అర్థమున (పెంచు-పెంపు) రెండిటిని బ్రయోగించినది.
అప్పట్టునం బుట్టుంగెంపున నింపు మీఱురవిపెంపుం బెంప (ఎను 4 55)
(పెంచు వక్తె-చూ 28)

గగ్గులకాడులు — గగ్గులకాడును గావించె అని (బ్రౌ పా) (చూ అను) గగ్గులకాడును
గావించె అని (వావి పా) (వేంక) ఇట్లను చున్నది నుగ్గాడె బరిమార్చె నులిమెను
జక్కాడె మన్నిగొనియె నడమద మొనర్చె జంపె బిలుకుమారిచెను జా గఱలాడెఁ
బగదెంచె నులుముచేసె దులిమె మడిపె ముగించెను ద్రుళ్లడంచె ద్రుంచె గగ్గులకాడు
గావించె నులిచె జెండె పెంపరలాడె నా జెల గు బేళ్లి వి యగును వధించె ననుటకు
(మాన 54) గగ్గులకాడులు గావించె అని (సూ ని ఆం భా పా) (చూ గగ్గులకాడు) ఇదియే
పై ని నాచే గ్రహంప ఎడినది గగ్గులకాడు దే వి ధాన్యము రాల్చినకంకులసమాహము
దానింటిది నిస్సార మైనది అని (శ ర సూ ని) ఎగ్గువడి విరియ బాటిరి బగ్గన బొర్లి
వచ్చువీరభద్రనిధాటిన్ నుగ్గు లయి యి(య) పురుసపు రయి గగ్గులకా డై వికావిక లయి
యమర్త్యుల్ (కాశీ 7 89) (చూ శం) (గగ్గులకాడులు కావించు నిస్సారులు గా చేయు
చంపు అని దీనికి అర్థము)

సీ అదలించె గద్దించె నడలించె నన గను

గదిమె నం చనుమాట గా జెలంగు

గొనియాడె బొగడెను గొండాడె నగ్గించె

నన గను వినుతించె ననుట దో చు

మొత్తై గొట్టెను వ్రేసె మో దెను మరి(డి)పె నా

బ్రహ్మరించె ననుటకుఁ బర గు చుండు

వెలయును దేలించె బెల్లించె నూటించె

నన గ నెక్కించె నం చనెడిమాట

యెంచెను లెక్కించె నెన్నె ననంగను

నెగడచు నుండు గణించె ననుట

గీ కడ గొ గిట్టెను దానెను గదిసె గవిసె
జేరె దగ్గతె నన దారపించె ననఁగ
వెలయు గోపానఁ బెదవిని విటిచె ననుట
కవుడుగఱచె నటంచు నహార్యనిలయ

24

అడలించెను గద్దించెను అడలించెను—ఇవి గదిమెను (గద్దించెను బెదరించెను
భయపడనట్లు పెద్ద గా అటచెను-అనుటకు) పేర్లు

కొనియాడెను పొగడెను కొందాడెను అగ్గించెను—ఇవి వినుతించెను (స్తుతించెను
నుతించెను కైవార మొనర్చెను-అనుటకు) పేర్లు

మొత్తెను కొట్టెను మోఁదెను మడిపెను—ఇవి ప్రహరించెను (అడిచెను బా దెను
తాదించెను తాడనము చేసెను వ్రేసెను-అనుటకు) పేర్లు

తేలించెను బెల్లించెను ఊటించెను—ఇవి ఎక్కించెను (ఉబ్బించెను ఉబ్బివేసెను
ఇచ్చకము లాడెను ముఖస్తుతి చేసెను ముఖప్రీతివాక్యము లాడెను-అనుటకు) పేర్లు
ఎంచెను లెక్కించెను ఎన్నెను—ఇవి గణించెను (గణుతి చేసెను లెక్క పెట్టెను
గణనచేసెను-అనుటకు) పేర్లు

కడ గెను కిట్టెను దానెను కదిసెను కవినెను చేరెను దగ్గతెను—ఇవి తార
పించెను (నమీపించెను దగ్గతెను దగ్గఱించెను-అనుటకు) పేర్లు

అవుడు గఱచెను—ఇది కోపాన పెదవిని విటిచెను (లోపలికి పెదవి మడచెను
(వంచెను) బొడు గఱచెను కోపముచే ఓష్టము కొఱకెను-అనుటకు) పేర్లు

గదిమెను —ఇందులకు (వేంక) పర్యాయములను ఇట్లు పేర్కొనినది గర్జించె ననుట కాఖ్యలు
సెల్లు నుటీమెను గద్దించె నదలించె గదిమె నన గ (మాన 57) (సాంబ కూడ గద్దించె
నదలించె గదిమెను నుటీమె నా గర్జించె ననుట కొ (మాన 35) ఈనిఘంటువులు ఒకటికి
రెం డి ట్లను చున్నను (సూ ని) ఉఱుము గర్జించు - అనువానికి తర్జించు అనెడి ఈఅర్థ
మును ఈయ లేదు

వినుతించెన్ — (అం సం) వినుతి యొనరించె ననుటకు దనరున్ నామంబు లగుచు ధరపై నగ్గిం చెను గైవారము సేసెన్ గొనియాడెను దొగడె నన గ గొండాడె కనన్ (మాన 66) అనినది ఇట్లే (వేంక మాన 59)

మరిపెన్ — చంపు అను అర్థము మడుపు సుప్రసర్థము ముడపె అనియె లని (అం భా 3 28) రిడయో రభేద అని దాని కైన (రూపాం) ఇది అనియెను అం భా దానికే ప్రహరించు అను (అర్థాం) ఇట ఇచ్చిన దనవచ్చును నిఘంటువులు ఏవియు ఈ అర్థ మున దీనిని గ్రహించుట లేదు మడిపెన్ అనియే ఇట (అం భా పా) అని మడిపెన్ అను దానికే (అర్థాం) ఇది అని అవి అభిప్రాయపడిన వేమో

ప్రహరించెను — ప్రహరించె ననుటకు వఱలు నావ్యయములు మొత్తై గొట్టెను ప్రేసె మో దె నన గ (వేంక మాన 6)

గణించెన్ — నెంచె గణుతి యిడె నెన్నికపెట్టె న నంగ గణనచేసె ననుట కొప్పు (వేంక మాన 65)

కడ గెన్ — దీనికి (శ ర) (సూ ని) ఈ అర్థమును ఇచ్చుట లేదు (బ్రౌ) ఇచ్చినది (చూ అను) (అం శే) అభిముఖు డగు అనెడి అర్థమును దీనికి ఇచ్చినది కడ గె దొడ గెను జెలరే గె గాలు ద్రొక్కె గవిసె గదిసె ననంగ నాఖ్య లయి యెప్పు నభిముఖుం డయ్యె కనుటకు (7) అని ఇది (అర్థాం) అన దగినది సకర్మకప్రకరణ మిది అగుటనుబట్టి ఈ (అం భా) కు ఇది అర్థ మన రాదు

తారలించెన్ — తారలలుట సమీపించుట (దీపక) వార్యవృత్తమనముద్రమునవలె తారలల్లినన్ అని (బ్రౌ)

అవుడు గఱచెన్ — బొడు శబ్దమునకు పెదవిక్రిందిచోటు అర్థ మను చున్నది (శ ర) (సూ ని) పెదవి అర్థ మని పెదవిని కిలమట బొడు గఱచుట కు అర్థ మను చున్నది అలిగి యౌడు గఱచి యా కటిపెలుచన నిలువ లేక (భార ఆది 6 29) ఇట (సం భాం) స్పష్టము గా త్రిశాం భ్రుకుటిం కృత్వా సందశ్య రిదనచ్చదమ్ (ఆది 77 3) అను చున్నది (చూ సూ ని బొడు) (అవుడు (రూపాం) బొడు) (అం భా కర్త) కోపాన పెదవిని విలుచుట దీనికి అర్థ మనినా డు పండ్లతో గట్టిగా స్పృశించి లోపలికి పెదవిని (పెదవిపెనుకప్రదేశ

మును)వంచుటయే ఈ విలుచుట అదియే (పెదవిని) కఱచుట రెండును ఇంచుమించు గో
సమానార్థములే అనవచ్చును అవుడు పెదవిని కఱచి-విడిచి అని ఇది(సక్రి) గా వ్యాఖ్యా
తము(అంభా)చే

[ఊటించెన్ — (నూని) ఊటించు గ్రవాంచి ఈఅర్థమును ఇచ్చి ఈ (అంభాను) ప్రమాణ
ము గా ఒనగినది (బ్రౌ) గూడ ఇట్లే అన్నది (చూఅను) బెల్లించు కడ మాత్రము
(నూని) బెల్లించె నూటించె ననగ అని (అంభాపా) గా ఇచ్చినది ఇది ప్రమాద మని
ఎంచును

[కవిసెన్ — చవిసె అని (వావి అపముద్రి)]

గీ అరసె నా గ విచారించె ననుట కొప్పు
బూసె బట్టించె జమిరె నాఁ బొలుచు నలమె
ననుట కెదిరించె ననుటకు నశిమె ననగ
బొలుచు చుండును శ్రీమాతృభూతలింగ

అరసెను—ఇది విచారించెను (అశోచించెను పరిశీలించెను పరికించెను ఉచితాను
చితముల విమర్శించెను-అనుటకు) పేర్లు

పూసెను పట్టించెను చమిరెను—ఇవి అలమెను (అలఁదెను విలేపించెను గంధా
దులను శరీరమునకు తాచెను (లేపనము చేసెను) అనుటకు) పేర్లు

అటిమెను—ఇది ఎదిరించెను (మార్కొనెను ఎదుర్కొనెను (ఎదురు గా నిలిచి
యుద్ధమునకు సిద్ధపడెను) అనుటకు) పేర్లు

అరసెన్ — నరసె నా బేరగు నార్తి వారిం చె విమరించె ననుటకు (అంసంనా
23)

[జమిరెన్ — జమరె (వావి అపముద్రి)]

[అటిమెన్ — అటిమె (వావి అపముద్రి)]

శ్రీ ఎలిచె దల చె ననం జను నెంచె ననుట
చీరె నన ను త్తరించె నా జించె నన గ
చేదనము జేసె ననుటకు జెల గు చుండు
భూతిలసితాంగ శ్రీమాతృమాతలింగ

26

ఎలిచెను తల చెను—ఇవి ఎంచెను (భావించెను తలపోసెను అనుకొనెను-అను
టకు) పేర్లు

చీరెను ఉత్తరించెను చించెను—ఇవి చేదనము చేసెను (చేదించెను ఖండించెను
త్తుంచెను (ఉత్తరీయాదులను) తెంచెను-అనుటకు) పేర్లు

ఎలిచెన్ —(సూ ని) (శ ర) దీనిని గ్రహంప లేదు (బ్రౌ) దీనిని గ్రహించి ఎలుచుట-
తల చుట ఎంచుట(అం భా) అనినది ఎంచు నకు ఎనుచు అనుచూపమునుగూడ (బ్రౌ)
ప్రదర్శించినది (చూ అను) (అం భా పా) ఎలిచె అనునదియే అని స్పష్టము గా వచించు
చున్నది (బ్రౌ)

చీరెన్ —చీతె అని (వావి పా) (శ ర) ఇట్లను చున్నది. అలఘురేఫము గా ఒకానొక డు
ప్రాస యున్నా డుగాని దానికి ప్రయోగము దొరకినది కాదు (అని) (సూ ని) లఘురేఫ
ముతోనే దీనిని ఉదాహరించినది (చూ చీరు.శివ అర్థము)

ఉత్తరించెన్ —దోవతులవా పు ఉత్తరింపుము అని(వ్యవ) త్రుంచు ను ఈఅర్థమునందు సోమన
ప్రయోగించు చున్నా డు అలవరించి చతుర్విధాహారముల దుష్టచేసి దుకూలముల్ ద్రుంచి
త్తుంచి కట్ట నిచ్చిన (ఉ హరి 4 5) (చూ సూ ని త్రుంచు) (నం) ఉత్తరించు అను
దానికే తెలు గున విశేషార్థసంపాదనము కలిగి తెను గిది ఐన దనవచ్చును పూర్వము
ఇట్టివి ఉదాహృతములు

చేదనము జేసెను —(అం శే) యిట్లను చున్నది నావ్యాయంబులు చేదించె ననుట కయ్యె
జించె నన వచ్చె నన వ్రక్కరించె నన గ (64)

శ్రీ ప్రామె దొల చెను వెలచెను దోమె రుద్దె
నన గ నిర్మల మొనరించె ననుట యొప్పు
నెనకొలిపె రే చె నా గను నెం గు చుండు
ప్రేరణము జేసె ననుమాట యిందుజూట

27

ప్రామెను తొల చెను వెలచెను తోమెను రుద్దెను—ఇవి నిర్మల మొనరించెను
(ముటికి పోవ జేసి(పాత్రాదులను జలాదులచె) శుభ్రపఱచెను శుద్ధిచేసెను-అనుటకు) పేర్లు

ఎనకొలిపెను రే చెను—ఇవి ప్రేరణమును చెసెను (ప్రేరే చెను పురికొలిపెను,
(యుద్ధాదులకు) ప్రోత్సహపఱచెను-అనుటకు) పేర్లు

తొల చెను — దొలిచెను (వావి పా) సూ ని పా గూడ ఇట్టిదే (చూ రుద్దు) పాత్రను తొలి
చెను అని వ్యవహారము ఐనను ఇది తొల చు అనియే ప్రయోగములు అను చున్నవి నవ
లావణ్యరసంబు పల్లెరములొనం బొస యగ్రంబునన్ భవదీయాస్య మొనర్చి యార్చి ఎదపం
త్రాలేయరుజ్జుండలం బు వినిర్మించె విరించి యచ్చిలుము వో పూ బొడి యిచ్చిహ్ను మం
బువులం దాత డు చె దొలంచుమిమిం బుట్టెన్ సరోజాతముల్ (నైష 8 98) మొ
(చూ సూ ని) తొల చు అనుటయే యుక్త మనిపించినది తొలిచెను అనుదానిని వేఱుగా
ఉదాహరించినది (ఆం ఖా) (చూ 3 22)

ప్రేరణము జేసెను —(ఆం శే) ఇట్లును చున్నది. ప్రేరే చెను బురికొలిపెను దారిచె ననఁ
జోదనకు దగు నాఖ్యలు (ఆం శే 40)

గి తెలచె నెర గె నెఱంగె జాగిలెను మొక్కె
నన నమస్కారమును జేసె ననుట కొప్పు
మీతె నన గడచె నన గ మించె ననుట
పొలిచి యుండును శ్రీమాతృభూతలింగ

28

తల్లిచను ఎరగెను ఎఱంగెను చా గిలెను మొక్కెను—ఇవి నమస్కారమును
జేసెను (నమస్కరి చెను చేమోడ్చెను దండముపెట్టెను-అనుటకు) పేర్లు

మీతెను కడచెను—ఇవి మించెను (అతిశయించెను అతిక్రమించెను దా తెను,
(తనకంటె) ఇతరుని తక్కువవానిని జేసెను-అనుటకు) పేర్లు

తెల చెను — తెలిచె -అని (బొ పా) దెవానాంబ్రయుల మొక్కి తెలుతు గుకవులన్
(రాఘ ౨) ఇట (శ ర ఇట్లును చున్నది తెలచు దే నక్రి తెలుమ యొక్క-రూపాం)

ఇట్లు ఆకారమధ్యము గా గ్రంథములయందు కాన బడు చున్నది ఆపక్షమున ఇది వెలచు' క్రియవంటిది గా నుండవచ్చును (చూ తెలచు) (అని)
వమస్కారమును జేసెను — గే లొగించె గొలిచె నెఱగె జేమోదె నన నమస్కృతి యొనర్చె ననుట కివి యాఖ్య లగు అని (అం సం మాన ౩)

గీ కనుపుగొట్టె ననంగను దనరు నూ చ
ముట్టు గాఁ గొట్టె ననుమాట పట్టువట్టె
ననెడిమాటకు దగుఁ గచ్చుకొనె ననంగ
బుంగవతురంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

29

కనుపుగొట్టెను—ఇది ఊ చముట్టు గా కొట్టెను (నిశ్శేషము గా-కొట్టెను తునుకలు తునుకలు గా చెనెను ఖండించెను-అనుటకు) పేరు

కచ్చుకొనెను—ఇది పట్టువట్టెను (పంలము పట్టెను కార్యదీక్ష వహించెను-అనుటకు) పేరు

కనుపుగొట్టెను — దైత్యుల నూ చముట్టు గా గొట్టినశౌర్యచుర్యునకు రామభద్రునక బైప్రయ జేకులు గాక భద్రముల్ (జైమి ౪౦౦) ఇట ఊచముట్టు గా కొట్టిన అనుట కనుపుగొట్టిన అనుటయే (కనుపుగొట్టిన)-ఒక్కనినేని మిగుల సీయక రాక్షసు లందఱును ముక్కలు ముక్కలు చెసని (హుపుమాన) రామభద్రునకు అని అర్థ మనిపించును కొట్టు నకు ఛేదించు లనెడి అర్థము గూడ ఇన్నది కొట్టు (సక్రి) ప్రహరే ఛేదనేచ ప్రహరించుట ఛేదించుట (తల కొట్టె చెట్టు కొట్టె) అని (చిన్న ధాతు) కాలుబలంబులం గనుపు గొట్టినం గాలు చెయి తల దొక్కయిని యేరుపాటు లేక వండం దఱిగినయెడలును (భార భీష్మ ౩ 248) బ్రౌ కనుపుగొట్టుట చిందరివందర చేసుట యదాయదలు చేసుట తు క తునకలు చెసుట-అగుల్పములను కనుపుగొట్టు నకు ఇచ్చినది భంగవఱు అనికూడ మునినది దీనికి (శ ర)

[పట్టు పట్టెన్ — పట్టుచు వదె ననె అని (వావి అపపా) కచ్చుకొనుట అనగా పట్టుకొ బడుట అని (బ్రౌ) (సూ ని) కచ్చుకొను అనుదానిని (అక్రి) గా వచించు చున్నది

ప్రయోగము ఒకటి ఇట్లున్నది ఉచ్చైశ్శ్రవ మగుతనపై విచ్చలవిడి నెక్కురౌతు వృద్ధ శ్రవు డై హెచ్చె నని వేల్పుతేజం గచ్చుకొని హంబంబు వీట గల్గుహయంబు (చను 30) (చూ సూ ని) వేల్పుతేజని దేవతాశ్వమునుగూర్చి కచ్చుకొని పట్టుపట్టి పంతముపట్టి (హయంబు హంబును) అని అన్వయము (శ ర) తెలుచు కడ ఇట్లని నది చేవానాంబ్రయుం మ్రొక్కి తెలుచు గుకవులన్ (కుకవులన్ కుకవునుగూర్చి క కవులకు అనియు ప్రయోగము (రాఫు ఆ) (అని) ఇట్టిదె ఇది ఇట అనన్తరక్రియ కచ్చుకొను తదనన్తరక్రియ హంబు (సూ ని) వేల్పుతేజని అనుదానికి (వ్యవహత క్రియ యగు) హంబున్ అనుదానితోనే అన్వయ మనుకొనికా బోలు కచ్చుకొను అనుదానిని (అ క్రి) గా పరిగణించుటయేకాక ఈ (ఆం భా)ను ప్రయోగము గా గూడ ఇచ్చుచున్నది (ఆం భా) ఒనర్చిన ఆకర్మకనకర్మక క్రియావిభాగమును (సూ ని) సరిగా గుఱుతించుకొననందున కలిగినప్రమాద మిది అనిపించును]

గీ పెట్టె గీలించె నా గను వెలయు చుండు
నుంచె ననువల్కునకు నేదె నుజ్జగించె
ననంగ విడిచె ననెడిమాట కతిశయిల్లు
భూరిభవభంగ శ్రీమాతృభూతలింగ

30

పెట్టెను కీలించెను—ఇవి ఉంచెను (ఉనిచెను ఉండ జీసెను-అనుటకు) పేర్లు
వీదెను ఉజ్జగించెను—ఇవి విడిచెను (వదలెను వీదెను త్యజించెను విసర్జించెను-
అనుటకు) పేర్లు

కీలించెన్ —(సూ ని) సం స క్రి) అని తత్సమధాతువు గా దీనిని ఇచ్చి ఇట్లు వ్రాయు చున్నది.
(ఇది లల అని సంస్కృతధాతువునుబట్టి తత్సమము గా గ్రహంప బడెను కాని (ఆం భా
యయాతి గ్రంథములలో నుండు బట్టి తెలుగు గా కూడ కన బడుచున్నది) అని)

వీదెన్ —(సూ ని) ఏదు కు ఈఅర్థమును ఈయ లేదు ఉడుగు అర్థమిచ్చి (అ క్రి) అనినది
(2) అర్థము గా లేని దగు పోయిన దగు - అని వచించి శృంగారంబు నలంగ దేమి
యును బ్రస్వేదాంకురశ్రేణి లే దంగంబుల్ మెఱు గేద వించుకయు మాహారాష్ట్రసామంతు

సా రంగుం దోలి తురంగముం గొనినసంగ్రామంబునం దృష్టన ప్రాంగస్పారయకుండు
మన్మవిభుపం పై చన్నసైన్యంబునన్ (నిర్వ 48) అనుప్రయోగము నొకదానిని ఉదాహ
రించినది ఇది (అం భా) చెప్పినఅర్థము చెప్పినను సరిపడునదియే అంగంబుల్ మెలుగు
ఎదవు అవయవములు కాంతిని విడిచినవి కావు=(అన గా) కాంతివానములు వాడెడు అని
అనుటయే ఇ క రెండివప్రయోగ మొకటి ఇ ట్లన్నది ముట్టబడి దీర్ఘసూత్రం డిట్టి
ట్టరుగ గ నుపాయ పెది యొకనిచే బట్టువడె దనదుడెందము పట్టు వదలి చకితవికిల
భావెంద్రియ దై (ధార కాంతి 98) దీర్ఘ సూత్ర స్తు మందాత్మా వానబుద్ధి రిచేతన
మరిణం ప్రాప్తవాన్ మూఢో య దై వాపహతేంద్రియ (సం భార కా 97 అధ్యా
7శ్లో) మూలంబునందలి వానబుద్ధి అనుదానికె ఉపాయ మేది అని అనువాదము వాన
బుద్ధి=విడువ బడిన (బుద్ధి) నిశ్చయాత్మికాన్ని అచ్యుత్తి కౌంసాధక మగు ఒండ్రియ
మునకు రా గలయోగవన (ఎదియె ఉపాయము) (ఎది) కలిగినవా దై అని అర్థము
ఇ క అనువాదమున ఎ ఉపాయము ఎది=ఉపాయమును విడిచి (అన గా) ఉపాయము(కార్య
సాధక మగు ఒండ్రియము) లెనివా దై అనుటయే (అం భా) అర్థమునకు ఇది విరుద్ధ
మేమియు గాదు రత్నమునం దిది యిట్లు (సక్రి) నె సమ్మత మగు చున్నది ఈ
రెండుప్రయోగములకె ఇం (సూ 9) ఇచ్చింది (సూ సూ ని ఎమ)

క ఒప్పించె నొప్పగించెను

నొప్పరగించె నన మూ డు నొకయర్థం వా

గప్పె నన మూనె ననుచుం

జెప్పబడు గివులచెత జెవ్వందీశా

ఒప్పించెను ఒప్పగించెను ఒప్పరిగించెను—ఇవి (సమానార్థకములు) (వశ-అ
చెను అసీనముచెనెను అప్పగించెను-అనుటకు) పేర్లు

కప్పెను—ఇవి మూనెను (అచ్చాదించెను మఱుగుపఱచెను కన బడ కుండ
జేనెను-అనుటకు) పేర్లు

ఒప్పరిగించెను —ఇది ఒప్పించెను అనువానినుండి ఎర్పడిన ఒప్పగించెను అనుదానికి
(సూపాం) అన దిగినది వర్ణకోపాగమా నైకె సర్వస్యం ప్రదృవే పదే అని(అధ కా)

కప్పెను — (నూని దీనికి బంధించు మాయ - అని అర్థమిచ్చి ప్రయోగము ఇట్టిచ్చినది -
 పలుక దనత్యము దూఱం బలుక డు బెట్టిదము గాగ బలుక డు వాదం ఎలకు
 తొర డు వాణి యనం గలవాకిలి యట్టిబుధు డు గప్పం జాలున్ (భారతాం 5 శ్లో 2) ఇది
 (అంభా) చెప్పంబడె గవులచేత అనుటనుబట్టి కవిప్రయోగైకవిషయమిది యనవలసి
 యున్నది వాకిలి మూసెను అని (వ్యవ) ఉన్నను వాకిలి కప్పెను అను (వ్యవ) ఈ -
 అర్థమున లేదు

సీ కొనె మారెఁ జదిపె నా గను గొట్టె నని తోచు

దటిగె ననం జను నటకె నన గ

కోరాడె చిటిమెను కొండాడె నా గను

దుమ్ము రేచె నటంచుఁ దోచు చుండు

జెనకె అంబెను సోకె జెననె ముట్టె ననంగ

దాకె నటం చని తనరు చుండు

జెరివెఁ దాచెను దాపెఁ జెక్కెఁ దూర్చె ననంగఁ

జొనిపె నటం చని తనరు చుండు

గీ నెసగు నొడియించె నన గ దీయించె ననుట

చీరె ననఁ బిల్చె ననుపల్కు చెల్లు చుండు

రాలె జాడించె నన గను రహికి నెక్కు

విదిలిచె నటన్నపల్కు గా వేదవేద్య

31

కొనెను మారెను చదిపెను—ఇవి కొట్టెను (కొట్టి చంపెను-అనుటకు) పేర్లు
 తటిగెను—ఇది నటకెను (ఖండించెను ముక్కలు ముక్కలు గా కోసెను-అనుటకు)
 పేరు

కోరాడెను చిటిమెను కొండాడెను—ఇవి దుమ్ము రేచెను (దుమ్ము పైకి ఎగురు
 నట్లు కావించెను-అనుటకు) పేర్లు

జెనకెను అంబెను సోకెను జెననెను ముట్టెను—ఇవి తాకెను (కగిలెను
 అంబెను స్పృశించెను-అనుటకు) పేర్లు

చెరివెను తాచెను తాపెను చెక్కెను తూర్పెను — ఇవి చొనివెను (కూర్పెను పొదిగెను ఖచించెను రత్నాదులను సువర్ణాదులతో సంఘటించెను-అనుటకు) పేర్లు ఋడియించెను—ఇది తీయించెను (లాగించెను వృక్షాదులను పెల్లగిల్ల జేయించెను పాదు ఊడి పైకి లేచి వచ్చునట్లు చేయించెను-అనుటకు) పేరు

చీరెను—ఇది పిర్పెను (అహ్వనించెను ఆమతించెను పిలిచెను-అనుటకు) పేరు చార్పెను జాడించెను — ఇవి విదిలిచెను (దులిపెను దుమ్ము మొదలగువానిని రాలునట్లు (క్రింద బడునట్లు) చేసెను-అనుటకు) పేర్లు

మారెన్ — ఈ (ఆం ఖా)ను ఇచ్చి దీనికి కొట్టు అనియే అర్థ మనినది (సూ ని) ప్రయోగ యులను ఇట్టిచ్చినది విరహాల మారుమారుషనపీరబలం బని పాంధకందర ల్లఱుగురమా కుమారునడిదా లని రాగవియోగజాతకా తరగుణదాత్మమన్మథపతా కని తేండ్ల నదల్చి కమ్మ దా మరల గదల్చి వారివరమండలిసొంపు వదల్చి రంగనల్ (వేంక పం 4 50) ఈప్రయోగమునందు మారు అనుదానికి కొట్టి(బాదించి చిత్రవధ మొనర్చి)చంపు అనుఅర్థమే ప్రసరణపుష్ట కలది గా కాన్పించు చున్నది మఱియొకప్రయోగము ఇట్లున్నది మార నిను శంకరు డు పలుమాలు మార వలసి క్రమ్మట బ్రతికించ దల చె నకట యట్టియవివేకము న జూమీ గట్టు బట్టి చెట్టు()జు గట్టి బై కంబు బట్టు గడ గె (కృష్ణ 4 90) ఇవట గూడ (పలుమాలు) మారన్వల కొట్టి (బాదించి) చంపుట (వలయు) (ఆవశ్యక మయ్యు) అని అర్థము చెప్పుట సంగత మనియే తో చినది కొనెన్ అనునది మారెన్ అనుదానికి పర్యాయము గా ఆం ఖా వచించు చున్నది ఆం ఖా) వీనికి కొట్టు అని అర్థ మిచ్చినను ప్రహణార్థములను (3 9)లో (ఆం ఖా)వేలు గా వచించి ఉండుటనుబట్టి (అజహత్నావృత్తి లక్షణతో) కొట్టిచంపు అర్థ మవలస వచ్చినది (బ్రౌ) కొనియెను వధించెను అను చున్నది వధార్థకముల గూడ (ఆం ఖా) (3 8లో) ఇచ్చినది అందులకె మైరితి నిది వ్యాఖ్యాత మైనది

చిటివెన్ — దీనిని అలఘురేఫయుతము గానే (సూ ని) గ్రహించి (ఆం ఖా పా) గూడ అట్లే ఇచ్చినది ఇ క కొండాడు కడ (సూ ని) లఘురేఫయుతము గా(ఆం ఖా పా)ను ఉదాహరింపుట ప్రమాద మనించును

చెరివెన్ చెక్కెన్ — (ఆం శే) వీనికి సంఘటించుట కాఖ్య లై జాను మీఱు జెరివె దుటి

మెను గీల్కొల్పె జెక్కె నన గ (94) అని సంఘటించుట అర్థమనినది ఇది (అర్థాం) అన దగినది వీనికి

ఒడియించెన్ — ప్రయోగము ఇట్లున్నది యిదె నాదువిభునిచే నీవదాన్యనగంబు నొడి యించుకొని యే గు చున్నదాన (పారి 4 58) ఇట పరిమళోల్లాసవ్యాఖ్య ఒడియించు కొని అపహరించుకొని అని అర్థము చెప్పినది ఇది ఈసందర్భమునకు సముచితము గా కనిపించుట లేదు (అం భా) ఎచింఛిన తీయించు (లాగించు వెర్లతో గూడ పెకలించు) అను అర్థమే ఇచ్చటి సత్యభామాగంభీరవీరగర్వాలాపముల కెంతయో పరిష్కృష్ట చేకూర్చునది గా ఉన్న దనుట సహృదయవేద్యము

[కొనెన్ — గొనెన్ (వావి అపముద్రి)]

[దాచెన్ — దా చెన్ (వావి అపముద్రి)]

[విదిలిచెన్ — విదలిచెన్ వావి అపముద్రి) దోవతిధూళి విదుల్పుచు లేచి (హరిశ్చ 2భా) (చూ శ ర)]

సీ వివిరెను తడవె నా నిమిరె నం చని యొప్పు

నచ్చె ననం దగు నమ్మె ననుట

సోడుముట్టె ననంగ శోభిల్లు నంతట

వ్యాపించె ననుట యియ్యకొనె నూర్కొ

నె నన గ సమ్మతించె ననుట రాజి

వంచె ననం దగు వండె ననుట

వంచె ననుటయును వానించు నన గను

బైని దేలిండుట పర గు చుండు

గీ బాట జూచె ననంగ దప్పకయె చూచె

ననుటకును దోచు నోనాడె నన గ నొవ్వ

నా డె ననుట చెలంగు దనర్చు వీడె

మానె నన విడిచె ననుట మాతృభూత

93

వివిరెను తడవెను—ఇవి నిమిరెను (చేతితో దువ్వెను రాచెను-అనుటకు) పేర్లు నచ్చెను—ఇది నమ్మెను (విశ్వసించెను ఆప్తం దని తల చెను-అనుటకు) పేరు-

సోడుముట్టెను—ఇది అంతట వ్యాపించెను (బ్రహ్మరంద్రమును (మాడపట్టును) తా కెను తల కెక్కెను మిన్ను ముట్టెను అతిశయించెను అనుటకు పేరు

ఇయ్యకొనెను చూక్కొనెను—ఇవి సంపత్తించెను (శయకొనెను అంగీకరించెను ఒప్పుకొనెను ఒడబడెను-అనుటకు) పేర్లు

వంచెను — ఇది వండెను (వంటచేసెను పదించెను) వంచెను (వంగునట్లు చెసెను నమ్రము గా ఒనర్చెను-అనుటకు) పేరు

వానించెను — ఇది పైని దేలించెను (జలాదులలో మును గకి పైకి తేలునట్లు చేసెను-అనుటకు) పేరు

పాట జూచెను—ఇది తప్పకయే చూచెను (దృష్టి చెదర కు డ (తొం గ కుండ అట్టే చూచెను-అనుటకు) పేరు

నోనాడెను—ఇది నొవ్వనాడెను (నొ బలికెను నొచ్చు (దు ఖపకు) నట్లు నూటాడెను-అనుటకు) పేరు

వీడెను మానెను—ఇవి విడిచెను (వదలెను విరమించెను చాలించెను-అనుటకు) పేర్లు

సంపత్తించెను —కొన్నిసర్వాయములను నిఘంటువులు దీనికి ఇట్లెచ్చు మిన్నవి మైకొనియె నియ్యకొనె ండిం చెయె ంప్పె నన గ నంగీకరించు కౌఖ్య లయ్యె (అం శే 34) కెస గు మంచిది కా నిమ్ము పల్లె యన గ సమ్మతిల్లుకును (వేంక నూన 67 ప)

వంచెను —దీనికి మొదటియర్థమును నిఘంటువులు ఇచ్చుట లేదు

వానించున్ —త్రొ వానించుట అన గా పైని కేలించుట (అం భా) అనినది (సూ ని శ ర లు) దీనిఁ ఈఅర్థమును చ య లెడ

తప్పకయేచూచెను — భయ మింత క లప్పనిచూపుచే నాచి చూడనియట్టమాడ్కి జూచు (కవి రా 2 3) (చూ చా ని కప్పు)

నొనాడెన్ — నొనాడ నెసె అనుదానికి దు ఖపడేలాగు పొడిచినాడు లని (త్రొ) చూ అను) నొ బిరుక ప్రయోగ మిచ్చు చిన్నది (త్రొ) క్షరభాండముక యెందు కీక్షర

మొక బంతు నో బుకుమన్ (పంచ 280) (చూ బ్రౌ అను) నొ బుకువంటిదే
నొనాడు

ఆ వె ఓసరించె నన గ నోరనేనె ననుట
వెలయు విలిచె నన గ ఓలిచె ననుట
యలరు విలిచె నన గ నమ్మె నం చన దో చు
మహితగుణసమేత మాతృసూత

34

ఓసరించెను—ఇది ఒరనేనెను (ప్రక్కకు ఒరగించెను ఒకవంకకు తొల గ జేసెను—
అనుటకు) పేరు

విలిచెను—ఇది పిలిచెను (ఎల్చెను ఆహ్వానించెను) అమ్మెను (విక్రయించెను—
వెలకు వస్తువులను ఇచ్చెను-అనుటకు) పేరు

[ఒర నేనెన్ — ఒర జెనె అని (వావి అపపా) క్రియా ప్రాధా బహు శబ్దప్రసంగం -
అనుకారికాకావ్యాఖ్యానసందర్భమున అహోబలపతి ఇట్లను చున్నాడు— కదియ బడి
చదికిల బడె ఇత్యాదీనాం నాన్తానా ము ద్వితీయా వత్సేనైవ గ్రహామ్ ఎతాదృశాని రూపాణి
ద్వితీయాసమ్మనై అకర్మకత్వ ఉదాహరణమ్ (అని) ఇది సకర్మకరము]

ఆ వె పో జె నన గ వెలయు ముంట జీల్చె ననుట
చెప్పె ననుట ఫలము జెందె ననుట
పరగెు పొరనె నన గ మఱువెట్టె నన దగు
మఱు గువెట్టె ననుట మాతృభూత

35

పో జెను—ఇది ముంటను చీల్చెను (ప్రత్తి నార ము న్నగువానిని నలుసులు లే
కుండ నన్నము గా తీసి బాగుచెనెను పోజెను) చెప్పెను (వచించెను పలికెను)
ఫలమును చెందెను (కార్యసిద్ధి పడనెను) పొరనెను (పొందెను-అనుటకు) పేరు

మఱువెట్టెను—ఇది మఱు గువెట్టెను (మఱు గుచెనెను దా చెను ఎప్పుడుచెను—
అనుటకు) పేరు

పో జెను —ముంట జిండుట చెప్పుట ఎల మందుట పొందుట (అం ణా) అని బ్రౌ (చూ
అను) దీనిని బిట్టి ముంట జించె అని (బ్రౌ పా) అని తో చు చున్నది (సూ ని శ ర య)

దీనికి మొట్టమొదటియర్థమునే ఇచ్చినవి ప్రో జా (రూపాం) ప్రత్తిని ప్రో జాచన్
వడికి బ్రాహ్మణు డిద్దుపవిత్రతంతువర్ (ఉ హరిశ్చ 4 ~ 0) (చూ సూ ని

ముంటన్ — మూ డు కు మూండు రూపము గలదు (చూ కు సం 6 84) (ఇది ఔపనిషత్ కి కము) దీనికి ఎర్పడిన (రూపం) ముండు దానికి (ఔ) ముంటన్ - అనవచ్చునేమో నారి-ము న్నగునవి మూ డుప్రేక్షతో పట్టి చీరుట లోకదృష్టము

మఱు గువెట్టెన్ —మఱు గు బెట్టెను (వావిపా) అప్పు డిది మఱు గు తొచ్చితని (మొ) వానివంటి దన వలయును

సీ వంచిందె ననుటకుఁ బండించె ననఁగను

గిక్కురించే నన గను గేరు మండు

దీకొనె నన గను దీకొనె నన గ నె

దుర్కొనె నం మను దోఁచు చుండు

బుర్రపురఁ బొక్క నాఁ దఱచు గా వెతలను

జెందె నం చనుమాట చెల్లఁగు చుండు

వార్యే నాఁ గడిగె నుపాసించెఁ గడనె ను

దేశించె నాఁగను దేజరిల్లు

ಗ್ರೀ ವಲಯು ವೆನ್ನಾಡೆ ನಾಗನು ವೆಂಬಡించೆ

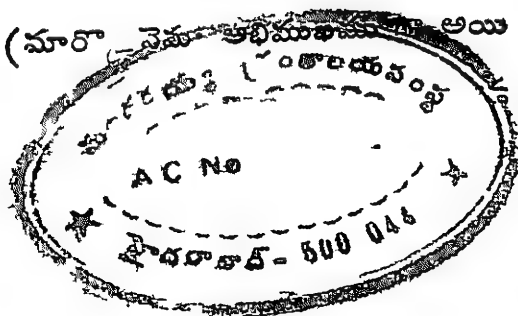
ననుటకు వెలార్చె వెదచర్చె ననఁగఁ జర్చె

ననుటకుఁ జెలింగు వినఁడాయె ననెడిమాట

కలరు బెడచెవి బెట్టె నం చని మనాశి

పండించెను కిక్కురించెను—ఇవి వందించెను (మోహించెను, బేలుపటచెను మోసము చేసెను-అనుటకు) పేర్లు

దీకొనను దీకొనను—ఇవి ఎదుర్కొనను (మారా నెను అభిముఖమున) అయి
తా(కెను-అనుటకు) పేర్లు

పురపురఁ బొక్కెను—ఇది తఱచు గా వెతలను చెందెను (ఎక్కువ గా ద ఖ పడెను మిక్కిలి బాధపడెను-అనుటకు) పేరు

వార్చెను—ఇది కడిగెను (ప్రక్షళించెను కడిగికొనెను జలాదులచే శరీరాదులను శుభ్రపఱచెను) ఉపాసించెను (నేవించెను భజించెను (భక్తితో) కొలిచెను) కెడ నెను (ఎడనెను పానెను ఎడమాయెను వీడెను) ఉద్దేశించెను (ధావించెను అను కొనెను తల చెను-అనుటకు) పేరు

వెన్నాడెను—ఇది వెంటడించెను (వెంట బడెను వెంటనంటెను-అనుటకు) పేరు

వెలార్చెను వెదవల్లెను—ఇవి చల్లెను (పొరఱజల్లెను విత్తములు లో నగు వానిని నలుదిక్కులయందు పడునట్లు వేసెను-అనుటకు) పేర్లు

పెడచెవినిఁ బెట్టెను—ఇది విన దాయెను (ఆలకించి విన కుండెను పెడచెవులఁ బెట్టెను ఆదరించి వినలేదు-అనుటకు) పేరు

పండించెను అంచు నకండు పల్క దరహాపత జెక్కిలి గొట్టి లెస్స పం డించితి వోయి దానది (అము 6 40)

వెదవల్లెను — వే డిమి దిక్కుల వెదవల్లకొనుదు (ద్వి రామా 4 2) ఎదనంబు దెలిచిన వర దంతకాంతి వెదవల్లినవిధాన వెన్నెల గాయు (ప్రభులింగ లీల 4 4) (చూ బొ)

గీ మించు తీక్కెంచె నన గ నిక్కించె ననుట

చనును బారువ జూచె నా జక్క గాను

జూచె ననుటకు సలిపె నా దో చు జేసె

ననెడిమాటకు మాతృభూతాభిధాన

37

తీక్కించెను—ఇది నిక్కించెను (ఉబ్బించెను ఉబ్బికించెను పైకి ఉబుకుట (ఎత్త గుట) కలదానినిఁ గా చేసెను-అనుటకు) పేరు

పారువఁ జూచెను—ఇది చక్క గాను చూచెను (నూటి గా కాంచెను లక్ష్యము తప్ప కుండ వ్విగా చూచెను-అనుటకు) పేరు

సలిపెను—ఇది చేసెను (ఓనరించెను కావించెను ఓనర్చెను ఆచరించెను - అనుటకు) పేరు

పారువ జూడెను — పారువ గ్రహించి (సూ ని) గుఱుతు అర్థ మని క్రిందిప్రయోగమును ఇచ్చినది కలికి జక్కలు నీవలిగుబ్బలకు నుబ్బి పఱతెంచె బారువపట్టె నేమొ (ఉ రా 6 68)

క పటుతాళించె ననంగను

నటు నిటు బెళుకంగ జూచె ననుటకు దో చుం

జిటికె ననంగను విలసిలుఁ

జిటికెలు వేసె ననుమాట చెవ్వందీశా

38

పటుతాళించెను—ఇది అటు నిటు బెళుకంగ జూచెను (భయాదులచే చలనము కలుగు నట్లు అదిక్కు ఈదిక్కు చూచెను-అనుటకు) పేరు

చిటికెలు—ఇది చిటికెలు వేసెను (ఆవలింతలు వచ్చినప్పు డది అంగుళిస్ఫోటనములు ఆచరించెను చిటికరించెను-అనుటకు) కే రు

బెళుకంగన్ —(శ రి) బెళుకు అని గ్రహించి చలించు అని అర్థ మిచ్చినది బెళుకు అనియు ఈఅర్థమునందు కలదు తిళుకులు గుల్కుచెఱుకను దమ్ముల నశ్రుమరందబిందు వున్ దొల కి (దిశా 4 52) (చూ సూ ని)

ఆ వె అడిగె బలికె వందె నడ్డగించెను గోసె

నన గ నిట్లు కొన్ని యగు ద్వికర్మ

ధాతువులు గ దెలియ దగువాని నెల్లను

మహాతగుణమేత మాతృభూత

39

అడిగెను పలికెను వందెను అడ్డగించెను కోసెను—ఇట్లు కొన్ని అగున్ (ఉండును) వానిన్ ఎల్లన్ (వానిని అన్నిటిని) ద్వికర్మధాతువులు (ప్రధానకర్మము అప్రధాన కర్మము-అనెడి) రెండువిధము లగు కర్మములు - కలధాతువులు కన్ తెలియన్ తగున్-ఎఱు గనగును

అకర్మకథాతువులను సకర్మకథాతువులను వదించి ద్వికర్మకథాతువుల నిక
(అంభాకర్త)దిజ్మిత్రముగా ప్రదర్శించినాడు పైవానికి ఉదాహరణములు ఇవి
(అడిగెను) మాణవకుని(మాణవకునివలన) మార్గమును అడిగెను అడిగి తెలిసెను-
అనుట (పలికెను)- పుత్తుని (పుత్తునికొఱకు) ధర్మమును పలికెను (వందెను)
బియ్యమును (బియ్యముతో) అన్నమును వందెను (అడ్డగించెను) గోవును గోష్ఠ-
మును (గోష్ఠమునందు) అడ్డగించెను ఎక్కడకు పో నీక నిలిపెను (కోసెను)
వృక్షమును (వృక్షమునుండి) ఫలములను కోసెను (అని)

ద్వికర్మకథాతువులు — తృతీయా చతుర్థి పఞ్చమీ సప్తమీవిరక్తులకు అర్థములు వరుసగా కరణ
హేతువులు తాదర్థ్యము అపాదానము లధికరణము అనునవి (అర్థము) వానిని
వక్త వివక్షింపనప్పుడు (అకథితం చ (3 3 3) అనువాచనిత్రమున) ఎర్పడినకర్మము
అప్రధావకర్మము అట్టిదానితో గూడిన సకర్మకథాతువులు ద్వికర్మకథాతువులు నన్నయ
సర్వవిభక్తి సంస్కృతత్యూ అని సూత్రించినాడు అహోబలపతి ఈసూత్రమునకు ఉదా
హరణములు ద్వికర్మకథాతువులు గూడ అని వ్యాఖ్యానించుచు గోవుల బాలు ఎతికెన్-
ఇత్యాదౌ ద్వితీయా అనినాడు ద్వికర్మకథాతువులు సంస్కృతమున ఇట్లు పరిగణితము లైనవి
దుహ్ యాచ్ పచ్ దణ్ రుధి ప్రచ్చి చి బ్రూ శాసు జి మధ్ ముషామ్ కర్మియ క్ష్యా
దకథితం తథా స్యా స్ని హృ కృ ష్వహామ్ (అని) వరుసగా వీనికి ఉదాహరణములు
ఇవి- గాం దోగ్ధి పయ (అవును పాలును ఎతుకు చున్నాడు (అవునుండిఅనుట) ఎలిం
యాచతే వసుధామ్ (బలివి వసుధను (భూమిని) యాచించు చున్నాడు (వసుధకై అనుట)
తండులా నోదనం పవతి (బియ్యమును అన్నమును వండు చున్నాడు (బియ్యముచే
అనుట) గర్గాన్ శతం దణ్డయతి (గర్గులను నూలుచూపాయలను (ఎపరాధద్రవ్యము))
పుచ్చుకొను చున్నాడు (గర్గులనుండి అనుట) వ్రజ మవరుణద్ధి గామ్ (వ్రజమును
(వసులకొట్టమును) గోవును నిలుపు చున్నాడు (వ్రజమునందు-అనుట) మాణవకం పన్థానం
పుచ్చతి (మాణవకుని (బాలుని) మార్గమును అడుగుచున్నాడు (మాణవకునివలన అనుట)
(అడుగుటకు అడిగి తెలిసికొనుట అర్థము) వృక్ష మవచినోతి ఫలాని (చెట్టును ఫలములను
కోయు చున్నాడు (చెట్టునుండి - అనుట) మాణవకం ధర్మం బ్రూతే (మాణవకుని
ధర్మమును చెప్పు చున్నాడు (మాణవకునికొఱకు-అనుట) మాణవకం ధర్మం శాస్త్ర

(మాణవకుని ధర్మమును శాసించు చున్నాడు (మాణవకునికొరకు అనుట) శతం జయతి
 దేవదత్తమ్ (నూటిని దేవదత్తుని వశపఱచుకొను చున్నాడు (నూటిటిచే అనుట) సుధాం
 క్షీరనిధిం మన్నతి (సుధను - రనిధిని (పాలసముద్రమును) త్రచ్చుచున్నాడు (సుధకై -
 అనుట) శతం ముష్టాలి దేవదత్తమ్ (నూటిని నూలురూపములను దేవదత్తుని దోచు
 కొనుచున్నాడు (దేవదత్తునినుండి అనుట) గ్రామ మజాం నయతి (మేకను గ్రామమును
 అపహరించు చున్నాడు (గ్రామమునందు అనుట) గ్రామ మజాం ర్హతి (గ్రామమును
 మేకను లాగు చున్నాడు (గ్రామమునందు అనుట) ఈదుహ్యదుః అర్థపరములు
 స్వరూపపరములు కావు కావున బలిం భిక్షతే వసుదామ్ - అనునట్లు బలిని వసుధను వేడు
 చున్నాడు అనురీతివియు ద్వికర్మకములే సంస్కృతవ్యాకరణము పరిగణించిన దుహ్యదులు
 వానిసర్వాయములే తెలుగునను యధాప్రయోగము గ ద్వికర్మకధాతువు లని తెలియవలయును
 వీనిలోనివానినే (అం థా) కొన్నిటిని ఉపలక్షణవిధితో ఉదాహరించినది (అం కొ) కర్మ
 ఏడువిధము లనుచు క్రిందిరీతిని వివరించినది గర్తకు గ్రియచేత గడు నిష్ఠముగ
 బొంద దగినది కర్మాఖ్య దనరునదియే ఈప్పతికర్మ మనీప్సితకర్మంబు నలయిప్పతానీప్స
 తాఖ్యకర్మ మకథితకర్మంబు నక్కర్తృకర్మం బఖివాతకర్మం బసహితకర్మం మనుచు
 గర్మంబు సప్తావ్యాయంబులచేత దగు దెల్పెదను వరుసగ వినుండు జనపతి యన్నంబు
 సావడియెడు నన నీప్సితకర్మాఖ్య నన గుచుండు మును మూర్ఖుడ విషంబు దివియె
 నన గ నిది యయ్యనీప్సితకర్మ యగుచు దనరు దొరకొని కొలుండు ఎవ్వ గప్పనపాయ
 సాన్నంబు మెసవిడి నన గ నిదియె యీక్షింప నీప్సితానీప్సితకర్మాఖివాతంబుచేతను దనరు
 మిగుల నాదేవదత్తుడు యజ్ఞదిత్తు నెఱగొంగడి నడిగెడి నని వడి గ రెండు కర్మంబులు
 నుప నకథితకర్మం బగుచుండును గృతులందు నూహ సేయ మూర్ఖుడు గ్రామ
 మునుగూర్చి పోయెడిని గురుండు తచ్చిప్పుని మదిని దల పుచు గ్రామమునుగూర్చి పో
 జేయు చున్నా దనిన శిష్యు ఎలకర్మతను గనియెను గనుక నిట్టిది కర్మక్రిస్తామంబుచేతను
 దనరారు చుండును గణింప శ్రీయజ్ఞదత్తుచే జాప వడి నల్ల ఒడు చున్న దన జాప
 ప్రథమ యైన కతన నిదియె యఖివాతకర్మనామధేయంబుచే బొల్పు గ నలరు చుండు
 యజ్ఞదత్తుడు జాప నల్లు చున్నా దనుకరణి యనభితికర్మ మయ్యె (అ)

సీ ప్రోచుచున్నాఁ డనఁ బ్రోచు చున్నా వన
 బ్రోచుచున్నా ననఁ బోలుచు లట్టు
 ప్రోచె ననంగను బ్రోచితి వన గను
 బ్రోచితి నన గను బోలుచు లిట్టు
 ప్రోచు ననంగను బ్రోతు వనంగను
 బ్రోతు ననంగఁ బెం పొందు లృట్టు
 ప్రోచుఁగాత మనంగఁ బ్రోతువుగాత నా
 బ్రోతునుగాత నాఁ బోలుచు లిజ్జ

గీ లార్థములపురుషక్రియలందు నేక
 వచనములఁ దెల్పితిని బహువచనములను
 జూచి యన్నిటి కిట్లు రెంచుకొనవలయు
 నాశ్రితనిధాన మాతృభూతాభిధాన

40

ప్రోచుచున్నాఁడు ప్రోచుచున్నావు ప్రోచుచున్నాను—ఇవి లట్టు (లద్రూపములు)
 ఇందు (మొదటిది ప్ర పు ఎ) రెండవది (మ పు ఎ) (మూడవది ఉ పు ఎ)

ప్రోచును ప్రోతువు ప్రోతును—ఇవి లృట్టు (లృద్రూపములు) (ఇందు మొద
 టిది-ప్ర పు ఎ) (రెండవది-మ పు ఎ) (మూడవది-ఉ పు ఎ)

ప్రోచు గాతన్ ప్రోతువుగాతన్ ప్రోతునుగాతన్ —ఇవి లిజ్జ (లిజ్జాపములు-
 ఆశీర్గజ్జతోడిరూపములు)

క్రియలను చెప్పి వాని కగుపురుషకాలాదులను ప్రదర్శించినా డు (ఆంధా కర్త)
 దిజ్జాత్రము గా ఇట్లు

[లార్థములన్-లకారార్థములను (లట్ లిట్ లృట్ లిజ్జలను) పురుష
 క్రియలయందు (ప్రథమపురుష మధ్యమపురుష ఉత్తమపురుషక్రియలయందు)
 ఏకవచన(రూప)ములను తెల్పితిని బహువచన(రూప)ములను (చూచి-పరిశీలించి)
 అన్నిటికిని (ఇట్లు) ఎంచు కోవలయును (తక్కినక్రియ అన్నిటికిని వీనియట్లే రూః

ములు ఊహించుకొన వలయును (ఇట్లని దిజ్ఞాప్రప్రవర్తన మిది అనుటను (అం భా) తెలివినది) ఈలార్థముల వివరణమునకై (చూ ఆం కొ)]

లట్టు — వర్తమానే లట్ (3 23) అని పాణినిసూత్రము వర్తమానంబు నా బొరబ్బ పరిసమాప్తంబు అప్పటికి (ప్రయోగకాలమునా టికి) ముగియ కుండునది. అని (బాలవ్యా)

లిట్టు — పరోక్షే లిట్ (3 2 5) అని పాణినియము భూతంబున లిట్టగు భూతంబు నా విద్యమానధ్వంసప్రతియోగ ముం దుండి యప్పటికి (ప్రయోగకాలమునా టికి అనుటయే లే కుండునది అని (బాలవ్యా)

ల్పట్టు — ల్పట్ శేషే చ (3 3 3) అని (పాణిని) భావిని ల్పట్టగు భావి నా విద్యమాన పాగభావప్రతియోగి అప్పటికి బుట్ట కుండునది (బాలవ్యా)

లిజ్జ — ఆశీష లిజ్ లోదా (3 3 73) (పాణిని లభింపనియభీష్టార్థము బొంద నగుకోరిక ఆశీస్సు

ప్రోచుచున్నాడు — ప్రోచుచున్నారు (ప్ర పు బ) (మ పు బ ఇదియే) ప్రోచుచున్నాము (ఉ పు బ) ఇవి లట్టుబహువచనరూపములు

ప్రోచెను — ప్రోచిరి (ప్ర పు బ) ప్రోచితిరి. (మ పు బ) ప్రోచితిమి (ఉ పు బ) ఇవి లిట్టు బహువచనరూపములు

ప్రోచును — ప్రోతురు (ప్ర పు బ) (మ పు బ ఇదియే) ప్రోతుము (ఉ పు బ) ఇవి ల్పట్టు బహువచనరూపములు

ప్రోచు గాతన్ — ప్రోతురుగాతన్ (ప్ర పు బ) (మ పు బ ఇదియే) ప్రోతుముగాతన్ (ఉ పు బ) ఇవి ఆశీరిజ్జబహువచనరూపములు

గీ ప్రోవ బదె ననఁ గర్మార్థమునఁ జెలంగు
జనును బ్రోపించె ననఁగ నిజర్థరీతి
నలరు భావార్థమున బ్రోచు టాయె నన గ
దక్కు నీరీతి గను గొనఁ దగు సుహేశ

ప్రోవఁబడెను—ఇది ప్రోచుదాతువునకు కర్మార్థకరూపము (కర్మమును చెప్పుచు వచ్చినలకారము గలరూపము-అనుట)

ప్రోపించెను—ఇది జీజర్థకరూపము (జీజర్థము - ప్రేరణ దానిని దెలుపుచు వచ్చిన ఇంచుక్కు తోడిరూపము ఇది అనుట

ప్రోచు టాయెను—ఇది భావార్థకరూపము (ధాత్వార్థమాత్రమును వచించునట్టిరూప మిది యనుట) [ఇట్లే-పొదువ బడెను పొదివించెన్ పొదువు టాయెను-మొ]

ఇ క ఇట దిజ్మాత్రము గా కర్మార్థకక్రియాదులను వచించు చున్నాడు అంభా కర్త

కర్మార్థము —తెను గున కర్మార్థకక్రియకు పడు (జీ) చేరును పడుజ్యనుబంధంబు కర్తంబు నం దగు అని (బాలవ్యా క్రియా 49) ఇట్టి క్రియ ప్రయోగింప బడునప్పుడు కర్మకు ప్రథమావిభక్తి కర్తకు తృతీయావిభక్తి కలుగును

జీజర్థరీతి —సంస్కృతవ్యాకరణమున హేతుమతి చ అని ప్రేరణార్థమున జీచ్ ప్రత్యయము వివాతము ఆజీజర్థప్రేరణమునందు సాధారణము గా తెలు గున ఇంచుక్కు వివాత మైనది- సర్వంబునకుం జేరణంబునం దించు క్కు (బాలవ్యా క్రియా 70) చుగమాదులు ఇందు విశేషవివాతములు ఇవి అన్నియు జీజర్థకము లన బడు చున్నవి ఇట్టిది జీజర్థరీతి

భావార్థము —సంస్కృతమున భావార్థధాతుకప్రయోగములు చాల గలవు తెలు గున అట్టివి విరలములు (సం) రామేణ అభూయత శ్చిత్ (మొ) అట్టిదే తెను గున (ప్రభువుచే) ప్రోచు టాయె (మొ) సంస్కృతమున అకర్మకధాతువులకే ఈభావార్థకప్రయోగము అట్టినియమము ఇట ఉన్నట్లు తో పడు బహువచనము వేటు గా వీనికి ఉండదు

ప్రోచు టాయెను —అంధ్రకౌముది ఛావకర్మార్థముల్ దెలిపెద నగుట యన గ బ్రభువుచేత నొసంగ బడుట యన గ నిచ్చి నుడులు లక్ష్యము లై యలరు అనినది ఇట్లే కుడుష టాయెను (మొ)

గీ భావమున బ్రోవు ప్రోచుట ప్రోవడ మనఁ
బర గు గర్మార్థమున బ్రోవ బడినది యన
వఱలు గర్తార్థమునఁ బ్రోచువా డనంగ
మను సుబంతంబు లీ జాడ మాతృభూత

ప్రోవు ప్రోచుట ప్రోవడము—ఇవి భావమున పర గును (ఇట్టివి ధాత్వర్థ మాత్రమును బోధించు కృదంతముల-అనుట)

ప్రోవ బడినది—ఇది కర్మార్థమున వాలును (ఇట్టివి కర్మార్థమును వచించుక్రియా జన్యవిశేషణము లగునుబంతము లనుట)

ప్రోచువాడు—ఇది కర్తృర్థమున వాలును (ఇట్టివి కర్తను చెప్పెడిక్రియాజన్య విశేషణము లైననుబంతము లనుట)

ఈక్రియావర్గము క్రియకు సంబంధించిన దగుటచేటి కృదంతములస్వరూపమును క్రియాజన్యవిశేషణముల స్వరూపమును ఒకింత గా ముచ్చటించుచు వర్గమును ముగించు చున్నది (అం భా)

ప్రోవు — ప్రోచు నకు వు వర్ణకము (కృత్తు) - వువర్ణకంబు మన్వాదుల కగు కాచు కావు అని (బాలవ్యాకృ 7)

ప్రోచుట — ప్రోచు నకు ట వర్ణకము (కృత్తు) టవర్ణకంబు భావంబునం దగు (బాలవ్యా క్రియా 35)

ప్రోవడము — ప్రోచు నకు అడ ప్రత్యయము (కృత్తు) తత్సంనియోగమున పున రాగముః క్రియాణామ్ (అంచక్రియా 4) నూచే చకారమునకు వ కారాదేశము ఇచ్చట ప్రతి క్రియ మదాంతత్వం ప్రతీతం న తు గీయతే అని అధర్వణుడు అహోబలపతి ఇట అంద డము పొందడము విడువడము నిలువడము విఱుగడము ఇత్యాదయ అడాస్తా శృభ్వా ప్రతీ యస్తే సర్వత్ర తథా ౭౦ తత్ర గానం న సంభవతి తేషాం గ్రామ్యత్వా న్న ప్రయోగార్హ తే త్యర్థ అను చున్నాడు (చూ బతిమాలడము)

ప్రోవ బడినది — (ప్రోవ బడిన+అచి) ధాతుజన్యవిశేషణంబులకు విభక్తి వివక్షించునపుడు తచ్చ బ్దం బనుప్రయుక్తం బగు (బాలవ్యాసమా 9)

ప్రోచువాడు — తృవర్ణకార్థంబునం దెడి యెడు పన్నియ లగు (బాలవ్యాక్రియా 44) వానికి లోపంబు బహులంబు గా నగు (బాలవ్యాక్రియా 45)

గీ శ్రీలు వెలయంగ నీపేర జెముకతన
 బరఁగు శాశ్వతము గ గ్రియావర్గ మిట్లు
 గైకొనుము దీని భక్తసంఘాభిమాని
 మాతృభూత జగత్ప్రియమాతృభూత

[వ్యాఖ్యకై చూ స్వర్గ 68]

ఇది

క్రిమావర్గము

తే అశ్రుతగ్రామ్యవిస్మృతవ్యర్థసులభ
 శంకితాలస్యనిర్ముక్తశబ్దవితతిఁ
 ధక్క రచియించునీకృతి దయను గొనుము
 మాతృభూత జగత్ప్రియమాతృభూత

44

ఈకవి శబ్దదోషముల గొన్నిటిని బేర్కొని అవి యిందు లేనందున నిర్దుష్ట మై
 వెలసనయాకృతిని దయతో బరిగ్రహింపవలసిన దని కృతిపతి యగు మాతృభూతే
 శ్వరస్వామిని వేడుకొను చున్నాడు

అర్థ — జగత్ప్రియమాతృభూత మాతృభూత (సంబోధనములు) అశ్రుత
 గ్రామ్య విస్మృత వ్యర్థ సులభశంకిత ఆలస్య- నిర్ముక్తశబ్దవితతిన్ - (అశ్రుత
 ములు)-ప్రయోగములందు విన బడనివి అప్రయుక్తములు అనుకొననాదు లున్నను
 గవిప్రయోగప్రచురములు గావివి (గ్రామ్యములు) - (జనవ్యవహారమాత్రప్రసి
 ద్ధము లైనవి) (విస్మృతములు)-అన్యార్థములు ఎమఱుపులు ఎమఱుపాటువలన
 గలిగినవి రూఢ్యర్థమును గమనింపక యోగికార్థమునఁ గవులచె బ్రయుక్తము
 లైనవి (రూఢ్యర్థమును విస్మరించినవి) (లెదా) ఘటాదిశబ్దములు ప్రమాదమున
 పటాదిపరములు గాఁ బ్రయోగింప బడినవి (చూ వామను డు కావ్యాలం) (వ్యర్థ

ములు) - నిరర్థకములు ప్రకృతోపయోగులు గాక (పద్య) పాదపూరణమునకే (పద్యమునందలి చందస్సును సరిపుచ్చుటకే) కేవల ముపయోగపడునవి (సులభ శంకితములు) - సందిగ్ధములు సందియములు గలవి విన్నమాత్రనే అదియా ఇదియా యని సందేహము గలిగించునవి (అలన్యములు) ప్రాలుమాలికలు శ్లేషాదినంపుటనకై కక్కుఱితి పడినవి (నిర్ముక్తములు) - వదల బడినవి వదల బడిన ప్రసిద్ధాత్థము గలవి గూఢార్థములు మఱుగులు ఒకశబ్దము ప్రసిద్ధార్థము అప్రసిద్ధార్థము గలిగి యుండ నప్రసిద్ధార్థమందు బ్రయోగింప బడినపదములు (ఇట్టివి) ఐనశబ్ద వితతిన్ - పదసమూహమును తక్కన్ - వదలి (మాని) - రచించునీకృతిన్ - చేసిన యీ కావ్యమును (ఈపద్యనిఘంటురాజము ననుట) దయన్ - కృపతో నన్నుఁ గేవల మనుగ్రహింపవలయు ననెడికోరికతో కొనుము - పరిగ్రహింపుము ఈకృతికి తర్త వై స్వీయ గా దీనిని జేకొనుము (నన్ను అన్మద్యంశులను ఉద్ధరింపు మని కృతికర్త వే డికోలు)

విశేష — గణపవరపువెంకటకవి కావ్యదోషముల నిట్లు పరిగణించినాడు (అతుకు బలుకులును బునరుక్తములును వట్టివా దెలు గాకుదెనుంగులు గటువు లీచ లును బ్రాలుమాలికలును సందియము లేమఱుపులు మఱుగులు వ్యర్థపదములు ర వణ పీఱుపదునై దు వాక్యదోషములు దనక (ప్రబంధరాజపేంకటేశ్వరవిజయవిలాసము 8వ) గ్రామ్యమునుగూర్చి వాచునుఁ డిట్లను చున్నాడు లోకమాత్రప్రయుక్తం గ్రామ్యమ్ (వ్యాఖ్య) గ్రామే భవం గ్రామ్య మితి వ్యుత్పత్తి లోకమాత్రసర్థ మిత్యర్థ అత్ర పూ త్కృతేతిపదం గ్రామ్యమ్ తస్య కావ్యే ప్రాచుర్యేణ ప్రయోగాదర్శనాత్ తామ్బూలభృతగల్లో ఽయం తల్లం జల్పతి మానవ - ఇత్యాదౌ యత్ తల్లగల్గదిపదం ప్రయజ్యతే తదప గ్రామ్యం ద్రష్టవ్యమ్ (అని) మృతసంస్కారమును వేఱు గా బేర్కొననియీకవి యీలక్షణమునే యిచ్చుట ననుసరించినాఁడని తోచును

ఈకవి లా నాయకాంఘరిలనుండి పదములు పరిగ్రహించునప్పుడు వాని కర్థము నిర్ణయించు నప్పుడు కవుల కైనప్రమత్తమైనదాదల ద్రావిడ జని కడుజాగరూకత వహించినా నను

చున్నాడు ఈ పద్యమును దృష్ట్యం దుంచుకొని యీకృతిని ససాక్షిల్యముగా బరిశీలించి చూచితిమేని యీత దీచెప్పిన దంతయు జాలవలయు సత్య మనించును ప్రబంధాదుల యందలివి(యట్టి)కొన్నిపదము లిందు గానరావు అవి యీత డు కావలయు ననియే(గ్రామ్య దోషభూయిష్టములుగా భావించియే) పదలె నేమో చెప్పలేము అమె యేమె వంటి పీత డు గ్రహంపలేదు ప్రయోగముందు దృష్టముగాక వ్యవహారమాత్రప్రసంగము లగువాని పీత డు గ్రహంప లే దనుటకు అగత్యము ఆగాయిత్యము వంటి వెన్నో యిందు గానరా కుండుట సాక్షి అశీలార్థకము లగునవియు గొన్ని యిందు గానరావు అవి జాగుప్పాది కరము లగుటయే నిరాకరణకారణ మేమో సాంబ) ఇట్లను చున్నది పాపల గనుతావు పత్త బుయ్య మరునిల్లు దు బ్బిన మదనమందిర మొప్పు బిల్లల ఎగించువెరు చుల్లి బుల్లి బెల్లి మన గ జౌస గు శేషముగా డు గుద్ద ఎట్టి యనంగ గుదము దనరు (మాన 9) ఈత దీరహస్యాంగములపేర్లైవియు నిట్లు (బట్టబయలుగా) వచింపలేదు 'ఎఱు దు గ్రహించినా డుగాని ఎట్టి గ్రహంప లేదు ప్రయోగములు లేక గ్రామ్యములుగా నుండుటయే యిందులకు గారణ మేమో ఎరుగు గ్రహించినా డు ప్రయోగ మెచ్చట నైన నున్న దేమో అప్రయుక్తముల గ్రహంప నను చున్నాడు ప్రచురప్రయోగములే యిందులకుండవలయును ఒగిన్ తగన్ గ్రహించినా డుగాని అవి పాదపూరణమునకైనవి గాక ప్రకృతోపయోగులుగా ఉపయోగపడినవానికె యభిధాయకములుగా నుండియుండును ఇ క నర్థనిర్ణయ మొనర్చుకొనినప్పు డాయాపదములకడ కవులకక్కుటితియు గల దని యచ్చివి స్ఫురింప లే దను చున్నాడు కా దన లేము పై పీత డు పేర్కొనినదోషములకు జాలవ లయు ఆలంకారికుల లక్షణము లిట్లున్నవి (అశ్రుతము) (య దప్రయుక్తం కవిభి రప్ర యుక్తం త దువ్యతే (అన్యార్థము) య ద్రూఢిప్రచ్యుతం నామ త దన్యార్థ ముదాహృతమ్ (నిరర్థకము) పాదపూరణమాత్రం య త్త న్నిరర్థక మువ్యతే (సందిగ్ధము) సందిగ్ధం త న్మతం య త్స్యాత్ సందిగ్ధార్థప్రతీతికృత్ (గూఢార్థము) ప్రయుక్త మప్రసద్ధార్థే గూఢార్థం త న్నిగద్యతే (ప్రతా దోష) ఉదాహరణాదులకై (చూ సతా) (సులభశంకితములు) శక్కా యేషు సంజాతా తాని శక్తితాని సులభం యథా లా శక్తితాని (తారకాదిత్వా దితచ్ఛ) అన్యార్థములగుటించి వాచును డిట్లను చున్నాడు రూఢిచ్యుత మన్యార్థమ్ (కావ్యా

2అది 2సూ) రూఢి మనపేక్ష్య యోగికార్థమాత్రోపాదానత్ అన్యస్థం పదమ్ స్థూలత్వే
త్సామానేయవ ఘటశబ్ద పటశబ్దార్థ ఇత్యాదిక మన్యార్థం నోక్తమ్ ఇతి (వీక) ఆజ్ఞ
పూర్వకో వనాదాతు కరొత్యర్థే రూఢ స చ రూఢి మనాదృత్య దారణే యోగికార్థే
ప్రయుక్త ఇ త్యన్యార్థత్వమ్ (అని) కవులకు భ్రమప్రమాదము బుండు నని కవులే యను
చున్నారు (చూ నాపాణినీయము-కావ్యవాఙ్మయము) చందోవత్కవయ కుర్వన్తి న హేయో
ఇష్ట అని మహాభాష్యకర్త ఆ హేతి భూతే లస్య ఇలన్తభ్రమా ద్భువోలటి అని వామ
ను డు (చూ కావ్యాలం 5అది 44సూ)

-చ చరణనమజ్జనావనవిశారద శారదచంద్రచక్రిర
స్కరణచణాయమానముఖసారస సారసమంచితోక్తిని
ర్భరకవితారనై కసులభాయితరూపక రూపకరసుం
దరలతికాసమానదయితాభరణాంగ ర్ణణాంగణప్రియా

45

కవి యీపద్యముతోను బైపద్యముతోను గృతినాయకుం - రంబోడించి
వర్ణించుచు ఈ తృతీయ కాండముతో నైన గంధపరిసమాప్తిని బరమేశ్వరునికి నివే
దించుకొను చున్నాడు.

అర్థ — చరణనమత్-జన + అవనవిశారద - (నీ)పాదములకు ప్రణతు లైనవారిని
రక్షించుటయందు నేర్పరి యైనవా డా (భక్తరక్షణమునందు దక్షు డా - యనుట)
శారదచంద్రచక్రి తిరస్కరణచణాయమాన ముఖసారస-శరత్కాలపువెన్నెలను దిక్క
రించుటచే ప్రసిద్ధి చెందిన దగు చున్నముఖచంద్రు డు గలవా డా (పరమేశ్వరుని
ముఖము శారదచంద్రదికయట్లు సంతోషపఱచు చున్నది తనప్రసన్నతాదిగుణములచే
ననుట) సారసమంచిత + ఉక్తి నిర్భర కవితారస + ఎక సులభాయిత రూపక -
శ్రేష్ఠము లై (రసవంతము లై) ఒప్పు చున్నవాక్కులతో నిండిన కవితామృతముచే
ముఖ్యము గా అశ్రమముతోఁ బొందఁ దగినయాకారము గలవా డా (నీరూపవర్ణ
నము కాళిదాసాదులవంటి మహాకవిజనములకే కాని తదితరులకు సులభము గాఁ

బొందరాని దనుట) రూపకంఠసుందరలతికానమానదయితా - అభరణ - అంగ-
రూపవంతము సౌందర్యవంతము (కాంతిమంతము) ఐనకంఠము అందమైన లేత
తీ గతో సమాన యగుప్రియురాలు (పరమేశ్వరి) అలంకారము గా గల శరీరము
గలవాడా (పరమేశ్వరునిశరీరమును గరలభక్షణమున నల్ల నై నిగనిగ లాడు
చున్నశ్రీకంఠమును సౌందర్యమునకు శేవది యై వామాంగమం దున్నసర్వమంగల
(పార్యతి)యును బ్రధానము గా బ్రకాశింపజేయు చున్న వనుట) రణ-అంగణ
ప్రియా-యుద్ధముయొక్క ముంగిలియందు(ముందుభాగమునందు) ఎతి కలవా డా -
శత్రువుల కెదు రై యుద్ధము చేయుతల పు గలవా డా (మహావీరు డా యనుట)

విశే — తిరస్కరణ చణాయమాన - భృశాదికృష్ణస్తమనకంఠే శానద్ ప్రత్యయము భృశా
దిభ్యో భు వ్యచ్యే ర్లోప శ్చ హల (3 2) భృశాదిగణ పారము లే కున్నను గొన్ని
శబ్దముల నేతద్గణపరితముల గా బ్రామాణికవ్యాఖ్యాతలు సాధించు చున్నారు య స్తోత్పు
కాయమానా త్వం న ప్రతీపాయసే ౭వ్రికే అని (భట్టి) (మా 5 స 74 శ్లో) ఇట మల్లి
నాధు డు- ఉభయత్ర ౭వ భృశాదిత్వాత్ క్యజ్ అను చున్నా డు జయమంగలవ్యాఖ్యయు
నిట్లే యనినది భద్రాయత (మూర్తి) మొద లగుచోటులందు గూడ భృశాదిపారముననే
క్యజ్ ప్రత్యయ మని గణరత్నమహోదధి కర్తు క్యజ్ సలోప శ్చ (3) సూత్ర
మున నిట క్యజ్ ప్రత్యయ మని అప్పకవి ఎ చ్చైనను నివి సాధువులే వామను డు
కావ్యాలంకారసూత్రవృత్తియందు విరలాయమా నాదిషు క్యజ్ నిరూప్య (5 అధి-
29 సూ) విరలాయమానే మలయమారుతే ఇత్యాదిషు క్యజ్ నిరూప్య భృశాది ష్వ
పారాత్ నా ౭వ క్యజ్ లోపాతాని ష్వపారాత్ అను చున్నా డు కాశిక లోపాతాదిగణ
మాకృతిగణ మను చున్నది (పరిశీలనీయము) (తిరస్కరణచణ)- తేన విత్త శ్చుక్చు ప్పణ
పా (5 2 26) చణవ్ ప్రత్యయము

(రూపకంఠ) రూపశబ్ద మిట అర్కఆద్యజంతము (రూపము కలది) శ్రీకంఠ అనుచో
(సుధ) శ్రీ శోభా కణ్ఠో ౭స్మ అని వ్యాఖ్యానించినది కలకూటధరాజా శ్రీ (శ్యామ),

శోభా కణ్ఠే యస్య స అని (గురు) రూపం స్వభావే సౌందర్యే నాణకే పశుశబ్దయో
గ్రన్థాపృత్తై నాటకాదా చాన్తశ్లోకయో రం అని (విశ్వ)

లలిక అల్పార్థమున ౧౦ స్వామున గాని క ప్రత్యయము చంద్రుడు వంద్రకాంతి
పెన్నెల సు్య ప్రభా రు గ్రుచి స్త్య ద్భా భా శ్శవి ద్యుతి దీప్తయ (అమ)

(నమజ్జన) నమతి రికర్మక వస్తనార్థ స్తు సకర్మక ఇతి ప్రపజ్చితం రసవిన్దో నమజ్జన
పరిపృతే అని (చమ్పూ రా) నమస్కుర్వాణై జనై పరిపృతే అని (వ్యాఖ్య) ఇట-
క్రియానిఘంటు చొకటి యిట్లను చున్నది భజతే భజతి శ్రయతి శ్రయతే ప్రజేపతతి సేవతే
నమతి (అని) దీనినిన్ది చజించెడిజనము భక్తజన మని యర్థము

రజాంగణ — అంగన శబ్దము గా దీనిని నకారాంతపదములందు బరించినది విశ్వము ఐనను
అజ్గణ శబ్ద మసాధువు కాదు అధ్యాస్య సౌరభేయం మౌక్తికరుచిరజ్జణేషు వివాతమతి
అని రసకరజ్జనాదికావ్యములు (రుచిరంగజేషు అనియు నిట నర్థాంతరమున చేదము
ఈకవి కిట - అజ్గణ శబ్దమే యభిప్రేత మనుటకు ఈప్రయోగము నిర్ధారకము (దీని
సాధుత్వమునకై (చూ సుచాటిప్పణము)

అలం — యమకము (శ్లో) శబద మనెకార్థ మక్షరం చాక్షరవృత్తం స్థాననియమే యమకమ్,
పాదా పాద స్యానేకస్య వాదిమధ్యస్త భాగా స్థానాని అని (వామను డు) చూ కావ్యాలంక
4 అధి 2 సూ) [ఇది సమస్తపదాంతయమక మన దగినది సమస్తపదాంతాదియమకము
లను వామను డు వచించినా డు (చూ కావ్యాలం)]

మాలిని సకలభువననాథా సంతతస్యావబోధా

మకుటఘటితసౌమా మంగలాధారనామా

సుకవిహృదయ గేహ సుందరస్వచ్ఛదేహో

యకలుషనిశచర్యా యాశ్రితామోదకౌర్యా

46

అర్థ — సకలభువననాథా-అన్ని లోకములకు ప్రభు వైనవా డా (సర్వేశ్వరు డా -
యనుట) సంతతస్వ - అవబోధా ఎడతెగనిది ప్రకృతినంగతి లేమిని ఎల్లప్పుడు

ప్రకాశించు చున్నది ఐన అత్తజ్ఞానము (సచ్చిదానందరూప మగుషరబ్రహ్మము
 'నేను అనెడి అత్తసాక్షాత్కారము) గలవాఁడా (అత్తారాము డా యనుట)
 మకుటఘటితసోమా-కిరీటము గా అమర్చ బడిన (జాల) చంద్రుడు గలవా డా-
 (చంద్రశేఖరా - యనుట) మగ్గల + ఆధారనామా-శుభిములకు ఆశ్రయ మైన
 (నిజ) నామములు (శివ శంభు శంకర-మొదలగునవి) గలవా డా సుకవి
 హృదయగేహ-మహాకవులహృదయపుండరీకములు గృహములు (వాసస్థానములు)
 గా కలవా డా (మహాకవు లందఱు జాలవఱకు శివభాగవతు లగుట యిందుమూల-
 మున దెలుప బడి యీకవి కిష్టదైవము శివు డని తదారాధనముననే మహాకవి గా
 నీతఁ డైనఁ డనుట సూచిత మగు చున్నది) సుందర స్వచ్ఛ (సు+అచ్ఛ)
 డేహో -అంద మైనది మిక్కిలి తెల్ల నైనది ఐనశరీరము గలవా డా అకలుష
 (న+కలుష) నిజదర్శా-పాపములేని (పాపమునకు తావు లేని పాపహేతువు కాని
 యనుట) స్వయప్రవర్తనము గలవాఁడా (పుణ్యసంపాదకము లగువనులే యెప్పు
 డును జరపువాఁడా యనుట) ఆశ్రిత+ఆమోదకార్యా-(నిన్ను)ఆశ్రయించినవారికి
 (నేవకులకు) సంతోషము కలిగించెడివనులు(దుష్టశిక్షణాదులు)గలవా డా (మాతృ
 భూతస్వామీ అని అధ్యాహార్యము (దీనికి వేంకనార్యప్రణీతం బైనయాంధ్ర
 భాషార్థవంబునందు సర్వంబును తృతీయకాండము ఇది సంపూర్ణము అను పైవచ
 నముతో అన్వయము)

విశే —(భువన) నాధా-(అపపా) నాధా-(సాధుపా) నాథు నాథు యా జ్ఞోపతా పైశ్వ ర్యా
 శీఘ్ర అని ధాతుపారము నాధా బోధా అని యమకము ఇట మాత్రము ఇది చతుర్థవర్ణ
 సమేతమే యనుటకు నిర్ధారకము

ప్రత్యాశ్వాసముచివర మాలిసీ వృత్తము సుపయోగించి యాయాయాశ్వాసముల ముగించి
 చుట తిక్కన సంప్రదాయము యమకమునుగూడ నాత డీ మాలిని యందు జాలవఱకిస్తే
 - యుపయోగించినా డు- మునిసముదయహృద్యా మూలవిద్యానవద్యా వినమదమృతవృష్టి +
 విశ్వలోకై కదృష్టి మననసుగమమూర్తీ మంత్రరూపప్రకీర్తి జనిమృతిఃషగాత్మా +

శశ్వదాహ్లాదవర్తా (ద్రోణ 2౮ ౩8౩మొ) ఆనంప్రదాయమునే యీత డు గ్రంథాంతము
నం దనుసరించినా డు ననమయయముతం బై నాగవిశ్రాంత మై యి ట్లనుపమగుణ మాలి
న్యాహ్వానం బయ్యె ఛాత్రిన్ అని మాలినికి లక్షణము సంస్కృతలక్షణమును నిట్టిదే. నన
మయయము తేయం మాలిసి భోగిలోకై (అని)

అలం — పాదమధ్యమకము (శబ్దా)

గ ద్య ము

ఇది శ్రీమత్పరమేశ్వరకరుణాకటాక్షసంప్రాప్త సర్వజ్ఞత్వాదికఽపయగుణ
స్వసామ్య తదితరసకలగుణనిరౌప మ్యానేతుహిమాచలఘాత మ శోద్ధృడకవి
బిరుదప్రశస్త సీతారామార్యవర్యతనూజాత శౌర్యదైర్యస్థైర్యాదిసకలగుణచిరత్న
రత్నరత్నాక రాశ్రీతజనశ్రీకర కోటిసమాఖ్యవంశసుధాపయోధిరాకాశశాంక ఘం
టికాతురగ నీలాతపత్ర హనువద్ధ్వజ మకరకేతన దివాదీప నవవిధభేరి కాదినిఖిల
బిరుదాంక బృహదంబికాకటాక్షసంజాతసామ్రాజ్యధురంధర విమలయశోబంధుర
కర్ణాటచోళపాండ్యమహీపాలాదిసంస్తూయమాన శ్రీరాయరమునాధిమహీనాధ
సభాంగణబిరుదాయమా నార్యనుతచర్య వేంకనార్యప్రణీతం బైన

యాండ్రభాషార్థవంబునందు సర్వంబును

తృతీయకాండము

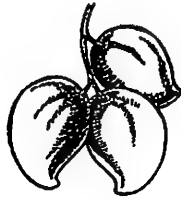
సంపూర్ణము

(తృతీయ)కాండము ముగించుచు స్వవృత్తాంతకథనముతోఁ గవి(తృతీయ)
కాండసమాప్తితోపాటు గ్రంథపరిసమాప్తిని గూడఁ గృతిభర్తకు నివేదించుకొను
చున్నా డు

అర్థ — సర్వంబును తృతీయకాండము ఇది సంపూర్ణము-అని అన్వయము సర్వంబును-అంతయును (మిగు లేమియు లే కుండ గా) ఇది-సంపూర్ణము(సమాప్తము ముగిసినది) (సర్వంబును అనుట(తృతీయ)కాండముతోపాటు గ్రంథ మంతయు ముగియుటను దెలుపు చున్నది) (చూ మిగిలినపై గద్య వ్యాఖ్యకై 1కాం 97-201పు)

ఇది

శ్రీవేంకటప్పార్యపుత్త్ర వేంకటసుబ్బమాంబాగర్భకుక్తిముక్తాఫల కావ్యకలానిధి
మహీశూరమహారాజాస్థానమహావిద్యత్కవి శ్రీచిదంబరకవింద్రభాగినేయ
శ్రీవరమేశ్వరీకృపాసముపలబ్ధిశాస్త్రసాహితీవైదుష్య మధురావిజయ
కాశీఖండాది సంస్కృతాంధ్రమహాకావ్యవ్యాఖ్యాన సత్కావ్య
రచనాసువిదితప్రజ్ఞావిశేష సావాత్యాలజ్ఞాంకర
సహస్రావధాని విద్యత్కవివతంస
పోతుకుచ్చిసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
విరచితం బైన
చంద్రికావ్యాఖ్యానమున
సర్వంబును
తృతీయకాండము
సంపూర్ణము

అ ను బ ం ధ ము

(తొలిపలుకు 2పు 0పం లో) వేంక దేవ 5 అనుదానికి దరువాత అబ్బురపు దియ్యవిలు కానినిబ్బరంపు దెబ్బిపోరుల నలయిక ప్రబ్బుబోంట్ల గబ్బిగుబ్బలచెమటలయు బ్బడంచు గబ్బి నా జను మారుతాఖ్యలు (ఆం సం దేవ 22) అని చేరవలయును

(ఆం ఖా పీరిక 22వ లో 40పు 24వం గా ఈపద్యమునకు మూల మన దగినయొక్కోక మి ట్లన్నది ఉత్సక్లే ఎన్దుభర్తు ర్వసతి మధురిపు ర్గాఢ మాశ్లిష్య లక్ష్మీ మధ్యాస్తే విత్త నాధో నిధినివహ ముపాదాయ కై లాసకై లమ్ శక్ర కల్పద్రుమాదీన్ కనకశిఖరిణో ఽది త్యకాసు న్యదానత్ ధూర్తేభ్య స్త్రాస మిత్తం దధతి దివిషదో మానవా కేవరాకా (కర్పూర చరితిము 0క్లో) [కవి వత్సరాజుకాలము- 2 A D చివరిభాగమువా డు] అని చేరవలయును

(4 వ లో) 42పు 7 పం తరువాత తందర — తిన్ద్రా నిద్రాప్రమీలయో (అను) ఇట సుధ ప్రమీలా-అత్యంతశ్రమాదినా మోహప్రాయా అనినది అని చేరవలయును

(45వ లో) 2పు 0పం తరువాత చౌవంచతూ పులజోదు — (శ ర సూ ని) తూ పు నిరసుస్వార మను చున్నవి (సూ ని) ఇందులకి ప్రమాణము గా కొన్నిప్రయోగముల నిచ్చి ఇ ట్లను చున్నది అప్పకవి తిమ్మకవి మొద లగులాక్షణికులు దీనిని సానుస్వారము గా గ్రహించినారు కాని యది నిరాకరం బని యెఱుగునది చి ని (అని) కూచిమంచి తిమ్మకవి (సూ ని) నిరసుస్వార మిది యనుటకు నిర్ధారకము గా ఇచ్చిన అపార్థ డు అ త్తూపులగమి నేర్పిజముని ప్రోపు గుడువ బుచ్చె (భార ద్రో 253) ప్రయోగ మునే (తానును) ఇచ్చి సానుస్వారి మిది అనినా డు అర్థబిందుప్రాసమునకు లక్షణము చెప్పి అందులకు లక్ష్యము పై (భారి ప్ర) అనినా డు (చూ సర్వ 2 29 మొ) ఆనంద రంగరాట్టండము నన్నయభట్టులక్షణసారము నుండి ఈ ప్రాసమునకు లక్షణము చూపనది- ఒకటి కరసున్న గలిగి మూఁటి కవి లేక ప్రాసములు లఘుపదము లై పై ని జెల్లు గృతుల నొక్కొకవో (అని) ఈలక్షణమునకు వివరణముగూడ ఇ ట్లిచ్చినది కచటతప షర్గాక్షరములలో అరసున్న గలయక్షరములు మూ డు సున్న లేనియక్షర మొకటిగాని ఉన్నట్లయితే ప్రాసము చెల్లును (అని) ఇందులకు (భార ప్ర) లే లక్ష్యములు గా ఈయ

బడినవి అప్పకవి దీనినే ఖండాఖండప్రాస మని వ్యవహరించి లక్ష్యముల ౧ (భార ప్ర) లను ఉదాహరించినాడు ఈతడు తూపు సానుస్వార మని కంరోక్తముగా వచించినాడు గూడ కంపుతూపులు గల వన్నెకాని గాంచె గంబమున బుట్టె దా బేటి కరణి నొప్పె నొర హరి యన బూర్ణంబు లర్థములును బరుషసంకారులను గనుపట్టు నిట్లు (2౨ 32౨) (అని) ఈ ప్రాసమునకు లక్ష్యములు ౧ భార ప్రలు ఇచ్చి (భార ప్ర) ప్రామాణ్యమునుబట్టియే చి కటి తీగ వీపు మొ సానుస్వారము లని లక్షణకర్త లందఱును ఏకముఖముగా అంగీకరించినారు (శర) గూడ తూపు నినుస్వార మనినదేకాని చీ కటి వీపు మొ సానుస్వారము లనియే అంగీకరించినది అని బట్టి ఈ ప్రాసము నిది కాదనలేదనించును చి కు కడ ఇట్లు దీనిని సబిందుకముగా జెప్పుట చీ కటి శబ్దమునకు వ్యుత్పత్తిని కల్పించుటకు అనుకూలముగా నున్నది ఇట్లు చెప్పుటచే ప్రయోగములకు విరోధము కనబడదు అనియు (శర) అనినది తూపు నుగూర్చి (తాళపత్ర గ్రంథపరిశోధకులు) కొందఱిట్లనుచున్నారు భారతములో ఈయెడి తాటాకుపుస్తకములలో శుష్టముగా బిందువు కనబడుచున్నది అని బాగుగా పరిశోధించి చూచిన ఖండాఖండ ప్రాసము త్రోవరా జనరానిది గా తోచుచున్నది ఇంకను ఇది సమ్యక్పరిశీలనీయముగావలసియున్నది అందులకే ఇట సానుస్వారి మిది అని అనినను (చిని) మొ వానిని గాదనక నినుస్వార మనినూడ (మతభేదసూచకముగా) నేను వచించినాను (చూ 222 తూపు) (ఇట్లే చీ కటి తీగ పరగు మొ కూడ అచ్చటచ్చట రెండువిధములుగాను గ్రహంపఱచినది) అని చేరవలయును

(72వ లో) 38 పు పం గా మెఱుపునకు నిర్ధారకప్రయోగ మిట్లున్నది దన రును మెఱు గన మెఱుపునకు జిగికి (వేంక నానా 24౨) అని చేరవలయును

(77వ లో) 42పు 20వ తరువాత జాబిలి — జాబిలి (రూపాం) జాను+బిలిక = జాను = ఆహ్లాదకరము బిలిక=బింబము (శర) ఆజాబిలి వెలుంగువెల్లికల డాయన్ లేక రాకా నిశా రాజశ్రీనఖ మైనమోమున బటాగ్రంబొత్తియెల్లెత్తియా రాజీవానన యేడ్చె (వసు 452) అని చేరవలయును

(99 వ లో) 65 వ 7 వం తరువాత- చేట్టాటు అని (వావి పా) సూ ని చేడ్పాటు గా ఇట (అం థా పా)ను ఉదాహరించినది (అం థా) బాధ అను అర్థమున చేడ్పాటు వేటు గా ఒన గినది (చూ 2 2) అం సం ఇట్లనినది- బెడ ద దెన చేటు చేడ్పా డ్గొడ వాత్రం బంగలార్పు గోరంబు దొసం గిడుమ వెత క స్త్ర యంగద కడగం డ్లన జను విపత్తు (మాన 59) అని చేరవలయును

(03 వ లో) 69 వ 23 వం చివర బస అనియే ఇట అం థా పారము బస(వసతి నివాసము)- అనుదానినుండి ఎర్పడినదానిని గానే(సూ ని)దీనినిగుఱించి అభిప్రాయపడిన దనవచ్చును పస కు వలపు మొ అనేకార్థములు ప్రయోగదృష్టములు (చూ సూ ని) వలపున కైన సంకేతముగూడ లాక్షణికము గా పస అన బడి కేవలసంకేతముగూడ ఆతరువాత దీనిచేత వచింప బడిన దనుట యచిర ప చి నా కనిపించినది ఇంకను విచార్యము అని చేరవలయును

(05 వ లో) 7 వ పం అం థా ఈపద్యమున రసనామము లని చవి చవురు అను వానిని బేర్కొనినది (సూ ని) ఈశబ్దములకు గలప్రసిద్ధిని బట్టి కా బోలు చవురు- చారు(వి) రసము రుచి -అనినది (సూ ని)ని అనుసరించి నేనును వీని నిశ్లే వ్యాఖ్యానించితిని నానా మొ నిఘంటువులు రసము రుచి వె అను చున్నవి శృంగారముఖ్య మధురాది సువర్ణ రేతో నిర్యాస రాగ గరల ద్రవ పారదేవు అస్వాదన ధ్వని సుధా ఽము రసాఖ్యధాతు స్వప్న రస (అని) కావున (అం థా) వీనికి తిక్తాదిరసము లనే అర్థము గా ఎచించిన దనవలయును అని చెరవలయును

(4 వ లో) 87 వ చిట్టచివర బొబ్బెట్టు (వావి పా) పో బెట్టు అనునది శ ర (బొ ల) పారము పోట+బెట్టు అని (వ్యు) (చూ శ ర) అని చేరవలయును

(6 వ లో) 92 వ 4 వం చివర బతిమాలడము — ముట్టడము మొ ఎత్టాప్రెగ్గడ ప్రయోగించినా డు దానును గోట ముట్టడము దక్కి వెసం జనుదెంచుమాబడిన్ (హరి ఉ థా 24 మొ) అని చేరవలయును

(8 వ లో) 98 వ 22 వం చివర కొతుకు — ఇది (వావి అం థా పా) శ ర ఈపారమునే ఇచ్చినది గ్రచ్చు కొతుకు నా గ గ్రస్తాఖ్య విలసల్లు (అం థా ప్ర వాగ్స్) (అని)

ఇట్టిచ్చియు గచ్చు కడ గచ్చు కొడుకు నా గ గ్రస్తాఖ్య విలపిల్లు అని (అం భా పా) గా (పూర్వాపరవిరూధము గమనింపక) ఇచ్చు చున్నది (శ ర) బ్రౌ కూడ ఒకచో కొడుకు అనియే ఇచ్చటి (అం భా పా) అను చున్నది (చూ అను గచ్చు) (సూ ని) కొడుకు అనియే (అం భా పా) ఇచ్చినను కొడుకు నకును ఈ అర్థము ఇచ్చి నిర్ధారకప్రయోగ మిట్టిచ్చినది. బ్రదికినబలిదై త్యేంద్రుం డెద దనయపజయము దల చి యెంతయు వెతచే గొడుకుచు నిట్లని పలికెం ద్రిదశావాతుని న్యాయనిష్ఠురపణితిన్ (దశా 5 5) కొడుగు గ్రహించి (అం భా పా) కొడుగు అనియు (బ్రౌ) అనిగది (చూ అను) ప్రయోగ మొకటి ఇట్లున్నది. అల్లనల్లన హరి హరి హరి యటంచు గోలయును బోలె నొడు గుచు గొదికికొనుచు విష్ణుపదపక్తి మూర్తిభవించె నన గ జకితహరిణాక్షి దాసరిసాని యయ్యె (విప్ర 3 3) ఇచ్చటి-అనుప్రాసమునుబట్టి ఇచ్చటిపారము ఒకప్పుడు కొదిగి కావచ్చును అప్పుడు(బ్రౌ) ఒకచో ఇచ్చిన కొడుగు అను (అం భా పా) కు ఇది మూల మనవచ్చును కొడుకు నకు ఐన (రూపాం) కొడుకు కొడుగు అనునవి ఇవి (పారాం) కొడుకు (అం భా పా) గా (బ్రౌ) ఉదాహరించుట లేదు ఐనను పదగ్రహణ మొనర్చి కొడుకుట కు ఈయర్థమును ఇచ్చు చున్నది (చూ అను) అని చేరవలయును

(50వ లో) 30పు 3వం తరువాత గను పన గినుక అని (వావి అపపా) అని సామంతులపంతఫ బెనుగాడ్పుల దరతరంబు పెరి గెడుసురే కునికినుపు గడలి మొర సెనొ యన దగి ప్రస్తానభేరి యంతట మ్రోసెన్ (కవిక 2 43) కిన్వడు ఇత్పాదలు ప్రయోగదృష్టములు. జనకుని గన్న గిన్వడుదు సభ్యుల బంధుల గాంచినం గడుం గన లుదు (హరి వా 9 8 మొ) (చూ సూ ని

(50వ లో) 30పు చిట్టచివర. వెతారము —కామమదమువలనిబాధ (మదఎచ్చి) అనెడి. అర్థము దీనికి వ్యవహారదృష్టము అది (అర్థాం) అన దగినది వెతారముపడి తిరుగు చున్నాడు అని వ్యవ) అని చేరవలయును

(50వ లో) 30పు 3వం తరువాత. రేకు ఇది సంవర్తికకు (లే తతామరవూపుతేకునకు) పేరు దుద్దు ముద్దె ఇవి కర్ణికకు (పద్మబీజకోశమునకు) పేర్లు అని చేరవలయును

(2 9వ లో) 2 9పు 5వం వివర- తత్పుర స్వాపనిష్కరమ్ అని (అమ) ఇట (గురు)
త త్పురస్వాపనిష్కరమ్ అని (పాదాం) అను చున్నది అని చేరవలయును

(2 2వ లో) 224పు 25వం తరువాత- [కల్లి వావి అపముద్రి కల్లి అనియే (అం థా పా)
(చూ బొ)] అని చేరవలయును

(2 2 వ లో) 237పు 0వం తరువాత దారబందము —(సం ద్వారమ్ ప్రా దారం సం ద్వార
బంధ క దారబందపు) ఒర గం ద్రొచినదారబందములును ఉ హరి 53)
(చూ సూ ని) అని చేరవలయును

(2 39వ లో) 260పు 5వం తరువాత వూ బిందె వూప—ఇవి అత్యంతచాలశలాటువునకు
(చాలలే తలందెకు ఎందె యగుటకు ముందటిదానికి) పేరు వచ్చి వరుగు—ఇవి శుష్క-శలా
టువునకు (ఎండినకాయకు) పేర్లు విత్తు విత్తనము గింజ గజరు ఇవి బీజమునకు పేర్లు
అని చేరవలయును

(2 45 వ లో) 269పు 8వం తరువాత లకుచమున కగు గంగరే న్గమ్మరే గన (వేంక
స్థా 83) ఒకపద్య మి ట్లున్నది— అళిరుచి కొప్పు కొప్పు శశియందు రమం దిర మోము
మోము చం చలమమేను మేను లకుచమ్ములలీల గుచమ్ము లింపు (ముకుంద
46పొ 4వం (చూ సూ ని ఎ అవధారచార్థముకడ దీనిని బట్టి గజనిమ్మ కూడ
దీనికి అర్థ మనవలయును (బ్రొ) లకుచము లికుచము అనువానికి నిష్ప్రపండు కమ్మరే గు
పండు D) అని రెండర్థములను ఇచ్చినది అని చేరవలయును

(2 54వ) 283పు 9వం తరువాత- తిప్పదీ గె అని (వావి ముద్రి) (సూ ని శ ర బ్రొ లు)
తిప్పదీ గె అనియే అను చున్నది అని చేరవలయును

(2 55వ లో) 284పు 7వం తరువాత పసపు పసుపు ఇవి హరిద్రకు (పసుపుమొక్కకు పసుపు
గొమ్మునకు) పేర్లు అని చేరవలయును

(2 6 వ లో) 293పు 0వం తరువాత రేణుకలు — దేశ్యఘనందు రేణుకలు అన గా
నూ గుదోస యని ఒకానొకనిఘంటువునందు వ్రాయ బడి యున్నది అని (శ ర) ఇది

(అం థా)ను లక్ష్మీకరించి అనినమాటయే అనిపించును నూ గుదొస కైస (రూపాం) నూదొస (నూదోస యన రెణుక లగు) (అం పద అవర 73) (చూ సూ ని) అని చేరవలయును

(2 83వ లో) 297పు 9వం తరువాత కవవెంద — కవంద అనియు దీనికే పేరు అని చేరవలయును

(2 72వ లో) 3 2పు 4వం లో జాతిదుంప అను చున్నది అనుదానితరువాత చిరుగడము- గెనుసుగడ్డజాతిదుంప అని (బ్రౌ) అభిప్రాయపడిన దని వీ రినుట సరి యనిపించు (బ్రౌ) చిరుగడము చిరుగడదుంప పేరుగా గ్రహించినది చిరుగడము వెలుగుగా గ్రహించి మధుర కందము అనియే దీనికి అర్థ మిచ్చినది (చూ అను)

(2 75వ లో) 3 9పు 2 వం చివర కస్సు (రూపాం) సద నట్ర నలి నట్ర సరి గస్సు గట్ర వెదకియు గానక మది వివరించి (బస పు 3 532 వం చూ సూ ని) అని చేరవలయును దీనికి తరువాత పేరుగా [కుస్సె ద బ్బిన అని(వావి పా) (సం కుశ) పైనాగ్రహించిన పారము వ్రా తప్రా తప్రతులపారము (చూ సూ ని కొన్) అని ఉండవలయును

(2 85వ లో) 338పు 25వం తరువాత [కేసరి — (బ్రౌ శ ర పా) కిసరి ప్రా త వ్రా త ప్రతులపారము (చూ సూ ని)] అని చేరవలయును

(2 88వ లో) 34 పు 25వం తరువాత [కొండె అని వావి అపపా] అని చేరవలయును

(2 89వ లో) 343 పు 4వం తరువాత- నాగ్రహించినపారము (వ్రా త ప్ర పా) (చూ సూ ని) అని చేరవలయును

(2 95) 354పు 4వం గా కందురీ గలు — బహువచననిర్దేశము అవివక్షితము ఎకవచనాంతము గా దీనిని(సూ ని) గ్రహించినది ఇట్లే మిణు గుణు బుర్వు అను ఎకవచననిర్దేశముగూడ ప్రయోగ మిట్లున్నది- మిడు గు అని తల చు బాలు డు మిడు గుణు బుర్వు గని . (నృసం 4 59) (చూ సూ ని) అని చేరవలయును

- (2 96 ప లో) 355పు 6పం చివర (సం ప్రా కేకా క కేకె) ప్రాకృతసమము గా ఏర్పడిన-అచ్చతెలు గుపద మిది పెద్దకూత అనునది (అర్థాం) అది వేలు సుప్రసిద్ధ మగుటను దానిని వచింపక వదిలినది (అం భా) (శ ర) నెమలికూ త -అను-అర్థమున దీనిని(సం) అనియే అను చున్నది అని చేరవలయును
- (2 06 ప లో) 370 పు 9పం గా అనద —దీనికి (3 30)లో దిక్కు లేనివా డు అనెడి అర్థము వచింప బడు చున్నది ఇచ్చట దీనికి ప్రకరణమునుబట్టి అనాధ-విధన అను-అర్థమే సముచితము ఈసందర్భమున (అమ) గూడ విశ్వస్తా విధవా సమే అను చున్నది (బ్రౌ) అనద శబ్దమునకు దిక్కు లేనిది దక్షత లేనిది మగ డు లేనిది అని అర్థ మిచ్చి నీరద వాతవంశ సీదేవి నన్ను ననదచందంబున నక్క-గా యిపుడు అనుద్విపదరామాయణ ప్రయోగమును ఉదాహరించినది అని చేరవలయును
- (2 08ప లో) 373పు 2పం చివర- ఎఱుకెత-దైవజ్ఞురాలు సోదె చెప్పునది-ఇది వేలు కిరాతి అను-అర్థమున ఎఱుకెత అనియే సాధువు అని చేరవలయును ఇచ్చటనే ఎఱు కెత కు తరువాత- బోయత (రూపాం) తనువు జా మ్మన బోయతను బిట్టు గదిల కనుక ని దమకించి కౌ గిట జేర్చె (విష్ణు వా 31) (చూ శ ర) (సూ ని) (అమ క 43పొ 7పం) అని మఱియొకప్రయోగమును గూడ ఊహనది అని చేరవలయును
- (2 23ప లో) 395పు 22పం తరువాత- గిటక — గిటర అని (వావి అపపా) రింగణా (వావి పా) అని చేరవలయును
- (2 24ప లో) 397పు 20పం తరువాత- మొండి — మొండి మొట్టన అని (వావి పా) (బ్రౌ పా) మొండి మొం డన అని అగపడు చున్నది (చూ అను) ఇట మొండు+అనన్ అని చేదము ఇది (పారాం) (అం భా పా) ఇదియే ఐనను కావచ్చును మొం దొడ్డి అని ఒకచో (అం భా) (చూ 3 08ప) అని చేరవలయును
- (2 05ప లో) 367పు 8పం లో ద్రోపది కి (రూపాం) ద్రోపది ప్రయోగములందు

ద్రోపది అనియే నిర్ధారకము గా కావచ్చు చున్నది ఏవురయందును ద్రోపది ప్రీతితో నొక్కొక్కయింట దా నొక్కయే డు (భార ఆది 8 5) భూవరు లెల్లరు నొక్కట ద్రోపదికై తొడరి యతనితో బెన గి కడుం జేవ నెడి (భార విరా 42) మొ (నం ద్రోపదీ ప్రా ద్రోపది) (చూ సూ ని) ద్రోపది కైన (రూపాం) ద్రోపది అన వచ్చును ప్రయోగము అన్వేషణీయము ప్రయత్నము లై నవానినే (అం భా) గ్రహించితి నను చున్నది అని చేరవలయును

(2 26వ లో) 400పు 9వం తరువాత. తుమ్ము — ఇది ఇదివఱకు వచింప బడినది (చూ 4 ప ఇది రోగప్రకరణ మగుటనుబట్టి ఇచ్చటితుమ్ము వడిసె (రాగ)ము వలన ఏర్పడినతుమ్మును వచించును పునరుక్తి లేదు అని చేరవలయును దీనికి తరువాత [ఉక్తి-న మన అని (వావి పా)] అని చేరవలయును

(2 28వ లో) 408పు 2వం తరువాత. కుట్టుసూల — ఏకపదము గా దీనిని (శ ర) గ్రహంపక కుట్టు సూల అని (రెండుపదములు గా) గ్రహించి వేణు వేణు గా అర్థ మొన గినది (సూ ని) ఏకపదము గా దీనిని ఇచ్చినది (చూ కుట్టు) కుట్టుతేలు వంటిది కుట్టుసూల అన వచ్చును కూల శబ్దమునకు రొగము రోగవిశేషము - అర్థ మను చున్నవి నిఘంటువులు కూల రుజాయామ్ అని దాతుపారము అమ్ర కూలం రు గాయుధమ్ అని(అమ) రోగభేద భవే చూచులం మృత్యో ప్రావరణాంతరే యోగభేదే ధ్వజే కూల కూలా పణ్యత్రియాం మతా కూలం విక్రయజే ౭౦ స్యాత్ ఇతి ప్రతాప అని (గురు) అని చేరవలయును

(2 38వ లో) 409పు 9వం తరువాత. కోలెముక — ఇది క్రోవెముక అనియే (బ్రౌ వావి పా) (సూ ని శ ర లు) కోలెముక అనియే గ్రహించినవి ప్రయోగములు కోలెముక అనియే దీనిని అను చున్నవి. కొన్నిటి నప్పశించుకొని కోలెముకల్ నుఱుమాడు నిట్టుల య్యన్నిటి నయ్యులూకమురయం బెన గన్ వదియించె భూవరా (భార సౌ 8) నిర్ధారకప్రయోగముగూడ ఒకటి ఇ ట్లున్నది. నేల బెట్టి వాని గోలెమ్ము బ ల్లన విఱిచి నడుము ద్రుంచి వీచి వైచె (భార ఆది 8 25) కోలెముక కు రూపాంతరములే *కోలెమ్ము కోలెమ్ముక అనునవి బ్రౌ వావి పారమునందు (క్రోవి+ఎముక) అని (వ్యు)

అనవలయును పరిశీలించిన క్రోలెముక కై నవ్రాయసకాండప్రమాదము క్రోవేముక ఐన దేమో అనించును అప్పుడు క్రోల్పులి మొ వానివంటిది క్రోలెముక అనవలయును ఇది అంత సముచిత మనించుట లేదు (సూ ని శ ర మొ) క్రోలెముక గ్రహంప కుండు టనుబట్టి దీనియునికియు శంకింపవలసినదిగానే ఉన్నది అని చేరవలయును

(2 38వ లో) 4 8పు 20వం తరువాత- మో చేయి నా బ్రగండంబు ఆం ఖా 2 38) అని (సూ ని) (చూ మో చేయి) (ఈ సూ ని పా అపపా) అని చేరవలయును

(2 39వ లో) 9వం గా అంగుటము — దీనికి (సూ ని బ్రౌ) అంగువృమ్ అర్థ మనినవి (సూ ని) ప్రయోగమునుగూడ ఇట్లెచ్చినది వారిధుల్ పుడిలింతునె మందర మంగుటంబునం జిలుముదునే (ఖా రా ఆర 2 04) (సం అజ్ఞాప్త ప్రా అంగువృత్ క తు అంగుట ఉంగుట) (చూ సూ ని) (రూపాం ఉంగుటము) (క ఉంగుట ఉంగుట్ట) మొక్కి- నిలిచి యతనిముందట పేడిని నుంగుటము నొటయుచు నున్న జూచి యెవటినుండి రాక యెవ్వనిసుత వేమి పనికి వచ్చి తనిన నదియు (నిర్వ 3 49) చిలుము నకు (ఆం ఖా) కోరాడుట అర్థ మను చున్నది (సూ ని) ఒది దీనికి (అర్థాం) అనినది పైప్రయోగము కడ గూడ ఆం ఖా కు కోరాడు అనెడి-అర్థమే అట్లే పేత మేమో (వంచినబొటనవేలితో) మందరమును పొడిచి పొడిచి పొడిపొడి చేసె డమ్ము రె గ జేయుదునా అనుట (ఆం ఖా) ఇచ్చట వచించెడి అర్థ మనుకొనవచ్చును పొడుమట కై న అంగువృత్తంబునవేళవిశేషమునే (వంచినబొటనవేలి నే) అజ్ఞాప్తవిశేష మని (ఆం ఖా) ఇట వ్యవహరించిన దనించును బొటనవేలు అనునది దీనికి అర్థాం) ప్రసద్ధార్థములందు విశేషశ్రద్ధ వహంప కుండుట ఆం ఖా) పద్ధతి అందుల కిదియు ఒక నిదర్శనము (శ ర) తనయంగుటంబు వ్రేలం గీతిన (ఖార శల్య) అని ప్రమాణము గా అజ్ఞాశ్యగ్రేణ రాజేన్ద్ర స్వాజ్ఞాప్త స్తాడితో ఒభవత్ అని (సం ఖాం శల్య) ఉదాహరించినది అని చేరవలయును

2 44వ లో) 429పు చివర వేటు గా క్రే గన్ను — దీనిని (శ ర) నిరనుస్వారము గానే ఇచ్చినది ఒకప్రయోగముగూడ ఇట్లున్నది క్రేకంటిలింగంబుడాకన్ను సూచి (బస 3 18 80 , ఐనను(సూ ని దీనిని నిరనుస్వారము గా గ్రహించి (నిర్ధారకములు గా లే కున్నను)

ప్రదర్శించు చున్నబహులప్రయోగములనుబట్టి బాలవ్యాసారస్యమునుబట్టి ఆం ఖా ప్రతి
పాతయద్వాతిని బట్టి క్రే గన్ను అని (సానుస్వారము గానే) నేను (దీని నిట) గ్రహం
చితిని (బ స) ప్రయోగము పరిశీలించిన అంతప్రబలప్రమాణమును గాదు అని చేరవలయును

(2 56వ లో) 455పు 22వం చివర- ఇది (అర్థాం అన దగినది అని చేరవలయును దీనికి
తరువాత వేణుగా హసావళి —(త్రౌ) దుప్పటి (O G) అనినది మఱియేనిఘంటువులు
(శ ర మొ) దీనిని స్పృశింప లేదు నాచూచినంతలో అనియు చేరవలయును ఇదిగాక ఈ
పుటలోనే పం చివర- హారుముంజిముత్యాలయరపట్టపై గొప్ప పతకంపుహారముల్ పరిధ
విల్ల (విజ వి పీరి 36) (చూ సూ ని) అని చేరవలయును

(2 64వ) లో 489పు 6 వం గా ఒరగు నకు ప్రయోగ మి ట్లున్నది ఒక్క-తె లొరగుపై
నునిది యేకాంతంబు దెలుపుచు గూర్మి నెచ్చెలులు సన గ (కుక 32) చూ సూ ని)
అని చేరవలయును

(2 175 వ లో) 490పు 8వం తరువాత- జోదిళ్లు —ఇది (వ్రా తప పా) జోబిళ్లు అనునది
(ముద్రి పా) ఘనత నహోబలగరుడాద్రివార జ్యాసురవధునకు నతి జోది శ్లని (హంస
4 2 3) జోబిళ్లు అని (శ ర ముద్రి) ఇట (నతి నమ్రత-అని శ ర (చూ సూ ని) అని
చేరవలయును

(2 88వ లో) 5 0పు 8వం తరువాత- క్రిక్కలు —ఇట బహువచననిర్దేశము అవివక్షితము
వివక్షిత మగుచో బహుత దనరు అనురీతిని (ఆం ఖా) వచించును కనుకనే క్రిందిరీతిని
ఏకవచనా న్తము గా ప్రయోగము ఇ ట్లున్నది- అభ్రవిభ్రమము నేలా సర్వలోకాశ్రయ క్షమతం
బేర్చుచుకుక్యవిశ్వవిభుశశ్వద్దానధారాజులౌ ఘముతో సాటికి బాటి సేసెదవు క్రిక్కా చక్క-
దర్శింపుమా (కావ్యా 7 83మొ) (చూ సూ ని) వేంకనార్యు డు తన మల్లుపురాణమున
దీనిని బహువచనాంతము గా ప్రయోగించినా డు పం డిజీరాపట్టెపనికీలుటండియ లడుగు
దమ్ముల గ్రిక్కలట్ల తనర (4 57) చూ సూ ని) ఇంతమాత్రమున ఏకవచనాంత
ప్రయోగము ఈతనికి ఇష్టము గా దన వీలు గాదు అని చేరవలయును (ఇది గాక) ఈపుటలోనే

91వం తరువాత వేలుగా - పగ - ఇదివఱకును వైర పర్యాయములు వచింప బడినవి) చూ
 34) (అం సం) శత్రుత్వపర్యాయము లనుచు కొన్నిటిని ఇట్లు వచించినది. వైరము
 నకును ధర సమాహ్వయము లమరు గంటు పగ మచ్చరంబు సూ దొంటమి యన
 (మాన 47) (సాంబ) గూడ వీనిని ఇట్లుదాహరించినది. వేరము కంటు సూడు
 పగ దేన మన గ బొల్పును విరోధ నామములు (మాన 3) (అం భా) ఇట
 విద్యేష మని అట వైరము అని అర్థనిర్దేశ మొనర్చినది విద్యేషము వైరము సాధార
 ణము గా పర్యాయము లన దగినవే ఐనను పునరుక్తి పరిహారమునకై విశేషవివక్షతో
 విద్యేషము సహజశత్రుత్వము వైరము కృత్రిమశత్రుత్వము అని (అం భా) అభిప్రాయ
 పడిన దనవలయును (బ్రౌ) కంటు -సహజశత్రుత్వము అని వచించినది కంటు నకు
 రెండర్థములును (కృత్రిమశత్రుత్వము సహజశత్రుత్వము అనునవి) కల వనవలయును
 (అం భా) రెండుచోట్లను కంటు గ్రహించి యుండుటనుబట్టి లేదా (సూ ని) వైరము
 అనుదానికి మొదటియర్థము గా శత్రుత్వము పగ విరోధము ఇచ్చి రెండవయర్థము గా
 ద్వేషము కల అనుదానిని ఇచ్చినది ఈరెండర్థములనే వేలు వేలుగా (అం భా) వచించిన
 దనవలయును (భార ప్ర) ఒకటి ఒంటమి కి ఇట్లున్నది. ఒంటమిని లేనియొంటర మింట
 రములు వలుకు టుచితమే యర్థరథుం డంటి నను నేమితక్కువ గంటి చెపుమ (భార
 ఉద్యో 4 237) ఇచ్చట (సం భార) ఇట్లున్నది ఎతామహా యధేష్టం మాం వాక్పరై
 రుపకృస్తం అనాగసం సదా ద్వేషా దేవమేవ పదేపదే (సం భార ఉద్యో 68 (చూ
 సూ ని) ఇట అనాగసమ్ సదా ద్వేషాత్ అనునవి సహజవైరము నే వచించిన వన
 వచ్చును దానినే (తెలు గు) భార లోని ఒంటమి అనునది వచించిన దనుట సముచితమే
 అని చేరవలయును

(2 88వ లో) 5 81వ 91వం ఎవర (బౌ పా కూడ) ఒండన అనియే (చూ అను)
 రెంట ద్వైదీభావము ఆము ప్రయోగము ఇట్లున్నది. తా రెట్లట్లు గ దమ్ముం జేరిన
 ముత్తైపునరుల జేడియచన్నుల్ లోరెంట లుడిపె ఘన మగు వారు నిజార్జవము చేరువారికి
 నీరే (5 23) అని చేరవలయును

(2 98వ లో) 533పు 5వం తరువాత- పాగ లాయ మన నొప్పు వాజికాలకును (సాంబ తిర్య 73) ఇది (అర్థాం) అన దగినది యవనాధిపతి యుపాయనము గా నొస గిన పాగా హయంబులు వాగె వచ్చు (కాశీ 84) అం థా అర్థమునకు గూడ (అము) ప్రయోగము ఇ ట్లున్నది- క్రేపు దల చి పం మేయుదు జేవనపా ల్గలయి నెండచే బాంధజనుల్ దూ పింపమి కజా డంపన యాపాగా యన గ నదుల నంచలు మెటసెన్ (4 88) (చూ సూ ని) ఇట (అము వేద వ్యా) ఇ ట్లర్థ మిచ్చినది అజా డు=బ్రహ్మ అం=నలపాగా= పంపనట్టితనగుటప్ప దబేలా (అన గా తనతబేలాలోనిగుట్టము లన్నియు) అన గన్=అను నట్లు గా (అరి) (అంథా) ఇచ్చిన-అర్థమే ఇట పాగా కు సముచిత మని వేటు గా వచింప నక్కఱ లేదు (సాంబ) ఇచ్చిన అర్థమునుగూడ (అం థా) గా దన లేదు మందు రోష్ట్రపము ల్మనును బాగా యన (3 47) పూర్వము చెప్పనియర్థముల గూడ (నానా వర్గ) సంగ్రహించును (చూ నానా వర్గ నావ్యాఖ్యానంభము)

(2 205వ లో) 553పు 0వం చివర ఆయిత్తపాటు నకు (శ ర) నిర్ధారకప్రయోగ మి ట్టిచ్చినది సేవకులకు విష్ణుసారూప్యసౌభాగ్యవిలసనంబు లెప్పు డపుడె సృజింప నాయిత్రపాటు వెలయ నున్నది (పర 2) చూ సూ ని) అని చేరవలయును

(2 2 4వ లో) 570పు 8వం తరువాత వేటు గా నరాజి — నరాబు అనుదానిని ఖడ్గపర్యా యము గా (బ్రౌ) ఇచ్చు చున్నది (చూ అను) దీనిని బట్టి ఇట బ్రౌ (అం థా పా) నరాబు అగునా అనుసందేహమునకు అవకాశ మున్నది నరాజి కి నరాజీ నరాజి (రూపాం ప్రయోగము లి ట్లున్నవి ఒక్కొక్కకెందలి రుదయించె దరురాజి దోర మై తనరె గంతునినరాజి (కృష్ణ 4 42) తననరాజీచిల్వకును మార్తురాతేండ్లయుసురుగాడుపు లింపు లొస గు చుండ యయా 57) (చూ సూ ని) పై ప్రయోగములు నిర్ధారకములు గా లే కున్నను నారాచ (సం నుండి ఏర్పడిన నారాజి కి (రూపాం) నరాజీ నరాజి అన దగి ఉండుటనుబట్టి (బ్రౌ) పరిగ్రహము కా దనియే తో చు చున్నది నారాజి కి నిర్ధారక ప్రయోగములను ఇచ్చినది (సూ ని) ఘోరాజిం దనతేజి దోలి విమతిక్షీణీతలాధీశులన్ నారాజిం దెగటార్చి పీఠభటసన్నాహంబుతో జేరు (బహు 5) నేజాలు నా రాజుల్ గైకొని కోటలో గొలుచునారాజుల్ తదంగంబు లు గ్రాజిం జెక్కలు సేయుచో మరతె గంధానేకపం బార్భటిన్ (రా వి 5 2) అని చేరవలయును

- (2 223వ లో) 592పు 9వం లో- బాధకు అనుదానికి తరువాత- దేశోపద్రవాలవలన ముంచుకొని వచ్చినమహాబాధకు) అని చేరవలయును (ఇదిగాక) ఈపద్యములోనే 593పు 9వం గా ఉపద్రవము - కేవలముబాధ దీనికి అర్థము కాదు (అం ఖా) బాధకు పేర్లను వేరు గా ఇచ్చి నది చూ 50) అమ) కూడ పీడా బాధా వ్యధా దు ఖమ్ అని చెప్పి స్యా దత్యయ ఉపద్రవ అని వేరుగా (తరువాత) వచించినది దీనిని బట్టి ఏకార్థకము లివి కావు-అనుట స్పష్టము అని చేరవలయును
- (2 224వ లో) 595పు 5వం తరువాత- చంపుట - చంపుడు దునుముట అని (బ్రౌ ప్రా తప్రతులపా) (చూ సూ ని) అని చేరవలయును
- (2 235వ లో) 67పు 6వం గా- కాకిపెసర అగునది పూర్వము కాకముద్గ కు పేరు గా (అం ఖా చే) వచింప బడినది ఇప్పు డిట్ల ఉద్దముద్గ కు పేరు గా చెప్ప బడు చున్నది ఇది అది వేరు ఏకము గాదు అని చేరవలయును
- (2 26 వ లో) 676పు 26వం తరువాత గంగెడ్డు -గంగిరెడ్డు (రూపాం) గంగిరెడ్డుకు లేవే మనతూర్యరావముల్ కలిమి గలదెవారకామినులకు (రామలిం 0వ)
- (2 247వ లో) 648పు 6వం తరువాత-(సం గళన్తికా క గణతిగె) గల తియ రూపాం)- అలికులవేణి యో ర్తొకనిహస్తములన్ ముఖమజ్జనాంబువుల్ గల తియ యెత్తి పోయ నవి గార్చుచు నుండె నతండు దోయిటన్ (నైష 6 2) అని చేరవలయును
- (2 287వ లో) 688పు చిట్టచివర - బండాలము - వానిబండారము బయట బడినది -అస (వ్యవ) అది దీనినుండి ఏర్పడినదే అనవచ్చును అని చేరవలయును
- (2 270వ లో) 694పు 6వం తరువాత- అద్ద —(సం అర్థమ్ ప్రా అద్దమ్ క అద్ద త అద్దం) సగము అనునర్థమున వ్యస్తప్రయోగము (దీనికి) లేదు (అద్దరూపాయ మొ)-అని (సూ ని) (సూ ని) 2 అంసోల తనరారు యద్ద యం చన గ దదర్థ మొప్పు (అం ఖా 2 270)అనినది ఇట- తదర్థము అనుట ప్రమాద మనించును అం ఖా అర్థమునకు (బ్రౌ) ప్రయోగ మిట్టిచ్చినది- తెగి గంటిపోటు గ నొడ్డయద్దల గిద్దల బొడుచు వేగినబిగాది (వేంక పం 763) అడ్డ=రెండుమానికలకొల ది-అనునది (అర్థాం) అది వేరు సాంబ)

ధాన్యము గొలుచువానిని క్రిందిరీతిని బేర్కొనినది దూము ముంత ముకుసంబు బిల్ల కుం
చము సోల తవ్వ పడి యడ్డ గరిసె పుట్టి సెలగ మెడా కల మనంగ ధాన్యముల గొల్పు
వానికి దగును (మాన 52) అని చేరవలయును

(2 275వ లో) 708పు 8వం గా- సంకటము -ఇది ఇటుకు అనెడి అర్థమున సం పదము గా
కన బడు చున్నది అని చేరవలయును

(2 285వ లో) 725పు 4వం తరువాత గాను గవా డు - గాండ్లవా డు అనికూడ (వావి ప్రతి)
అధస్పాదికయందు పార మున్నట్లు చూపు చున్నది అది(పారాం) అనవలయును అని చేర
వలయును (ఇదిగాక)ఈ పుటలోనే (8వం గా) వంటపూ టవా డు అని సానుస్వారము గా
(సూ ని) గ్రహించినది పూటము అనుదేశ్య మొకటి భారము అను అర్థమున కానవచ్చు
చున్నది దానినుండి ఏర్పడినదే ఈ పూట అనినప్పుడు నిరనుస్వారమేఇది అగును అని
కూడ చేరవలయును

(3 18వ లో) 980పు 3వం తరువాత వేటు గా- బోసేసెన్ - (బోనము+చేయు) (సాంబ)
కూడ దీనిని ఇ ట్లిచ్చినది- బువ్వ మెతుకు కూడు బోన మోరెము ప్రసా దము వంటకము
వసదనము బాతు సాద మోగిర మన జరుగు నన్నముపేళ్లు కుడిచె బోసేసె నాపడియె నమలె
నారోగిణ మొనరె నారగించె మెనవె దినె మెక్కె- నన భుక్తి గొనుట కిలరు (మాన
22) ఇట్లే (వేంక 44) తెచ్చి సుఖమతి యనునామధేయమునకు బర గుఱయురాలిచేతి
కేర్పడ గ నీయ నాది డన్నంబు సంకటి యంబలియును జేయ సవరేయివేళ బోసే పోవు
(హంస 4 32) (చూ సూ ని) అని చేరవలయును

(3 9వ లో 982పు 3వం లో అవవాంచు నకు ధరించు అను అర్థము ప్రయోగప్రసద్ధమే-
వరాహరూపం బావవాంచి రసాతలంబున సలిలనిమగ్న యగుప్పదివి నుద్ధరించిన (శివరా
82) (చూ సూ ని) అని చేరవలయును

(3 83వ లో) 898పు 3వం గా పండుండెను ఇది పరుండెను అనుదానికి (రూపాం)అన
దగినది (సూ ని శ ర బ్రౌ లు ఈ అర్థమున దీనిని గ్రహించినట్లు కానరా లేదు (ఆం భా)

ఎఱిగ కు (రూపాం) పడిగ ప్రహించినది (చూ 3 62) అది దీనిని కాదనదు అని
చేరవలయును

(968పు 6వం) తరువాత విశే చిరత్నత్నములు ఇది ఇదివఱకు వ్యాఖ్యాతము అచ్చట (200పు
7 వం చివర) నాటిం ప్రయోగ మొనరిం ట్లున్నది అన విని మందహాస మొలయం
దమితోడ విఘండు పొండు మీ వెనుకన వత్తు నన్నియును వేటకు నాయితపెట్టు డిప్పుడె
యనియ చిరత్నత్నవిశాసరణంబులు పట్టుకొక రిచ్చిన గొని చెంచుతోం ద్రపుడు
నంగ డు ముండు నై ముదంబునన్ (ఆ 6వ) (అని) ఇట అచిరత్న అని పదచ్ఛేద
మొనర్చి అచిరత్న=నూతనము లైన అని వ్యాఖ్యానించు చున్నారు కొందఱు పరిశీలింప గా
లనియ చిట్ట నుటయే (పరిశోధనమునుబట్టి) నా మిత మనింప చున్నది అనియ
అనియే చెప్పినదేదవు గా చెప్పుచునే అనుట ఈ విమలయొకదా ఇందే ప్రామానికపు
నిగ్గు బామానికపు పట్టంగంబులు పరిధివిల్ల (ఆ 2వ) అని పఠించినా డు (బ్రౌ)
ప్రా తశ్చయిస్తోష మగు ప్రా కు ఫరాతన మైనది D శ్రేష్ఠ మైనది అని అర్థ మిచ్చి
కళుకుప్రా గెంపు జెక్కిడపుసొమ్ము ల డుండ తెమ్ముత్తియంపుసొమ్ములు ధరించి
(N 9 328) మొ ప్రయోగమును ఉదాహరించునది అని చేరవలయును

ఉన్నది - జరగవలసినమార్పు

ఉన్నది	జరగవలసినమార్పు	పుట	పంక్తి
	[తొలిపలుకులో]		
సంపుటములు	భాగములు	2	8
సంపుట మిది	భాగ మిది	2	8
సంపుట మి క	భాగ మి క	2	9
ప్రథమసంపుటము	ప్రథమభాగము	3	2
బలున	బయిన	4	0
తూపరాణము	చూపరము	6	23
యటంచు	య టంచు	8	20
వన్నియు	నన్నియు	0	26
నకు	నకు		3
య చ్చి	ఇచ్చి	6	2
భో డి	బో డి	26	4
	[ఆం భా ఎరికలో]		
వారి కం	వారి కం		6
తూడ	కూడ	4	25
ఈతడు	ఈత డు	5	3
భా వోప్పత్తే	భావోప్పత్తే	8	0
భావ	భావా	8	24
సూర్యుడు	సూర్యు డు	8	28
ఎర్ప	ఎర్ప	0	7

ఉన్నది	జర వలసనమార్పు	ఎట	పంక్తి
వలయ	వలయు	2	25
నుకవి	సుకవి	2	25
నిర్వ	నిర్వి	4	3
తెలు ప	తెలు	4	2
రజ్జ	రజ్జ	6	4
భూ	చూ	6	9
కవి	కవి	20	2
తిక్కన్న	తిక్కన్న	2	26
కననంబు	కవనంబు	22	20
ఐనను	ఐనను	24	3
రీతిన్	రీతిన్	25	7
తెలిస	తెలిస	25	20
కొను చున్నాడు	కొనినాడు	28	7
దెలస	వెలస	48	25
పడి	వడి	48	
అగృధ్ను	అగృధ్ను	48	22
నంబో	సంబో	50	23
గావల	గావల	52	9
ఖీజంబుతో	ఖీజంబులో	55	5
జ్ఞాన	జ్ఞాన	56	7
సంనిధాన	సంనిధాన	64	7

[ప్రథమ కాండములో]

కలువలచెలి

కలుములచెలి

8

2

ఉన్నది జరగవలసినమార్పు		987	
ఉన్నది	జరగవలసిన మార్పు	పుట	పంక్తి
వెగంటి	వెగంటి	3	7
జక్కులతే డు	జక్కులకు తే డు	6	6
లచ్చిదొర బూరగొమ్ము	లచ్చిదొరబూరగొమ్ము	7	8
లచ్చిదొర బూరగొమ్ము	లచ్చిదొరబూరగొమ్ము	7	2
అరము	అర్థము	29	9
కర్త	కర్తము	3	
6 855	6 98	38	22
బాల	బాలా	44	28
నాటి	నా టి	55	3
యనంగ	యనంగ	57	4
క్రియావి	క్రియాజన్యవి	58	27
పంచాది	పంచాది	60	5
సమంబు	సమంబు	65	5
వేదవ్యా	వేద వ్యా	68	3
లవణమునకు	లవణమునకు		
	షడ్రసములలో ఒకదానికి	70	6
అడ్డ	ఉడ్డ	76	5
వాకు	వాక్కు	77	20
దుష్టతి	స్థితి	9	24
బుషయో	ముషయో	94	7
సూన్యత	సూన్యత	94	22
వఱగొడ్డము	వఱగొడ్డము	98	7
వోట	నోట	98	22
హుళికి	హుళిక్కి హుళికి	99	26

ఉన్నది	జరగవలసినమార్పు	పుట	పంక్తి
మీదం	మీ దం	03	23
సంజ్ఞ	సంజ్ఞ	07	
వీరణంబు	వీరణంబు	4	4
విల్లనల్లు	విలనల్లు	33	2
మోనము	మోసము	34	6
కొలుపు	కొలుపు	47	4
తినుక	తినుకు	60	7
పుటమ్మ	పుటమ్మ	65	2
సంజ్ఞ	సంజ్ఞ ఎ	83	4
దము	రము	84	3
వెల్లని	తెల్లని	90	4
వెల్లదమ్మి	తెల్లదమ్మి	90	4
[ద్వితీయకాండములో]			
పట్టడ	పట్టడ	242	8
బరుడు	బరడు	257	20
గట్టి	గట్టె	258	7
ఏరండమునకు	ఏరండమునకు (ఆముదపుచెట్టునకు)	272	20
సుగంధపాల	సుగంధిపాల	288	8
వాటక మ్మగు	వాటక మ్మని	292	6
కోష్ఠికా	క్రొష్ఠికా	292	20
వ్రా కుడు	వా కుడు	292	23
తలపోటయ	తలపోటమ	293	22
జ్యోతి	జ్యోతి	293	8

ఉన్నది జరగవలసినమార్పు

989

ఉన్నది	జరగవలసినమార్పు	పుట	పంక్తి
సంజ్ఞ	సంజ్ఞ	300	6
యన గను	యన గను	305	20
ఎక్కు-డుదీగ	ఎక్కు-డు దీగె	307	9
చిఱుగడ్డ	చిరుగడము	3 2	2
భేరము	భేదము	3 3	0
దర్శ	దర్శ	327	9
చిఱుతపులికి ఎవంగికి	చిఱుతపులికి	329	2
చైన	బైన	330	20
తోడేలు	తో డేలు	332	2
బెబ్బులి	బె బ్బులి	333	9
దగు పెం	దగు బెం	333	2
వలె	వలె	337	8
బకదారులా	బక దారులు	343	3
గోరవంక	గోరువంక	343	0
గోరువంక	గోరువంక గోరువంక	343	0
పక్షికి	పక్షికి	3 6	20
బొటె	బొట్టె	3 8	22
బొటె	బొట్టె	349	6
రబించిన	రచించిన	366	9
సాగ	సాగ	367	20
అంకులాడి	అంకులా డి	369	2
అంకులాడి	అంకులా డి	369	5
(దిక్కు లేనిదానికి)	నాడు డు(చర్చ)లేనిదానికి విధవకు)	369	7

ఉన్నది	జరగవలసినమార్పు	పుట	పంక్తి
ప్రసూత-ఇది బాలెంతకు	బాలెంత—ఇది ప్రసూతకు	374	2
సొదికత్తె	సోదెకత్తె	375	24
చెలియ	చెలియు	385	౧
మేనమఱ ద	మేనమఱ ద	382	24
మేనమఱ దలు—	మేనమఱ దలు—ఇది తనకంటె చిన్న		
ఇది మేనవదినెక పేరు	దైవ మేనమామమేన ర్తలచామారైకు పేరు మేనవదినె—ఇది తనకంటె పెద్ద దైవమేనమామమేన ర్తల కొమారైకు పేరు	383	3
మేలువా	మెలువా	383	8
అనతి	ఆనతి	384	7
వంపు	వంపు	393	8
నను	నను	394	25
గురుకు	గుణుకు	398	4
తిమిర	తిమిరి	399	5
తిమిర	తిమిరి	399	8
కందనగాయ మన	కందనగాయ యన	407	3
గురు	గురు	408	8
గ్రను	గను	409	8
కింది	క్రింది	409	9
నేత	నేత్ర	4	2
మోచెయి	మో చెయి	4 7	
హ్వయంబు	హ్వయంబు	4 7	7

ఉన్నది	జరగవలసినమార్పు	పుట	పంక్తి
మోచెయి	మో చెయి	4 8	2
ఎలుగు	ఎలు గు	4 4	6
నితమ్మత్త	నితమ్మో ఒత్త	4 4	10
మిగులు	మిగులు	4 9	3
ఎడి తక్కువ	ఎడి లక్కువ	422	4
కబరికి	కబరి	432	2
నూగారు	నూ గారు	432	9
దశా	దశావ	40	7
సరిపెన	సరిపెన	440	5
పయంట	పయ్యంట	452	7
బురుసా	బురుసా	453	7
చున్నది	చున్నది (బ్రౌ)	453	7
ప్రా జౌత	ప్రా జౌతు	453	8
దుప్పట్టి దువ్వల్వ	హసావళి దువ్వల్వ వీణము		
వీణము దుప్పటము—	దుప్పటము—		
ఇవి హసావళికి	ఇవి దుప్పటికి	454	6
అన గను ఓధిటడు	అన గను ఓధ మడు	56	3 4
గంధ	గంధ	457	7
కంబలి	కంబలి	58	6
ఉల్లాడ	ఉల్లాడ	458	0
ప్రాము డు	ప్రాముడు	460	0
నమ్మ	నము	472	4

ఉన్నది	జరగలసలనమార్పు	పు	పంక్తి
ఁ	అ		3
సేవమండి ఎర్పడిన (వికృ) సేవ ఇది అగు ననించు చున్నది	ఇది ఇచ్చిది కాదు (487పు 4వం చివర చెరవలసినది)	487	2
ఠెంకనాలు	ఠెంకణాలు	489	2
ఠెంకనాలు	ఠెంకణాలు	490	2
కాలత్	కాలత్	492	9
కళవపము	కళవసము	4 3	2
గవలియు	గవలియును	496	28
క్షత్రియునకు	క్షత్రియునకు	50	5
పగతు డు పగవా డు	పగతు డు పగలు పగవా డు	508	4
అని	అని	5 0	9
ప్రత్య	ప్రత్య	5 2	3
వట్రు	వట్రువ	5 3	2
బొలు	బొలు	5 3	8
కర్మను	కర్మసు	5 9	6
అరిబడి	అరి బడి	52	2
దీనారమునకు	దీనారముఖభాగధేయమునకు	522	
జఙ్ఘ	జఙ్ఘ	536	22
జి కాళి	జి కాళి	537	7
యన గ	మన గ	538	28
పల్ల	పల్లము	539	4
స్యా ద్వేసరో వేటసర	పున స్యా ద్వేసరో వేగసర	5 3	6

ఉన్నది జరగవలసినమార్పు

993

ఉన్నది	జరగవలసినమార్పు	పుట	పంక్తి
(సూ ని)	(సూ ని)	549	6
సన్నాహ	సన్నాహనా	552	2
సంగడయు	సంగడము	557	3
చాలసంగడ	చాలసంగడము	557	4
ముపకు	మునిక	557	5
వదియె	నదియె	57	2
నిది	నది	572	1
ఇట్టి	ఇట్టి	573	2
ఆయుధము	ఆయుధము	578	23
బజాయి	బజాయి	59	25
అని	అని	58	4
దంతపు	దంతపు	58	2
చెక్కెంబు	చెక్కెంబు	586	2
చెక్కెంబు	చెక్కెంబు	587	6
కుష్మ	కుష్మ	588	7
దింబ పోరు	దింబపోరు	589	7
పరి	పరి	592	0
దెల్లుట	దెల్లుట	595	8
పనుం	పనుం	595	8
పైశ్య	పైశ్య	600	3
కమ్మతీడు	కమ్మతీడు	602	8
ద్దము	గడ్డము	605	2

ఉన్నది	జరగలసనమార్పు	పుట	పంక్తి
గడ్డము	గడ్డము	60౦	22
(రూపాం) గా	(రూపాం) అనునట్లు గా	605	22
బాపటము	దాపటము	6 2	9
బొ	బ్రొ	6 5	4
(సూ అని)	(సూ ని	6 7	5
గుంట	గంట	620	9
నూ కలు	నూకలు	624	2
అం భా	అం భా	626	9
కొఱలు	కొఱలుబొగ్గు	63	3
స్థలికి	స్థలికి	639	9
షడ్రసములలో ఒకటికి	కూర		
కూర లో నగువానిలో	లో నగువానిలో	646	3
గజాట్టి	గ జాట్టి	647	9
దాల్చి	దాల్చి	6 7	2
మిశ్ర ని	మిశ్రని	648	26
నూనె	నూనె	650	2
లెత్తి చల్లిన	లెత్తి చ ల్లిన	6౦8	0
యొప్ప	యొప్ప	659	5
జన్మ	జన్మ	686	9
(అని)	అని)	686	4
ఒకండు	ఒకండు ఒండు	689	4
తెలుగు	తెలు గు	692	2
కుడవ	కుడవ	694	7

ఉన్నది జరగవలసినమార్పు		995	
ఉన్నది	జరగవలసిన మార్పు	పుట	పంక్తి
పణము ఇది రూకకు	రూక—ఇది పణమునకు	698	8
కై	కై	700	6
దమ్మ య	దమ్మ మ	70	20
పటికయం	పటికమం	7	8
తుట్ట	తుట్టె	7 4	8
దర్శినివాకి	దర్శినివాకి	7 8	3
కన్యప్రేత	కన్యప్రేత	727	5
వరపు డు	వరపుడు	730	2
వరపు డు	వరపుడు	730	4
చీలకు	చీలకు	740	22
తలి	తతి	744	4
తో డు డ	తో డుడు	746	22
రాణి	రాణ	748	8
పావాయి పావకో	పావాయి పావలు పావకో	752	24
నొరుగ	నొరగ	753	3
తరాసు	తరాసు	755	25
యౌట	యౌ ట	763	7
	[తృతీయకాండములో]		
బెరుగా	బేరుగా	779	7
పంజరంతునకు	అస్వతంత్రునకు	779	25
మనిండుడు	మనిండు	78	5
దుష్ట	దుష్ట	7 3	3
అమ	అమ	785	3

ఉన్నది	జరగవలసినమార్పు	పుట	పంక్తి
బొ	బ్రొ	787	
దొషము)	దోషము	792	
శ్రేష్ఠతకు	శ్రేష్ఠతకు	797	3
లెదు	లేదు	797	8
నాగ	నా గ	798	8
దొడ్డ	దొడ్డ	800	2
హొమ్ము	హొమ్ము	800	2
7	49	800	3
డగ్గట	డగ్గట	803	2
-)	80౦	7
దాటుమాటు	దాటుమాటు	8 2	
గద్దింపు	గద్దింపు	8 4	3
హీన	హీన	8 6	
దిన	దిన	8 6	24
విశేష్యనిఘ్న	సంక్షర్ణ	9 9	
విశేష్యనిఘ్న	సంక్షీర్ణ	82	
యీ తెకు)	యీ తెకు)	825	3
కార్థ	కార్థ	825	26
వర్గము	వర్గము	826	7
శ్మిఖా	శ్మిఖా	826	2
చిన్నిపువ్వు —	చిన్నివావు —		
చిన్నిపూవు (రూపాం)	చిన్నిపువ్వు (రూపాం)	827	2
చిన్నిపువు)	చిన్నివావు)	828	3

	ఉన్నది జరగవలసినమార్పు		997
ఉన్నది	జరగవలసినమార్పు	పుట	పంక్తి
ముండ్లున్న అని	ముండ్లున్న O గ్ అనినది	832	20
(ప్రా తప్ర పా)	(ప్రా తప్ర పా కుట్టుకేళ్లు)	832	2
చెక్కెము	చెక్కెము	832	25
నెమ్మి —	నెమ్మలు —	833	25
*నెమ్మి అను	నెమ్మి (నెమ్మిలి)	833	25
అనసచ్చును	అనిపించును	833	26
ఎమికె)	(ఎముక)	834	2
ఎమ్ములు]	ఎమ్ములు] పరిశీలించిన (నెమ్మి- (నెమ్మిలి) బ నెమ్ములు నెమ్ము (ఎముక) బ నెమ్ములు అనుటయె యు క్త వ నిపించినది వోడులయు నీలుగు లొ నగువానితొలిహల్లునకు లోపంబు బహుశంబుగ నగు (బాలవ్యా ప్రకి 0నూ)	834	2
కోరికకు)	కోరికకు) (అక్కర)	839	9
షుఛ్య	మధ్య	840	2
గాదమునకు	గాదము నకు (84	3
3	3)	842	2
ఏవకు కు	ఎవ కు	844	9
పొచ్చు	పొచ్చు	850	7
అను	లను	855	24
ఎడె	ఎడె	866	4
(అం థా) పటిగకే	(అం థా) పటిగకే ల డయో రభేద అనునట్లు	866	2

ఉన్నది	జరిగవలసినమార్పు	పుట	పంక్తి
భూములున్న D	భూములున్న D	866	2
గూడ	గూడ	868	2
రుచికి)	రుచికి)	868	4
(ఆం ఖా)	(ఆం ఖా)	869	3
అవి	అని	869	7
అర్థ	అర్థ	870	25
కొప్పు	కొప్పు	87	5
లబ్ధము	లబ్ధము	874	6
మొక్కుడు	మొక్కుడ	878	2
నెంతేనియు	నెంతేనియు		
భృశము గా	భృశము గా	878	2 3
నెట్టకేలకు	నెట్టకేలకు	882	4
ద్వర్థ	ద్వర్థ	882	9
త్వర్థ	త్వర్థ	88	3
భేక్లు	భేక్లు	884	8
సాచ్యర్థ మొప్పును	సాచ్యర్థ మొప్పును	884	26
కుండ గ	కుండ గ	885	6
బాల పా)కు	(బాల పా నకు	886	3
దర్థము	దర్థము	888	3
ఇవి సర్వమునకు	ఇవి (ఏకార్థకములు-ఒకేయర్థము కిలవి) (సర్వమునకు	889	7
అంగీ సమ్మతికి	అంగీ సమ్మతికి)	890	9
(ఆం ఖా 9)	(ఆం ఖా)	893	27

ఉన్నది-జరగవలసినమార్పు		999	
ఉన్నది	జరగవలసిన మార్పు	పుట	పంక్తి
ఆవ్య	ఆవ్య	894	6
కందువ	కందువ	902	4
(మాన	(ఆం సం మాన	902	22
వీ డె	వీడె	902	25
దా కె	దా (డా)కె	908	0
స్రుక్కె	స్రుక్కె	908	
డొంకె	డొంకె	908	2
అని	అని	908	6
శూరు డ(పై	శూరు డ పై(907	7
(వావి అపపా)	చిన్నపోయెను (వావి అపపా)	909	4
బీటుబోయెను	బీటువోయెను	9 8	8
తోప	తో ప	9 8	9
(పటిపోవు)	(పటిపోవు)	9 9	4
కలిగెను	కలిగెను	920	8
ప్రాయ స్సాస్య	ప్రాయ స్సాస్య	౨2	4
హస్తమున హ	హస్తమున హ	92	29
సురిగెను	సురి గెను	922	2
పొరలంబు	పొరలోంబు	922	4
చెప్పిన	చెప్పిన	922	8
మోచేతి	మో చేతి	922	22
మొండన	మొట్టన		
మొనరెను	మొనరును	923	7

000

అచ్చతెలుగు గుకోశము

ఉన్నది	జరగజలనమార్పు	పుట	పంక్తి
ఇంద్రునిని	ఇంద్రునిని	924	8
ఆర్థము	ఆర్థము	924	20
పొలన	పొలన	92౦	8
దీపక	దీపక	9-6	0
కైవాల — కైవాల	కైవాల — కైవాల	926	20
దృష్టములు	దృష్టములు	926	22
ఆర్థము	ఆర్థము	9 7	0
మనంగ	మనంగ	928	8
(87)	(89)	928	7
యయ్యె	యయ్యె	928	20
పరిగొను	పరిగొను	929	9
మలిమెను	మలిమెను	936	5
మరిపెను	మడిపెను	936	20
అనిపించును	అనిపించును లేదా	939	6
నన గ	నన గ	94	3
చుండు	చుండు	94	4
(నం)	(నం)	94	9
వచ్చును (చూ తెలచు)	వచ్చును (అని)		
(అని)	(చూ తెలచు)	943	3
పాలను	పాలను	954	8
యనభిత	యనభిత	955	26
చున్నా డు	చున్నా డు	955	3

ఉన్నది జరగవలసినమార్పు		00	
ఉన్నది	జరగవలసినమార్పు	పుట	పంక్తి
వలయును	వలయును)	957	2
ఇ క ఇట	ఇట్లు		
వచించు చున్నాడు	వచించినాడు	958	8
టవర్ణ	టవర్ణ	959	3
బలుకు	బలుకు	96	4
దనక	గనక	96	7
కంఠమును	కంఠమును	96	6
బిన్నె-	బిన్నె	965	6
లందఱు జాల	లందఱు జాల	966	8
[అనుబంధములో]			
పెరి గెడుసురే	పెరి గెడునసురే	972	7
ఆర్థము	ఆర్థము	972	22
దుంప	దుంప	974	9
సూ ని)	సూ ని)	974	6
వ్రా తప	వ్రా తప్ర	978	3
బొ	(బొ	979	22
24వ	2 4 వ	980	6
ద్రవాయ	ద్రవాయ	98	2
గల్గెదె	గల్గెదె	984	4
(రూపాం)	(రూపాం)	982	23
[అం భా పదసూచికలో]			
అడి	అడ్డ		11

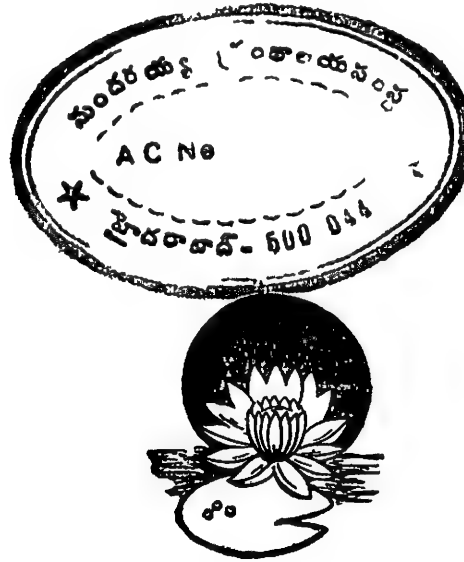
002	అచ్చలెలు గుకోశము		
ఉన్నది	జరచెలిననమార్పు	పుట	పంక్తి
98	93	7	6
97	97	8	
ఎదు గు	ఎదుగు	8	3
ఎనమందుము	ఎనమందుము	8	2
ఏ డికోలు	ఏ డికోల	20	9
కండచుక్క	ఇది కండచక్కెర దిండి అనుదానికి తరువాత చేర వలయును	25	7
కత్తలానివజీరు డు	ఇది 28 పు లో 9 పం గా ఉన్న కత్తలాని తరువాత ఉండవలయును	25	0
కణ దురు	కణ దురు	28	5
68	62	32	4
కళకు	ఇది కళాసము అనుదానికి తరువాత ఉండవలయును		
29	29	35	3
యెకిమీడు	యెకిమీ డు	47	23
గా జేసికొన్న	గా జేసికొన్న	48	20
గరుడి	ఇది గరుడపచ్చ తరువాత చేరవలయును	48	8

	ఉన్నది-జరగవలసినమార్పు		008
ఉన్నది	జరగవలసినమార్పు	పుట	పంక్తి
	2	56	5
పెనిమటి	పెనిమిటి	6	8
చుట్టుకొల్లారు	చుట్టుకొల్లారు	65	5
24	2	65	8
ందిరము	చెందిరము	66	5
చెటకొఱవి	చెట్లకొఱవి	66	12
జంగుబిల్లి	జంగు బిల్లి	70	3
8	82	7	9
8	2	76	23
డిల్లవడెను	డిల్లవడెను	77	9
తడసెను	తడవెను	79	7
తవ్వెట	తప్పెట	80	7
2		85	9
దూలు	నూలు	05	8
38	38	07	3
	2	8	3
24	4	8	6
పుపు	పుపు	2	3
3	2	23	22
30	307	28	5
	2	3	3
బలిదుండు	బల్లిదుండు	33	4

004

అప్పితెలు గుహాశ్రమ

ఉన్నది	జరగవలసినమార్పు	పుట	పంక్తి
0	9	33	2
బురుడ	బురుక	36	7
ముక్కువా డు	ముక్కువా డు	36	22
99	9	4	4
మిణు గురులు	మిణు గురులు	48	2
42	2	57	4
మతమ్మ	రామతమ్మ	59	4
వెడలెను	ఇది వెడలుపు అనుదానికి తరువాత చేరవలయును	4	4

అచ్చ తెలుగు కోశము

* ఆం భా ప ద సూ చి క

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
అంకవన్నె	2	200	అంచెను	3	12
అంకు	2	43	అంజ	3	2
అంకునము	2	95	అంజ	2	35
అంకెము	2	266	అంజమెడపట్టు	2	209
అంకె౯ డు	3		అంజిక		33
అంగడి	2	2	అంజెను	3	92
అంగద		37	అంట	2	37
అంగదట్టము	2	58	అంటిపేట్టు		47
అంగలార్పు		37	అంటి	2	58
అంగలార్చెను	3	02	అంటు	2	86
అంగి	2	58	అంటుప్పు	2	249
అంగిలి	2	42	అంతున	3	32
అంగుటము	2	39	అంతులు	3	29
అంప	1	94	అండ	2	89
అంప	3	2	అండ	3	2
అంపలేజి నెక్కునట్టరౌతు		39	అండె	2	36
అంచు	2	52	అండె	2	78
అంచు	2	53	అండెము	2	266
అంచులవా డు	2	282	అంత	3	68

*ఆంధ్రభాషాపరివర్తనము

2

అచ్చ తెలు గు కోశము

పదము	కౌండము	పద్యము	పదము	కౌండము	పద్యము
అంతట	3	76	అక్కఱ	3	50
అంతటికి	3	74	అక్కనము		3
అంతరదామర		65	అక్కిలి	2	43
అంతరపల్లటి	2	89	అక్కు	2	37
అంతలమొంతలవా డు	2	3	అగచాటు		50
అంతిపురము	2	3	అగచాట్లమారి	3	4
అండ్లము	2	20	అగడిత	2	25
అందిమొందినట్టివా డు	2	3	అగడు		5
అందు	3	66	అగడ్త	2	25
అందుగు	2	6	అగప	2	244
అందుల	3	66	అగప		57
అందె	2	50	అగపడెను	3	5
అందెను	3	9	అగపాటు		04
అంపఱ	2	2 3	అగసాలి	2	284
అంపు		43	అగిలెను	3	9
అంశెను	3	2	అగిసె	2	64
అంబలి	2	250	అగ్గురు	2	62
అంబిస్తు	3	2	అగ్గమయ్యెను	3	84
అంబాళము	2	43	అగ్గము		04
అకరువు		65	అగ్గలము		66
అక్క	2	3	అగ్గలము	3	24
అక్కజము		32	అగ్గలిక		37
అక్కటికము		3	అగ్గి		48
అక్కడ	3	66	అగ్గించెను	3	24
అక్కరములు	2	87	అగ్గింపు		4

ఆంధ్రా పదసూచిక

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
అగ్గెడ	3	66	అట్లు	3	74
అచట	3	66	అడ చెను	3	23
అచటము	3	6	అడపము	2	66
అచ్చట	3	66	అడబాల	2	24
అచ్చనగల్లు	2	307	అడరెను	3	83
అచ్చము		58	అడలించెను	3	24
అచ్చరములు	2	87	అడవి	2	34
అచ్చరలు		62	అడవికా కర	2	70
అచ్చికము		58	అడవినెలవరి	2	76
అచ్చివచ్చెను	3	94	అడవిబీట	2	60
అచ్చు	2	302	అడవిమల్లె	2	5
అచ్చుకుప్ప	3	3	అడవిమొల్ల	2	52
అచ్చెరువు		32	అడిగెను	3	39
అట	3	66	అడిగొట్టు	3	7
అటకలి	2	250	అడిదము	2	24
అటమట		16	అడియాలము		80
అటిక	2	247	అడియాస		37
అటుకులు	2	253	అడుకులు	2	253
అటులన్	3	74	అడుగు	2	35
అట్టడి	2	3	అడుగు	3	49
అట్టి డు	2	6	అడుగుట		3
అట్టక	2	7	అడుగుట	2	72
అట్టు	2	256	అడుప	2	25
అట్టెడ	2	266	అడుసు		55
అట్టము			అడ్డకత్తి	2	25

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
అడ్డగించెను	3	20	అత్తైము	2	90
అడ్డగించెను	3	39	అదక	2	298
అడ్డపాటు		76	అదనము	3	24
అడ్డము		76	అదను		86
అడ్డము	3	25	అదను	3	30
అడ్డము లేవివాడు	3	5	అద నై నవా డు	3	7
అడ్డసరము	2	56	అదరు		33
అడ్డసారె	2	305	అదరులు	2	242
అడ్డి	1	76	అదరెను	3	92
అడ్డుగ	2	272	అదలించెను	3	24
అణంగెను	3	88	అదుముడు		50
అణకువా రు	2	208	అదువకా పు	3	29
అణజు	2	98	అడ్డ	2	270
అతివ	2	04	అడ్డమరెయి		94
అతివన	2	55	అడ్డము	2	68
అతుకు	2	58	అడ్డరి		55
అత్త	2	4	అడ్డిర	3	68
అత్తడి	2	97	అనం	2	58
అత్తమిల్లెను	3	83	అన టి	2	58
అత్తము	2	58	అనద	2	06
అత్తమ్ము	2	00	అనద	3	6
అత్తి	2	42	అనుగలము	2	2 0
అత్తు	2	54	అను గు	2	2 0

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
అనువు	2	92	అజ్ఞురపాటు		32
అనుము	2	235	అబ్బెను	3	5
అనుసు	2	202	అబ్రము		32
అనెను	3	9	అభిని	2	304
అన్న	2	3	అమడ	2	00
అన్ను	2	04	అమవస		89
అన్నువ	3	6	అమరెను	3	83
అవరంజి	2	279	అమాస		89
అప్ప	2	3	అమ్మ	2	112
అప్ప	3	49	అమ్మకము	2	287
అప్పచ్చి	2	254	అమ్మిక		40
అప్పడము	2	256	అమ్మ	2	2 2
అప్పన	2	92	అమ్మడు	2	287
అప్పనము	2	92	అయిదు పదిదేసెను	3	05
అప్పము	2	254	అయ్య	2	2
అప్పసము		66	అయ్యారె	3	66
అప్పళము	3	7	అయ్యెడ	3	66
అప్పు	2	228	అయ్యెను	3	3
అప్పుడు	3	78	అర		78
అప్పులవాడు	2	229	అరంటి	2	58
అబక		57	అర గు	2	2
అబక	2	244	అర టి	2	58
అబ్బి	2	2	అరక	2	232

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
అరకట	2	36	అరు గు	2	2
అరగడము	2	9	అరుగుడు	2	2 9
అరచట్ట	2	56	అరుగుదెంచెను	3	87
అరడా	2	2 5	అరుదు		32
అరణము	2	79	అరుదెంచెను	3	87
అరదము	2	200	అరువరి	2	229
అరపరిము	2	269	అరుసము		98
అరపీసము	2	272	అర్మిలి		37
అరసెను	3	22	అఱ		7
అరసెను	3	25	అఱ	2	6
అరాబు	2	2	అఱకము	2	28
అరి	2	92	అఱకాలు	2	35
అరి	2	2	అఱచెను	3	84
అరికట్టు	3	3	అఱచెను	3	2
అరికట్టెను	3	20	అఱచెయ్యి	2	39
అరిగెను	3	86	అఱజాతి	3	32
అరిగె	2	93	అఱపు		22
అరిగోలు		57	అఱవ	2	03
అరితి		36	అఱవము		0
అరిదళము	2	280	అఱినుటి	3	73
అరిది		32	అఱిమెను	3	25
అరిపోస	2	2	అఱిసె	2	255
అరుగుదమ్ము	2	2 9	అఱుకువ	2	28

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
అఱుట	2	73	అల్లట		50
అఱుముట	2	220	అల్లము	2	249
అఱువది	2	268	అల్లారుముద్దు	3	29
అఱెను	3	93	అల్లి		65
అఱ్ఱు	2	4	అల్లిక	2	296
అఱ్ఱెము	2	28	అల్లిబిల్లి	3	29
అరింగము	2	2	అల్లఁడు	2	
అరి తినగవు		3	అల్లబచ్చలి	2	72
అరి		54	అల్లె	2	2
అరిబలము		2	అల్లెము	2	
అరిరు	2	49	అల్లొనేరేళ్లు	2	75
అరిరువిల్కఁడు		45	అళ ది		08
అరిరెను	3	83	అళది	2	50
అరివరి	2	2	అళికెను	3	92
అరిసంద	2	235	అళుకరి	3	9
అరిసు	2	36	అళుక్కు		33
అరికిడి	1	12	అవతల		55
అఱఁగు		62	అవల		55
అఱఁగు	3	50	అవసడి		5
అఱక		35	అవిటి	2	120
అఱకు	2	22	అవిటి	2	22
అఱకుడు	1	2	అవుజు		55
అఱచు	1	34	అవుడుగఱచెను	3	24

అచ్చ తెలుగు కొశము

పదము	కొండము	పద్యము	పదము	కొండము	పద్యము
అవ్వ	2	2	ఆకుమడుపు	2	67
అవ్వ	2	2	ఆకుతాయి	2	299
అవ్వల		55	ఆకె	2	6
అనదు	3	6	అగడపలు		73
అనము		4	అగడము	2	9
అనలు		55	అగడీ దు	3	3
అసమి	2	266	అట		30
అసయాదెను	3	83	అట		39
అస్తరు	2	58	అట	3	48
ఆ			అటకత్తె		29
ఆ కలి	2	260	అటరి		29
ఆ కొంభ	2	260	అడ	3	66
ఆ కొన్నవా దు	3	7	అడిక		5
ఆ గాకర	2	70	అడికోలు	2	92
ఆ గెను	3	20	అడె	2	88
ఆ డంగి	3	3	అడెను	3	83
ఆ డుది	2	04	అడెను	3	9
ఆ బోతు	2	26	అడెబలు		73
ఆకసము		69	అడెలు		73
ఆకు	2	38	అడెలు	2	93
అకు జుట్టు	2	67	అణము	2	252
అకుటిల్లు	2	14	అణి	2	203

ఆంధ్ర పదసూచిక

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ఆణి	2	276	ఆమని		86
ఆశి	3	5	ఆము		33
ఆణె	2	3	ఆముదము	2	48
ఆణెము	2	7	ఆముదము	2	258
ఆతల		55	ఆయతి		86
ఆద		00	ఆయము	2	35
ఆది		80	ఆయవారము	2	75
ఆన	2	9	ఆయకము	2	205
ఆనతి	2	9	ఆయెను	3	3
ఆనవాయి		80	ఆరగించెను	3	8
ఆనవాయి	2	258	ఆరంభ	2	260
ఆనగము	2	7	ఆరగింపు	2	260
ఆనె	2	3	ఆరట		9
ఆనెను	3	22	ఆరతి	2	65
ఆనెను	3	20	ఆరసెను	3	22
ఆపె	2	6	ఆరాటము		48
ఆపోవుట	2	260	ఆరు	2	63
ఆబి	2	43	ఆరు	2	46
ఆబిడ	2	6	ఆరు	3	50
ఆబూతి	2	260	ఆరుగ	2	234
ఆమడ	2	9	ఆరుదూలు		5

అచ్చ తెలుగు కొశము

పదము	కొండము	పద్యము	పదము	కొండము	పద్యము
అరుదొండ	2	60	ఆవజము		27
ఆరె	2	97	ఆవటిల్లెను	3	94
ఆరె	2	03	ఆవడ	2	60
ఆరెకు డు	2	83	ఆవడి	2	223
ఆరెగోల	2	95	ఆవల		55
ఆరెను		83	ఆవలింత		4
ఆరెపువ్వు	2	62	ఆవలిమొన్న		92
ఆరెలు	2	62	ఆవలియెల్లండి		9
ఆర్దము		27	ఆవి	2	24
ఆర్పు	2	223	ఆవిరి		87
ఆఱడి		5	ఆవు	2	262
ఆఱువలము	2	269	ఆవులింత		4
ఆఱుస	2	27	ఆస		7
ఆలకించెను	3	9	ఆస		37
ఆలతి		23	ఆసాది	2	289
ఆలము	2	222	ఆస్త	2	25
ఆలవట్టము	2	68	ఆస్తకా డు	3	3
ఆలించెను	3	9	ఆసు	2	295
ఆలు	2	05			
ఆలు	3	50			
ఆలుడి		36	ఇంగలము	2	242
ఆవ	2	236	ఇంగిలీకము	2	83

ఆంధ్ర పదసూచిక

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ఇంగిలీకము	2	280	ఇచ్చట	3	66
ఇంగువ	2	249	ఇచ్చి నుండువాడు	3	5
ఇందు	2	74	ఇటిక	2	29
ఇంచుక	3	74	ఇటుక	2	29
ఇంచుకంత	3	74	ఇటులు	3	74
ఇంచువింటివాడు		45	ఇట్టలము	3	29
ఇంత	3	68	ఇట్టిక	2	29
ఇంతి	2	04	ఇట్టుక	2	29
ఇందు	3	66	ఇట్లు	3	74
ఇందుగ	2	63	ఇదువు	2	3
ఇందుప్పు	2	249	ఇదుము		50
ఇక్క	2	3	ఇక్కడి	2	279
ఇక్కడి	3	66	ఇత్తిగ	2	306
ఇక్కన	2	3	ఇద్దరి		55
ఇగము		80	ఇద్దము	2	27
ఇగిరికి	2	72	ఇనుకు	2	238
ఇగిరికె	2	72	ఇనుమద్దయ	2	4~
ఇగురు	2	30	ఇనుము	2	279
ఇచట	3	66	ఇప్ప	2	3
ఇచ్చ		3~	ఇప్పుడు	3	79
ఇచ్చకము		7	ఇమ్ము	2	3
ఇచ్చకాలమారి	3	8	ఇయ్యకొనెను	3	33

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ఇయ్యకోలు		04	ఇల్లంట్రము	2	
ఇయ్యెడ	3	66	ఇల్లము	2	269
ఇయ్యేడు		96	ఇల్లటము	2	
ఇరవు	2	3	ఇల్లరి	2	92
ఇరుగడలు	3	25	ఇల్లాల	2	05
ఇరుగు	3	78	ఇల్లి	2	75
ఇరుగుడు	2	49	ఇల్లు	2	3
ఇరుపక్కలు	3	25	ఇవక		80
ఇరుపర్వనేల	2	9	ఇవతల		55
ఇరుమెయులు	3	25	ఇవతాళింపు		80
ఇరులు		48	ఇవము		80
ఇరువాగు	2	2 0	ఇవల		55
ఇరుగు	2	270	ఇవ్వల		55
ఇరుస	2	270	ఇసుక		55
ఇరుసు	2	202	ఇసుకమాను	2	43
ఇర్వది	2	268	ఇనుమంత	3	7
ఇఱుకటము	3	26	ఇనుమంత	3	27
ఇఱి	2	84	ఇనుము		55
ఇలుదొర	2	76			
ఇలువరము	2	4		ఈ	
ఇలువారము	2	4	ఈ క	2	99
ఇలునింపడము	2	79	ఈ గ	2	95

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ఈ గంత	3	27	ఈడు	2	302
ఈ గవులి	2	87	ఈడుమీతెను	3	94
ఈ చ	2	236	ఈడే గు	2	220
ఈ టె	2	2 7	ఈడేతెను	3	94
ఈ త	2	79	ఈతల		55
ఈ త	2	264	ఈన	2	238
ఈ త	3	62	ఈనికి	2	264
ఈ ద		60	ఈఎ	2	88
ఈ దర		60	ఈము		80
ఈ దాడు	2	78	ఈరము	2	36
ఈ దు	2	79	ఈరస		34
ఈకోలు		04	ఈరసము		34
ఈగి	2	72	ఈరిక	2	35
ఈగి	2	90	ఈరు	2	88
ఈమకొనినది	2	263	ఈ రెండ		82
ఈడ	2	46	ఈరెలు గు		2
ఈడ	3	66	ఈర్పెన	2	68
ఈడిక	2	38	ఈఱతాఱు	3	29
ఈడిక	2	20	ఈల		22
ఈడిగ	2	283	ఈవల		55
ఈడు	2	7	ఈవి	2	72
ఈడు	2	228	ఈవికా డు	3	3

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ఈవులమాను		57	ఉగ్గళింపు		30
ఈనడము		5	ఉగ్మలి	2	04
ఈనడింపు		5	ఉచ్చి	2	45
ఈసు		34	ఉచ్చి త	2	63
ఈల్గు		4	ఉచ్చు	2	293
ఈలాట	2	25	ఉజ్జగించెను	3	30
			ఉజ్జగింపు	2	73
			ఉజ్జనము	2	73
ఉంకువ	2	9	ఉడిగము	2	288
ఉంగరము	2	50	ఉడుకు		49
ఉంగిడి	2	25	ఉడుగర	2	52
ఉండ	2	275	ఉడుతి	2	87
ఉండువాడు	3	0	ఉడ తచాటలు	2	54
ఉం డ	2	48	ఉడుము	2	84
ఉండ్రస	2	4	ఉడ్డ	2	306
ఉక్క		87	ఉత్తండము	2	49
ఉక్కళము	2	9	ఉత్తరదొక్కరము	2	209
ఉక్కిస	2	26	ఉత్తరించెను	3	98
ఉక్కు	2	22	ఉత్తరిగె	2	49
ఉక్కు	2	279	ఉత్తరేను	2	54
ఉక్కెలు	2	255	ఉత్తలంబు		40
ఉగ్గడి	2	9	ఉత్తలము		33

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ఉదిరి	2	279	ఉప్పు	2	249
ఉదిల		33	ఉప్పు గండ	2	3
ఉడుక	2	22	ఉప్పు జే ప		60
ఉద్దము	2	298	ఉప్పొంగెను	3	94
ఉద్దర	2	228	ఉబుకువా డు	3	9
ఉద్దవిడి	1	65	ఉబ్బ		87
ఉద్ది	2	302	ఉబ్బిలి		55
ఉనికి	2	89	ఉబ్బినము	2	26
ఉపవడము		42	ఉబ్బెను	3	94
ఉపారిము	2	93	ఉముక	2	239
ఉప్పత		5	ఉమ్మ		87
ఉప్పతిలెను	3	94	ఉమ్మదము		87
ఉప్పన		04	ఉమ్మలకి		87
ఉప్పరిము		69	ఉమ్మలి		55
ఉప్పరి	2	285	ఉమ్మలింపు		87
ఉప్పరిగ	2	7	ఉమ్మలికి		87
ఉప్పలము	2	9	ఉమ్మలింపు		87
ఉప్ప	2	63	ఉమ్మదిము		36
ఉప్ప డి		05	ఉమ్మెత్తి	2	53
ఉప్పళ్లు	2	254	ఉయ్యలచేరుపిట్ట	2	94
ఉప్పు		04	ఉయ్యలపులు గు	2	94
ఉప్పు	2	5	ఉయ్యల	2	20

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ఉయ్యెల	2	20	ఉల్లంకి	2	98
ఉరవడి		65	ఉల్లడలు	2	58
ఉరవు	2	37	ఉల్లబములు	2	58
ఉరి	2	293	ఉల్లము		00
ఉరుటము		84	ఉల్లఱపుబిరుదు	3	28
ఉరువ		28	ఉల్లసము		8
ఉఱికి	3	86	ఉవిద	2	04
ఉఱుత	2	87	ఉవిరిక	2	49
ఉఱుము		72	ఉనులు		6
ఉలవ	2	236			
ఉలి	2	300			
ఉలిపకట్టె	3	3	ఉ క	2	239
ఉలిమిరి	2	43	ఉ గెను	3	83
ఉలివు		2	ఉ త		59
ఉలుక్క	2	98	ఉ ద		34
ఉలుచ		60	ఉ పురము	2	262
ఉలుప	2	25	ఉట		87
ఉలుప	2	93	ఉట	2	30
ఉలుపా	2	93	ఉట	3	50
ఉలుప	2	22	ఉటించెను	3	24
ఉలుము	2	28	ఉడ	2	37
ఉల్ప డు	2	22	ఉడిగము	2	288

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ఊడుగు	2	44	ఎండ్రకాయ		60
ఊడుపు	2	298	ఎండ్ర		60
ఊపరి		60	ఎండ్రకి		60
ఊ బ	2	240	ఎంత	3	68
ఊరక	3	74	ఎందు	3	66
ఊరు గాయ	2	252	ఎకిమీ	2	82
ఊరు బిండి	2	25	ఎకిరింత	2	203
ఊరు	2	23	ఎక్కటిబవరము	2	222
ఊరుపు	3	52	ఎక్కడ	3	66
ఊర్పు		60	ఎక్కుడు	2	203
ఊసు	2	5	ఎక్కుడు	3	5
ఊసరవెల్లి	2	87	ఎక్కుడు దీర	2	70
ఊసళ్లు	2	95	ఎక్కువెట్టు	2	22
ఊశ		22	ఎక్కువ	3	24
			ఎగపు	2	99
	ఎ		ఎగయువాడు	3	0
ఎంగిలి	2	6	ఎగ్గడి	2	83
ఎంచ దగినది	3	20	ఎగ్గు		7
ఎంచెను	3	24	ఎగ్గెడ	3	66
ఎండ		82	ఎచట	3	66
ఎండమావులు		82	ఎచ్చట	3	66
ఎండ్ర	2	76	ఎచ్చరింపు		38

ఆచ్చ తెలు గు కొశము

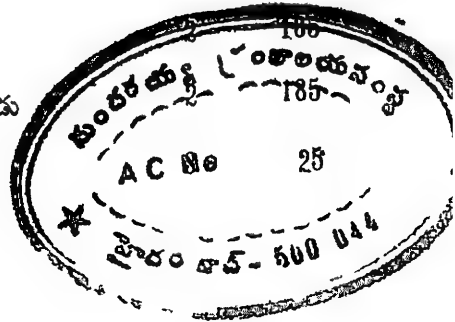
పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ఎచ్చరిక		38	ఎదు గు	3	24
ఎచ్చు	3	24	ఎదుట	3	73
ఎచ్చెను	3	89	ఎదురుకొనుట	2	73
ఎటులు	3	74	ఎదురుకొలు	~	73
ఎట్టకెలకు	3	70	ఎదురే గుట	2	73
ఎట్లు	3	74	ఎద్దడి	2	2 0
ఎడ	3	24	ఎద్దడినేల	2	6
ఎడ ద		00	ఎద్దు	2	28
ఎడ ద	2	37	ఎద్దునాలిక	2	6
ఎడ బాటు	2	74	ఎవమందుము	2	27
ఎడక త్తియ	2	0	ఎనుపతేలు	2	88
ఎడబెట్టు	2	274	ఎనుపసరము	2	264
ఎడ మయ్యెను	3	85	ఎనుపెంటి	2	264
ఎడరు	3	32	ఎనుపోతు	2	264
ఎడసెను	3	85	ఎనుబది	2	268
ఎడ్డ		00	ఎనుము	2	264
ఎడ్డ	2	37	ఎన్నిక	2	295
ఎత్తనగోలు	2	267	ఎన్ను	2	236
ఎత్తు		3	ఎన్నెను	3	24
ఎడ		00	ఎప్పుడు	3	78
ఎడ	2	32	ఎముక	2	33
ఎడ	3	5	ఎమ్ము	2	33

అం భా పదసూచిక

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ఎమ్మె		39	ఎట్టయ్య	2	69
ఎయ్యెడ	3	66	ఎలజవ్వనము	2	8
ఎర	3	64	ఎలనగవు		3
ఎర గుడు	2	75	ఎలనా గ	2	04
ఎర గెను	3	28	ఎలమావి	2	45
ఎరగలి	2	242	ఎలమి		36
ఎరువు	2	258	ఎలిచెను	3	26
ఎరుస	2	274	ఎలిసె	2	20
ఎఱంగెను	3	28	ఎఱ గు		2
ఎఱక	2	99	ఎఱ గు	2	89
ఎఱచి	2	3	ఎఱకి	2	86
ఎఱుంగమి		03	ఎఱకిచెవి	2	54
ఎఱుక		02	ఎఱకజీడి	2	54
ఎఱుక గలవా డు	2	70	ఎల్ల	2	24
ఎఱుకు	2	289	ఎల్ల	3	22
ఎఱుకెత	2	08	ఎల్లప్పుడు	3	76
ఎఱుపు		08	ఎల్లవెంటకు	3	7
ఎఱ్ఱ		6	ఎల్లి		9
ఎఱ్ఱ	2	32	ఎల్లిదము		34
ఎఱ్ఱగిసె	2	64	ఎల్లుండి		9
ఎఱ్ఱన		08	ఎళనీరు	2	78
ఎఱ్ఱమునగ	2	44	ఎళ్లము	2	289

పదము	కాండము	వర్ణము	పదము	కాండము	పద్యము
ఎన గెను	3	83	ఏ బలము	2	269
ఎనకము	3	29	ఏకతము	2	90
ఎనకరి	2	289	ఎకలము	2	82
ఎనకొలిపెను	3	27	ఏకు	2	294
ఎనటిపో తలు	2	254	ఎకుడు	2	294
ఎనరు		53	ఏగుస	2	27
			ఎత్రింత	2	9
	వి		ఏడాకులయన చి	2	42
ఏ	3	76	ఏడుగడ	3	22
ఏ కటి		37	ఏడుగడ	3	79
ఏ కరి	2	289	ఏడుపు		22
ఏ గుట	2	2 9	ఏదెను	3	8
ఏ గుడు	2	2 9	ఎడ్డ ము	2	27
ఏ గుపెండ్లి	2	77	ఏడ్పు		4
ఏ గెను	3	86	ఏతము	2	293
ఏ గెను	3	87	ఏతరి	3	7
ఏ డాది		95	ఎతుల	2	6
ఏ డికాలు	2	232	ఎతుల	3	46
ఏ డు		95	ఏద		38
ఏడుము		27	ఏదు	2	83
ఏ దెను	3	123	ఏదెను	3	30
ఏ బది	2	263	ఏనాది	2	289

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ఎనుంగు	2	94	ఎలుకోటి	2	7
ఎను గడుగులు	2	54	ఏవ		38
ఎను గు	2	94	ఏవ	3	46
ఎను గుమొగముసామి		43	ఏవగింపు		5
ఎను గంత	3	27	ఏవము		5
ఎన్న	2	94			
ఎపు		33		బి	
ఎపు		39	బతె	3	70
ఏమతీక		38	బద	3	73
ఏమతీపాటు		38	బదువ	2	07
ఎరవకడ	2	5	బదువరాలు	2	07
ఏరాలు	2	3	బర	2	27
ఎరు	2	232	బరగట్టు	2	23
ఎరుకలవ	2	23	బరేనికడవలు	3	36
ఎరుగు	2	3	బవచ్చెను	3	94
ఏరుపఱుపు	2	252			
ఏర్చిడుక	2	258			
ఎఱు		63	ఒంటనివా డు	2	85
ఎఱువంగ	2	59	ఒంటమి		84
ఏల		23	ఒంటరి		
ఎలకి	2	62	ఒంటర్ డు		
ఏలిక	2	82	ఒంటి		

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ఒంటిపాటు	2	90	ఒక్కసారి	3	68
ఒంటె	2	265	ఒక్కమ్మడిన్	3	80
ఒంట్రంపు	2	85	ఒక్కెడ	3	70
ఒంట్లు	2	8	ఒక్కొలనన్	3	80
ఒండు	2	268	ఒగరు		04
ఒందొండు	3	6	ఒగి	3	67
ఒందొరిమిక	2	86	ఒజ్జ	2	7
ఒకండు	2	268	ఒజ్జపాని	2	07
ఒకట	2	268	ఒట్టు		3
ఒకతేవ	3	68	ఒడ బడిక		04
ఒకపరి	3	68	ఒడ బాటు		04
ఒకప్పుడు	3	70	ఒడయ డు	2	82
ఒకపెట్టునన్	3	0	ఒడయ	2	34
ఒకింత	3	74	ఒడి	2	53
ఒక్కంతగాన్	3	80	ఒడియించెను	3	32
ఒక్కట	3	79	ఒడిసె	2	2 8
ఒక్కటి	2	268	ఒడ్డగిరెను	3	95
ఒక్కటి డు	2	85	ఒడ్డణము	2	50
ఒక్క డు	2	268	ఒడ్డాణము	2	50
ఒక్కనా		97	ఒడ్డనము	2	2 0
ఒక్కమొలు		68	ఒడ్డాణము		8
ఒక్కయూ కువన్		80	ఒడ్డి	2	89

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
బద్ధు	2	2 0	బరి	3	5
బద్ధోలగము	2	7	బరగల్లు	2	299
బద్ధము		50	బరగు	2	63
బద్ధు		50	బరిజ	2	85
బద్ధు	2	49	బరిమ	~	86
బదలుట	2	73	బఱ	2	2 5
బది గెను	3	85	బఱగొడ్డెము		8
బద్ద	3	2	బఱపు		39
బద్దిక	2	86	బఱ్ఱ	1	04
బనరెను	3	83	బఱ్ఱన		04
బనవెట్టు	3	30	బల్ల బోయెను	3	95
బప్పగించెను	3	3	బల్లె	2	59
బప్పనివా డు	3	3	బళవ		26
బప్పమి		34	బస గు	2	72
బప్పరము		54	బస	3	72
బప్పరగించెను	3	3			
బప్పించెను	3	3			
బప్పకోలు		04	ట	3	70
బప్పు		80	టగిరము	2	257
బమ్మిక	2	86	టజ		42
బమ్మ	3	20	టజు	2	282
బయ్యారము		39	టటమి	2	224

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ఓడ		57	ఓలగము	2	7
ఓడవాడు		౧8	ఓలచెంగనాలు	2	224
ఓడుట	2	22	ఓలము		76
ఓడము	2	95	ఓలి	2	79
ఓడె	2	237	ఓలి	3	45
ఓంక	2	22	ఓలిమి		76
ఓపె	3	72	ఓవరి	2	6
ఓమటి	2	257	ఓనరించెను	3	34
ఓమము	2	57	ఓనరిల్లెను	3	96
ఓమె	3	72	ఓన	3	72
ఓయి	3	72	ఓహటించెను	3	97
ఓర	3	72	ఓహరిసాహరి	2	22
ఓరణము	2	90			
ఓరపాక	2	6			
ఓరి	3	72	ఔడు	2	42
ఓరీ	3	72	ఔదల	2	45
ఓరుగల్లు	2		ఔను	3	75
ఓరుపు		34	ఔర	3	66
ఓరెము	2	257	ఔరు	2	75
ఓర్పరి	3				
ఓర్వము		34			
ఓల		22	కంకట	2	64

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కంకణము		3	కంటు		84
కంకర	2	7	కంటు	2	85
కంకి	2	236	కంటె	2	48
కంగవ	2	3	కండ	2	3
కంగారు	2	222	కండచుక్క	2	33
కంగిలుపు	3	29	కండచక్కెర	2	25
కంగిన	2	222	కండచక్కెరదిండి -		
కంగోరుపావడ	2	58	కత్తిలానివజీరు డు	1	45
కంచము	2	244	కండె	2	294
కంచరి	2	284	కంతి	2	74
కంచి	2		కంద	2	4
కంచు	2	279	కింది	2	7
కంచుకంటు	2	243	కందణము	2	209
కంచుమించు	2	90	కందనగాయ	2	32
కంచె	2	6	కందము	2	97
కంచెల	3	46	కందరికిషు	2	267
కంచెల	2	55	కిందాయము		86
కింట		30	కంది	2	235
కింటసము		6	కందు		49
కింటసరి	2	48	కందు		08
కంటీలు	2	48	కంచు	2	99

]

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కందు	3	52	కచ్చె	2	53
కందురీ గ	2	95	కజ్జము	2	254
కందువ	3	32	కజ్జాయము	2	254
కందెన	2	202	కజ్జారము	2	79
కందెను	3	99	కటా	3	67
కంప	2	38	కటకటా	3	67
కంపు		06	కటకరము	2	85
కంపె	2	66	కటమర	2	43
కంబము	2	207	కటారి	2	2 4
కంబము	2	20	కటిక	2	207
కంబలి	2	58	కటికవాండ్లు	2	84
కంబవలి	2	78	కటికవాడు	2	286
కంసాలి	2	28	కటికి	3	23
కకపాల	2	77	కటికిచీకటి		46
కకపాల	2	30	కట్టా	3	67
కక్కెర	2	92	కట్ట	2	8
కచ్చ	2	36	కట్టడ	2	74
కచ్చడము	2	57	కట్టడి		99
కచ్చి	2	96	కట్టనము	2	5
కచ్చిక	2	242	కట్టరము		30
కచ్చుకొనెను	3	29	కట్టాయితము	2	205
కచ్చె		6	కట్టికలు	2	84

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కట్టిడి		99	కడప	2	46
కట్టినది	2	263	కడపటిడి	3	24
కట్టియ	2	38	కడమ	3	24
కట్టుక	2	264	కడలి		52
కట్టుకంబము	2	95	కడలు		54
కట్టు గొయ్య	2	234	కడవ	2	246
కట్టుచారు	2	25	కడాని	2	279
కట్టె	2	38	కడి	2	260
కట్ల	2	20	కడి	3	6
కట్లచెట్టు	2	62	కడి ది	2	22
కట్లమంచము	2	20	కడితము	2	88
కట్టె	2	300	కడిమి	2	46
కడ		7	కడిమి	2	22
కడ	3	24	కడియము	2	49
కడంక	3	46	కడుగు	2	250
కడంత	2	44	కడుగుడు	2	252
కడంతి	2	85	కడుపు	2	09
కడ గెను	3	24	కడుపు	2	37
కడ జు	2	85	కడుపుబ్బ	2	28
కడకన్ను	2	44	కడెము	2	49
కడచెను	3	28	కడ్డి	2	275
కడతేను	3	94	కణంజు	2	85

పదము	కొండము	పద్యము	పదము	కొండము	పద్యము
కణసరము	2	90	కదిసెను	3	9
కణింతి	2	74	కదుపు	2	00
కణ దురు	2	90	కదుము	2	30
కణుజు	2	277	కదురు	2	294
కత		2	కనరు		35
కత్తలాన	2	96	కనలు		35
కత్తలాని	2	96	కనాతిగోడ	2	59
కత్తికము	2	204	కనికరము		3
కత్తి	2	209	కను గొనెను	3	22
కత్తి	2	2	కనుక	3	70
కత్తువ	2	8	కనుపు	2	74
కత్తెర	2	297	కనుకొట్టెను	3	29
కత్తెరవంగ	2	59	కనుమ		45
కద	3	68	కనుమ	2	9
కదంబము	2	63	కనుమరి	2	284
కదలడమ్ము	2	2 9	కనుము	2	75
కదలిక	2	2 9	కనుమూసగంత	2	307
కదలు	2	2 9	కనెను	3	22
కదలుడు	2	2 9	కన్కను	3	70
కదలెను	3	83	కన్గిలుపు	3	29
కదలెను	3	86	కన్నకొడుకు	2	
కదిసెను	3	24	కన్నాడు	2	29

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కన్నడము		0	కప్పచిప్ప		6
కన్నడీ డు	2	03	కప్పడము	2	5
కన్నము		45	కప్పము	2	93
కన్నాకు	3	5	కప్పు		~6
కన్నాత	2	209	కప్పు		08
కన్నాతలు	2	207	కప్పురము	2	62
కన్నియ	2	06	కప్పురాలు	2	278
కన్నీరు	2	44	కప్పెను	3	3
కన్ను	2	74	కప్పెర	2	33
కన్ను	2	96	కప్రము	2	62
కన్ను	2	44	కబురు	3	53
కన్నులవిలుతు డు		45	కబ్బిము		2
కన్నులు	3	6	కమతా డు	2	229
కన్నె	2	06	కమరి	2	50
కన్నెకయ్యము	2	222	కమరెను	3	99
కన్నెటికము	2	07	కమి	2	260
కన్నెలేడి	2	96	కమికిలి	2	4
కన్య	2	07	కమ్మ	2	77
కపురము	2	62	కమ్మ	2	47
కపురపుటన టి	2	42	కమ్మ	2	86
కపోడా	2	2 2	కమ్మ	2	248
కప్ప		6	కమ్మ	2	282

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కమ్మ	3	52	కరకంఠ	2	54
కమ్మచ్చ	2	300	కరకరి		35
కమ్మతకా డు	2	229	కరడు		54
కమ్మతీ డు	2	229	కరడు	2	98
కమ్మన		06	కరణము	2	87
కమ్మెల్లి	2	84	కరణికము	2	87
కమ్మరము	2	284	కరపక్క	2	277
కమ్మరి	2	284	కరవటము	2	66
కమ్మరేను	2	45	కరవాలు	2	2 4
కమ్మవిల్కా డు		45	కరాటము	2	66
కమ్మి	2	53	కరి	2	304
కమ్మి	2	202	కరిది		~8
కమ్మి	2	00	కరివె		26
కమ్మనీరు	2	30	కరిసె	2	269
కయి	2	38	కరుమలి	2	284
కయివడి	2	302	కరువ	2	27
కయ్య		64	కరువలి		59
కయ్య	2	230	కరువాడు		60
కయ్యము	2	222	కరుసు		7
కర		54	కఱకంఠునిల్లాలు	1	40
కర	2	8	కఱకు		84
కరక	2	50	కఱకు		7

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కఱకు	2	22	కలను	2	222
కఱకుట్లు	2	252	కలప	2	23
కఱట	3	7	కలపము	2	63
కఱద		0	కలము		57
కఱి		08	కలము	2	89
కఱి	3	6	కలయంప	2	23
కఱిజేయన్న		46	కలయిక	2	78
కఱియ		08	కలవంటకము	2	257
కఱివేము	2	50	కలవడము	2	23
కఱుకు	2	243	కలవరము		42
కఱ్ఱ	2	237	కలవరింత		42
కఱ్ఱి		08	కలవరింపు		42
కఱ్ఱి	2	82	కలవాడు	3	3
కఱ్ఱినెచ్చెలి		38	కలాన	2	23
కల		42	కలి	2	250
కలంకు		80	కలికి	3	62
కలంకు	3	5	కలిగొట్టు	2	48
కల క		58	కలిచెను	3	96
కలగర	2	69	కలిమి		67
కల గినది		58	కలిమి	2	20
కల త		58	కలివె	2	5
కలనితబిసత్తి		42	కలిసె	3	9

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కలు గు		5	కళ్ళు	2	98
కలు జు		68	కళ్ళె	2	3
కలుజువ్వి	2	44	కళ్ళెము	2	99
కలుపు	2	259	కవ	2	00
కలుపు	3	5	కవడె		28
కలుబింద	2	65	కవణకా డు	2	208
కలుము		06	కవణము	2	99
కలుములచెలి	1	4	కవణము	2	260
కలువ		64	కవను	2	76
కలువకంటి	2	05	కవయుట	2	~8
కలువఠేనితోడు		4	కవలు	2	82
కల్కి	2	04	కవిసెను	3	7
కల్ల		9	కవిసెను	3	24
కల్ల	2	2	కప్పడు	2	3
కల్లము	2	209	కప్పగు		38
కల్లు	2	79	కప్పను	2	298
కల్లెల్కి	2	86	కప్పడి	2	82
కళుకు		82	కప్పపు గొండ	2	28
కళవళము		42	కప్పము	2	264
కళవసము	2	77	కసటు		98
కళాచిక	2	68	కసరు		35
కళాసము	2	77	కసపు	2	75

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కనవు	2	76	కా దెను	3	22
కన	2	29	కా పు	2	229
కనదేతెను	3	96	కా పులు	2	282
కనమనంగెను	3	97	కా బట్టి	3	70
కనవెంద	2	63	కాక	3	72
కనసము	2	55	కాకి	2	93
కన్		35	కాకిచిప్ప		6
			కాకిచెఱకు	2	75
			కాకితము	2	88
			కాకిదొండ	2	60
కాంచెను	3	22	కాకినేరేడు	2	46
కాంతాళము		35	కాకిపెర	2	58
కాందారిమాందారిప్రొద్దు		94	కాకివెర	2	235
కా క		49	కాబింఱు	2	278
కా కర	2	70	కాకిమేడి	2	42
కా గ్	3	70	కాచెను	3	23
కా చు	2	70	కాటికా డు	2	98
కా చి	2	70	కాటుగపట్ట	2	9
కా చు	2	67	కాడు	2	225
కా డ	2	248	కాణి	2	272
కా డి	2	203	కాదు కాదు	3	74
కా డి	2	250			

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కాన	2	34	కారుకొడి	2	92
కాన	3	70	కారుగచ్చ	2	55
కానిక	2	93	కారుదున్న	2	83
కాను	2	259	కారుపెసర	2	235
కానుక	2	93	కారుమినుము	2	68
కానుగు	2	47	కారుమునగ	2	44
కాన్పు	2	09	కారె	2	76
కాపంతము	2	280	కారెనుపోతు	2	83
కామ	2	248	కార్చిచ్చు	2	242
కామంచి	2	76	కాటియ		08
కామాల	2	27	కాటియ		50
కాయ	2	39	కాటు	2	298
కాయ	2	24	కాటు		7
కాయువు		37	కాటొడ్డెము		7
కార	2	63	కాలరి	2	92
కారపుమన్ను	2	5	కాలిత్రోవ	2	9
కారము		04	కాలు ద్రొక్కు	2	77
కారాకు	2	288	కాలువ		64
కారు		86	కాల్పంటు	2	85
కారు		85	కాల్వరు	2	85
కారుకంది	2	64	కాళ		29
కారుకొల్ల	2	58	కాళాంజి	2	68

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కాశ		29	కిక్కురింపు	2	292
కాశ జెట్టి	2	88	కిక్కురు	2	292
కావంచి	2	76	కిక్కున	2	5
కావరము		99	కిగ్గాడి	3	27
కావరి	3	7	కిటుకు		38
కావి		08	కిట్టెను	3	24
కావి	2	54	కిత్తు		48
కావిగో చిదారి	2	76	కిసుక		35
కావునన్	3	70	కినుపు		35
కానంత	3	27	కిస్క		35
కాసు	2	70	కిమడు	3	6
కాసు	2	274	కియ్య	2	87
కాసె	2	53	కిరుదెస	2	26
కాసె	2	284	కిరుసు	2	2 8
కాసెనిల్కడ	2	209	కిరారిము	2	26
కాసెయులి	2	300	కిరారి	2	26
కాసెవాడు	2	284	కిల్లుకు	2	88
			కిల్లి	2	208
	క్రి		కిసుక	2	293
కింక	2	24		క్రి	
కిక్కురించెను	3	36			
కిక్కురింత	2	292	క్రి గడుపు	2	36

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కీడు		99	కుందెను	3	88
కీడ్పాటు		99	కుందేటికొమ్ము	2	66
కీలారి	2	26	కుందేలు	2	85
కీలించెను	3	30	కుంపటి	2	24
కీలు	2	35	కుంపె	2	66
కీల్గంటు	2	45	కుంపెన	2	48
కు			కుంపెరు గు	2	259
			కుక్క	2	290
కుంకుడు	2	44	కుక్కపాల	2	66
కుంకుమ	2	60	కుక్కవాయింట	2	67
కుంకుమపూవు	2	6	కుక్కి	2	64
కుంచము	2	270	కుచ్చలి	2	74
కుంచె	2	296	కుచ్చితుడు	3	7
కుంట		62	కుచ్చు	2	40
కుంటి	2	22	కుచ్చె	2	53
కుంపెనకత్తియ	2	0	కుచ్చె	2	277
కుండ	2	245	కుచ్చెల	2	53
కుండ	2	245	కుచ్చెల	2	230
కుండనము	2	279	కుచ్చెలి	2	74
కుంది	2	239	కుటాక	2	98
కుందు	3	24	కుట్టతేళ్లు	3	46
కుందెన	2	239	కుట్టుసూల	2	28

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కుడిచెను	8	8	కుబుసము	2	56
కుడితి	2	250	కుమి	2	240
కుడుపు	2	260	కుముటు	2	26
కుడుము	2	256	కుమ్మరపొనిక	2	64
కుతి		35	కుమ్మరి	2	282
కుతికంటు	2	48	కుమ్మరింపు	2	209
కుత్తుక	2	4	కుమ్ము	2	242
కుదిసెను	3	88	కురంగట	3	2
కుదురుపడెను	3	99	కురాసానియోమము	2	57
కుదువ	2	267	కురుకు		4
కుదువ	2	229	కురుజు	2	6
కునిష్ఠ	2	22	కురుజు	2	23
కుప్ప	2	0	కురుజు	2	98
కుప్ప	2		కురుప	2	284
కుప్పము	2	2	కురులు	2	45
కుప్పసము		48	కురువేరు	2	6
కుప్పసము	2	56	కుఱుచ	2	23
కుప్ప	2	280	కుఱుపు	2	29
కుప్పయ	2	280	కుఱుపు	2	35
కుప్పె	2	2 5	కుఱ్ఱ	2	8
కుప్పె	2	280	కుఱ్ఱి	2	262
కుబుసము		48	కులుకు		39

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కుళ్లా	2	50	కూ తురు	2	
కుళాయి	2	55	కూ తురుబుడమ	2	6
కువాళము	2	59	కూక్కి	2	89
కువ్వ	2	0	కూక్కిపల్కులు	2	80
కుసి	2	64	కూకు	2	72
కుసుని	2	23	కూకురుగుండె	2	93
కుసుమ	2	09	కూచము	2	64
కుసుమ	2	237	కూటమి	2	78
కుసుమపూవు	2	6	కూటు	2	240
కుష్టు	2	28	కూడ	3	70
			కూడలి		64
	కూ		కూడిక	2	78
కూ కటి	2	96	కూడు	2	207
కూ కటి	2	45	కూడెను	3	9
కూ కటికువ్వె	2	98	కూన	2	99
కూ కటిమువ్వ	2	9	కూం		5
కూ కటిమూ గ	2	9	కూర	2	67
కూ కెను	3	97	కూర	2	248
కూ త		5	కూరాడు	2	250
కూ తనేల	2	9	కూరిమి		36
కూ తపట్టునేల	2	9	కూర్కు		4
కూ తు	2		కూర్కువాడు		

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కూర్పరి	2	2	కూ		
కూలి	2	303			
కూలివాడు	2	288	కేక	2	96
కూలు	2	23	కెకన ల్గొట్టెను	3	97
కూలుట	2	225	కేడ	3	7
కూలెను	3	87	కేడించెను	3	85
కూళ	3	7	కేడెము	2	2 6
			కెరడము		39
	కె		కేరింత		3
కెంగట	2	78	కేర్ణము	2	98
కెందమ్మి		64	కేలు	2	38
కెందామర		64	కేలుమోడ్పు	2	75
కెందోవ		6	కేళాకుళి		63
కెంపు	2	277	కేళాకూళి		63
కెంపు	3	54	కేవడము	2	2 6
కెడ	2	38	కేసరి	2	85
కెడసెను	3	85			
కెడసెను	3	87		కె	
కెర గొట్టెను	3	97	కై	2	38
కెల క	2	38	కైళ	2	05
కెలను	2	38	కై కట్టు		2
కెలను	3	2	కై కలవాడు	2	283

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కైజామోర	2	200	కొంచ	2	93
కైజీతము	2	85	కొంచమల గొట్టిన		
కైజు	2	94	జొజు డు		44
కైదువ	2	2	కొంచు		40
కైపు		38	కొంచెము	3	6
కైపు	2	303	కొంచె	3	2
కైముడి		28	కొండ	2	27
కైరవడి	2	67	కొండంగి	2	83
కైలాటకా డు	2	286	కొండగొటియ	2	85
కైవడి	2	302	కొండగో గు	2	43
కైవడి	3	52	కొండగోను	2	43
కైవళి	2	302	కొండచియవ		47
కైవారము		4	కొండపండి	2	65
కైవ్రాలెను	3	3	కొండపూరుగ	2	47
కైసే త	2	46	కొండముచ్చ	2	83
			కొండాడెను	3	24
	కొ		కొండాడెను	3	32
కొంకనక్క	2	83	కొండి	2	88
కొంకి	2	35	కొండిక	2	8
కొంగ	2	93	కొండియు డు	3	3
కొంగవాయి	2	289	కొండె	2	45
కొంగు	2	52	కొండెకా డు	3	3

అం థా పదసూచిక

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కొండెగి డు	3	3	కొడిమె		59
కొండ్ర	2	233	కొడిమె		8
కొందలము		50	కొడిసె	2	50
కొంప	2	4	కొడిసెపాల	2	50
కొక్కరాయి	2	94	కొడుకు	2	8
కొక్కిన	2	209	కొడుపు		26
కొక్కు	2	86	కొణత	2	207
కొక్కురౌతు		48	కొణిగచూరు	2	2
కొక్కెర	2	94	కొతిమిరి	2	249
కొటారు	2	5	కొతుకు		8
కొటిక	2	23	కొత్తళము	2	2
కొట్టము	2	3	కొదప	2	99
కొట్టము	2	5	కొదమంగ మెక్కు		
కొట్టు	2	90	కొన్నజంత		40
కొట్టె	2	240	కొదవ	3	24
కొట్టెను	3	24	కొదుక	3	24
కొట్ర	2	28	కొద్ది	3	6
కొడవలి	2	23	కొద్దికా డు	3	3
కొడస	2	50	కొన	2	37
కొడిద	2	40	కొన	2	97
కొడిదిలి	2	40	కొనియాడెను	3	24

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కొనుట	2	267	కొమ్ము	2	2
కొనెను	3	32	కొమ్ము	2	262
కొప్పరము	2	37	కొమ్ముకాడు	2	289
కొప్పు	2	45	కొయ్య	~	38
కొప్పు	2	2	కొరడు		72
కొప్పు	3	6	కొరవి	2	53
కొప్పు	3	5	కొట		60
కొప్పువల	2	147	కొట	3	46
కొబ్బెర	2	78	కొటంత	3	4
కొమ	2	04	కొటకు	2	6
కొమరు	3	4	కొటత	3	46
కొమరుడు	2	8	కొటగానివాడు	3	27
కొమరుడు		44	కొటను	2	6
కొమరుడు	2		కొటపము	2	99
కొమారుడు	2		కొటలెను	3	83
కొమారిత	2		కొటవి	2	242
కొమిరె	2	06	కొట్ట	2	234
కొమ్మ	3	52	కొట్ట		60
కొమ్మ	2	36	కొలకు		63
కొమ్మ	2	04	కొలను		63
కొమ్ము	3	52	కొలము	2	70
కొమ్ము	2	20	కొలారికము	2	206

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కొలికి	2	4	కోడటికము	2	
కొలిమి	2	299	కోడి	2	92
కొలిమిత్తి	2	299	కోడు	2	64
కొలుచు	2	236	కోడు	3	53
కొలుపు		48	కోడె	2	262
కొలుపు	2	227	కోడెకాడు	2	8
కొల్ల	2	223	కోన	2	30
కొల్లార్పండి	2	20	కోనేలు		62
కొల్వడుగాడు	2	84	కోపు	3	62
కొవ్వెర	2	78	కోపులు		30
కొస్సి	2	75	కామ	2	8
			కామటి	2	70
	కో		కోమట్లు	2	227
కోచ	2	22	కోమలి	2	04
కోక	2	5	కోయ	2	289
కోట	2	2	కోయదోటకూర	2	73
కోట	2	89	కోయిల	2	89
కొటడు	2	9	కోర	2	244
కోటేరు	2	232	కోరవాయి	2	25
కోడ	2	35	కోరాడెను	3	32
కోడంట్రము	2		కోరింద	2	70
కోడలు	2		కోరిక		37

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కోరు	2	92	కొలు	2	88
కోర్కె		37			
కోట	2	3		క్ర	
కోల	2	2 2	క్రింత		45
కోలగగ్గెర	3	32	క్రందు		2
కోలపొన్న	2	55	క్రందు	2	223
కోలాటము		30	క్రక్కు	~	27
కోలుపోయెను	3	97	క్రచ్చుట	3	7
కోలెముక	2	33	క్రన్నన	3	7
కోశ	3	9	క్రమ్మట	3	69
కోవి	2	237	క్రమ్మటి	3	69
కోవురము	3	29	క్రమ్మటిలైను	3	4
కోవెల	2	6	క్రమ్మెను	3	7
కోసెను	3	39			
	క్రొ			క్రొ	
			క్రొగు	2	245
క్రొగిలి	2	4	క్రొర	2	87
క్రొజు	2	94	క్రొలెను	3	83
క్రొచుమేసరి	3	6			
క్రొడు		38		క్రి	
క్రొడువు	2	302	క్రింద	3	67
క్రొను	2	38	క్రిక్కలు	2	86

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
క్రికికి-టిసెను	3	9	క్రొత్త	3	23
	క్రి		క్రొత్తడి	2	6
			క్రొత్తముట్టు	3	47
క్రిసీరునేల	2	7	క్రొన్నన విలుకాని		
	క్రం		తండ్రి		88
క్రంకుఁగొండ	2	28	క్రొమ్మి	2	53
క్రంకెను	3	87	క్రొమ్మడి	2	45
క్రంగుట	2	225	క్రొవ్వ		33
క్రంగెను	3	88	క్రొవ్వ	2	32
క్రంకు-	2	282	క్రొవ్వెద	2	45
క్రంకుడు		50		క్రో	
	క్రే		క్రోతి	2	83
క్రే గన్న	2	44	క్రొలు		65
క్రే టు		22	క్రొలు	3	46
క్రేటి		39	క్రోలెను	3	22
క్రేపు	2	282	క్రోవ	2	28
క్రేవ	3	2	క్రోవ	2	49
	క్రొ		క్రోవి	2	53
క్రొంజిగురుల			క్రోవి	2	237
విల్క- శు		45	క్రొవి	1	65

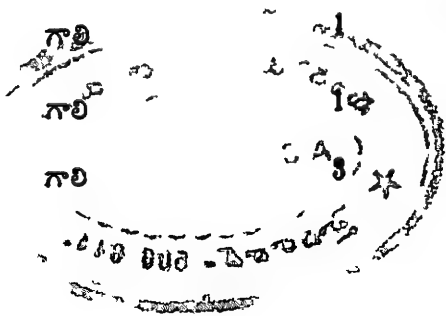
పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ఖండా	2	2	గంటలు	2	48
			గంటు	2	74
			గంటుబారంగి	2	54
			గంటె	2	248
			గండగొడ్డలి	2	2 7
	గ		గండి		45
గంగడోలు		262	గండివనము	2	62
గంగడోలు	3	47	గండు	2	00
గంగరావి	2	42	గండు	2	03
గంగరే గు	2	45	గండు	3	44
గంగాళము	2	246	గండ్ర	2	75
గంగెడ్డు	2	26	గండ్రిక	2	75
గంజనగాలు	2	307	గంత	2	58
గంజాయి	2	4	గంతు	2	98
గంజాయి	2	73	గంతుగొనెను	3	87
గంజాయి	2	304	గండపట్టె	3	54
గంజి	2	250	గందంబు		06
గంట		29	గందము	2	62
గంట	2	5	గందవచ్చె	2	2
గంట	2	237	గందవాడి	2	62
గంట	3	53	గంప	2	240
గంటము	2	89	గంపపులు గు	2	97

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
గంబురము	2	162	గట్లతేనిబిడ్డ		40
గంబుర	2	62	గడ	2	75
గంబూర	2	162	గడన	3	35
గంబూరము	2	162	గడప	2	17
గగురు	1	141	గడము	1	76
గగ్గు	1	122	గడి	1	76
గగ్గురు	1	141	గడి	2	24
గగ్గులకాడుకావించెను	3	123	గడితము	2	52
గగ్గెర	2	53	గడిదొంగ	2	291
గచ్చ	2	49	గడియ	2	22
గచ్చు	1	1 8	గడియ	3	53
గజనిమ్మ	2	42	గడియ	1	95
గజ్జ	2	136	గడువు	2	9
గజ్జి	2	129	గడుసరి	3	2
గజ్జె	2	51	గడె	1	95
గట్టి	3	23	గడ్డ	2	230
గట్టి	2	22	గడ్డపాట	2	230
గట్టివా	2	1 7	గడ్డము	2	42
గట్టు	2	27	గడ్డము	2	46
గట్టు	3	53	గడ్డి	2	76
గట్టులయెకిమీడు			గడ్డన	3	30
గన్నవొల్గింటినిఁ జెట్టపట్టుక					
యేలినట్టిదిట్ట	1	37	గదురు	1	107

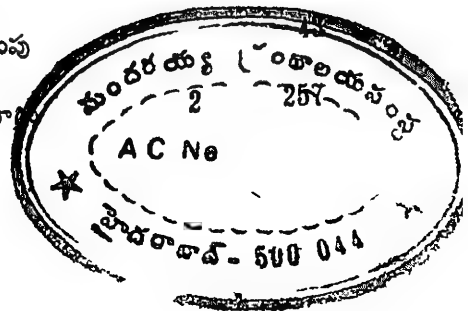
పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
గద్దించెను	3	24	గయాళి	2	7
గద్దెయ	2	65	గర	2	34
గద్దవ	2	42	గరిగరినివా డు	3	0
గద్దె	2	65	గరగరిక		3
గని	2	32	గరాసు	3	7
గనిమ	2	8	గరి పై	2	243
గనియ	2	75	గరిగ	2	247
గనువు	2	74	గరిడి	3	48
గనె	2	75	గరిత	2	05
గన్నెరు	2	53	గరిమిడి	2	74
గన్నేరు	2	53	గరిమిడికొక్కు	2	86
గబుసు		38	గరివడెము	2	255
గబ్బి		38	గరిసె	2	240
గబ్బిడాయి	2	94	గరుటామంతు డు		53
గబ్బిలము	2	94	గరుటాలమంతు డు		53
గబ్బు		08	గరుడి		53
గబ్బుచెంకమెకంబు గట్టి			గరుడపచ్చ	2	276
కళవసంబు గుబుసంబు గా			గరుదాల్చు		4
జేపికొన్నదంట		37	గరువము		33
గబ్బులు గు	2	97	గరువు	2	4
గమికా డు	2	84	గరుసు	2	4

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
గర్వాదెను	3	97	గా		
గఱి	2	99		2	73
గఱికి	2	74		2	62
గలంతె	2	247		2	29
గలిజెరు	2	69		2	25
గలిజేరు	2	69		2	149
గలీబు	2	25		2	280
గళకత్తెర	2	209		2	245
గవఁకు	2	21		3	29
గవతము	2	76		1	68
గవని	2	2			04
గవను	2	2		2	266
గవి	2	32		2	65
గవి	1	46		1	59
గవిని	2	2		2	287
గవులు		06			46
గవ్వ		6		3	20
గనగనలు	2	61		2	76
గస్తాలు	2	207		2	130
గసి	2	28		3	46
గసి	2	259		2	240

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
గాను గ	2	302	గాలింపు	2	252
గాను గవా డు	2	285	గాలితే రెక్కుమన్నీడు	1	45
గాబ	2	238	గాలిదిండి		48
గామిడిగా డు	2	82	గాన		50
గాము		63	గా		
గాయమానము	2	205	గాంజ		39
గాయము	2	124	గాంతున	2	56
గార	2	17	గాంతుము	2	56
గార	2	47	గాండి	2	93
గారడి	1	148	గాజరు	2	39
గారడిడు	1	148	గాజిగా డు	2	98
గారడి డు	2	287	గాటక	2	23
గారము	2	86	గాట్ట	2	97
గారము	2	73	గాడియ		27
గారవము	2	73	గాడ్డి	3	46
గారవింపు	2	73	గాడ్డి	2	263
గారి	2	255	గాడుగు	2	93
గాళము	1	59	గాత్ర	2	262
గాలి	1	59	గాడ్డు	2	90
గాలి	1	63	గాన్నె	2	244
గాలి	1	59	గాబ్బ	2	262

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
గిచ్చరౌతునకు డు		5	గుంటక	2	233
గిరక	2	294	గుంటకలగర	2	69
గిరిసెము	2	49	గుంటగలిజేరు	2	69
గిలు	2	23	గుంటిక్రొవి	2	2 8
గిటికొనెను	3	7	గుండ గి	2	92
గిలక	2	87	గుండ డు	2	288
గిలకచెట్టు	2	57	గుండము	2	24
గింగిలచెట్టు	2	57	గుండు	2	29
గిలిగింతచెట్టు	2	57	గుండు	2	275
గిలిగిచ్చచెట్టు	2	57	గుండు	3	52
గిలు	2	292	గుండె	2	32
	- గి		గుంపు	2	00
గి క	2	94	గుంపుగూడెను	3	03
గిపెట్టు		2	గుగ్గిలము	2	45
గిము	2	3	గుగ్గిలు	2	253
గిరనగింజ	2	307	గుజరాతి		30
	గు		గుజ్జరివా డు	2	03
గుంజ	2	234	గుజ్జ	2	23
గుంజ	2	77	గుజ్జ	2	233
గుంట		62	గుజ్జపేలుపు		
గుంట	2	233	గుజ్జనగూ		

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
గుట్ట	2	27	గుడియ	2	2 6
గుట్ట	3	58	గుడె	2	2 6
గుడారము	2	59	గుడెతాల్పు		50
గుడారము	3	54	గునిసె	2	23
గుడారు	2	59	గునుకు	2	224
గుడి	2	8	గునుకుడు	2	224
గుడి		82	గునుకులు	2	239
గుడిసె	2	14	గునుపము	2	2 6
గుడిసె	2	47	గునుపు		39
గుడిసెవేటుది	2	7	గున్న	2	36
గుడుప	2	2 6	గున్న	2	23
గుడుసు	1	82	గున్న	2	94
గుడుసు	2	4	గున్నంగి	2	98
గుడుసుబడిదపు			గుబిలి	2	9
గ్మన్నెదొర		38	గుబిలి	2	3
గుగుసువాల్		52	గుబురు	2	00
గుడ్డ	2	57	గుబ్బ	2	30
గుత్తకాడు	2	83	గుబ్బ	2	74
గుత్తి	2	40	గుబ్బ	2	37
గుది	2	40	గుబ్బకాయ		26
గుది	2	135	గుబ్బలి	2	27

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
గుబ్బలిదొర	2	28	గురుపోతు	2	85
గుబ్బలు	3	44	గుఱక		42
గుబ్బెత	2	06	గుఱాలగోచ	2	204
గుమి	2	00	గుఱి		80
గుమురు	2	00	గుఱి	2	2 2
గుమ్మ	2	258	గుఱుకు	2	125
గుమ్మ	3	64	గుఱుతు		80
గుమ్మడి	2	7	గుఱుపెట్టు		42
గుమ్మడు	3	10	గుఱ్ఱము	2	96
గుమ్మడు	2	46	గులప	2	204
గుమ్మెత		28	గులిబి	2	34
గుయ్యారము	2	226	గులిమి	2	34
గురి	2	64	గుల్ల		6
గురిగి	2	247	గుల్లాము	2	204
గురిజ	2	52	గుళిగ	2	275
గురియ	2	247	గువ్వ	2	96
గురివెండ	2	52	గువ్వగుత్తి	2	65
గురుగు	2	52	గువ్వగుత్తిక	2	65
గురుగు	2	64	గుసగుస		7
గురుగు	2	73		గూ	
గురుజాలు	2	278	గూ టిగువ్వ	2	98

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
గూఁడు	2	68	గెలుపు	2	223
గూఁడు	2	99	గెలుపడి	2	223
గూడ	1	57	గెలువము	2	223
గూడబాతు	2	98	గెల్పు	2	223
గూడారము	2	59	గెల్లు	1	2
గూడారు	2	59		గ	
గూడెము	2	23	గేద గి	2	79
గూన	2	247	గేదె	2	264
గూనివాఁడు	2	2	గేలి		39
గూను	2	24	గేస్త	2	76
గూబ	2	9	గేస్తురాలు	2	05
గూబ	2	44		గొ	
గూబ	3	53	గొంగ	2	85
గూబతడ	2	56	గొంగడి	2	58
గూబరి	2	289	గొంజ	2	263
గూబు	2	96	గొండము	2	241
	గె		గొండ్లి		40
గెంటసము		7	గొండెము	3	5
గెండె		59	గొండెము	2	22
గెల్పు		33	గొంతి	2	05
గెలివివాడు	3	2	గొంతు	2	41

అం థ పదసూచిక

55

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
గొంతుక	2	4	గొద	2	260
గొంతుమాటు	2	209	గొదగొనెను	3	9
గొంతెమగోరు	2	70	గొనను	2	23
గొంది	2	3	గొనవ	2	23
గొగ్గి	2	2	గొనబు		39
గొగ్గి	2	204	గొనబు	3	4
గొగ్గి	2	276	గొనమ	2	292
గొగ్గిపండ్లవాడు	2	12	గొనము	1	98
గొజ్జంగి	2	52	గొనయము	2	2
గొజ్జంగ	2	52	గొనయము	3	5
గొట్టము	2	247	గొనిసె	2	23
గొట్లె	2	63	గొబడి	2	98
గొడవ	2	222	గొబ్బి	2	56
గొడుగు	2	93	గొబ్బిళ్లు	2	75
గొడువు	2	193	గొబ్బున	3	72
గొడ్డలి	2	2 6	గొరక	2	2 7
గొడ్డలి	2	230	గొరక	3	44
గొడ్డు	2	35	గొరవంక	2	89
గొడ్డు	2	263	గొరిజ	2	97
గొడ్డలు	2	06	గొలుగుట	2	77
గొతుపు	2	278	గొట్టియ	2	265

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
గొఱ్ఱ	2	239	గోడ	2	2
గొఱ్ఱ	2	265	గోడిగ	2	197
గొల	2	38	గోడు		4
గొలక		2	గోడెము	2	23
గొలిమిడి	2	56	గోణము	2	157
గొయసు	2	49	గోతము	2	268
గొల్ల	2	281	గోతాము	2	207
గొల్లఁడు	2	26	గోతి	2	04
గొల్లజిడ్డు	2	66	గోదరి	2	288
గొల్లక	2	08	గోదుమ	2	234
గొల్లవల్లె	2	23	గోను	2	43
గొల్లవాడు	2	26	గోనె	2	266
గొల్ల			గోము	3	24
గొల్లెన	2	59	గోరంక	2	89
గొహారు		5	గోరింట	2	53
	గో		గోరగింత		132
గోగు	2	3	గోరప		5
గోగుట	2	77	గోరము		32
గోటు	2	49	గోరింక	2	89
గోచి	2	57	గోయి	2	58
గోడిరింపు	2	82	గోరు	2	40

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
గోరుపడము	2	58	గౌరు	3	44
గోరువంక	2	89	గౌరు	1	38
గోరువంకి	3	60	గ్రక్కన	3	7
గోరువంకలు	2	180	గ్రచ్చ	2	49
గోరువెచ్చ	1	83	గ్రద్ద	2	93
గోరోజనము	2	62	గ్రద్దముక్కువాడు	2	121
గోర్వంక	2	89			
గోల	2	37			
గోల	2	104	గ్రిక్కొనెను	3	7
గోళి	2	74			
గోష	2	85			
గోవాళ్లు	2	6	గ్రుడ్డి	2	20
గోసంగి	2	289	గ్రుడ్డి	2	124
గోసన		4	గ్రుడ్డికొక్కెరి	2	94
గోసు	1	4	గ్రుడ్డు	2	99
	గౌ		గ్రుడ్డు	2	43
గౌద	2	43	గ్రుడ్డు	3	53
గౌదకట్టు	3	37	గ్రుడ్డులాట	2	222
గౌరు	2	94	గ్రుస్సెను	3	22

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
	చ		చంబ	2	72
చంక	2	37	చక్క దనము	3	4
చంకిలి	2	37	చక్కడ గుట	2	225
చంటిపాప డు	2	8	చక్కనయ్య		45
చంటివా డు	2	8	చక్కనిది	3	9
చంటివా డు	2	20	చక్కడెను	3	23
చండి	1	40	చక్కి	3	2
చండి	3	8	చక్కిలము	2	256
చంద్ర	2	48	చక్క	2	306
చంద్రు	2	37	చక్కెర	2	25
చందమామ	1	77	చక్కెరవిల్కా డు		45
చందమామ	3	5	చట్ట	2	3
చందము	2	803	చట్ట	2	38
చందు		77	చట్టము	2	6
చందుగు	2	297	చట్టి	2	247
చందుర కాచి	2	54	చట్టు	2	29
చందురు డు		77	చట్టు	2	99
చందురుకూనలు	2	80	చట్టువ	2	24
చందువలు	2	58	చట్టువము	2	244
చంపుడు	2	224	చదరంగము	2	305
చంపెను	3	23	చదరంగపు బలక	2	305

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
చదలము	2	194	చన్ను	2	37
చదలు		69	చప్ప	2	226
చసిపెను	3	23	చప్పట	2	140
చదిపెను	3	132	చప్పన	1	105
చదిరిక	2	165	చప్పరము	2	16
చదుకుపడెను	3	98	చప్పిడి	1	05
చదును	2	4	చప్పుడు	1	21
చదురు	1	8	చమిరెను	3	125
చదువరి	2	170	చమరు	2	259
చదువు			చమ్మ	2	72
చదువు	2	7	చయ్య	3	71
చనవరి	2	87	చరచరి		24
చను	2	37	చరిది	2	27
చనుట	2	39	చరుక	2	25
చనుదెంచెను	3	87	చర్మకము	2	65
చనుప	2	8	చటి	2	30
చనుముక్కులు	2	37	చటియ	2	30
చనుమొనలు	2	37	చలపాది	3	26
చనెను	3	86	చలము		135
చనెను	3	87	చలి		30
చనెను	3	88	చలికారు	1	86

పదము	కొండము	పద్యము	పదము	కొండము	పద్యము
చలిది	2	257	చవులు	3	63
చలిపందిరి	2	5	చవుతీ		88
చలిమిడి	2	254	చా		
చలిమిరి		80		2	209
చలివిడి	2	254	చా గ	2	54
చలివెల్గు		77	చా గఱ లాడెను	3	23
చలువ	2	29	చా గిలెను	3	28
చలువ		80	చా దు	2	6
చలువ	2	153	చా ఎ	2	64
చల్ల	2	259	చా పు	2	52
చల్లడము	2	158	చా పఠాయి	2	29
చల్లన		80	చాకి	2	283
చల్లెట్ట	2	98	చాకిత	2	08
చల్లాడము	2	58	చాకిరి	2	288
చల్వజ్యోతి	1	77	చాకీలు	2	244
చవి	2	276	చాగము	2	~2
చవి	2	05	చాగరాడి	2	65
చవిక	2	4	చాచి	2	137
చవిర	2	4	చాటు		76
చవుడు	2	5	చాటువ		3
చవురు	1	05	చాన	2	04

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
చానపి	2	23	చించెను	3	26
చామ	2	04	చింత	2	47
చామ	2	235	చింతపండు	2	248
చాయ		80	చిందము		6
చాయ	2	302	చిందఱ		35
చాయపెనిమిటి		8	చిందఱపందఱ	3	67
చాయలు	2	2 4	చిందు		3
చాఱ	2	82	చిందు		3 ^r
చాఱిక	2	82	చింపి	2	57
చాఱిక	2	60	చింబు	2	265
చాల్	2	34	చింబోతు	2	265
చాలిక	2	8	చికిలికా డు	2	282
చాలు	2	233	చికిలికా డు	3	0
చాలు	3	63	చిక్కంటి	2	68
చాలు	2	34	చిక్కన	2	252
చాలుపు	2	34	చిక్కము	2	283
చాలుమాసి	3	5	చిక్కనము	2	160
చావు	2	225	చిక్కుడు	2	72
	చి		చిక్కుపడియెను	3	5
చింక	2	238	చిగిర్చినది	2	35
చింగు	2	53	చిగురు	2	39

అచ్చ తెలుగు కొశము

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
చిగురు బొడి	2	05	చిదుముట	2	224
చిచ్చు	1	48	చినుకు		~5
చిటిక	3	30	చిన్న	2	8
చిటికరింత	3	30	చిన్నరిపొన్నరి	3	26
చిటికెనప్రెలు	2	40	చిన్నటికము	2	7
చిటికెను	3	38	చిన్నారిపొన్నారి	3	26
చిటికాళము		29	చిన్నిపువ్వు	2	75
చిటిబొద్దు	2	51	చిన్నివావు	3	44
చిటికెలు	2	40	చిన్నె		80
చిట్టి	2	270	చిప్ప	2	76
చిట్టుములు	2	09	చిప్పకూ కటి	2	45
చిత్తె	2	53	చిప్పము తైము	2	276
చిత్తెము	2	280	చిప్పరి	2	76
చిత్తెల్క	2	86	చిప్పె	2	282
చిట్లకట్టె	3	3	చిమట	2	2 6
చిడిముడి		40	చిమిడిక	2	257
చిడిముడిపాటు		40	చిమ్మ జీకటి		46
చితుము	2	29	చిమ్మట	2	95
చిత్తడి		86	చిమ్మట	2	30
చిత్తరువు	2	297	చిమ్మనగ్రోవి	2	78
చిదుగు	2	38	చిమ్మిలి	2	256

అంభా పదసూచిక

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
చియ్య	2	3	చిలిమిడి	2	63
చిరిపి	2	243	చిలుక	2	89
చిరుగడము	2	72	చిలుక	2	203
చిరుగుడు	2	128	చిలుకకొయ్య	2	20
చిర్నగవు	1	13	చిలుకత్తు	2	204
చిటిమెను	3	132	చిలుకముక్కు	2	67
చిలు	3	6	చిలుకలకొల్కి	2	105
చిలుగం	2	5	చిలుకు	2	23
చిలుత	2	82	చిలుకు	2	267
చిలుత	2	8	చిలుము	1	148
చిలుత	3	16	చిలుము	2	280
చిలుత	3	63	చిలుమువాలు	3	52
చిలుతనగోడు	2	307	చిలువ	1	148
చిలుతపులి	2	8	చిలువమేత	1	59
చిలుతేకు	2	54	చిల్క	2	73
చిలుదొడ	2	35	చిల్కడ	2	215
చిలుపాల	2	55	చిల్ల	2	63
చిలుపులి	2	82	చిల్ల	2	66
చిలువరి	2	234	చిల్లకోల	2	216
చిలువాల	2	258	చిల్లరవాండ్లు	3	6
చిట్టి	2	67	చిల్లాణము	2	217

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
చిల్లి		45	చీపు	2	58
చిల్లాటి	2	2 6	చీమ	2	88
చివక	2	37	చీము	2	32
చివర	2	37	చీర	2	5
చివికివెలమ	2	66	చీరిక	2	57
చివ్వ	2	37	చీరికి గొననిది	3	26
చివ్వ	2	222	చీరుడు		2
చివ్వంగి	2	82	చీరెను	3	26
	చీ		చీరెను	3	32
చీ దుడు	2	26	చీల	2	203
చీ పురు	2	22	చీలమంథ	2	35
చీ పురు గట్ట	2	22	చీవుకి	2	94
చీకటి		46			
చీకటిమాను	2	5	చుంగు	2	53
చీకు	2	20	చుంచు	2	86
చీకురాయి	2	94	చుంచు	2	96
చీకురువాయి	2	94	చుంచు	2	46
చీటి	2	88	చుంచు	3	63
చీటికిమాటికి	3	70	చుండు	2	86
చీడ	2	24	చుక్క	2	68
చీడపురువు	2	87	చుక్క	2	60

సదము	కాండము	పద్యము	సదము	కాండము	పద్యము
మక్క	3	6	చయ్యంకి		28
చుక్కపాట్లు	2	60	చూ		
చుక్కలవార		77		1	35
మచ్చ	2	265		3	22
చుట్ట	2	86		2	44
చుట్టము	2	86		2	44
చుట్టమి	2	2		2	2 4
మిట్ట	2	1 2		2	2 ~
చుట్టలు	3	54		2	220
చుట్టటికము	2	86		2	223
మిట్ట గొండ	2	28		3	30
చుట్ట గైదువు		52	చె	2	09
చుట్టకీళ్లారు	2	4		2	09
చుమ్మ	1	35			
చుమ్మపిల్లు	3	37		2	48
చురిమాను	2	45		3	24
చుణుకు	1	65		2	75
చుణు కయ్యెను	3	94		3	44
చుణుకరి	2	85		2	76
చుణుకు	1	84			77
చుణుకులు	3	49			164

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
చెంగావి	2	154	చెక్కు	2	37
చెంగు	1	129	చెక్కు	2	43
చెంగెను	3	80	చెక్కును	3	32
చెంచడము	2	90	చెచ్చు	3	30
చెంచలి	2	68	చెట్ట		99
చెంచు	2	289	చెట్ట	2	38
చెంచెత	2	108	చెట్ట	3	4
చెండు	2	164	చెట్ట	2	2
చెండెను	3	23	చెట్టు	2	35
చెంత	3	21	చెటకొఱవి	3	3
చెండమ్మి		164	చెడిది		99
చెందిరము	2	280	చెడిది	2	2
చందిరము	2	6	చెడిపె	2	06
చెందెను	3	9	చెడుగు	3	7
చెందొగ	1	64	చెత్త	2	22
చెంద్రికవన్నె	2	54	చెదలు	2	88
చెంప	2	43	చెదలము	2	22
చెంబు	2	245	చెన టి	3	7
చెకుముకి	2	72	చెనకెను	3	32
చెక్క	2	38	చెనసెను	3	32
చెక్కిలి	2	43	చెప్పచెఱుకు	2	68

సదసు	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
చెన్న టి	3	7	చెట గు	2	52
చెన్ను		80	చెటకడము	2	25
చెన్ను		99	చెటకు	2	4
చెన్ను	3	4	చెటవనచేట	3	6
చెప్పు	2	298	చెటసాల	2	26
చెప్పుతట్ట	2	6	చెటకువిల్కాడు		45
చెమట	1	40	చెటువు	1	62
చెమరు	1	40	చెలంగెను	3	88
చెమరు గాకి	2	93	చెల గెను	3	88
చెమనీయావు	2	262	చెల ది	2	87
చెముడు	2	56	చెలమ		62
చెయి	2	38	చెలరె గెను	3	97
చెల చెర		65	చెలి	3	44
చెరివ	2	42	చెలి	2	04
చెరలాము		40	చెలి	2	86
చెరివ	2	245	చెలి	2	89
చెరపము	2	25	చెలికి	2	230
చెరి	2	296	చెలికాడు	2	86
చెరికి	3	7	చెలిది	2	28
చెరివెను	3	32	చెలిమి		36
చెలి	2	225	చెలిమి	2	86

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
చెలిమిడి	2	67	చె తిబీట	2	60
చెలియలు	2	3	చె తిసాట	2	7
చెలువ	2	04	చే ద	2	293
చెలువము		80	చే చు		04
చెలుపు	3	4	చే ప		59
చెలుపు డు	2	5	చేకట్టు	2	49
చెల్మి	2	86	చేకత్తి	2	206
చెల్లె	2	1 3	చేకము	2	53
చెల్వ	1	80	చేకుతెను	3	99
చెవి	2	144	చేకూడెను	3	99
చెవిటి	2	20	చేకూరెను	3	99
చెవి దొరపెట్టెను	3	9	చేగ	2	37
చెవుడు	2	24	చేట	2	240
చెవులపువ్వు	2	48	చేటకొల్లారు	2	4
చెవులపోతు	2	85	చేటు		99
చెవ్వ	2	29	చేటు	2	2
చెవ్వాకు	2	47	చెప్పాయి		99
చే	2	38	చేడియ	2	04
			చేడె	2	04
చే తిదోస	2	7	చేడ్పాయి	2	2
చే తిపొట్ట	2	60	చేతాళ్లు	2	207

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
చేను	2	230	చొక్కము	2	277
చేపడెను	3	5	చొక్కము	3	4
చేమంతి	2	52	చొక్కా	2	56
చేమిరి	2	259	చొక్కాటము	3	4
చేయమ్ము	2	2 3	చొక్కాయ	2	56
చేర	2	40	చొక్కునాకు	2	238
చేరు	2	49	చొన	2	56
చేరుచుక్క	2	47	చొచ్చెను	3	22
చేరుళ్లు	2	254	చొప్ప	2	237
చేరువ	2	8	చొప్ప	2	76
చేరువ	3	2	చొప్పరి	2	89
చేరువ	3	53	చొప్పరి	2	286
చేరెను	3	9	చొప్పు	2	8
చేరెను	3	24	చొర బాతెను	3	22
చేవ	2	37	చొరుగాకు	2	238
చేవిప్పు	2	75	చొట		59
	చొ		చొళ్లు	3	5
చొక	3	4	చొళ్లెము	2	45
చొకా	2	56		చొ	
చొకాటము	3	4	చొటు	2	3
చొకాయ	2	56	చొడును		50

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
చోద	1	50	చావంచటా పుల		
చోఱ	3	44	జోదు	1	45
చోఱ		59		జ	
చోలా	2	56	జంకు		33
	చా		జంకెన		33
చాక		34	జంగ	2	98
చాకట్లు	2	48	జంగరడుపు	2	98
చాకమ్మ	2	306	జంగమయ్య		37
చాకళింపు	2	98	జంగము	2	285
చాకారము	2	30	జంగిలి	2	84
చాకు	2	99	జంగుబిల్లి	2	84
చాట	2	68	ఒంజడి	2	203
చాటుప్పు	2	249	జంట	2	00
చాడు	2	5	జంత	2	7
చాడు	2	5	జంతికపుండు	2	30
చాడోలు	2	95	జంతిరిలు	2	255
చాతు	2	55	జందెము	2	76
చాదంతి		56	జం	3	63
చాదంతియెకిమీ డు		46	జంపు	2	3
చాలము	2	273	జక్కి-వ	2	94
చావంచ	2	306	జక్కి-	2	96

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
జక్కిణి	1	30	జనుము	2	236
జక్కులక తేడు		5	జన్న	2	46
జగజంబు	2	93	జన్నము	2	7
జగడము	2	222	జన్ని	2	25
జగంబు	2	7	జన్నిదం	2	76
జగముకన్ను	1	8	జన్నియ	2	74
జగ్గు	1	8	జన్నె	2	4
జజాయి	2	2 8	జబర	2	37
జటి	2	89	జబురుజంగి	2	2 8
జటి	2	267	జబ్బ	2	38
జటికాడు	3		జమళి	2	100
జడ	2	46	జమళిగ		128
జడదారి	2	76	జముడు		50
జడి	1	75	జములండ్రి		8
జడిసెను	3	92	జముదాడి	3	60
జడుపు		38	జముదాడి	2	2 7
జడ్డ	2	88	జమున		63
జడ్డిగము	2	23	జముపగరుడు		37
జతనము		38	జమ్మి	2	48
జతనము	2	90	జరణజు	2	55
జతులు		30	జరిగెను	3	86

అచ్చ తెలు గు కొశము

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
జరుగుదు		43	జవాది	2	62
జబజబ		65	జవుకు		55
జబజబ		24	జవ్వనము	2	7
జలకట్టె	2	90	జప్పని	2	06
జలగ		6	జవ్వాటి	2	62
జలదరింపు		33	జవ్వాడెను	3	83
జలదారి		4	జవ్వాది	2	62
జలము		80	జవ్వాదిపిల్లి	2	84
జల్లి		9	జ్జా		
జల్లి	2	147		3	87
జల్లి	2	93		2	290
జల్లి	2	240		2	29
జల్లికాడు	3	2		2	79
జల్లిమెకము	2	85		2	52
జల్లు		75		2	6
జల్లెడ	2	240			08
జళుకు		33		2	32
జవ	2	293		2	8
జవనిక	2	9	జొడకాడు	2	89
జవరాలు	2	06	జొడకాడు	2	286
జవాటి	2	62	జొడించెను	3	32

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
జాడు	2	237	జాలవల్లక	2	66
జాణ	3	3	జాలి	1	99
జాతర	2	2 9	జాలి		95
జాతర		43	జాలు		57
జాడు	2	32	జాలె	2	90
జానంబు	2	99	జాకువా	2	279
జాను	3	4	జాశము	2	98
జాపత్రి	2	6	జావ	2	250
జాబిలి		77		జి	
జాబు	3	49	జింక	2	84
జాము		95	జిగె	2	252
జాటు		43	జిగి		80
జాటుడు		43	జిగురు	2	2 52
జాటుపు		43	జిట్ట	2	96
జాతెను	3	87	జిగుగు	2	93
జాల		59	జిడ్డు	2	252
జాల	2	94	జిత్తు		3
జాలకా డు	2	87	జిత్తులవా డు	3	3
జాలరి		58	జిల	2	29
జాలరి	2	285	జిలిదిలి	2	47

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
జిల్లేడు	2	53	జుట్టనవేలు	2	39
జిడి	2	46	జుట్టు	2	96
జీతగా డు	2	84	జుట్టు	2	46
జీతగా డు	2	288	జుట్టువు	2	6
జీతము	2	903	జుడు గు	2	292
జీని	3	49	జుణు గు	2	292
జీనున	2	98	జుత్తనవేలు	2	39
జీలు	3	26	జుత్తిలి	2	40
జీలు	3	54	జుమోజు	2	25
జీలులుక	2	56	జుత్తెను	3	22
జీరా	2	204	జువ్వి	2	44
జీరుకు		4	జు	3	3
జీరుకుపాటు		43	జుదకా డు	2	304
జీలుగు	2	64	జుదంబు	2	30
	జు		జుదరి	2	304
జుంజులు	2	46	జుల్	2	95
జుంజులు	2	65	జువరము	3	33
జుంటి గ	2	95	జు		
జుట్ట	2	40	జెన	2	99
జుట్టనవేలు	2	39	జెప్పి	2	207

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
జెముడు	2	56			
జెట్టి		47			
జెల్ల		60	జోక	3	41
	జో		జోగి	2	76
జేంద్ర	2	283	జోగు	2	75
జేగంట	1	29	జోటిక	2	04
జేగులు	2	32	జోడన	2	98
జేజేలమానికము	1	58	జోడమ్ము	2	213
జేజేర్	1	62	జోదాలు	2	175
జేడె	2	5	జోడింపు	2	209
జేన	2	40	జోడు	2	00
జేనెడు	3	27	జోడు	2	204
జేబ	2	209	జోడు	3	54
జేవురు	1	08	జోణ గి	2	290
	జో		జోతి	1	82
జొంపము	2	56	జోదిక్లు	2	75
జొత్తు	2	32	జోదు	2	84
జొన్న	2	234	జోటీ గ	2	95
జొన్నలు	2	4	జోల	1	23
జొబ్బిలెను	3	94	జోలి	1	2
జొహారు	2	75	జోహారు	2	75

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
	ట			ర	
టంకము	2	274	రవణిలైన	3	83
టంకసాల	2	5	రవర	3	8
టంకు	2	286	రవరవ		9
టకటంకు	2	286	రవళి		9
టక్కురి	2	286	రవళికా డు	2	286
టక్కు		1 9		రా	
	టా		రావు	2	8
టాకు	2	2		రి	
	టీ		రింగణా	2	23
టీకు		189		డ	
	టె		డంగురము		28
టెంకాయ	2	78	డంబు		38
టెంకి	2	3	డంబు	3	44
టెంకణాలు	2	75	డక్క		27
టెక్కి	2	55	డక్కి		27
టెక్కు		39	డగ్గతెను	3	24
టెక్కెంబు	2	22	డగ్గుతిక		29
	ట్రో		డప్పు	2	260
ట్రోకు	3	45	డబ్బాటు	3	31
ట్రోప	2	55	డబ్బి	3	61

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
దబ్బు		9		డి	
దబ్బు		38	డింకవేసెను	3	8~
దబ్బుర్	2	244	డింకులు	2	207
దబ్బులు	2	274	డింగిళ్లు	2	75
దవిణ		27	డింగెను	3	88
దమరుగంబు		27	డిగ్గియ		63
దస్సెను	3	88	డిల్లవదెను	3	00
	డా			డి	
దా గురించెను	3	98	డీకొనెను	3	38
దా గెను	3	98	డీల్పడుట	2	225
దాక	3	45		ధు	
దాక	2	99	ఘంకెను	3	88
దాకడ		7	దుబుదక్క		28
దాకలి	2	299		డె	
దాక్కలు	2	299	డెందము		00
దాపరి	3	25	డెందమ్మచూలి		45
దాబ	2	98	డెక్క	2	97
దాబ	2	204	డెక్కొనెను	3	99
దాలు	2	22	డెబ్బిది	2	268
దాలు	3	55		డో	
దాసెను	3	24	డేగ	2	90

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
దేగ	2	90	తందర		4
	దొ		తంపర	3	6
దొంక	2	8	తంపి	2	2 4
దొంకెన	2	2 7	తంబళి	2	284
దొంకెను	3	88	తంబుగ	2	245
దొక్క	2	1 9	తంబురా	1	27
దొక్క	2	34	తక్క	3	68
దొక్క	2	137	తక్కటి	3	24
దొక్కరము	2	209	తక్కటి	2	65
దొక్కు	2	19	తక్కిలి	2	50
	దొ		తక్కు	1	9
దోలు	1	27	తక్కు	3	24
	త		తక్కువ	3	24
తంకర	2	238	తక్కె	2	50
తంగు	2	199	తక్కెడ	2	50
తంబలమారి	3	9	తక్కెల	2	50
తండనము	2	30	తగటి	2	55
తండ్రీ	2	1 2	తగటు	2	275
తంతి	1	26	తగడు	2	275
తంతు	1	143	తగనివాడు	3	13
తంతె	2	22	తగరు	2	265

ఆంధ్ర పదసూచిక

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
తగవరి	2	83	తడప	2	37
తగవు	2	9	తడవుడు	2	73
తగిరిన	2	69	తడవుల		
తగులాటకత్తె	2	1 0	నిడుపఁడు	1	47
తగులువడియెను	3	1 5	తడసెను	3	33
తగెను	3	83	తడచెను	3	22
తగ్గు	2	90	తడసెను	3	87
తగ్గు	3	24	తడసెను	3	100
తగ్గెను	3	96	తడి	2	2
తచ్చిన	1	39	తడిక	2	2
తటకాపదెను	3	101	తడికద్రోపరి	2	29
తటకాపాటు	1	32	తడిబము	2	63
తటవట	1	1 9	తడిసెను	3	93
తటాయించెను	3	120	తడుకు	2	2
తట్ట	2	244	తడుపు	2	57
తట్ట		55	తడుపు చాల్చు	2	176
తట్ట			తడుకు బెండెము	3	34
తట్టపునుంగు	2	6	తతి	1	86
తట్టువ	2	96	తత్తడి	2	96
తడ	2	56	తత్తఱము	1	40
తడ గాటు	2	174	తత్తెర	2	303
తడకాలు	2	209	తదియ		88

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
తద్దయు	3	67	తమటంబు	1	27
తనరెను	3	89	తమలపాకుతీగె	2	6
తనర్పు	2	52	తమి		40
తనివి	2	260	తముకు		127
తనివెచ్చ	1	83	తమ్మ	2	68
తనుకు	3	42	తమ్మ	2	72
తనుపు	2	7	తమ్మటంబు	1	27
తనుపు	2	280	తమ్మలి	2	284
తన్నెను	3	20	తమ్మి	1	64
తనపి	2	76	తమ్మిచుట్టము		8
తపారము	2	55	తమ్మిచూలి	1	39
తప్ప	2	298	తమ్ము డు	2	3
తప్పిదము	2	9	తమ్ములము	2	67
తప్పు	2	9	తరకటింపు		03
తప్పెట		28	తరకసమ్ము	2	2 4
తప్పెట	2	58	తరంగ		54
తబక	2	288	తరంగ	1	54
తబిసి	2	76	తరగంపె	2	30
తబుకు	2	66	తరబడి	2	302
తమకము		40	తరము	2	2
తమకము	3	55	తరము	2	302

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
తరము	3	5	తఱిమెను	2	301
తరలిక	2	2 9	తఱిమెను	3	9
తలలుడు	2	2 9	తఱుగరి	3	
తరలెను	3	86	తఱుపు	2	278
తరవలి	2	214	తఱుపు	3	45
తరాసు	2	300	తఱులు	2	37
తరికింబము	2	265	తల	2	37
తరిగట్టు	2	28	తల	2	44
తరిగొట్టి	2	68	తలఁకు	1	33
తరితీవు		40	తలఁగుడు	2	224
తరుచు	2	265	తలఁచెను	3	26
తర్వాత	3	73	తలఁపు	1	13~
తఱక	2	238	తలఁపురతనంబు		58
తఱటు	2	99	తలకట్టు	2	47
తఱపి	2	263	తలగడ	2	64
తఱపియావు	2	~63	తలగడుగు	2	60
తఱి		86	తలపోటము	2	62
తఱి	3	30	తలపోత		02
తఱిగను	3	96	తలయంటు	2	60
తఱిగను	3	32	తలయంపి	2	63

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
తలయేరు	3	60	అవిలెను	3	5
తలరు	1	33	తవుగోల	2	230
తలవరి	2	83	తవుదు	2	254
తలాటము	2	99	తసా	2	3
తలాడ	2	63	తసి	2	35
తలా పి	2	63	అసుకు		9
తలారి	2	83	తహతహ		40
తలిగ	2	244			
తలిరు	2	39	తా డి	2	9
తలిరువిత్తుండు	1	45	తా బేలు	1	8
తలివము	2	163	తాకట్టు	2	229
తలుగు	2	23	తాగ డి		82
తలుపు	2	2	తాచెను	3	32
తలేరు	2	128	తాడు	2	77
తల్లడము	1	33	తాత		39
తల్లడింపు		33	తాత	2	2
తల్లి	2	12	తానకంబు	2	3
తళుకు		82	తానంబు	2	60
తళుకు	2	90	తాప	2	22
తళ్లు	2	54	తాపరంజు	2	22
తవళి	1	9	తాపిక త్రియ	2	1 0

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
తాపెను	3	32	తాళపుటి	2	77
తామర		64	తాళము	2	22
తామర	2	28	తాళాలు	2	207
తామరతంపరి		65	తాళి	2	49
తామేలు	1	6	తాళిక		34
తాయెతు	2	50	తాళీకు డు	3	4
తాంకణ		03	తావడము	2	49
తాంము	2	274	తావలంబు	2	3
తారము	2	276	తావి		106
తార్కనెను	3	9	తావు	2	3
తార్పెను	3	9		త్రి	
తార్పు	2	66	తిండిపోతు	3	3
తాలింహ	2	252	తికము	2	36
తాలింపువైచినది	2	252	తిక్క	3	7
తాలిమి		34	తిక్కటి	2	2 8
తాలిమికా డు	3		తిగ	2	306
తాలు	2	238	తిగవంప	2	306
తాలువ	2	43	తిట్టు		3
తాల్పెను	3	9	తిణింగి	2	309
తాల్మి		34	తిత్తి		29
తాళగిరి	2	287	తిత్తి	2	31

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
తినియెను	3	8	తిరుగ బొ త	2	252
తినుకు		50	తిరుగు	2	74
తిన్నది	3	4	తిరుగుడు	2	74
తిన్నె	2	2	తిరుగు		60
తిప్ప	2	27	తిట్టి	2	76
తిప్పదీగె	2	54	తిట్టిగొట్టు	2	76
తిమిరి	2	26	తిలకించెను	3	122
తిమరు	1	133	తివుట		65
తిమ్మడు	2	83	తివురు	1	65
తిమ్మనము	2	251		ప్రీ	
తియ్యన	1	04	తీంబ్రము	2	29
తియ్యమామిడి	2	45	తీంబ్ర	2	66
తియ్యలలు	3	4	తీంబ్ర		84
తియ్యమునగ	2	44	తీంబ్రము		84
తియ్యవిట్టా గు		45	తీగ		63
తిరప్పు	2	89	తీగ	2	36
తిరిగెను	3	14	తీగ	3	55
తిరిచినాపలి	2		తీగపేరికల్కిమగడు		44
తిరిపగొట్టు	2	176	తీగబచ్చలి	2	72
తిరిపము	2	75	తీగవిలుకాడు		45
తిరుగన్	3	69	తీగె	2	148

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
తీగెమల్లియ	2	234	తుంటవిల్కాడు	1	45
తీట	2	129	తుండు	1	79
తీటకసివింద	2	54	తుండె	1	79
తీటకోవెల	2	54	తుండెము		79
తీతువ	2	97	తుండడుకు	1	137
తీపు	1	104	తుంపరలు	1	75
తీయము	2	117	తుటారము	1	117
తీయువాడు	3	9	తుటుము	2	00
తీరు	3	41	తుట్టె	2	100
తీరుకులు	1	130	తుట్టె	2	280
తీరెను	3	97	తుట్టెపురువు	1	147
తీర్పరి	2	183	తుట్ర		75
తీర్పరి	3	4	తుడుపు	2	80
తీఱెను	3	87	తుడుము	1	127
తీవ	2	36	తుదీ	2	225
తీవంచ	2	306	తునిమెను	3	123
తీవరము		65	తునియ	1	79
తీవము	2	29	తునుక	1	79
తు			తునుము	2	224
తుంగ	2	74	తుపాకి	2	218
తుంట		79	తుమికి	2	46

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
తుమురు	2	220	తూకొనెను	3	22
తుమ్మ	2	48	తూరికికొలి	2	300
తుమ్మి	2	73	తూసి ౪	2	96
తుమ్మికి	2	46	తూనుకోలి	2	300
తుమ్మ	2	26	తూపరము		45
తుమ్మ		4	తూపరాణ		54
తుమ్మెద	2	95	తూపు	2	2 2
తురక	2	290	తూము		45
తురాయి	2	47	తూము		54
తురికి	2	96	తూము	2	270
తులుంగలించెను	3	83	తూర్		75
తులుతు		65	తూర్		9
తులుము	2		తూరు	2	238
తువర	2		తూరుపు		7
తుప్పి	2		తూరుపు గొండ	2	28
			తూరుపుదొర		46
తూ గు			తూర్పును	3	32
తూటిగానపు దెజీ			తూర్పాట	3	32
గలబోటి		42	తూర్పు	2	239
తూట		45	తూటెను	3	22
తూడు		67	తూల		159

ఆంధ్ర పదసూచిక

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
తూలికా డు		58	తెన్ను	2	8
తూరెను	3	88	తెన్ను	3	55
	తె		తెప్ప		57
తెంపరి	2	85	తెమ్మ	3	45
తెక్కరము		39	తెమ్మెర		59
తెక్కలి	2	292	తెర	1	54
తెక్కలికా డు	2	29	తెర	2	59
తెక్కు		39	తెర	3	64
తెగ	2	2 2	తెరలెను	3	87
తెగటార్పు	2	224	తెరువరి	2	89
తెగటార్చెను	3	23	తెరువాటుకా డు	2	29
తెగడ	2	57	తెరువు	2	8
తెగడిక		5	తెల్లు		49
తెగడు		౧	తెలు గు	2	303
తెగియెను	3	93	తెలుగంటులు		62
తెగుట	2	225	తెలుప	2	04
తెట్టె	2	00	తెలువ	3	54
తెడ్డు	2	244	తెలువామెకము	2	8
తెనమణెను	3	83	తెలచెను	3	28
తెను గు			తెలవాటెను	3	99
తెను గువా డు	2	03	తెలి		108

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
తెలి	2	259	తెల్లయెగు గు		56
తెలికపిండి	2	30~	తెల్లవావిలి	2	5
తెలికవాడు	2	28~	తెల్వికాడు	2	70
తెలిగిబ్బ		5	తెల్లు	2	24
తెలిదమ్మి		64			
తెలియేలు		5~	తేటి	2	95
తెలివి		02	తేటియల్లెవింటిదొర		45
తెలివికత్తె	2	07	తేగము	2	72
తెలివికాడు	3	3	తేజి	2	96
తెలివిడి		0~	తేజి	2	97
తెలుపు		08	తేట		80
తెరె	2	2~4	తేలక		57
తెల్లవాడు	2	03	తెలక	2	95
తెల్ల		5	తెనకాయ	2	256
తెల్లగల్ప		64	తేప		57
తెల్లకుమ్మ	2	8	రెమానము	2	2~8
తెల్లతేజి		~	తేరు	2	200
తెల్లదమ్మి		6	తెఱిగవి		58
తెల్లన		08	తేలు		80
తెల్లము	3	24	రెంపెను	3	24
తెల్లమాను		57	తేలు	2	88

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
తేలుకొండి	2	66	తొట్టు	1	163
తేలుమొనచెట్టు	2	66	తొట్టు	1	157
తేన	1	143	తొట్టువ	1	57
తొ			తొట్టె	2	296
			తొట్టె	1	43
తొంగలితెప్పలు	2	44	తొట్టె	1	143
తొంట	2	37	తొట్టె	1	143
తొంట	2	77	తొట్టె	2	38
తొంటచేతివాడు	2	2	తొట్టె	1	43
తొండ	2	87	తొట్టె	2	201
తొండము	2	194	తొట్టె	2	35
తొండు	3	6	తొడ	2	147
తొందోరు	3	6	తొడ	2	147
తొంటది	2	268	తొడ	3	9
తొగ		164	తొడిమ	2	37
తొగటవాడు	2	283	తొడు	3	44
తొగర	1	04	తొడుకు	2	261
తొచ్చెము	1	117	తొడుకు	2	38
తొట్టి	1	157	తొడుగట్టు	2	202
తొట్టి	2	246	తొడుపు		
తొట్టి	2	38			

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
తొత్తు	2	288	తొలుత	3	73
తొన్నటిల బండెను	3	0	తొల్లి	3	73
తొమ్మందుము	2	27	తొవ		64
తొయ్యలి	2	104	తొవరిమాను	2	62
తొలుగు	2	173	తొవరు		08
తొలుట	2	38	తొ	2	97
తొట్ట	2	38			
తొట్టివాడు	2	121	తోడ	2	289
తొట్టు	2	26	తోట	2	34
తొలగుడు	2	224	తోడుడు	2	296
తొలచెను	3	127	తోడెలు	2	83
తొలప	2	65	తోప	2	256
తొలి		45	తోపు	2	34
తొలి	3	54	తోపు	2	54
తొలి	3	73	తోపు	3	55
తొలిచెను	3	22	తోబుట్టు	2	13
తొలిదెస		7	తోటి	2	289
తొలినాడు	1	97	తోడ బుట్టినది	2	13
తొలిమేపులు		63	తోడికోడలు	2	13
తొలుకరి	1	86	తోడు	2	113
తొలుకారు	1	86	తోడు	2	259

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
తోడు	2	2 0		త్ర	
తోడుత	3	70	త్రచ్చుట	2	265
తోడుతోన్	3	74	త్రవ్వ	2	270
తోడెము	3	16	త్రస్తరి	1	39
తోడ్తోన్	3	74	త్రస్స	2	75
తోడ్పాటు	2	210		త్రా	
తోనిగాడు	2	90			
తోపారము	2	90	త్రాచు	1	47
తోమాలె	2	163	త్రావెను	3	22
తోమడు	2	160	త్రాసు	2	300
తోమెను	3	127		త్త	
తోరము	3	55			
తోరములు	2	214	త్తిక్క	1	136
తోలు	2	3	త్తిక్క	3	69
తోలు	2	37	త్తిప్పట	2	174
తోలుక	2	37	త్తిమ్మట	2	174
తోలుట	2	220	త్తిమ్మరీడు	2	287
తోలెను	3	119		త్తు	
తోవ	2	2			
తోస్తానము	2	298	త్తుంగుట	2	225

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
త్రుంగుడు	1	98	త్రోవ	2	8
త్రుంచుట	2	224	ద	2	254
త్రుంచెను	3	23			
త్రుక్కు		93	దంచినము	2	2 8
త్రుక్కు	2	280	దంట	2	00
త్రుప్పు	2	280	దంట	3	3
త్రుప్పుడు	2	146	దంటపోరు	2	222
త్రుమ్మ	2	220	దంటు	2	77
త్రుళ్లుట		140	దంటు	2	238
త్రుళ్లు	1	133	దండ	2	49
త్రె			దండ	2	208
			దండ	3	2
			దండ	3	54
			దండము	3	78
త్రెళ్లుట	2	225	దండము	2	75
త్రెళ్లెను	3	87	దండియ		27
త్రొ			దండివాడు	3	
			దండు	2	2 0
			దండుగు	2	90
			దండులంజె	2	7
త్రొక్కడు	2	178	దండువు	2	190
త్రోవరి	3	0			
త్రోపుడు	2	30			

అం భా పదసూచిక

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
దండె	1	127	దద్దు	2	131
దండెములు	2	207	దద్దురు	2	131
దంతె	2	68	దప్పి	2	260
దంతె	2	233	దప్పి	2	75
దందడి	2	222	దబ్బినము	2	297
దక్కినపుత్రేడు	1	50	దబ్బిలు	1	119
దక్కినంబు	1	7	దబ్బిలెలు	2	139
దగ్గలు	3	2	దమ్మము	1	98
దగ్గు	2	126	దమ్మము	2	274
దచ్చి	2	306	దమ్మఁడు	3	12
దట్ట	2	243	దయ్యము		63
దట్టము	3	6	దయ్యము	1	99
దట్టి	2	207	దర	2	267
దడచడ	1	65	దరి	1	155
దడము	2	210	దరువు	1	131
దడియము	2	269	దశవాయి	2	184
దడ్డెము	2	248	దవ	2	75
దణి	2	184	దవ	2	220
దద్దటిల్లెను	3	92	దవసంబు	2	236
దద్దటెను	3	92	దవుడ	2	143
దద్దళము	2	16	దవ్వు	3	22

పదము	కొండము	పద్యము	పదము	కొండము	పద్యము
దనుపంది	2	208	దావడంగి	2	5
	దా		దావము	2	292
దాగిలిమూత	2	307	దావా	2	292
దాటు	2	00	దానసంబు	2	52
దాటువాడు	3	0	దాసరి	2	285
దాక	2	57	దాహరి	2	285
దాడి	2	20		ది	
దాడింబ	2	50	దింటెన	2	56
దాణము	2	92	దిండడ	2	233
దాది	2	2	దిక్క-మొకంబు	3	9
దాఫ	3	21	దిగులు		33
దామెన	2	264	దిగువ	3	67
దాయ	2	2	దిటము		66
దాయి	2	300	దిట్టము		03
దారి	2	24	దినకోరు	3	32
దారణ	2	267	దిబ్బ	2	21
దారబందము	2	2	దిముకు		2
దారము	2	295	దిమ్ము	2	00
దారి	2	287	దిమ్ముపడెను	3	6
దారి	2	8	దిరిసెను	2	49
దారి	2	24	దిరిసెనము	2	49

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
దీనటీ	2	65		దు	
దీవిదారికొమ్మ	2	206	దుంకము	1	45
దీవియ	2	64	దుంగ	2	38
దీవె	2	64	దుండగంబు	2	191
దీవ్వటీ	2	65	దుండికము	2	49
దీవ్వియ	2	64	దుండిలము	2	49
దీవ్వె	2	64	దుండుబలి	3	6
దీవ్వెనకోల	2	165	దుంత	2	264
దీనంపు	1	15	దుందులు	2	65
దీనమొల	3	12	దుంప	2	37
	దీ		దుంబులచ్చలి	2	72
దీకొనెను	3	36	దుక్కి	2	233
దీటు	2	302	దుక్కిముచ్చ	2	229
దీమంబు	2	3	దుగ	2	305
దీము	2	13	దుగమోములయ్య		47
దీవటీ	2	65	దుగిను డు	1	39
దీవన	1	13	దుగులము	2	273
దీవియ	2	64	దుగ్గ	1	40
దీవి	1	155	దుగ్గానులు	2	274
దీవె	2	64	దుగ్గు	2	248

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
దుట్టపు	2	1	దుమ్మి	2	220
దుట్టపు	2	6	దురద	2	129
దుడుక దు	2	8	దురదగొండి	2	54
దుగుకు	2	9	దుర్ల	1	150
దుడ్కు	2	2 6	దురపిల్లెను	3	02
దుడ్డె	2	8	దురము	2	222
దుడ్లు	2	2~4	దువాళము	2	198
దుత్త	2	247	దువాళి	2	198
దుత్తయి	2	16	దువ్వ	2	220
దుత్తెడు	8	27	దువ్వల్వి	2	156
దుద్దు	1	65	దువ్వెన	2	68
దుద్దు	2	47	దుస్సర	2	65
దుద్దు		9	దుస్ససేనుడు	2	82
దున్న	2	264			
దుప్పటము	2	56	దూ కడు	2	98
దుప్పటి	2	56	దూడ	2	262
దుప్పి	2	85	దూడపాల	2	57
దుబ్బు	2	76	దూది	2	280
దుమగతికేతు	1	98	దూది	2	294
దుమారము	2	220	దూప	2	260
దుముకు	2	98	దూబ	2	17

దూ

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
దూబ	3	45	దేవురు	1	16
దూయుతీగె	2	65	దేవేరి	2	05
దూరబారి	2	89		దొ	
దూరు	1	1 5	దొంగ	2	291
దూల	2	29	దొంగతనము	2	292
దూలగొండి	2	54	దొంగతీకము	2	292
దూలపోచి	2	22	దొండ	2	60
దూలము	2	20	దొండి	1	145
దూసర	2	65	దొంతర	2	34
దూసరులు	2	239	దొంతరముద్దు	2	80
దూసెను	3	122	దొంతి	2	34
	దె		దొంద	2	120
దెప్పు		17	దొందము	2	25
దెస	1	7	దొందు	2	20
	దో		దొబ్బలగొట్ట	2	22
దేండ్ల	2	283	దొగ్గలి	2	73
దేవరాడి	2	1	దొడ్డ	3	16
దేవదారి	2	48	దొడ్డి	2	8
దేవశంబు	2	6	దొడ్డికాళ్ళవాడు	2	22
దేవురింపు		1	దొడ్డు	3	16

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
దొడ్డు	2	120	దొఁపరి	2	29
దొన	2	90	దొ పు	2	292
దొన	2	2 4	దొ పుమారు	2	2
దొన్నె	2	244	దొ చ్చుడు	2	292
దొప్ప	2	244	దొఁపువొయెను	3	6
దొబ్బి	2	3	దోదుమ్మి	2	2 8
దొమ్మిదోలు	2	63	దొనమ్మలు	2	2 3
దొమ్మరి	2	287	దొనె		157
దొమ్మి	2	222	దొమ	2	95
దొర	2	182	దొము	2	126
దొరకెను	3	5	దొయి	2	100
దొరకోలుసన్నాపి	2	29	దొయిలి	2	14
దొరసాని	2	07	దొర	2	34
దొరసెను	3	1 9	దొరణము	2	2
దొసంగు		98	దొరపాక	2	6
దొస గు		98	దొరెను	3	87
	దో		దొరెము	2	90
దొ కుడుపాతి	2	230	దొవల	2	157
దొ గురు	2	292	దొసము	1	98
దోఁటమ్మ	2	213	దొసిలి	2	1
దో పడము	2	292	దొసె	2	256

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
	దౌ		నగవు	1	131
దౌడ	2	43	నచ్చిక	2	191
			నచ్చినవాడు	2	87
	ద్రౌ		నచ్చెను	3	33
ద్రాణ	1	7	నట్టు	2	31
			నట్టు	2	287
	ద్రౌ		నట్టు	3	45
ద్రౌణము	2	2 2	నట్టునపిట్ట	2	96
ద్రౌపది	2	05	నట్టువుందు	2	287
ద్రౌపది	2	05	నట్లొట్టు	1	75
	న		నడ	2	97
నంజుడు	2	3	నడక	2	228
నంబి	2	284	నడత	2	228
నక్క	2	83	నడపు	2	97
నక్కతోకపొన్న	2	55	నడవ	2	8
నక్కదోస	2	7	నడవడి	2	228
నక్కనేరేడు	2	46	నడిరాతిరి		94
నక్కరేసు	2	45	నడిరేయి		94
నక్కవిరిగి	2	45	నడివేలు	2	39
నక్కు	3	42	నడుము	2	138
నగరు	2	3	నడిముక్కు గలాదు	2	2

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
నత్త	2	87	నలి	2	~6
నత్తివాడు	3	2	నలి	3	45
నన	2	40	నలికిరి	2	87
ననిచినది	2	35	నలితిండికాడు	3	6
ననిచెను	3	0	నలుగు	2	160
నన్నుకాడు	2	6	నలుపలంబు	2	289
నప్ప	2	8	నలువ		39
నమలెను	3	118	నలుసాల	2	1
నమ్మిక	2	9	నలుసు	2	76
నమ్మినవాడు	2	87	నల్ల	2	32
నర	2	118	నల్ల	2	242
నరగజంబు	1	27	నల్లగల్వ		65
నరపు	2	8	నల్లచ్చికాడు	2	98
నరము	2	32	నల్లజీలకఱ్ఱ	2	249
నరవ	2	9	నల్లతెగడ	2	59
నరపింగము	2	209	నల్లదాసరిగాడు		16
నరాజి	2	214	నల్లన		108
నరులు		9~	నల్లమద్ది	2	47
నర్దు	1	137	నల్లి	2	88
నల్లకెను	3	182	నల్లిక	2	87
నల్లుకు	2	205	నల్లము	2	27

పదము	కొండము	పద్యము	పదము	కొండము	పద్యము
నల్పు	1	108	నాడు	1	90
నల్లెరు	2	70	నాడు	3	56
నల్పి	2	268	నాడు	2	7
నవ	2	129	నాగప్పసాని	2	108
నవత	2	27	నాగమల్లె	2	52
నవగోజ	2	159	నాగవలి	2	178
నవలా	2	04	నాగవాసము	1	180
నవాతు	2	251	నాగసరము	1	129
నవారు	2	164	నాగుఁబాము	1	147
నవ్వ	2	2 8	నాగులు	1	146
నవుకు	1	158	నాడె	2	296
నవ్వ	1	13	నాడెను	3	122
నన	2	29	నాణెము	2	273
నసుకు	1	9	నాణెము	3	14
నా			నాతి	2	104
			నాతుక	2	04
	2	232	నాదు	1	121
	2	232	నాదు	1	126
	1	65	నాన	1	32
నాఁడు	3	45	నాన	2	253
నాఁటిది	1	90	నాన	2	48

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
నానుడి	1	2	నికరము	3	5
నానెను	3	93	నిక్కము		8
నానాడి	1	2	నిక్కల		142
నానాని	2	08	నిక్కపుడు	1	38
నార	2	3	నిక్కు		139
నారదబ్బ	2	46	నిక్కువండు	1	8
నారణపక్కి	2	3	నిక్కుపీనులజక్కి	1	56
నారసము	2	2 3	నిగులు	2	242
నారి	2	2	నిగ్గు	1	82
నారదంబు	2	~8	నిచ్చ		66
నాణు	2	35	నిచ్చలంబు	3	5
నాలవాలమునారలు	2	282	నిప్పులు		66
నాల్గ	2	43	నిచ్చెన	2	22
నావ		57	నిజము	1	1 8
నావురు	2	62	నిట్ట	2	13
	ని		నిష్టరాడు	2	20
ని	3	67	నిట్టలము	3	29
నింగి		69	నిష్టాప్పు	1	60
నిండారెను	3	0	నిట్టాడు	2	20
నిండ్లెను	3	90	నిట్టు	2	75
నింపిరి	2	34	నిడుద	2	188

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
నిడద	3	8	నిల్కడ	2	90
నిడుపు	2	152	నివాళి	2	65
నిత్తెమల్లె	2	5	నివిరెను	3	38
నిదుర		4	నివ్వటిల్లెను	3	01
నిద్దము	2	252	నివ్వెట		182
నిద్దర	1	4	నిను గు	2	99
నిన్న	1	92	నినువు	2	99
నిప్పచ్చరిమ్ము	2	2 0	నీ		
నిప్పటి	2	256	నీడు	3	7
నిప్పస్త	2	75	నీటు	1	39
నిప్పు	2	242	నీటుకా డు	3	0
నిప్పుక	2	242	నీడ	2	302
నిబ్బరము		66	నీరాకు		165
నిబ్బరికము	1	3	నీరాడు	2	245
నిమితకాండ్రు	2	25	నీరిప్ప	2	43
నిమ్మ	2	42	నీరు		153
నిమ్మకంబు	2	9	నీరుక్కిట్టు		27
నిర డు		96	నీరుకట్టె	1	47
నిలుపేద	3	4	నీరుకాకి	2	93
నిలిపెను	3	20	నీరుకొడి	2	92
నిలువు	2		నీరుచ్చి	2	67

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పీరుతెంకి		6-	ను		
పీరుతిత్తి	2	3-	ను	3	67
పీరుపాము		7	నుంకు	2	175
పీరుపిప్పలి	2	7	నుగ్గదెను	3	23
పీరుముంపు	2	7	నుగ్గు	2	220
పీరుల్లి	2	69	నుడి		
పీరువంగ	2	59	నుడికారము	1	1
పీరెండ		82	నుడినను	3	9
పీరెత్తువంగ	2	59	నుడుగు		1
పీరొట్టు	2	256	నుడువు		1
పీర్విచ్చు	1	48	నుదురు	2	43
పీర్విచ్చుకాడు	2	~	నునుపు	2	252
పీర్వట్టు	2	260	నున్నన	2	252
పీఱు	2	242	నున్ననిది	2	252
పీలాలి	2	65	నురుగు		54
పీలి	2	14	నుర్పు		54
పీలి	2	107	నుల్లెడ	2	239
పీల్గా		4	నులుచూడెను	3	23
పీల్గొట	2	225	నులును	2	220
పీల్గెను	3	87	నులుముజేసెను	3	23
పీళ్లచివవి	2	245	నులక	2	295

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
నులిచెను	3	23	నెగడు	1	64
నులితడ	2	56	నెగడెను	3	90
నులిమెను	3	23	నెగులు	1	150
నులిపెచ్చ	1	83	నెగ్గడము	3	6
నువ్వుచేను	2	229	నెచ్చెలి	2	86
			నెట్టము	3	34
నూగురు	2	46	నెట్టు	3	50
నూకలు	2	239	నెత్తిపు బలక	2	305
నూదొస	2	6	నెత్తము	2	30
నూనె	2	258	నెత్తము	2	304
నూనెముంత	2	56	నె తమ్ములు	3	62
నూనెముడి	2	45	నెత్తి	2	144
నూయి	1	162	నెత్తురు	2	132
నూలు	2	268	నెత్తలులు	2	37
నూలిగరసు	2	29	నెత్తు	2	132
నూలు	2	295	నెనరు	1	136
నూల్కొనెను	3	133	నెపము		38
నూవు	2	236	నెప్పు	2	3
			నెమకుడు	2	178
			నెమకెను	3	122
నెంజిలి	1	37			

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
కెమరు	2	263	కెయ్యి	2	259
నెమలియడుగుమాను	2	8	నెయ్యి డు	2	80
నెమిలి	2	8	నెరక	2	33
నెమిలి	2	96	కెండు		55
నెమిలింబయికొన్నమనీ డు		44	నెఱక	2	45
నెమ్మది		00	కెంతనము	2	63
నెమ్మది	2	9	నెఱసరి	2	56
నెమ్మి	1	136	నెఱసెను	3	90
నెమ్మి	2	96	నెఱి	2	45
నెమ్మి	2	202	నెఱి	2	53
నెమ్మి	2	86	నెఱి	3	6
నెమ్మి	3	56	కెఱికి	2	53
నెమ్మి	2	43	నెల		77
నెమ్మిలిపరు జు	2	2 5	నెల	3	55
నెమ్ము	2	202	నెలకొనెను	3	99
నెమ్ములు	3	47	నెలత	2	04
నెమ్మేను	2	34	నెల తుక	2	104
నెయ్యమి		36	నెలయ్య డు		45
నెయ్యమి	2	86	నెలవత్తి	2	67
నెయ్యము		36	నెలపు	2	3
నెయ్యము	2	86	నెల్లి	2	50

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము	
నెవము		98	నేల	2	3	
నెవ్వ	2	210	నేలగుమ్మడి	2	57	
నెవ్వగ	1	03	నేలతాడి	2	61	
	ప		నేలతామర	2	69	
నేడు		1	96	నేలనేరేడు	2	46
నేతకాడు		2	288	నేలపల్లటి	2	89
నేతపలక		2	296	నేలపొన్న	2	55
నేతిరి	2	283	నేలు లె	2	7	
నేజి	2	2 7	నెలములక	2	59	
నేటు	1	8	నేలయడుగు		45	
నేతిబీట	2	60	నేలయుపిరిక	2	49	
నేబు	2	74	నేలవేము	2	50	
నేమకము	2	74	నేవళము	2	49	
నేమంబు	2	74	నేస్తకా డు	2	86	
నేరమి	2		నేస్తము	2	186	
నేరము	2	9	నేస్తము	2	186	
నేరాజు	2	15 5		నొ		
నేరుపు	1	103	నొంచువా డు		3	9
నేరెడు	2	46	నొగ		2	203
నేరేడు	2	46	నొగులు		1	50
నేర్పరి	3	3	నొడి		11	

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
నాడికారము	1	111	పంజు	2	165
నాడుగు		1 1	పంజులకమ్మ	2	147
నాడువు	1		పంట	2	232
నొప్పి	1	50	పంటి	2	246
నొవ్వి	1	50	పంటె	2	295
నొసలు	2	43	పంట్రుకోరి	2	295
	బి		పండినది	2	35
నోనాడెను		3	పండించెను	3	136
నోరు		2	పండు	2	39
నోవి	1	150	పండుగ	1	143
	ప		పండువ	1	143
పంగ		2	పందెను	3	83
పంగము		2	పంతము	1	103
పంగిడి	2	195	పంద	2	117
పంగెను	2	195	పంద	2	22
పంవ	2	19	పంది	2	82
పంచకము	2	200	పంచికొక్కు	2	86
పంచదార	2	25	పందిరి	2	15
పంచె	2	57	పందిలి	2	5
పంచెను	3	21	పందుము	2	271
పంజి	2	92	పందెకాడు	2	304

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పందెము	2	304	పగతు డు	2	185
పంపించెను	3	2	పగదెంచెను	3	123
పంపు	2	275	పగ యీ గుఱ	2	224
పంపు	3	32	పగఱ	2	185
పంపెను	3	2	పగలు	1	98
పంబ	1	28	పగలు	3	56
పక్క	2	38	పగవాడు	2	85
పక్కము	2	186	పగిది	2	192
పక్కి	2	96	పగిది	2	303
పక్కియ	2	38	పగిలెను	3	91
పక్క	2	9	పగులుడు	2	30
పక్కు	2	257	పగ్గము	2	23
పక్కెర	2	99	పచ్చ		08
పగ		34	పచ్చ	2	276
పగ	2	86	పచ్చగన్నెరు	2	234
పగటిది	1	93	పచ్చగుఱ్ఱములరౌతు	1	8
పగలు	1	34	పచ్చడము	2	56
పగడంపుజిట్ట	2	98	పచ్చడి	2	248
పగడ	2	305	పచ్చతామర	2	69
పగడము	2	277	పచ్చన		08
పగడసాల	2	305	పచ్చపిట్ట	2	96

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పచ్చవిల్లుండు	1	45	పడ కు	2	30
పచ్చిక	2	7	పడ తి	2	04
పజ్జ	3	2	పడ తుక	2	04
పటికము	2	278	పడక		4
పట్టాళించెను	3	38	పడగ		48
పట్ట	2	37	పడగ	2	22
పట్టపగలు		93	పడగ	3	47
పట్టించెను	3	25	పడగదాలుపు		48
పట్టి	2		పడత	2	32
పట్టిలి	2		పడమటికొండ	2	28
పట్టు	2	3	పడమటివంకలే డు		5
పట్టుచీర	2	52	పడమర		71
పట్టువడియెను	3	5	పడము	2	53
పట్టసాలెవా డు	2	283	పడవ	1	57
పట్టె	2	64	పడవ	2	206
పట్టెడ	2	299	పడవాలు	2	84
పట్టె డు	3	27	పడవాళ్లు	2	84
పట్టెమంచంబు	2	64	పడాయి	2	84
పట్టెమార్పు	2	54	పడి	2	270
పట్టెము	2	2 5	పడిగ	2	6
పట్ట	2	289	పడిగము	2	68

ఆంధ్ర పదసూచిక

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పడిగలు	3	62	పత్తిరిబొట్టు	2	60
పడిగ	1	48	పదకము	2	49
పడియి	1	63	పదడు	2	220
పడియ	2	225	పదను	1	86
పడివాగె	2	96	పదపడి	3	73
పడిసెము	2	26	పదరిము	2	66
పడుగు	2	296	పదరు		8
పడుచి డు	2	8	పదవి	1	67
పడుచు దనము	2	7	పది	2	266
పడుండెను	3	83	పదిరిము		38
పడుదల	2	204	పడుగు	2	70
పడుపుది	2	0	పడునొక్కొత్తము	2	27
పడువా డు	3	9	పదుప	2	34
పడె		63	పదురు	2	7
పడ్డ	2	263	పద్దు		03
పణ కు	2	30	పన	2	237
పణ లపడెను	3	04	పన చి	2	246
పణమ్మ	2	109	పనస	2	50
పణిదము	2	25	పనిచెను	3	2
పణిహారులు	2	84	పని చెటుపువా డు		43
పత్తిరి	2	38	పనివా డు	3	6

శబ్దము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పనుపరి	3	5	పయ్య		08
పనుపు	2	288	పయ్యంట	2	55
పన్న	2	9	పయ్యెర		59
పన్నము			పయ్యెద	2	55
పన్నాగము	2	202	పరంట	2	258
పన్నిక	3	3	పరింటె	2	295
పన్నిదంబు	2	104	పర	2	44
పన్నిద్దము	2	7	పరక	2	271
పన్నిల్లము	2	169	పర గెను	3	83
పన్నీరు		58	పరిచి	2	228
పన్ను	2	92	పరదా	2	59
పన్నుండెను	3	83	పము	2	202
పప్పళి	2	54	పరాకు		38
పప్పు	2	248	పరిక	2	98
పప్పుము		43	పరికి	2	289
పయంట	2	90	పరికించెను	3	22
పయింట	2	55	పరిగొనెను	3	7
పయిడి	2	279	పరిధివిల్లెను	3	83
పయిని	3	66	పరిది		82
పయిరు	2	234	పరిపరి	3	67
పయిరు	2	99	పరిమార్చెను	3	28

ఆంధ్ర పదసూచిక

1 క్

పదము	కాండము	అద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పరిమార్పు	2	224	పఱపు	2	63
పరుంజు	2	215	పఱవ		56
పరుందెను	3	83	పఱి	2	228
పరుజు	2	25	పఱిగ	2	230
పరుగు	2	224	పఱియ		79
పరువడి	2	74	పఱివోయెను	3	05
పరువడి	2	205	పఱుపు	3	56
పరువు	2	224	పఱ్ఱె		79
పరువునేల	2	9	పలక	2	66
పరువెత్తెను	3	86	పలక	2	26
పరుస	2		పలక బాతెను	3	02
పరుసస			పలల	3	7
పరుసు			పలము	2	269
పర్వెను	3	90	పలవరింపు		6
పఱగడ	2	8	పలికెను	3	9
పఱచుట	2	220	పలికెను	3	39
పఱచెను	3	86	పలు	3	88
పఱత		56	పలుకమి	2	74
పఱతి		56	పలుకరిం		F
పఱద		56	పలుకు		0

అచ్చ తెలుగు కొశము

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పలుకు	3	55	పల్లకి	2	20
పలుకు జెలి		42	పల్లటము		50
పలుకువెల దిమగ దు		39	పల్లటి	2	98
పలుకెంపు	2	80	పల్లవీలైన	3	02
పలుగంటు	2	80	పల్లము		58
పలు గు	2	278	పల్లము	2	99
పలు గురాయి	2	29	పల్లిక	2	240
పలుగు	2	233	పల్ల		58
పలుచన	3	7	పల్ల	2	43
పలునొక్కు	2	80	పల్లె	2	23
పలుపట్టడ	2	89	పల్లెత	2	08
పలుపు	2	23	పల్లెరు	2	55
పలుమఱు	3	70	పల్లెము	2	244
పలుము		6	పల్లెరము	2	244
పలువ	3	7	పవలు		93
పలువగలు	3	25	పవడము	2	277
పలువితములు	3	25	పవాడము	2	93
పల్క-ప్పు	2	42	పవ్వు	2	46
పల్కె-క్కెను	3	0	పవ్వళించెను	3	83
పల్కాకి	3	3	పవ్వళింపు		4
పల్ల		08	పస		03

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పన	3	30	పసుపు	2	249
పనదనము	2	46	పసురు	2	40
పనపన	1	75	పసులకాపరి	2	281
పనపు	2	55	పసులపోలిగా డు	2	91
పనరము	2	26	పసులు	2	86
పనరు	2	40	పస్తు	2	75
పనరు	2	3	పన్నె		08
పనరుమొగ్గ	2	40		పా	
పసి	2	26	పాండవబీడు	2	7
పసి	3	47	పా చి	2	70
పసిండి	2	279	పా డి	2	258
పసిండి	2	279	పా తలు	2	240
పసిబిడ్డ	2	8	పాఁపజగము		45
పసిబిడ్డ	3	56	పాఁపది		48
పసిమి		08	పా పతేఁడు		47
పసిమొగ్గ	2	40	పాకెన్న	2	78
పసిరిక	2	96	పాగ	2	56
పసిరిక	2	27	పాగా	2	96
పసిరికపాము	1	47	పాగా	3	47
పసుపు	2	4	పాగు	2	25
పసుపు	2	55	పాచనము	2	27

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పాచిక	2	305	పాస్సు	2	63
పాట		23	పాప	2	8
పాటకము	2	30	పాప	2	3
పాటపాట	3	67	పా	3	55
పాటబండి	2	20	పాపట	2	46
పాటము	2	277	పాపటబొట్టు	2	47
పాటి	2	302	పా ఎము		233
పాల్లని	3	3	పాపటము	2	233
పాడగము	2	50	పాప డు	2	8
పాడి	2	9	పాపోడు	2	298
పాడి	2	302	పాము		48
పాడు	2	7	పాడుది		48
పాడు	2	2	పాముపోసు	2	298
పాడె	2	225	పాయము	2	7
పాడ్యు		88	పాయము	2	7
పాణివడము	2	2	పాని	2	284
పాతర		29	పారివా డు	2	204
పాతిక	2	272	పారుడు	2	27
పాది		63	పారువచూచెను	3	37
పాదిరి	2	48	పారువము	2	89
పావొట్టు	2	87	పాట	2	230

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పాట జూచెను	3	33	పాశము	2	94
పాటమ్మ	2	20	పావకోళ్లు	2	298
పాటవాలము	2	~ 3	పావడ	2	58
పాటుట	2	224	పావలు	~	298
పాటుడు	2	~0	పావలు	2	298
పాటుడు	2	30	పావిలి	2	74
పాల్	2	275	పావు	2	279
పాల	2	47	పావురము	2	89
పాల	2	9	పావురాపట్నము	2	80
పాలకొడిసె	2	5	పాపురాయి	2	89
పాలపాప డు	2	8	పాసెను	3	85
పాలవిటుగు	2	72	పి		
పాలవెల్లి		52		2	280
పాలవెల్లి	3	47	పింజ	2	2 3
పాలాస్త్రాళ్లు	2	200	పింజారి	2	285
పాలిక	2	70	పింజె	2	59
పాలిండ్లు	2	87	పిండి	2	254
పాలు	2	298	పిండికొండ	2	85
పాలు	3	55	పిండివంట	2	257
పాలుడు	2	27	పిండు	2	00
పాశ	2	305	పిందె	2	99

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పికిలి		98	ఎదు జు	2	88
పిక్క	2	35	ఎదుత	2	247
పిక్కు	2	292	ఎదు దు	2	88
ఎగిలెను	3	9	ఎదెంబు	2	2 4
పిచ్చి		36	ఎణు జు	2	88
పిచ్చి	2	3	ఎత్తడి	2	279
పిచ్చుక	2	92	ఎదప	3	73
ఎచ్చుకకాలు	2	65	ఎన్న	2	8
ఎచ్చె	2	47	ఎన్నపా పర	2	7
పిట్ట	2	96	ఎన్నపాల	2	68
ఎట్ట	2	230	ఎన్నములక	2	59
పిట్ట	2	256	ఎన్నటికంబు	2	7
ఎడి	2	4	ఎప్ప	2	239
పిడి	2	24	ఎమ్మట	3	73
పిడి	2	2 5	ఎరంగి	2	2 4
ఎడికిటికట్టు	2	2	ఎరి	2	295
పిడికిలి	2	4	ఎటికి	2	221
పిడిసాన	2	299	పిఱుదివిచెను	3	01
పిడుక	2	258	ఎఱు దు	2	36
పిడుగు		72	ఎలుకుమార్చెను	3	23
పిడుచ	2	260	పిలుపు		2

ఆం ఖా పదసూచిక

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పిల్కు-మార్పు	2	224		పు	
పిల్ల	2	99			
పిల్లనగ్రోవి		29	పుంగుడు	2	30
పిల్లపిఁచర	2	55	పుంజము	2	295
పిల్లపెసర	2	58	పుంజు	2	92
పిల్లాణి	2	5	పుంట		94
పిల్లి	2	84	పుండు	2	29
పిల్లిగడ్డ	2	6	పుక్క	2	49
పిల్లారి		43	పుక్కిలి	2	143
పినరు	2	239	పుచ్చ	2	72
పిసాళి	3	8	పుచ్చదీక	1	32
			పుచ్చె	2	33
			పుచ్చెను	3	2
పి చ మడ చెను	3	23	పుటముల్	2	207
పి చము	2	22	పుటము	1	54
పిఁచర	2	55	పుటిక	2	240
పిఁట	2	65	పుట్ట	2	8
పినుంగు	2	225	పుట్టకాలివాఁడు	2	122
పిరంగి	2	2 8	పుట్టకొక్కు	2	67
పిలికాఁడు	1	58	పుట్టచంబ	2	72
పిలెను	3	9	పుట్టము	2	5
పిల్చెను	3	22			

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పుట్టి		57	పురంట		94
పుట్టి	2	240	పురపుర బొక్కెను	3	36
పుట్టి	2	27	పురి	2	96
పుట్టిక	2	240	పురి	2	295
పుట్టు		00	పురికొల్పెను	3	2
పుట్టువ		00	పురిటిల్లు	2	6
పుడమి	2	3	పురివిచ్చెను	3	85
పుడమివేల్పు	2	70	పురుగు	2	87
పుడిగ	2	72	పురుడు	2	302
పుడిసలి	2	40	పురుడు	3	56
పుడిసెడు	3	27	పురు రోమెను	3	07
పుడుక	2	76	పురువు	2	87
పుడుకు	2	72	పుర్వు	2	87
పుడుకురింత	2	72	పుట్టె	2	33
పుత్తడి	2	279	పులకండము	2	25
పుత్తెంచెను	3	?	పులకరము		4
పునుక	2	33	పులకలు		4
పున్నుల్లి	2	84	పులగము	2	72
పున్నమ		89	పులికూడు	3	60
పుప్పొడి	2	40	పులిగోరుచెట్టు	?	62
పుయిరోట		33	పులిచింత	2	68

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పులిచెంచలి	2	68	పుపు	2	40
పులిపరి	2	80	పువుచెత్తు	2	69
పులిమెట్టు	2	250	పువ్వు	2	40
పులిసరి	2	66	పుసి	2	134
పులు గు	2	96	పుస్తు		107
పులు గు	3	47	పుస్తై	2	48
పులుగుడు	2	66		పూ	
పులుప	2	25	పూ	2	40
పులుము	2	28	పూ ట		94
పులుముడు	2	60	పూ ట	2	304
పులుమా కులు	2	79	పూ టకా పు	2	304
పులును		04	పూ టకాళ్ళవా డు	2	285
పుల్ల	2	76	పూఁదేనె	2	40
పుల్లగొరక	2	92	పూ బిందె	2	39
పుల్లన		04	పూచినది	2	35
పుల్లప్రభు	2	68	పూచినయాపులు	3	47
పుల్లబచ్చలి	2	~2	పూజెకా గులు	3	36
పుల్లరి	2	92	పూడుపు		67
పుల్లు	2	76	పూదె	2	275
పుల్లె	2	2	పూనెను	3	9

శ్లో

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పూప	2	39	పెంట	2	8
పూమొగ్గ	3	49	పెంట	2	26
పూరటిలైన	3	0	పెంపిజింక	2	84
పూరి	2	7	పెంపిపోతులు	2	00
పూరెడు	2	98	పెంటియెను గు	2	94
పూలపొట్లము	2	63	పెండలము	2	72
పూవిల్లు	3	58	పెంపయము	2	50
పూవు	2	40	పెండిలి	2	77
పూవు	3	48	పెండె	2	20
పూవులవిలుతు డు		5	పెండెము	2	50
పూస	2	278	పెండెరము	2	50
పూసయెముక	2	33	పెంకేరము	2	50
పూసలవా డు	2	286	పెంక్లము	2	05
పూసెను	3	25	పెండ్ల	2	77
			పెండికూ తురు	2	78
పెంకు	2	33	పెండ్లిదొడుకు	2	78
పెంచు	2	33	పెందొడ	2	85
పెంచుక	2	33	పెంపు	3	56
పెంచెను	3	23	పెంపెను	3	23
పెంచెను	3	23	పెక్కు	3	20
పెంజెర		47	పెచ్చ	3	24

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పెట్ట	2	92	పెద్ద	3	6
పెట్ట	2	00	పెద్దదాస	2	7
పెట్ట	2	280	పెద్దనిద్దురవోయెను	3	87
పెట్టమారి	2	92	పెద్దపా పరి	2	71
పెట్టియ	2	297	పెద్దమాను	2	49
పెట్టు	2	72	పెద్దవెలు	2	39
పెట్టె	2	297	పెన కువ	2	222
పెట్టెను	3	30	పెన కులాట	2	222
పెట్లా గు	2	209	పెన గెను	3	9
పెట్లుప్పు	2	249	పెనము	2	243
పెడక	2	37	పెనిచెను	3	23
పెడకంత	3	33	పెనిమిటి	2	15
పెడచెయి	2	33	పెను	3	16
పెడచెవిని బెట్టెను	3	36	పెనుఁబాము		47
పెడతల	2	42	పెనుమాను	2	49
పెడతల	2	45	పెన్న		63
పెడలు	2	9	పెన్నిదుర	2	225
పెణక	2	2 4	పెన్నెరు	2	63
పెదవి	2	42	పెన్నెరులవా డు	2	9
పెద్ద	2	9	పెన్నేరు	3	63
పెద్ద	2	70	పెయ్య	2	262

పదము	కొండము	పద్యము	పదము	కొండము	పద్యము
పెర	2	280	పే డ	2	298
పెరక	2	33	పెం	2	296
పెరడు	2	9	పేచి	2	20
పెరయూ గ	2	95	పేయ	2	30
పెరి గెను	3	84	పేడి	2	7
పెరు గు	2	259	పేడు	2	38
పెరు గుడు	2	90	పేద	3	4
పెరు గుతో టకూర	2	73	పేదరాలు	2	06
పెలు	3	24	పేదలకము	2	2 0
పెలు	3	57	పేను	2	88
పెలిక	2	266	పేము	2	62
పెలుకుతో టకూర	2	73	పెరంటము	2	06
పెల్లి	2	230	పెరంబాలు	2	06
పెల్లు	3	24	పేరడవి	2	34
పెళ్లు	2	9	పేరణము	2	204
పెళ్లెము	2	303	పేసె		30
పెసర	2	235	పేరణి	2	204
			పేరు		2
పే ట	2	2	పేరు	2	49
పే ట	3	58	పేరు	3	6
పే డ	2	34	పేరు	3	56

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పేరెము	2	98	పైకము	2	275
పేరైనవాడు	3		పైహుటమి	2	80
పేరొదనము	2	276	పైదలి	2	04
పేరొలగము	2	71	పైయెద	2	55
పేర్కొనుట		3	పైరు	2	39
పేలాలు	2	253	పొ		
పేలిక	2	57		2	~2
పేనెము	2	40		3	94
				2	292
			పొంచడమ్ము		
			పొంచెను	3	
			పొంత	3	2
పై	3	66	పొంతకడవ	2	246
పైట	2	55	పొంతకత్తియ	2	0
పైడి	2	79	పొందిక		86
పైడి	2	279	పొందు	2	86
పైడి	2	303	పొందుకాడు	2	86
పైడికంటి	2	9	పొందెను	3	9
పైడికంటె	3	57	పొంపిరివోయెను	3	09
పైడితామర	2	69	పొక్కలి	2	24
పైడియుమ్మెత్త	2	53	పొక్కిలి	2	36
పైకము	2	00			2
పైకము	2	274	పొక్కు		

పై

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పొక్కు	2	30	పొట్ల	2	60
పొక్కును	3	02	పొడక	2	240
పొగ	2	242	పొడగు	2	36
పొగడ	2	49	పొడదామర	2	28
పొగడిక		4	పొడమెను	3	3
పొగడిత		4	పొడవు	3	8
పొగడు		4	పొడవు	2	36
పొగడెను	3	24	పొడి	2	220
పొగడ్త		4	పొడిగొట్టెను	3	06
పొగరు		33	పొడుపు గొండ	2	98
పొగరుపొడ	2	94	పొడుము	2	220
పొగవు	2	252	పొడుపు	2	23
పొచ్చెము	3	24	పొత్తము	2	88
పొట	2	77	పొత్తరము	2	299
పొట్ట	2	37	పొత్తిక	2	57
పొట్ట పోసికొనువాడు	3	6	పొత్తికడుపు	2	36
పొట్టవాడు	2	20	పొత్త	2	79
పొట్ట సాకువాడు	3	6	పొత్త	2	86
పొట్టి	2	23	పొద	2	36
పొట్టు	2	239	పొదడు	2	23
పొట్టేలు	2	265	పొదరిల్లు	2	5

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పొదరు	2	36	పొరచి	2	228
పొది	2	2	పొది తీసిది	2	252
పొదిటి	2	23	పొది గొనుట	2	224
పొదివెను	3		పొరుగు	3	78
పొదు గు	2	288	పొల్లగాడి	2	55
పొద్దు		90	పొల్లట	2	78
పొన్	2	279	పొల	2	3
పొన తీనది	2	252	పొల తి	2	04
పొనపొన	3	66	పొల తుక	2	04
పొనరెను	3	83	పొలపరి	2	29
పొనిక	2	64	పొలమరి	3	49
పొను గు	2	23	పొలము	2	3
పొన్న	2	43	పొలయల్గు		35
పొన్నంగి	2	98	పొలసు	2	3
పొన్నగంటి	2	67	పొలసుదిండి	1	50
పొన్నట్టు	2	244	పొలసుదిండ్లు		63
పొన్ను	2	289	పొలిమేర	2	24
పొయి	2	24	పొలిమేర	2	24
పొర	2	44	పొలియుట	2	225
పొరక	2	22	పొలుపు	3	4
పొరకటి	2	13	పొల్లి	2	04

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ప్రొల్లక	2	04	ప్రోచిళ్లు	2	253
ప్రోల	2	238	ప్రోటకము	2	30
ప్రోలకట్టు	2	238	ప్రోటనబంతి	2	30
ప్రోల		9	ప్రోటి	2	302
ప్రోల	2	238	ప్రోటి-గుడు	3	49
ప్రోళ్ళ	2	60	ప్రోట్లాట	2	222
ప్రోవ	2	2 2	ప్రోణిమి		138
ప్రోక	2	78	ప్రోతరంబు	1	133
			ప్రోతు	2	100
ప్రోక	2	78	ప్రోతుగుట్టము గలాడు		50
ప్రోకమాను	2	78	ప్రోతురాజు		64
ప్రోకంత	3	27	ప్రోని	3	72
ప్రోకముడి	2	53	ప్రోపిట్ట	2	98
ప్రోకొత్తు	2	67	ప్రోయెను	3	86
ప్రోగు	2	294	ప్రోయెను	3	87
ప్రోగు	3	56	ప్రోరాట	2	222
ప్రోగులు	2	48	ప్రోరు	2	189
ప్రోచ	2	294	ప్రోరు	2	222
ప్రోజెను	3	35	ప్రోరువ	2	156
ప్రోక	2	89	ప్రోలిక	2	302
ప్రోక	2	2 9	ప్రోలికి	2	302

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పోవడి		2			
పోసనాలు	2	258			
	ప్రా		ప్రా చి	1	65
పొజ్జ	2	34	ప్రా జదువు	4	
పొజ్జ	2	89	ప్రా త	3	23
			ప్రా బలుకుటెంకి		81
	ప్ర		ప్రా బల్కగుట్టముల్		
ప్రక్క	2	38	పన్ని సి స్తగునట్టిపుడమి		
ప్రక్క	2	46	తే రెక్కనపోటుగా డు		37
ప్రక్కె	2	46	ప్రాపు	3	21 ₁
ప్రగ్గ	2	36	ప్రామినుకు		111
ప్రతి	2	302	ప్రామడు	2 ₂	60
ప్రతిన		3	ప్రామెను	3	27
ప్రత్తి	2	59	ప్రామేటు		52
ప్రక్తి	2	44	ప్రాలు	2	253
ప్రబ్బలి	2	44			
ప్రమిద	2	4			
ప్రమౌన	3	7	ప్రెగడ	2 ₂	183
ప్రల్లదము		6	ప్రెగ్గడ	2	80

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ప్రెగ్గడ	2	89	ప్రోచితివి	3	40
ప్రెగ్గడసావి	2	07	ప్రోచితివి	3	40
			ప్రోచు గాతన్	3	40
	ప్రే		ప్రోచు చున్నాడు	3	40
ప్రేంకడము	2	49	ప్రోచు చున్నాను	3	40
ప్రేంకణము	2	49	ప్రోచు చున్నావు	3	40
ప్రేగు	2	83	ప్రోచుట	3	42
ప్రేముడి	1	136	ప్రోచు టాయెను	3	14
ప్రేలిక	2	57	ప్రోచును	3	40
ప్రేలుడు	1	1 6	ప్రోచువాడు	3	142
ప్రేలువాడు	3		ప్రోచెను	3	40
	ప్రొ		ప్రోడ	2	105
			ప్రోడ	3	9
ప్రొద్దు		90	ప్రోతును	3	40
ప్రొద్దు		8	ప్రోతునుగాతన్	3	40
ప్రొద్దునెల	2	09	ప్రోతువు	3	40
ప్రొయ్య	2	24	ప్రోతువుగాతన్	3	40
	ప్రో		ప్రోఎంచెను	3	14
ప్రోగు	2	48	ప్రోయ్య	2	04
ప్రోక	2	0	ప్రోయ	2	
ప్రోగు	2	0	ప్రోవ బడినది	3	142

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ప్రోవబడెను	3	4	బండిబొట		9
ప్రోవదము	3	42	బంతి	2	84
ప్రోవు	2	0	బంతి	2	164
			బంతి	3	53
బి					
బింకమన్ను	2	5	బిందడము	2	246
బింగరు	2	279	బిందికల్లు	2	293
బింగల	2	24	బిందిగమ	2	226
బింగారు	2	279	బిందిపోటు	2	292
బింగారుకడుపువాడు		39	బిందుగులు	2	2
బింగు	2	304	బిందెకాడు	2	291
బింటు	2	84	బిందెడ	2	51
బింటు	2	288	బింజోతు	2	20
బిండ	2	29	బికదారి	2	89
బిండరువు	2	5	బిక్క	2	9
బిందారము	2	5	బిగి	2	38
బిందారు	2	249	బిచ్చెన		80
బిందాలము	2	267	బిజారము		16
బిండి	2	200	బిజాణి	2	17
బిండికన్ను	2	202	బిటువు	2	150
బిండికల్లు	2	202	బిటువు	2	69
బిండిగురువింద	2	52	బిటువు	3	16

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
బటుపుకత్తి		52	బదనిక	2	54
బట్టి	2	57	బదులు	2	302
బట్టికాడు	2	8	బదులమూట		4
బట్టినగోల	2	267	బద్దపరికి	3	32
బట్లు	2	86	బద్దె	2	53
బట్లె	2	248	బన్నము	2	224
బడప		50	బన్నసరము	2	49
బడల్పడియెను	3	04	బమ్మ		39
బడి	2	92	బమ్మెర	1	03
బడి	3	73	బయకాడు	2	287
బడిత	2	27	బయట	3	77
బడిమి	2	7	బయలు		69
బడిలి		45	బయ్యంకలు	2	109
బడుగు	2	9	బరకము	2	266
బడుగు	3	57	బరగు	2	37
బడువ	2	5	బరడు	2	37
బడువు	2	9	బరణి	2	66
బతము	2	74	బరి	2	38
బతిమాలడము		6	బరి	2	195
బత్తళిక	2	24	బరికట్టె	3	4
బత్తి		96	బరికాయ	3	2

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
బరిగిరౌతు	2	203	బల్లిదుండ	2	1 9
బరిచి	2	2 7	బలిచుండు	3	1
బరిచిగది	3	25	బల్లెము	2	2 7
బరిపోట్లు	2	204	బవంతి	2	154
బరిస	2	2 7	బవరిక	2	54
బట్టె	2	264	బవరము	2	222
బలపము	2	29	బవిసేడు	2	287
బలారె	3	66	బవిరి	1	108
బలితము	2	119	బవిరి	2	98
బలిమికాడు	2	119	బవిరె	2	48
బలియుడు	2	119	బవిళి	2	228
బలిసినవాడు	2	19	బవిననము	1	26
బలు	3	6	బవిసి	1	99
బలుగు	2	37	బనవడు	2	261
బలుపు	2	9	బసివి	2	1 0
బలురక్కసి	2	62	బా		
బలువిడి	3				
బలుసు	2	63	బాఁకు	2	2 7
బల్ల	3	58	బాఁపడు	2	170
బల్లి	2	221	బా పథ	2	108
బల్లి	2	221	బాఁపన	2	70
బల్లి	2	87	బా పుండు	2	70

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
బా పఠికము	2	70	బాము		50
బాాలు	2	67	బార	2	4
బాగు	3	4	బార	2	308
బాగుదార	2	2 7	బారంగి	2	54
బాట	2	9	బారకేళ్ల మరినవాడు		44
బాట	3	47	బారె		88
బాడిగ	2	303	బారి		50
బాడిస	2	300	బారి	3	6
బాడు	2	59	బారిజము	2	43
బాడువ	2	5	బారిముద్ర	2	274
బాణము	2	2 8	బారిసము	2	46
బాణలి	2	243	బారు	2	34
బాతు	2	93	బారెడు	3	27
బాది		50	బాలసంగడము	2	207
బాదలి	2	6	బాలెంత	2	09
బాదరు	2	2 9	బాళి		36
బాన	2	246	బావ	2	4
బాని	2	288	బావి		63
బానిసము	2	288	బావురు	2	84
బానిసిడు	2	288	బావురు బిల్లి	2	84
బాబా	2	96	బాస	3	56

పదము	కౌండము	పద్యము	పదవ-	కాండము	పద్యము
బాసట	2	2 0	బిత్తెడ	2	244
బాసనాదిట్టలు		62	బిద్దె		50
బాసికంబు	2	47	బిద్దెను	3	87
బాహుపురి	2	50	బిబ్బలికాయ	2	51
	బి		బియ్యము	2	253
బింకిము	2	221	బిరడ		126
బిందె	2	245	బిరబిర		24
బికారి	2	76	బిరాన	3	71
బికారి	3	4	బిరుదాయత్తు	3	26
బికాసి	2	176	బిరుదు	2	193
బికిరము	2	175	బిల్ల	1	78
బికిరాలమార్తి	2	36	బిల్లదిండు	2	163
బిగువు	2	22	బిల్లిక		78
బిచ్చము	2	75	బిన	2	293
బిట్ట	1	66	బిస్త		50
బిడార	2	94		బీ	
బిడ్డ	2	1	బీటిక	2	130
బిడ్డకుట్టు	1	50	బీగము	2	22
బిత్తరము	1	139	బీడు	2	6
బిత్తరి	2	04	బీడు	3	15
బిత్తలి	3	2	బీతు		33

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
బీరము		3	బుడిగి	2	23
బీరము	2	22	బుడిపి	2	74
బీరిజము	2	36	బుడుక	2	60
బీరువోయెను	3	03	బుడుత	2	8
బీట	2	60	బుడుత	2	23
బీటనరము	2	32	బుడుబుడుక్క		28
	బు		బుడ్డగింపు	2	82
బుంగ	2	246	బుడ్డి	2	246
బుక్క	2	43	బుడ్డిగ	2	77
బుక్కా	2	62	బుడ్లు	3	36
బుక్కాము	2	62	బుడ్డి		02
బుగ్గ		54	బుబ్బుదము	2	255
బుగ్గ	2	30	బురకడము	2	290
బుగ్గ	2	43	బురద		55
బుగ్గి	2	220	బురుడ	2	23
బుజుంబు	2	38	బురుజు	2	5
బుట్ట	2	240	బురుడ		9
బుడమ	2	7	బురుసా	2	55
బుడమ	2	234	బుట్టకొమ్ము	2	78
బుడిగ	2	7	బుట్టమక్కువాడు	2	2
బుడిగ	2	246	బుల్లు		39

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
బువ్వ	2	257	బూరుగ	1	129
బువ్వము	2	79	బూరుగ	2	47
బుసి	2	238	బూరువ	1	129
బుసుకుజొన్న	2	234	బూరె	2	255
బూ			బె		
బూఁజు	1	07	బెండ	2	64
బూక		1 8	బెండగిలెను	3	95
బూగర	2	238	బెండడి	2	17
బూచి		63	బెగ్గిలుట	1	33
బూచులదొర		37	బెగ్గురు	2	94
బూటకమ్ము	1	8	బెచ్చిదంబు	1	182
బూడిద	2	242	బెట్టు	1	66
బూతపల్లి	2	84	బెడక	2	266
బూతము		63	బెడ గు		39
బూతు		8	బెడిగ	2	92
బూది		48	బెడ్డ	2	230
బూదె		38	బెత్త	2	40
బూమె		8	బెత్తము	2	62
బూరకాలిపాడు	2	22	బెత్తిలి	2	140
బూరగొమ్ము		6	బెత్తెడు	3	27

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
బెదరు	1	88		బై	
బెదరెను	3	92			
బెబ్బులి	2	82	బై జ	1	116
బెబ్బులి	3	5	బై డాలము		35
బెరసెను	3	9	బై రి	2	90
బెలము	1	45	బై రి	3	48
బెల్లము	2	251	బై పి		99
బెల్లించెను	3	124		బొ	
బెళవ	2	98	బొంకరి	3	12
బెళుకు	2	90	బొంకి	2	135
బెత్త	2	288	బొంకు	1	119
	బే		బొంగరము	2	307
బేగడ	2	278	బొంగు	2	74
బేడ	2	248	బొండ్	2	293
బేడ	2	273	బొండుగ	2	141
బేడిన		59	బొండుమల్లె	2	51
బేరజము	3	7	బొండ్లము	2	78
బేరులు	2	228	బొంత	2	158
బేలుపోయెను	3	97	బొంద		145
బేహారులు	2	228	బొందకోల	2	206

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
	బొ		బొట్రవేలు	2	139
బొందడిడు	2	183	బొటన నెలు	2	139
బొందకమ్మ	2	204	బొట్ట	2	240
బొంది	2	34	బొట్టనవేలు	2	139
బొందు	2	237	బొట్టము	2	157
బొందె	2	58	బొట్టవేలు	2	39
బొక్క	1	145	బొట్టు	2	148
బొక్కనవ	2	5	బొట్టు	2	60
బొక్కనవ	2	186	బొట్టు	2	188
బొక్కెన	2	57	బొట్టు	3	63
బొక్కెన	2	200	బొట్టులు	1	75
బొక్కెన	2	293	బొట్టె	2	92
బొగడ	2	48	బొట్లు	1	75
బొగడ	3	57	బొట్లు		154
బొగ్గు	2	242	బొడిగ	2	118
బొచ్చ	2	46	బొడియ	2	243
బొచ్చె	2	33	బొడ్డు	2	136
బొజుగు	2	6	బొడ	2	75
బొజ్జ	2	137	బొద్ది	2	67
బొజ్జదేవర	1	43	బొద్దు	2	49
బొజ్జవాడు	2	120	బొప్పి	2	130

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
బొబ్బ	1	14	బొమ్మచారి		76
బొబ్బ	2	30	బొరుగులు	2	253
బొబ్బ	2	223	బొటియ		45
బొబ్బమెకము	2	8	బొట్ట	2	37
బొబ్బర	2	235	బొట్టవాడు	2	20
బొబ్బరింత		1 4	బొట్టె		45
బొబ్బరిలైన	3	99	బొర్లినెమ్మొగముపిట్ట		53
బొబ్బలి	2	64	బొసుక	2	120
బొబ్బెట్ట	1	4		బో	
బొబ్బెత్తెను	3	99	బోకి	2	133
బొమ	2	143	బోగముది	2	1 0
బొమముడి		42	బోటి	2	04
బొమిక	2	33	బోటి	2	107
బొమిడికంబు	2	204	బోటికత్తియ	2	107
బొమ్మ	2	297	బోటు	2	74
బొమ్మందులు	2	54	బోడ	2	1 9
బొమ్మదాయ	1	60	బొడ	2	178
బొమ్మమేడి	2	42	బోడగు	2	119
బొమ్మరమ్మ	2	307	బోడతరము	2	64
బొమ్మరక్కపి	1	64	బోడి	2	1 9
బొమ్మరిల్లు	2	15	బోడింపు	2	177

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
బోడివాఁడు	2	19		బ్ర	
బోడు	2	99	బ్రతికించెను	3	123
బోర	2	99	బ్రతుకు	2	226
బోదువా	2	99	బ్రదిమి	2	226
బోదె	2	99	బ్రద్ద	1	79
బోనకత్తె	2	288	బ్రద్దర	1	79
బోనము	2	257	బ్రమరి	2	223
బోను	2	293			
బోయ	2	289		బ్రు	
బోయఁడు	2	288	బ్రుంగెను	3	87
బోయెత	2	08			
బోయసిఁడు	2	289		మ	
బోయి	2	288	మంకెన	2	52
బోర	2	37	మంగ	2	48
బోరుతలుపు	2	2	మంగలికత్తి	2	301
బోరులు	2	253	మంగలము	2	243
బోరె	2	133	మంగి	2	283
బోరె	2	~	మంగు	2	129
బోసేసెను	3	8	మంగుడు	2	129

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
మంచి	2	170	మంతనము	2	90
మంచి	2	190	మంతరసాని	2	0
మంచిదె	3	75	మంతు	2	183
మంచివాడు	2	70	మంతు కెక్కినవాడు	3	4
మంచివాడు	3	3	మంద	2	26
మంచు		80	మందట		13
మంచుకారు	1	86	మందలింపు		3
మంచుగొండ	2	28	మందసము	2	297
మంజూడి	2	278	మందారము		7
మంజిడి	2	54	మంది	2	03
మంట	2	242	మందు	2	24
మంటపము	2	6	మందుపట్టడ	2	25
మండ	2	36	మందుమల	2	28
మండ	2	275	మందులమారి	3	4
మండవాయి	2	25	మందెమేలము		139
మండిలూటి	2	90	మక్కు	2	136
మండీలు	2	207	మక్కు	3	5
మందె	2	0	మక్కువ		136
మందె గలు	2	254	మగ టిమి	2	103
మందెము	2	7	మగ డు	2	03
మండ్రగబ్బ	2	88	మగ డు	2	1 5

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
మగతనము	2	103	మటుమాయలాడు	2	286
మగనాలు	2	07	మట్ట	2	72
మగపోల్కి-కూటమి	2	180	మట్టము	2	123
మగరాలు	2	278	మట్టనము	2	123
మగవాడు	2	103	మట్టసి	2	123
మగిదెను	3	114	మట్టి	2	5
మగుడ	3	69	మట్టు	2	123
మగులు	2	8	మట్టై	2	151
మగువ	2	104	మడతి	2	104
మగ్గము	2	296	మడత	2	153
మగ్గరి	2	283	మడమ	2	135
మచ్చ	1	80	మడి	2	11
మచ్చ	2	124	మడి	2	230
మచ్చము	1	86	మడి	2	153
మచ్చరము	1	135	మడి	3	52
మచ్చిక	1	36	మడికాసు	2	279
మచ్చు	2	17	మడికాసుగట్టు	2	28
మచ్చెము	1	59	మడిపెను	3	123
మజ్జరి	2	263	మడి(రి)పెను	3	124
మజ్జిగ	2	259	మడియుట	2	225
మజ్జి	3	66	మడిసెను	3	87

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
మడుగు	3	49	మనిసి	2	03
మడుగు	2	53	మనుట	2	226
మడుగు	1	62	మను దిండి		47
మడువ	2	8	మనుపాల	2	68
మణుగు	3	58	మను బిళ్లు	2	85
మణుగు బూవు	2	256	మను బోతు	2	85
మతకరి	2	286	మనుమడు	2	11
మత్త	2	95	మనుమరాలు	2	1
మత్తు	2	95	మన్నన		34
మదట	3	6	మన్ని	2	132
మదల	3	6	మన్నిక		134
మదహత్తి	3	5	మన్నిగొనెను	3	123
మది		00	మన్నింపు		134
మదురు	2	3	మన్నీడు	2	183
మద్దెల		28	మన్ను	2	5
మద్దెలసంచ	2	208	మన్ను	2	85
మనసు	1	00	మన్నెము	2	7
మచికట్టు	2	38	మన్నెటికము	2	83
మనికి	2	226	మన్నెవాడు	2	83
మనికితంబు	1	37	మబ్బు		71
మనిచెను	3	23	మబ్బు	2	303

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
మబ్బితోన	1	69	మఱుగుజ్ఞు	2	123
మబ్బిపూనిసువు	1	47	మఱునాడు	1	97
మబ్బిరవుతు	1	46	మఱుమాట	1	1 4
మబ్బిరాయంట	2	304	మఱుమోత	1	122
మయి	2	34	మఱువెట్టెను	3	135
మరల	3	69	మఱ్ఱి	2	44
మరలెను	3	1 4	మల	2	27
మరాటివాడు	2	03	మలంచెను	3	117
మరుడు	1	45	మలంగ	2	266
మరులు	1	36	మలకడమ్మ	2	298
మరులుమ్మెత	2	53	మలత	3	26
మర్లుమాతంగి	2	53	మలాక	2	162
మఱింది	2	14	మలిగ	2	2
మఱిదలు	2	1 4	మలిమిడి	2	25
మఱికువ	1	137	మఱిగు		60
మఱిపు		37	మల్ల	2	248
మఱి	3	67	మల్లచఱచెను	3	08
మఱిగెను	3	98	మల్లవఱుపు	2	208
మఱుగు	1	76	మల్లవఱుపుడు	2	208
మఱుగుడు	1	49	మల్లరమ్మ		33

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
మల్లారము	3	36	మాచకమ్మ	2	109
మల్గు	2	136	మాటు	1	111
మల్లె	2	37	మాటలమారి	3	1
మల్లె	2	5	మాటికి	3	69
మల్లె	2	242	మాటిమాటికి	3	70
మల్లెలు	2	41	మాటు	1	76
మల్లెను	3	114	మాడ	2	272
మన్వము	3	24	మాడ	2	273
మసక	1	146	మాడి	2	58
మసకము	2	178	మాడుగు	2	17
మసటు	2	134	మాడువు	2	17
మసనంబు	2	225	మాడెము	2	7
మసలెను	3	87	మాడ్కి	2	302
మసి	2	243	మాదిశంబులు	2	154
మస్త	2	134	మాదిగ	2	289
మస్తరించెను	3	06	మాదిఫలము	2	53
మస్త	2	195	మాదిరి	2	302
మస్తవాడు	3	7	మాన	2	270
	మా		మానిక	2	270
మాందాళి	2	276	మానికము	2	278
మాడు	2	257	మానిసి	2	103

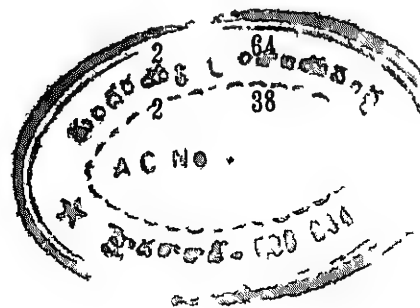
పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
మానుట	2	173	మాలఁడు	2	289
మానెను	3	133	మాలిమికా డు	1	158
మాపు	1	94	మాలగు తోతు	3	6
మామ	2	4	మాలగులు	3	40
మామిడి	2	45	మాలె	2	7
మామెన	2	57	మాలెత	2	108
మాయదారి	2	286	మావంతు డు	2	203
మాయలా డు	2	286	మావటీఁడు	2	203
మారి మసంగెను	3	23	మావి	2	45
మారెను	3	132	మావి	2	09
మారేడు	2	44	మావు	2	96
మార్తెఁడు	2	85	మాసటీఁడు	2	205
మాటకము	2	267	మాసి	2	185
మాటు	2	302	మాసినది	3	5
మాటుగడ	2	267	మాష్టీఁడు	2	205
మాటుమనువుడి	2	1 0		మి	
మాటుమనలెను	3	12	మించు	1	72
మాటుమాట	1	114	మించు	1	82
మాల	2	289	మించు	2	151
మాలకరి	2	282	మించెను	3	89
మాలికాకి	2	93	మిండ	2	87

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
మిండగీడు	2	1 5	మిత్తిక	2	5
మిండఁడు	2	1 5	మిద్దె	2	17
మిక్కిలి	1	66	మినమిననివాడు	3	0
మిక్కిలి	3	24	మినుకు		82
మిక్కుటము		66	మినుకు	1	1
మిగత	2	267	మినుము	2	235
మిగత	3	24	మినురతనమ్ము		8
మిగులు	2	267	మినుపిక గలాడు		37
మిటారము	1	139	మిన్న	2	147
మిటారి	2	105	మిన్న	3	15
మిటారింపు	1	139	మిన్నక	3	74
మిట్టపండ్లవాడు	2	2	మిన్ను	1	69
మిడిగ్రుడ్లవాడు	2	12	మిరియము	2	248
మిడుకు		6	మిఱిమిడి	1	82
మిడుకుమాలెను	3	00	మిఱుమిట్లు		
మిడుగుతాయి	2	29	గొనెను	3	109
మిడుత	2	95	మిఱ్ఱు	1	158
మిఱుగుఱుఱుబుర్వు	2	95	మిల్లి	2	248
మిఱు గురులు	2	242	మిసిమి	2	252
మిత్తి	2	67	మిహి	2	252
మిత్తి	2	225	మిహి	3	23

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
	మీ		మూంగిన	2	88
మీఁగడ	2	259	మూంగురులు	2	145
మీఁాలు	2	135	మూంజెరమ	2	142
మీఁజెయి	2	139	మూంజెయి	2	138
మీఁద	3	66	మూంత	2	245
మీట	2	293	మూంత	2	270
మీను	1	159	మూందల	2	145
మీఠెను	3	89	మూందు	3	73
మీఠెను	3	128	మూందువెనుకలు	3	73
మీలముచ్చ	2	97	మూక్క	1	79
మీలవల్లకి	2	97	మూక్కంటి	1	37
మీస	2	146	మూక్కలు	2	48
మీసము	2	46	మూక్కాణి	2	272
	మూ		మూక్కాలిపిట	2	66
మూంగ	2	237	మూక్కిడి	2	12
మూంగలు	2	148	మూక్కు	2	42
మూంగల	3	73	మూక్కున	2	270
మూంగామురువు	2	49	మూగియించెను	3	23
మూంగాలు	2	135	మూగిసెను	3	87
మూంగి	2	86	మూగుద	2	105
మూంగిలి	2	19	మూచ్చ	2	306

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ముచ్చ	2	36	ముత్తవ	2	56
ముచ్చట	1	~	ముత్తవ్వ	2	2
ముచ్చివుక	2	273	ముత్తాత	2	1 2
ముచ్చు	2	29	ముత్తియము	2	276
ముచ్చె	2	298	ముత్తసు	2	2~
ముచ్చెవా డు	2	283	ముత్తెసు	2	276
ముట్ట	2	09	ముత్తెదువ	2	07
ముట్టత	2	09	ముత్యము	2	2~6
ముట్టె	2	82	ముత్యాలకుచ్చు	2	4~
ముట్టె	2	42	ముదల	2	91
ముట్టెను	3	132	ముదిమి	2	1 8
ముడి	2	~4	ముదివా డు	2	9
ముడికాళ్ల వా డు	2	22	ముదుకు	2	9
ముడి గెను	3	88	ముదురు	2	9
ముడిచె	2	25	ముదుసలి	2	9
ముడియవిడుపు	2	29	ముద్ద	2	260
ముడుత	2	74	ముద్దరాలు	2	05
ముఠము	2	35	ముద్దియ	2	05
ముఠును	2	33	ముద్దు	2	80
ముడ్డి	2	36	ముద్దుగల తల్లాల	1	44
ముఱు గు డామర	2	68	విడ్డఁడు		

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ముద్దుగుమ్మ	2	04	ముప్పాతిక	2	272
ముద్దుటుంగరము	2	50	ముప్పరి	2	295
ముద్దె		185	ముప్పు	2	8
మున్	3	73	ముప్పేట	2	295
మునగ	2	44	ముప్పేటపేరు	2	49
మునిచీకటి		46	ముమ్మెనవాలు		54
మునిమాపు		94	ముయ్యకుపొన్న	2	59
మును	3	73	ముయ్యడ	2	270
మునుక	2	60	మరివము		39
మునుపు	3	73	మరుము	2	6
మునుము	3	32	మరుపు	1	39
మున్నీటిరాచాలిము			మరుపు	3	57
క్క- గెంజడలోన గ్రొవ్విరి			మర్దు	2	48
గా దాల్చికొన్నమేటి		37	మర్దు	3	4
మస్సీరు	1	52	ముఱికి	2	34
మున్ను	3	73	ముఱిచీకటి	1	46
మున్నూలు	2	295	ముఱిముఱిచీకటి	1	46
మున్నేడు	1	96	ముఱుక్రోవ	3	33
ముప్పది	2	268	ముఱ్ఱు	2	258
ముప్పరువునేల	2		ములక		
ముప్పలము	2	269	ములు		

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ములుక	2	59	మూ కుడు	2	248
ములుకోల	2	23	మూ గ	2	2
ములుగు		22	మూ గపోడి	2	238
ములుగొల్పిడి	2	56	మూ త		~
ములువ	3	7	మూ పు	2	37
ములుదో	2	7	మూ పురము	2	262
ములువెలమ	2	46	మూడి	2	36
ముల్లంగి	2	72	మూతి	2	42
ముల్క్	2	2 3	మూన	2	238
ముల్లు	2	238	మూయి		76
ముల్లుచిత	2	63	మూర	2	4
ముల్లుముస్తై	2	63	మూరె డు	3	2~
ముళ్లు	2	207	మూల		71
మువ్వ	2	5	మూల	2	45
ముప్పీసము	2	272	మూల	3	57
మునగన		7	మూలకొత్తములు	2	8
మునలి	2	9	మూలరాలు	2	278
ముసినగవు		3	మూలుగు	2	33
ముసిముసినగవు		3			
			మె		
	మూ		మెంచ	2	290
మూ క		100	మెండు		158

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
మెండు	3	24	మెడసూలు	2	148
మెంతి	2	236	మెడవంపు	2	42
మెంతి	2	249	మెడుద	2	250
మెకములతోడు	2	8	మెత్త	2	63
మెకమెకపాటు	3	39	మెత్త	2	199
మెక్కెను	3	118	మెదడు	2	33
మెగ్గ	2	30	మెదుకు	2	257
మెచ్చ	1	163	మెప్పు	1	1 4
మెచ్చ	1	114	మెయి	2	134
మెటిక	2	22	మెరక	2	5
మెట్ట	1	158	మెటసెను	3	83
మెట్ట	2	5	మెఱుగు		72
మెట్ట	2	9	మెఱుగు	1	82
మెట్ట	2	27	మెఱుగు	2	259
మెట్ట	2	298	మెఱుగు	3	57
మెట్టతామర	2	69	మెఱుగుబోడి	2	105
మెట్టిక	2	22	మెఱుగురిక్కలు	3	48
మెట్టు	2	22	మెఱుపు	1	72
మెట్టు	2	250	మెఱుపు		82
మెడ	2	41	మెఱుకువ	1	142

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
మెలఁకువకాఁడు	3	11	మెనత్త	2	115
మెలఁత	2	104	మేనబావ	2	115
మెలఁతుక	2	10	మెనమఱ దలు	2	15
మెల్ల	2	23	మెనమఱ ది	2	115
మెల్లకంటివాఁడు	2	20	మేనమామ	2	15
మెల్లఁగ	3	77	మేనటిము	2	1 5
మెనపుట	2	260	మేనల్లుఁడు	2	1 3
మెనపెను	3	1 8	మేనవదినె	2	115
			మేను	2	134
మే	2	34	మెమఱు గు	2	204
మేఁక	2	285	మేముడు	1	104
మేకు	2	2 8	మేర	2	19
మేకోలు	1	104	మేరిగఱ్ఱు	2	28
మేటి	3	5	మేరుపు	1	126
మేడ	2	17	మేలము	1	139
మే డి	2	232	మేలిమి	2	279
మేడి	2	42	మేలిమి	3	57
మేడి	3	57	మేలిల్లు	3	48
మేదరవాఁడు	2	285	మేల్	1	98
మేదరి	2	285	మేల్	1	136
మేనగోడలు	2	113	మేల్	3	66

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
మేలు	3	15	మొండి	2	124
మేలు	3	64	మొండికపై	3	7
మేలు	2	7	మొందెము	2	225
మేలుకంట	1	142	మొందొద్దెను	3	08
మేలుకట్టులు	2	58	మొక్క	2	85
మేలు కాండుట	1	142	మొక్కడీ డు	2	194
మేలుకొంట	1	142	మొక్కళి	2	277
మేలువా డు	2	5	మొక్కళి	3	64
మేలువాఁడు	3	3	మొగడ	2	40
మేల్కొత్తి	2	2 4	మొగడుదామర	2	68
మేల్పొంతి	3	15	మొగము	2	42
			మొగముట్టు	2	199
	మై		మొగమోట	1	33
మై	2	34	మొగరంబు	2	20
మైకొలు		04	మొగరాడు	2	20
మైద	2	53	మొగలి	2	79
మైమఱుపు	2	223	మొగలింగ	2	43
మైమఱుపు	2	204	మొగవాళము	2	23
	మొ		మొగసాల	2	4
మొంటె	2	240	మొగి	3	73
మొండి	2	22	మొగులు		71

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
మొగులువిరి		53	మొరపనెల	2	8
మొగ్గ	2	40	మొర ము	2	29
మొగ్గరము	2	2 0	మొరపు	3	8
మొటిక	2	30	మొరపనెల	2	8
మొటిమె	2	29	మొరి తె	2	240
మొట్ట		59	మొలు	1	5
మొట్టి	2	23	మొలు గుడు	~	292
మొత్తము	2	00	మొలు గు		122
మొత్తెను	3	24	మొట్టి	1	1 5
మొదటిది	3	24	మొట్టి	2	24
మొదల్	2	36	మొల	2	36
మొదలు	2	267	మొలక	2	35
మొదలెడుట	2	225	మొలక	2	28
మొదవు	2	263	మొలనూలు	2	50
మొద్దు	2	36	మొలవ	2	35
మొన	2	37	మొల్ల	2	52
మొన	2	2 0	మొల్లమి	2	00
మొనగాలు	2	198	మొల్లము	2	00
మొనలు	2	205	మొల్లలు	2	4
మొన్న	1	92	మొసలి		60
మొయి	1	71	మొసలికాటు	2	2 6

ఆంధ్రా వదనూచిక

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
మొసలివాయి	2	2 6	మోము	2	42
మొహదా	2	2 5	మోర	2	42
మొహళము	2	3	మోరు	2	8
			మోవి	2	42
			మోవు	2	77
మో కలు	2	30			38
మో చెయి	2	38	మోసము		
మో దెను	3	24	మోసలి	2	4
మోక	2	35	మోసాలి	2	4
మోచెను	3	9	మోసు	2	35
			మోహరించెను	3	0
మోజా	2	298			
మోట	2	293			
మోటు	3	8			
మోటు	2	36	మ్రగ్గెను		87
మోటు	2	96			
మోడము		7			
మోడి		95	మ్రా కు	2	35
మోడి	3	58	మ్రానిపొటపులు గు	2	93
మోడు	2	36	మ్రాను	2	35
మోడు	2	4			
మోరి	2	288			
మోర్చి	2	2	మ్రొగ్గు	2	23

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
ముచ్చిమి	2	292	రకము	2	297
ముచ్చిలి	2	292	రకము	3	4
ముచ్చు	2	58	రక్క-లు		50
			రక్క-సులు		63
	వ్రేము		రచ్చ	2	2
మొక్కు	2	75	రజన	3	35
మొక్కువాడు	3	9	రజ్జు		6
మొక్కెను	3	28	రజ్జులాడు	3	2
మొగ్గెను	3	88	రట్టడి		5
	వ్రేమో		రట్టు		5
			రడ్డి	2	282
మోగుడు	1	2	రతన స్వప్న		74
మోత		2	రతనము	2	278
మోకు	2	23	రద్ది		5
మోల	3	73	రద్దు		5
మోసెడిది	3	2	రిపము	3	32
	ర		రవ	2	275
రంగు	2	297	రవాల్	2	98
రంజకము	2	2 9	రవడి	2	228
రంజణి	3	35	రవణము	3	14
రంపు	2	223	రవరవ		35

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
రవళి	1	121	రాట్నము	2	294
రవాయి	2	277	రాడు	2	20
రవాలు	2	198	రాణ	2	297
రవుతు	2	203	రాణ	3	14
రసదాడి	2	74	రాణి	2	107
రహి	2	297	రాణివాసము	2	3
రా	2	82	రాతిరి	1	94
			రాతిరిఁ దిరుగుమేటి	1	50
రాగి	2	235	రాపులుఁగు	2	91
రాగి	2	279	రావూవు	2	61
రాగులు	2	4	రావొడి	2	275
రాచ	2	170	రామతమ్మ	2	89
రాచది	2	08	రామ లక	2	59
రాచపుండు	2	30	రాయంబ	2	94
రాచటికమ్ము	2	82	రాయఁడు	2	82
రాచవాఁడు	2	182	రాయబారము	2	189
రాజనము	2	234	రాయబారి	2	189
రాజు	2	82	రాయటికము	2	182
రాజు	2	82	రాయనము	2	188
రాజు	3	62	రాయి	2	29
రాటము	2	209	రాయిడి	2	223

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
రారాజు	2	182	రుద్దుడు	2	160
రారాపు	2	223	రుద్దెను	3	127
రారేక	2	48	రుమాలి	2	156
రాలెను	3	32	రువ్వపులుఁగు	2	91
రావి	2	42	రూ		
రావిరేక	2	48	రూక	2	272
రావుతు	2	203	రూకంత	3	27
రాపి	2	101	రూజింపు	2	209
రి			రె		
రింగు	2	153	రెంప	2	305
రింబ	1	136	రెంట	2	189
రిక్కదారి		69	రెక్కొనెను	3	89
రిత్త	3	5	రెట్ట	2	134
రిమ్మ		36	రెట్ట	2	138
రివట	2	37	రెడ్డి	2	170
రివ్వ	2	37	రెడ్డి	2	282
రివ్వ	2	98	రెబ్బ	2	37
రు			రెమ్మ	2	37
రుంజ	1	128	రెయి	1	94
రుటము	1	84	రెయివెల్లు	1	77
రుత్త	3	15	రెల్ల	2	237

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
	రే		రొండు	2	127
రేఁగు	2	45	రొండుడు	1	6
రేఁచెను	3	127	రొంపి	1	55
రేక	2	34	రొక్కము	2	275
రేకు	1	165	రొక్కము	2	303
రేగడ	2	3	రొట్టె	2	256
రేణుకలు	2	6	రొడ్డుడు	1	16
రేతిరి	1	94	రొద	1	121
రేవు	1	91	రొద	2	2 3
రేపొల తిమగండు	1	77	రొప్పు	1	60
రేయి	1	94	రొప్పు	2	127
రేయెండ	1	80	రొప్పెను	3	1 2
రేల	2	42	రొప్పెను	3	9
రేలు	3	48	రొయ్య		60
రేవడ	2	3	రొల్లుడు		16
రేవు		63		రో	
	రో		రో	2	267
రొంజుడు	1	1 6	రోఁకటిబండ	2	55
రొండి	2	136	రోఁకలి	2	239
రొండివేటు	2	209	రోఁజు	1	60

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
రో జు	2	127	అంపు		2
రో జుడు	1	1 6	అవిక	2	55
రో త		5	అవ్వ		5
రోక		7		అ	
రొయి		5	తా గ	2	7
రొయి	2	303	తాకట్టు		62
రోయుడు	2	173		అ	
రోసము	1	35	అక్కించెను	3	37
రోసెను	3	22	అచ్చ		40
	ర		అచ్చపాటు		140
రోతు	2	203		అ	
	అ		అక్క	2	99
అంకు	2	5	అక్క	2	138
అంకుటాలు	2	06	అప్ప	2	44
అంకులా డి	2	06	అల్లు	2	75
అంకె		22	అల్లుమూలి		44
అంతు	1	5			
అంతు		2		అ	
అంపము	2	30	అ కులు	2	156
అంపి		2	అ చు	2	290
అంపిలెను	3	2	అ డు	2	82

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
	అ		అంజెకాడు	2	116
అక	2	155	అంద	2	120
	అ		అంప	3	35
అచ్చ	1	115	అంబెస	2	149
అచ్చ	1	155	అకుముకి	2	97
అచ్చ	2	134	అకోరి	2	89
అమ్మ	2	137	అకోరి	2	2 2
	అ		అక్క	2	161
అలు	2	239	అక్కనంబు	1	80
అలునూను	2	22	అక్కుముడు	2	82
	అ		అగడ	2	257
అంక	2	234	అగుడు	2	90
అంక	2	7	అగ్గ	2	2 9
అంకింపు	2	292	అగ్గడింపు	2	219
అంకె	2	264	అగ్గ మయ్యెను	3	84
అంజ	2	0	అగ్గు		98
అంజనవరము	2	70	అచ్చి		41
అంజియ	2	0	అచ్చి	2	2 0
అంజియ	2	6	అచ్చికోడలు		42
అంజె	2	10	అచ్చిధొరిబూర		
అంజె	2	1 6	అగొమ్ము		52

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
అచ్చిమగ డు		38	లాలి	2	201
అచ్చితేనెడమకన్ను		77	లావణము	2	228
అజ్ఞ		32	లావరి	2	9
అడ్డిగ	2	247	లావు	2	99
అడ్డువ	2	255	లావు	2	221
అత్తుక	2	61	లావుక	2	97
అప్ప	2	141	లాహరి	2	303
అలి	1	188			
అవిటి	2	90	లింగరాజు	2	97
అవిటి	2	120	లిక్కి-	2	231
అవిటి	2	187	లిబ్బి	1	67
	లా		లిబ్బిదొర		51
లా కకట్టులు	3	38			
లా గ		45	లీగు	2	138
లా గు	2	209			
లా గులు	2	207	లుంగ	2	152
లా పరాయి		54	లుంగి	2	158
లాక	2	296			
లాతము	2	77	లూటి	3	48
లాయము	2	5			
లాలసరులు	3	38	లెంక	2	84

అం ఖ వదనూచిక

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
లెక్క	2	188	లొ		
లెక్క-వాఁడు	2	187			
లెక్కించెను	3	124		2	14
లెప్ప	2	212		3	24
లెస్స	1	98		1	146
లెస్స	3	67		3	5
లొ			లొటారము	2	265
			లొటిపిట	2	265
	3	16	లొటిపిట్ట	2	265
	2	262	లొట్ట	1	146
	3	16	లొట్టకంటేవాఁడు	2	120
	2	118	లొట్టిపిట్ట	2	265
	2	87	లొట్టియ	2	265
	2	84	లొట్టె	2	265
	3	74	లొట్టెనుఁగు	2	265
	1	181	లొడిత	2	140
లే	2	163	లొడితిలి	2	140
లేపు	2	195	లొత్త	1	46
లేబరిము	3	24	లొద్ద	2	100
లేమ	2	104	లొద్ది	2	31
లేమి	2	2 0	లొద్దుగ	2	45

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
	లో		వంచె	2	266
లో గిరి	2	23	వంచెను	3	33
లో తు	1	58	వంజ	2	263
లోగ్రుక్క	2	80	వంటకంబు	2	257
లోచెయ్యి	2	39	వంటవాటవాడు	2	285
లోడి	2	207	వంటయిల్లు	2	24
లోన్	3	77	వంటలవాడు	2	24
లోనన్	3	77	వంటి	3	72
లో నయ్యెను	3	84	వంటిల్లు	2	241
లోయి	2	3	పంటెము	2	7
లోవి	2	247	పండు		55
	వ		పందెను	3	39
పంకర	3	9	పంజ	1	50
పంకాయ	2	59	పంతు	2	275
పంకి	2	27	పంద	2	77
పంగ	2	59	పందురు	1	150
పంగడము	2	70	పందురెను	3	02
పంగపండు	2	98	పందె	2	77
పంగసము	2	70	పక్కణ		12
పంగుడు	2	30	పక్కలు	2	78
పంగుళ్లు		75	పక్కణ	1	112

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
వక్కు-	2	93	వడి	3	59
వగ	1	02	వడి గట్టు	2	252
వగచెను	3	102	వడియము	2	255
వగపు	1	102	వడుకుడు	2	294
వగర్పు	2	127	వడుగు	2	176
వగుడు	2	288	వడుగు	2	177
వగ్గు	2	93	వడె	2	20
వజ	2	55	వడ్డన	2	260
వటర	3	3	వడ్డి	2	228
వట్టము	2	102	వడ్రము	2	284
వట్టము	2	273	వడ్రవాడు	2	284
వట్టిపేరు	2	75	వడ్లంగి	2	284
వట్టు	2	39	వడ్లు	2	234
వస్రువ	2	87	వణ కెను	3	83
వస్రువ	3	6	వణితము	2	7
వడ	2	255	వత్తి	2	53
వడఁకు	1	43	వత్తి	2	65
వడగండ్లు	1	73	వడనిక	2	54
వడముడి	2	82	వడరు		6
వడవడఁకు	1	43	వడరు	2	71
వడి	2	294	వడరు	2	97

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
వదలుట	2	173	వరుస	2	174
వదావళి		1 6	వర్గువు	2	00
వది	1	46	వటడ	2	83
వదినె	2	4	వటద		156
వదియ	2	77	వటపు	1	74
వదె	2	77	వటలెను	3	83
వల	1	6	వట్టు		56
వనపు	1	1 6	వల		159
వనరు	1	16	వలకడ	1	7
వన్నియ		08	వలచినది	3	4
వన్నె	1	08	వలపల	3	25
వన్నె	2	70	వలపు		106
వన్నెకా డు	3	0	వలపు		96
వన్నెవెదురు	2	73	వలపుమోపరి	1	59
వయసువా డు	2	8	వలము	2	1 9
వరపుడంబు	2	288	వలమురి	1	52
వరపుడు	2	288	వలమురి	1	61
వరసంది	2	8	వలరాజు	1	45
వరి	2	234	వలరాజుశర్మ		41
వరుగు	2	39	వలవ	2	12
వరుగుజే ప	1	160	వలవా డు	2	286

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
వలస	2	223	వసి	2	38
వలి	1	143	వసి	2	218
వలి	3	59	వస్త్ర	2	157
వలికి	2	97	వా		
వలికి	2	225		2	142
వలిపము	2	151		2	30
వలిపిరి	1	143		2	59
వలిమల	2	28		2	30
వలిమొలక	2	182		2	121
వలఁద	2	19		2	190
వలఁద	3	16		2	190
వలవ	2	15		2	122
వలవు	2	15		2	26
వలె	3	72		1	10
వల్లె	3	75		1	11
వల్లెత్రాడు గలాఁడు	1	5		1	11
వళావళికాఁడు	3	12		3	119
వళుకు	1	4		2	233
వస	2	55		2	199
వసమఱెను	3	99		1	116

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
వాచారపంజు	1	118	వాయి	2	2 4
వాట్లీడు	3	13	వాయింఱ	2	67
వాడ	2		వాయింపు	1	26
వాడ	3	59	వాయిదార	2	2 8
వాడె	2	75	వారక	3	68
వాతెఱి	2	142	వారకంజు	2	229
వాతెఱి	3	60	వారిజము	2	43
వాడు	1	113	వారువంజు	2	196
వాన	1	75	వార్చెను	3	136
వానకోయిల	2	91	వార్పు	2	174
వాననెచ్చెరి	1	51	వార్పు	2	250
వానించెను	3	83	వాతెన	2	28
వానీ డు		5	వాలకమ్ము	2	146
వాపోక		1 5	వాలము	2	82
వాపోయెను	3	84	వాలు	2	2 4
వాపోయెను	3	99	వాలు	3	59
వామనపాతుకా డు	2	98	వాలు గన్నులు	3	60
వామి	2	77	వాలుగ	1	159
వాయ	2	31	వాలుగు	1	159
వాయి	2	125	వాలుచూపు	2	144
వాయి	2	142	వాలుడు	2	64

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
వాలుమెకము	2	82	విందులు	2	1 2
వొల్లంటి	2	105	విచ్చటాకు	2	147
వొల్లంటి	3	58	విచ్చెను	3	91
వావాదు	1	113	విచ్చేసెను	3	87
వావి	2	116	విటకాడు	2	16
వావిలి	2	51	విటతాటము	3	50
వాపురము	2	196	విటతాటము	3	39
వాసము	2	20	విడఁబడెను	3	116
వాసి	2	123	విడి	2	173
వాసి	3	18	విడి	2	277
వాసెగ్రోలు	1	129	విడిది	2	94
వా సై నవాడు	3	4	విడిముడి గలవాడు	3	3
	వి		విడియము	2	167
వింటాలము	2	209	విడివడినది	3	25
వింటిపసి	1	57	విడుట	2	173
వింటివాడు	2	205	విడుదల	2	173
వింజము	2	28	విడుపు	2	173
వింజామర	2	193	విడెము	2	67
విందు	2	171	విడ్యము	2	167
విందు	2	172	వితమరి	3	6
విందుపురువు	2	87	వితము	2	303

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
విశా	3	70	వియ్యము	2	4
విత్త	2	266	వియ్యము	2	1 4
విత్తనము	2	39	విరటు డు	2	83
విత్తు	2	39	విరవాది	2	52
విత్తు	2	13	విరి	2	40
విదీర్ష	1	88	విరిగి	2	45
వినిచెను	3	110	విటిగి	2	4
వినిచెను	3	114	విటిగెను	3	91
వినియెను	3	119	విటుగు	2	224
వినుచూలి	1	59	విటుగుడు	2	224
వినుప్రోత్ దొర	1	48	విటుపు	2	224
వినువాఁక	1	55	విలిచెను	3	134
వినెను	3	1 9	విలిచెను	3	134
విన్నాఁజము		03	విలుకాఁడు	2	205
విన్ను	1	69	విలువ	2	267
విష్కగన్న మొత్తము			విల్లు	2	211
పదవాలు	1	44	విసదారి	1	148
విబూది	1	48	విసనకట్ట	2	168
వియ్యంకు డు	2	4	విసబొద్ది	2	54
వియ్యంపురాలు	2	1 4	విసము	1	148
వియ్యంపుసాని	2	114	విసరు	2	205

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
విసిపలక	2	166	వీను	2	144
విసివెను	3	99	వీపు	2	137
విసువాసి	3	10	వీరమద్దె	2	151
			వీరాణము	1	128
వీఁగెను	3	110	వీఱిఁడి	3	7
వీచెను	3	119	వీవన	2	148
వీడియమ్ము	2	167	వీసము	2	272
వీడు	2	229	వీసరము	3	24
వీడు	3	59	వీసె	2	269
వీడు	2	11			
వీడుకోలు	2	173	వెంగలి	3	7
వీడుపట్టు	2	194	వెంట	2	210
వీడెను	3	87	వెంట	3	73
వీడెను	3	133	వెంటము	1	138
వీడెము	2	167	వెంటి	2	23
వీడ్పాటు	2	174	వెంట్టువ	2	86
వీడ్యము	2	167	వెండి	2	279
వీణము	2	156	వెండి	3	49
వీణియ	1	126	వెండి	3	69
వీణె	1	126	వెండ్రుక	2	145
వీణెకొడు	2	287	వెంపలి	2	65

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పెంబడి	3	73	వెడలుట	2	220
పెంబరవిత్తు	3	7	వెడలెను	3	86
వెకలి	3	7	వెడలుపు	2	52
వెక్క		83	వెడవియతు డు		45
వెక్క	2	27	వెణుతురు	2	53
వెక్కిలి	1	40	వెత		150
వెక్కు	1	40	వెతారము	1	50
వెక్కురు	1	32	వెద	2	145
వెగటు	1	07	వెద	2	264
వెగడు	1	132	వెదకుడు	2	73
వెచ్చ		83	వెదకెను	3	122
వెచ్చ	2	27	వెదచల్లెను	3	36
వెచ్చన		83	వెదమొదపు	2	263
వెచ్చెను	3	99	వెదురు	2	74
వెజ్జ	2	23	వెనకయ్య	1	43
వెట్ట		83	వెనకుడు	2	73
వెట్టి	1	50	వెనకెను	3	122
వెడ గు	3	7	వెనుక	3	73
వెడద	3	18	వెన్న	2	259
వెడలించెను	3	119	వెన్నదాయి	2	98
			వెన్నముద్ద	3	50

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
వెన్నాదెను	3	136	వెలచెను	3	127
వెన్ను	2	137	వెలఁది	2	104
వెన్నుండు	1	38	వెలఁదుక	2	104
వెన్నునడుగు	1	69	వెలమ	2	45
వెన్నెల	1	80	వెలమనంది	2	68
వెన్నెల	2	175	వెలయాలు	2	1 0
వెన్నెల	3	48	వెలవ	2	250
వెన్నెలగుత్తి	1	77	వెలసెను	3	83
వెన్నెలపిట్ట	2	97	వెలారెను	3	136
వెన్నెలరాయఁడు	1	77	వెలి	1	108
వెన్వెంట	3	73	వెలి	3	59
వెఱ	1	133	వెలి	3	77
వెఱఁగు	1	132	వెలికి	2	65
వెఱ గుపడువాఁడు	3	9	వెలికిల బడుకొడుగు	1	57
వెఱచెను	3	92	వెలిగిడ్డి	1	57
వెఱపరి	3	9	వెలిగ్రుక్క	2	180
వెఱపు	1	133	వెలిచె	2	97
వెఱ్ఱి	1	136	వెలితి	3	17
వెఱ్ఱి	3	7	వెలిదమ్మి	1	164
వెల	2	267	వెలి బడ్డవాఁడు	3	12
వెలఁగ	2	42	వెలిమిడి	1	49

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
వెలుగు	1	82	వెసల	2	246
వెలుగు	3	59		పా	
వెలుగు	2	2	వే		71
వెలుపట	3	77	వేంచేసు	3	87
వెలుపుడు	2	296	వే కరి	2	289
వెలుపడుట	2	220	వె కి	2	27
వెలువడెను	3	87	వె గి	2	47
వెల్మి	2	282	వే గి	2	82
వెల్లి	1	108	వే గిన	2	47
వెల్లిదమ్మి	1	164	వేగెను	3	99
వెల్లివ	1	108	వేట	2	290
వెల్లాటకత్తె	2	0	వేట	3	58
వెల్లి	1	56	వేటకాడు	2	290
వెల్లి	2	69	వేడి	1	83
వెల్లివ		56	వేడికోలు	2	75
వెల్లిలుక	2	86	వేడిమి	2	90
వెళుకు	1	139	వేడుట	2	228
వెళ్ల దన్నెను	3	9	వేడుట	2	172
వెళ్లెను	3	87	వేడువాడు	3	14
వెళ్లెను	3	87	వేడులు	3	7
వెసన్	3	71	వేపి	2	280

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
వేకువ	1	94	వేరు	2	37
వేగంటి	1	46	వేణు	2	190
వేగరులు	2	184	వేణు	3	24
వెగిరము	1	61	వేల్మము	2	194
వేగు	1	94	వెలము	2	17
వెగులవారు	2	84	వేలుపులబోనముపుట్టిక		77
వేగెను	3	99	వేలుపుసాని	2	0
వెడబము	1	18	వెల్పులకూడు	1	58
వేడుక	1	138	వేల్పులమొగము	1	47
వేడుకకూడు	2	6	వేల్పులయిల్లు		55
వేడెము	2	198	వేల్పులు	1	62
వేడ్క	1	138	వేశము	3	48
వేడు	1	107	వెళాకోళము		96
వేనలి	2	146	వేనన్నెలపసిండిగట్టు	1	55
వేమలు	3	70	వేవి	1	94
వేము	2	50	వేవిళ్లు	2	109
వేయంచులలుంగు	1	52	వెవెను	3	99
వేయి	2	268	వెవెలుంగు	1	8
వెరము	1	34	వేసఁగి		86
వేరము	3	48	వేసటము	2	200

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
వేసడము	2	90		వే	
వేసడంబు	2	200	వె కటి	2	09
వేసడము	3	48	చే గులు	3	40
వేసము	2	148	వేత	2	08
వేసవి		85	వేపల్లె	2	23
వేసారెను	3	99	వేలు	2	39
	బి		వేల్మిడి	3	30
వైనము	1	112	వేసెను	3	24
వైరవులు	2	242		స	
వైరాలు	2	242	సంకటము	2	275
వైశము		85	సంకటి	2	256
	వ		సంకు		6
వ్రంక	2	30	సంకు	2	179
వ్రక్క		79	సంకులవాడు	2	286
వ్రప్పు		79	సంకెల	2	95
వ్రయ్య		79	సంగడము	2	207
	వా		సంగడము	2	243
వ్రాత	2	87	సంగడి	2	86
వ్రాతకాడు	2	187	సంగడికాడు	2	186
వ్రాలు	2	187	సంగడిడు	2	186

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
సంచి	2	266	సంబారు	2	248
సంచు	3	59	సంబెరి	2	166
సంజ	1	94	సంబెరి	2	298
సంతనము	1	98	సకి	2	104
సంతు	2	170	సకి	2	107
సంతోసము	1	98	సకిన	2	96
సందడికాండ్రు	3	6	సకినము	1	98
సంది	2	38	సకినాలపులుగు	2	91
సంది	2	189	సకియ	2	107
సందికడియము	2	150	సకిరింత	2	97
సందిదండ	2	50	సకిలింపు	2	197
సందియము	1	103	సగటు	2	200
సందిలి	2	38	సగటు	3	25
సందు	3	59	సగము	1	78
సందుసీసము	2	209	సజ్జ	2	17
సంద్రము	1	152	సజ్జ	2	205
సంపంగి	2	49	సజ్జ	2	235
సంపెంగ	2	49	సజ్జరసము	2	62
సంబరేను	2	68	సజ్జారము	2	5
సంబళకాండ్రు	2	288	సట		1 9
సంబళము	2	303	సడ	2	95

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
సడి		5	సన్నెకల్లు	2	299
సడికియ	2	290	సన్య	2	295
సడింపులు	2	25	సబము	2	225
సడుగు		8	సబళము	2	230
సడ్డ పేయనిది	3	26	సబ్బు	2	30
సత	2	306	సమకట్టనది	2	205
సత	3	50	సమకోలు		04
సత్తి		40	సమయట	2	225
సత్తి		63	సమర్త	2	109
సత్తి	2	22	సమనకము		112
సత్తు	2	254	సమనసము	2	209
సత్తువ	2	22	సమనెను	3	87
సద	2	39	సమనెను	3	88
సదమద మొనర్చెను	3	23	సమ్మాళి	2	298
సదాటు	3	9	సమ్మెట	2	298
సదాప	2	56	సయ్యాట		40
సద్దు		2	సయ్యాటము		40
సన్నపిల్లి	2	87	సరకు	2	275
సన్నంబు	3	6	సరవడి	2	20
సన్నకల్లు	2	299	సరవి	2	8

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కారిడము	పద్యము
సరవి	3	30	సలిగ	2	221
సరస	2	165	సలితము	2	228
సరస	3	21	సలిపెను	3	137
సరాతి	2	159	సల్లుగు	2	82
సరాసరి	3	25	సలుపు	1	150
సరి	2	49	సవతి	2	1 5
సరి	2	302	సవతు	2	302
సరి	3	59	సవము	1	78
సరిగ	2	155	సవరపు మెకము	2	85
సరిగ	2	294	సవసవ	3	30
సరిపణి	2	49	సవి	3	67
సరిపెన	2	49	ససి	2	39
సరిప్రొద్దు	1	94	ససువు	2	170
సరిబిత్తరము	2	209		సా	
సరియ	1	45	సాంబ్రాణి	2	161
సరుడు	2	2 2	సా బాలు		78
సరె	1	45	సాకము		143
సరే	3	5	సాకము	3	59
సలక	2	266	సాకి	2	304
సలాక	2	275	సాకిరి	2	304

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
సాకెను	3	128	సారి	2	22
సాగెను	3	86	సారులు		30
సాజము	1	42	సారె		126
సాటి	2	302	సారె	2	305
సాటువ	2	302	సారె	3	69
సాదనకా డు	2	205	సారెసత్తులు	2	255
సాదన	2	205	సాలీ డు	2	283
సాదువు	2	170	సాలువ	2	152
సానక త్తి	2	206	సాలె	2	283
సానలవాడు	2	286	సాలెవా డు	2	283
సానికలు	2	245	సాళ్వము	2	90
సామి		44	సావ	2	248
సామి	2	82	సావాలు		78
సామి	2	189	సావి		86
సామితల్లి	1	40	సావి	3	67
సాము		78			
సాము	2	207	పింగము	2	8
సామ్రాణి	2	161	పింగము	3	5
సారా	2	303	పింగాణి	2	2
సారాయి	2	303	పింగారపు దో ట	2	34

సి

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పింగారము	1	131	పిరసు	2	144
సింగోట	2	206	పిరాజి	2	277
పిక	2	96	పిరి	1	4
పిక	2	146	పిరి	1	67
పిగ	2	70	పిరి	1	80
పిగ	2	96	పిరి	2	210
పిగర	2	25	పిలుగు	1	99
పిగరము	2	18	పిలుగు	2	211
పిగరము	2	30	పివము	1	143
సిగ్గరి	3	10		సి	
సిగ్గు	1	132	సీకాయ	2	70
సిడమ్మ	2	22	సీకాయచెట్టు	2	70
సిడి	2	195	సీతు	1	80
సిద్దె	2	243	సీదరపుఁబెద్ద	1	147
సిబ్బి	2	240	సీమ	2	7
సిబ్బి	2	248	సీసకము	2	204
సిబ్బితి		32		సు	
సిబ్బెము	2	129	సుంకము	2	192
సిరము	2	62	సుంకరి	2	183
సిరివము	2	300	సుంకు	2	237

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
సుండి	3	68	సున్ని	2	220
సుండి	3	68	సుపాణి	2	276
సుకము		98	సుబ్బ	1	12
సుకుని	2	256	సుమాళము	1	40
సుగంధిపాల	2	57	సుమాళము	2	223
సుగము		98	సుమీ	3	68
సుగ్గడితము	2	52	సుమ్మి	3	68
సుడి		54	సురక్రొవి	2	2 8
సుడి	2	87	సుర చి	2	68
సుడియడిదము	1	52	సుర ఓ	2	89
సుడుము	2	38	సురతాణిలగ్గ	2	2 9
సుతి	1	29	సురపొన్న	2	43
సుతికా డు	2	287	సురిగ	2	37
సుత్తి	2	298	సురిగి	2	63
సుద్ద	2	5	సురిగెను	3	07
సుద్దము	3	5	సురియ	2	2 7
సుద్ది	1	112	సురియాళువు	2	289
సున్న	2	88	సురుడు	2	165
సున్నపు గాయ	2	67	సురుప్పు	2	249
సున్ని	2	60	సురుము	2	220

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
సురె	2	214		సె	
సురె	2	2 7	సెగ	1	49
సుక్ష్మ		65	సెగ్గు	1	115
సువారంపువాడు	2	285	సెగ్గెము	1	1 5
సువారంపువాడు	2	24	సెజ్జ	2	63
సువారము	2	24	సెనగ	2	236
సువ్వల	1	123	సెనిగ	2	236
	సూ		సెబాసు	3	66
సూ	3	68	సెల	2	37
సూటి	2	2 2	సెల	2	30
సూడిగంబు	2	149	సెలకట్టె	2	217
సూడిద	2	93	సెలగ	2	37
సూడు		135	సెలపంది	2	33
సూడు	2	86	సెలపు	2	92
సూడుకాడు	2	85	సెలయేలు	2	30
సూది	2	297	సెలవి	2	143
సూదిరాయి	2	29	సెలవు	2	19
సూరెపుటము	2	52	సెల్లా	2	52
సూరెలు	3	25	సెన	2	173
సూసక	2	147		సే	
సూసరి	3	282	సేగి		99

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
పేగి	2	2 1	సొగటము	2	305
పేగింపు		1 5	సొగసు		39
పేనము	2	300	సొగసుకా డు	3	0
పేడాసు	3	66	సొగసెను	3	107
పేమము		98	సొట్ట	3	9
పేల	2	5	సొద	2	225
పేలు	2	52	సొన్నారి	2	284
పేవు	2	248	సొబగు	3	4
పేవెలు	2	255	సొబను	2	97
పేస	2	63	సొమ్మ	2	27
	సై		సొమ్మ	2	223
సై డము		30	సొమ్మలువోయెను	3	
సై పుడు		34	సొమ్మపిలిసవా డు	2	122
సై కంబు		6	సొమ్మపిలుట	2	27
సై దోడు	2	3	సొమ్మపిలెను	3	1
సై బు	2	2 8	సొమ్ము	2	47
సై యాట		40	సొర	2	225
సై రణ		34	సొరంగ		45
	సొ		సొరంగము		45
సొంటి		249	సొరగు	2	127
సొంపు		80	సొరిగెను	3	07

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
సోరిది	2	34	సోమిదమ	2	107
సోరుగు	2	228	సోమిసాని	2	107
సోఱ	2	7	సోమెద	2	69
సోలపు	2	127	సోయగము		80
సోలపు	2	228	సోయగంబు	3	
సోలిమిడి	2	228	సోరణగండి	2	7
	సో		సోల	2	270
సోఁకు	1	68	సోలు	2	228
సోఁకెను	3	192	సోలెను	3	111
సోఁపు	2	249			
సోడు ముట్టెను	3	188	సో		
సోద	2	17	సోరము	2	193
సోదికత్తె	2	110	సోరు	3	41
సోదె	1	187		స్ర	
సోదైము	1	182	స్రగ్గెను	3	88
సోద్యము	1	182		స్రు	
సోన	1	75	స్రుక్కెను	3	88
సోప	2	126		హ	
సోబ	2	126	హజారము	2	14
సోబె	2	129	హత్తి	2	194
సోమరి	3	6	హత్తెను	3	119

పదము	కాండము	పద్యము	పదము	కాండము	పద్యము
హదను	1	86		హే	
హనుమఁడు	2	83	హేచ్చరితెను	3	87
హరబ్బి	2	196	హేచ్చు	3	24
హరిబువ్వము	2	179	హేచ్చెను	3	89
హరివాణంబు	2	244		హే	
హర్వుకాఁడు	3	6	హేమాహేములు	3	6
హళది	2	50	హేరవళి	2	153
హళాహళి	1	21		హై	
హవణిక	1	38	హైసరే	3	5
హాదు	3	15		హ్మ	
	హా		హొంతకారులు	2	208
హాజారము	2	4	హొన్ను	2	279
హాయి	1	98	హొమ్ము	3	20
హాళి	1	38	హొయలు		139
హాళి		139	హొయలుబండి	2	20
హావడి	2	223	హొరఁగు		139
	హా		హొస	3	23
హుటాహుటి	1	65		హ్మ	
హుడుక	1	128	హ్మోరాహ్మోరి	3	72
హుళిక్కి	1	19		హ్మ	
			హ్మసుకాఁడు	3	0

ఇతర గ్రంథములు

మధురావిజయము (తెలుగువ్యాఖ్యతో అనువాదముతో)	30-00
మధురావిజయము (సంస్కృతవ్యాఖ్యతో దేవనాగరిలిపితో)	30-00
మధురావిజయము (వచనకావ్యము శిథిల (కదా) ఖారణముతో)	5-00
సంహిత (సాహితీచరిత్రలసమ్మేళనాత్మక మగు నవల)	20-00
సామ్రాజనంజయము (నాటకము-ఆశ్వాసులకృతికి తెలుగు)	5-00
తపతీనంబరణము (నాటకము-ఆశ్వాసులకృతికి తెలుగు)	5-50
మధ్యమవ్యాయోగము (భాసకృతికి తెలుగు)	3-00
త్యాగవీరుడు (కరుణరసప్రధాన మగు నాటకము)	3-00
వాఙ్మయవ్యాసములు (రెండుభాగములు)	25-00
మధురకవులు (వేమనాదులసాహితీజీవితచరిత్రలసంగ్రహము)	3-00
శ్రీకైలస్థలపురాణము (స్కాంధములొని శ్రీకైలఘండమునకు తెలుగు సర్వస్వామ్యములు శ్రీకైలదేవస్థానమువారివి)	25-00
ఆంధ్రపదకోశము (సంస్కృతపర్యాయపదసంపుటితో)	25-00
(కావ్యకలానిధి శబాపదాని పిఠుపాటి చిదంబరశాస్త్రిగారి) జీవితచరిత్ర-అవధానసాహిత్యము	25-00

రచనలో నున్నవి

శృంగారశ్రీనివాసము (పద్యకావ్యము)
శివలీలాతరంగిణి (కదాసంపుటి)
మధుకణములు (పద్యసంపుటి)
ఉత్తరహరివంశము (ప్రదీపికావ్యాఖ్యతో)
(శ్రీనాథుని) కాశీఖండము (కూలంకషవ్యాఖ్యతో)
మహాకవిశరణ్యము (లక్షణగ్రంథము)
అథర్వణకారికలు-అహోబిలపతి
వాక్యప్రదీయము (సంస్కృతాంధ్రవ్యాఖ్యలతో)

40456

